

Redaktor gusəsi

QUYRUQLU HƏRİF

Nədənsə, soyuq küləklər həmişə şimaldan gəlir. Lakin bu dəfə Arazın cənub tayından bir sərin meh əsdi. Özü də mesaj gətirdi: "Şirin quyruğu ilə oynamayın!"

Şir ilə işimiz yoxdur - Tanrıının yaratdıqlarındandır. Bizimki qulp, quyruq qoymaqdır. Hayana dönsə, ədəbiyyat, söz adamlarıyıq. Əlimizdən başqa iş gəlməz.

Həmişə Tanrıya oxşamağa çalışır ədəbiyyat adamları - onun yaratdıqlarından yaratmağa cəhd göstərirler. Hər bir yaradıcı insan öz istifadəsində olan, daha dəqiqli, rahat işlətməyi bacardığı şans instrumentindən istifadə etdiyi kimi ədəbiyyat adamı da qələmini işə salır.

Ancaq nə yaratmalı, necə yaratmalı? Nədən və necə istifadə etməli? Bax, əsas sual budur!

Yalnız məhdud sayı olan hərflərdən və onları əlaqələndirəcək durğu işaretlərindən məharətlə istifadə etməklə nəsə yarada bilərsən.

Dəmirçi əlinin altında olan dəmir qurtarana kimi nəsə yarada bilir.

İnşaatçı istifadəsindəki tikinti materialları tükənənə qədər işləyir, tikib-yaradır.

Ədəbiyyat - söz adamının isə istifadəsində olan otuz iki hərflik əlifba və durğu işaretləri isə bitib tükənmək bilmir. Bunun özü də bir möcüzədir - insan şüurundan yüksək materiyanın həyata bəxş etdiyi möcüzə...

Dünyada müxtəlif əlifbalar olub və hazırkı yaşadığımız dövrdə də bəzilərindən istifadə edirik. Öz milli əlifbamız əhatəsində və təsiri altında olduğumuz hegemon qüvvələr tərəfindən sıxışdırılıb bir kuncə dirəndiyindən min illər boyu heç bir inkişaf mərhələsi keçə bilməyib. Bu gün də başqa ad altında muzeydə saxlanmaqdadır. Başımızın üstündə aqalıq etmişlərin istəyinə uyğun olaraq uzun müddət ərəb, kiril əlifbalarından istifadə etmək məcburiyyə-

XƏZAN
Ədəbi-bədii jurnal
C6, N5, 2021
Oktyabr-noyabr, 2021

Baş REDAKTOR:
Əli BƏY AZƏRİ

Redaksiya heyəti:

Şahməmməd Dağlaroğlu, Xalıq Azadi, Məhəmməd Əli, Nəcibə İlkin, Rəşid Bərgüşədli, Hafiz Əlimərdanlı, Damət Salmanoğlu, Budaq Təhməz, Şiringül Musayeva, Ələsgər Talıboğlu, Vaqif Osmanov, Elvin İntiqamoğlu, Aynur Yasəmən Qarabağlı (Azərbaycan), Fəxrəddin Oruc Qəribrəs (Rusiya, Dərbənd)

Baş redaktorun MÜAVİNİ:
Ramiz İSMAYIL

Dizayn: **Dönməz ABBASOV**

Redaksiyanın ünvani:

Bakı şəhəri, Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə, "Azərbaycan" nəşriyyatı

Əlaqə telefonları: (070) 575 03 99
Email ünvanı: xezan23@mail.ru,
5750399a@mail.ru

Çapa imzalanıb: 20 noyabr 2021-ci il

Ədliyyə Nazirliyində 15 yanvar 2016-ci ildə qeydə alınmışdır: 5331

Jurnal aylıqdır, Azərbaycan dilində, iki aydan bir çıxır.

Materiallar elektron variantında, yaxud diskdə və on dörd şriftlə printerdən çıxmış çap variantında (bir nömrə üçün) poeziya və publisistika beş, nəşr on səhifədən çox olmamaq şərtilə qəbul olunur.

Jurnalda dərc olunmuş yazılar tam olaraq bədii təxəyyülün məhsuludur və müəlliflər məsuldur.

JURNALI Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin "Bayati" və KİTABEVİM.AZ kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

tində qalmışq. Hətta mənəvi əcdadlarımız olan klassiklərimiz öz əsərlərini həmin əlifba ilə, çox vaxt da həmin dillərdə yazıb-yaratmışlar. Müasir dövrün zərurətindən bizə münasib və yaxın olan Latin əlifbasından bəhrə-lənirik. Əhatəmizdə son vaxtlara qədər həkim əlifba Kiril əlifbası olub ki, bu da slavyanlara, xüsusən də ruslara məxsusdur. Rusların hegemonluğu sayəsində bütün Orta Asiya xalqları hələ də bu əlifbadan yararlanırlar. Müstəqillik qazandığımdan üzübəri dünyəvi dil kimi ingilis dilinə böyük ehtiyac yaranğından və həm də istifadə etdiyimiz Latin əlifbasına nisbətən uyğun və yaxın olduğundan bu əlifbadan istifadə edənlərin sayı gün-bəgün artmaqdadır.

Bununla belə orta və yaşılı adamlar hələ də Kiril əlifbasını unutmayıblar. Yaşılı nəsil, ümumiyyətlə, ancaq Kiril əlifbasından istifadə edərək yazılı şəkildə fikrini bildirir, Latin əlifbasına keçid edə bilmir.

Kiril əlifbasının özünəməxsus bir çətinliyi var ki, biz onu dəqiqliyi ilə öyrənə bilmirik. Heç ruslar özləri də bundan düzəməlli baş çıxara bilmirlər. Bu, həmin əlifbada quyruqlu hərflərin mövcudluğundandır. Çənən və quyruqlu çənən hərflərini işlətməkdə həmişə çəş-baş qahırlar.

Tələffüz zamanı tutmaq mümkün olmur ki, natiqin ağızından çıxan söz ç, yoxsa quyruqlu ç ilə yazılmalıdır. Anoloji fikri ş və quyruqlu ş hərfi barədə də yürütəmək mümkündür. Bunu anlatmaq üçün müxtəlif natiqlər əməlli-başlı rola girməli olurlar, dəridən-qabıqdan çıxırlar. Gah se, gah tse, gah şə kimi tələffüz edir, fikirlərini aydınlatmağa çalışırlar. Bununla belə, yekunda məqsəd yenə də aydın olmur.

Bundan əlavə Kiril əlifbasında daha bir düyünlü məqam var ki, bu da durğu işarələrinə aiddir. Yumşaq işarə (rusca - myaqkiy znak) və bərk işarə (rusca - tvyordiy znak) deyilən anlaşım buna məxsusdur. Bir vaxtlar bizim əlifbadakı apostrof işarəsinə bənzər bir şeydir. O vaxtlar bizim bəzi natiqlər (elə indi də) sözləri düz tələffüz edə bilmirdilər deyə sözdə apostrof işarəsinin işlədilib-işlədilməməsi qeyri-müəyyənlik yaradırdı. Nəhayət, bundan təngə gəlib ümumiyyətlə apostrof işarəsinə ləğv etdilər.

Eləcə də Kiril əlifbasındaki bu işarələrin

mövcudluğundan baş açmaq olmur. Bilmirsən ki, bu işarələr harda, necə və xüsusən də nə-yə görə işlədilməlidir. Axı hər bir sözün, fikrin izahı dəqiq və yerində aydın olmalıdır.

Bəlkə də biz azərbaycanlılar elə bu qeyri-dəqiqlik ucbatından Orta Asiyada yaşayan soydaşlarımızdan fərqli bir addım irəli gedərək Kiril əlifbasından imtina edib Latin əlifbasına keçdik. (Bir neçə il əvvəl Qazaxıstan da bu addımı atdı.)

Sən demə, Latin əlifbası da quyruqlu hərflərin məngənəsindəymiş. Bu əlifbada ç hərfini almaq üçün c, ş hərfini almaq üçün isə s hərflərinə bir quyruq yapışdırmaq gərəkdir. Qq, Gg hərflərinin də özünəməxsus quyruqları mövcuddur. Görəsən, quyruqlu hərflər bütün əlifbalarda var?

"Quyruqlu ulduz" haqqında eşitmişdik, lakin quyruqlu hərflərin fərqi varmamışdır. Elə deyilmi? Bəzən adına Komet deyilsə də daha çox "quyruqlu ulduz" kimi məşhurluğunu qoruyub saxlayıb. Astronomiya elminə görə, ulduzların insanlara təsiri böyükdür. Ulduzlar quyruqlu ola bilirsə, onda adamların quyruğu niyə olmasın? Komik səhnələrdə klounlar da özlərinə quyruq bağlayırlar. Bu, haradan qaynaqlanır? Braziliyada ildə bir dəfə keçirilən karnavalda yarımcılpaq adamlar quyruq bağlayıb küçələrə çıxırlar. Bu, bir təsadüfdəndimi? Adamlarda quyruq maraq hardan qaynaqlanır? Cavablandırmaq çətin məsələdir.

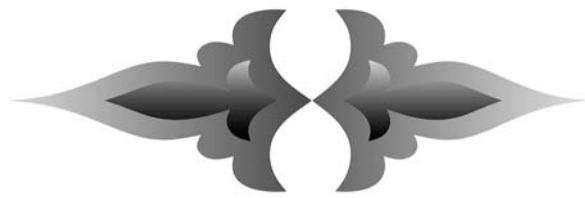
Braziliya bizdən uzaq ölkədir, Azərbaycana təsiri hələ ki, sıfır bərabərdir.

Deyirəm, bəlkə bizdə milli-mentalitet, abır-həya ucbatından insanlar quyruq fantziyalarını gizlədə bilirlər?

Dildə "məcazi məna" deyilən bir anlayış da var. "Quyruqlu hərf" ifadəsi həmişə əlifbaya aid edilmir ki? Heç bilirsiniz cəmiyyətdə nə qədər quyruqlu hərif var? Özü də hamısı ən böyük quyruq sahibi olan Şələquyruqdan bir gün əvvəl dünyaya gəliblər. Bu da deyir: "Şirin quyruğu ilə oynamayın!" Anlamır ki, quyruq şirdə deyil e, Şələquyruqdadı!

Böyük hörmət və ehtiramla:

*Əli bay AZƏRİ
Baş redaktor*

DOSTƏLİ NƏRİMANOĞLU

ƏSİL KİŞİ ÖMRÜ

(elegiya)

...Anasının soyuqdan donmuş qıçlarını böyrünə sıxdı. Nəfəsini dərib onu bir az yuxarı - ciyinə, kürəklərinə qaldırdı. Şalın saçaqları boynunu, boğazını dalasa da bunu hiss etmirdi. Bütün diqqəti daşıdığı yükün ağırlığına tab gətirmək üçün var gücünü toplamağa yönəlmışdi. Kənddən çıxıqları iki saat olardı, amma elə bilirdilər ki, heç on metr də irəliləməyiylər. Boylanıb arxaya baxdı. Əlindəki əsasına güc sala-sala, daş ağırlığında addımlar ata-ata irəliləyən Atasının necə çətinlik çəkdiyini duyurdu, amma başqa əlacı yox idi. Bu ariq canı iləancaq Anasını daşıya bilerdi. Kişi özündə güc tapa biləcəkdi. "Hər halda dağ adamıdır, məni darda qoymaz", deyə Oğul fikirləşdi. Nə düşündüsə, addımlarını yavaşıldı. Atasının gəlib ona çatmasını gözlədi. Nəfəsi ciyinlərindən çıxan Ata Oğula çatanda lap təngənəfəs olmuşdu, təngimişdi. Dayandı. Əlini qalın qayış kəmərindən asdığı kiçik torba ya uzatdı. Tütün kisəsinin ağızını açdı. Bir neçə çımdık tənbəki götürüb səliqə ilə qəzetlərdən kəsib yaxa cibinə doldurduğu kağızlardan birinin arasına bükdü. Qurumuş dodaqları ilə büküb qurtardığı papirosunu yapışdırmaq istədi. Dodaqları sazağın təsirindən cadar-cadar olduğu üçün nəmlik hiss etmədi. Titrəyən barmaqlarını dilinin üstüne sürtdü. Hazır olan papirosunu damağına qoyub kibritini çıxartdı. Közərən papirosuna dərin bir qullab vurdu. Dünyanın ən böyük ləzzətini alırmış kimi ürəkdən bir "oxqayyy" dedi. Zəifləmiş gözlərini dörd tərəfə dolandırsa da harada olduqlarını kəsdi-rə bilmədi. Tez-tez döyən gözləri narahatlıqla: "Gedək, Oğul, görək başımıza nə qəzavü-qədər gələcək", - dedi. Oğul atasını bu dəfə qabağa saldı.

Atasının ona baxaraq tez-tez dərindən nəfəs aldığını, köks ötürdüyüünü hiss edirdi. Anasını şəlləncək-lə kürəyinə şəlləmiş Oğulun addımlarının yavaş-yavaş ağırlaşdığını görürdü. Görürdü və ürəyindən qara qanlar axırdı. Ürəyi dil açmışdı. "Biz səni bunun üçünümü dünyaya gətirmişdik, mənim balam".

Xarlanmış qarın üstü ilə üç adam gedirdi. Cəmi dörd ayaq yeriyirdi. Körpəlikdə övladını belinə şəlləyib evin bitib tükənməyən işlərini görən Ana Oğulun əvəzinə çox yerimişdi. İndi növbə Oğulun idi. Oğul Anasını kürəyində daşıya-daşıya sanki borcunu qaytarırdı. Amma bu borc Allahın günahsız adamlara göndərdiyi məcburi, ağır borc idi. Bu borcun çəkisi atılıb arxada qalan dağlardan min qat ağır idi. Ananın müqəddəs adını daşıyan Vətəni atıb gedirdilər. Ata yurdunu, ata ocağını kor qoyurdular. Bacalardan daha tüstü çıxmayacaqdı. Neçə ocaq kor, külsüz qalacaqdı, təknələr çörəksiz, künclər taxılsız, səbətlər çəltiksiz, qaramal, ulaq bağlanan mixlar bağısız, atlar noxtasız, yüyənsiz, ulaqlar palansız, itlər yalsız, məhlələr, evlər işıqsız qalacaqdı. Qalan təkçə bunlar olsayıdı dərd nə idi ki? Məzarlar da qalırkı, qonşuluq, insanlıq, qohumluq, dostluq, səmimiyyət, qonaqpərvərlik, insanlıq, hörmət-izzət, ədəb-ərkan da tökülbə qalırkı. Qalan hər şey bu günəcən tülübü kimi tanıdığınız, qapımızda nökər kimi işlətdiyimiz yer üzünün ən alçaq, ən murdar, ən riyakar, ən satqın, şeytanın əkiz qardaşı olan ermənilərin taptağı altına düşürdü. Bu allardan başlayaraq arxada qalan hər şey murdarlanırdı. İndi müsəlman qapılarda donuzlar xoruldayacaqdı, ellilərin hal-əhvalı əvəzinə ermənilərin nəşəli səsləri eşidiləcəkdi. Quşların, çeşmələrin,

ağac yarpaqlarının əvəzolunmaz nəgmələri əvəzinə azığın düşmənlərin Ulu Tanrıının dəzdahına tuşlayıb atdıqları gülələrin səsi eşidiləcəkdi. Arxada canını bu böyük bələdan götürüb qaca bilməyənlərin ah-naləsi qalırıldı.

Oğul bunları üreyindən keçirdikcə dəli olmaq istəyirdi. Dəli olsayıdı hamı onun dərdini çəkərdi. Dərd böyük idi. Dünyanın isə ən ağır yükü dərddir. Dərd insanı əyir, sindirir. Büyük Füzulinin bir beyti yadına düşdü.

*O dəndlər ki, mənim vardır, bəşirin başına qoysan,
Çixar kafər cəhənnəmdən, gülər əqli - əzab ağlar.*

Əfsanəyə görə cəhənnəm əqli o zaman cəhənnəmdən çıxacaqlar ki, dəvə incəlib iynənin gözündən keçə bilsin. Füzuli demək isteyir ki, mənim dərdlərimi dəvənin boynuna qoysan, dəvə incələr və iynənin deşiyindən keçər. Cəhənnəm əqli əzabdan qurtarar.

Oğul ulu babasının hikmətinə, böyüklüyünə heyran qalmışdı. İndi özü bu dərdi çəkirdi. Dəvə lazımlı idi ki, boynuna qoysan əzab-əziyyətdən qurtarasan. Vətən əldən gedirdi. İnsanların belinə, boynuna əldən gedən Vətən qədər ağır yük yığıldı. İnsanlar bu yükü çəkə biləcəklərmi?

Bu yükün müqabilində Anasının çəkisi ona çox yüngül görünürdü. Gəncədə yaşayan yeganə bacısı dəfələrlə sıfariş göndəmişdi ki, vəziyyət ağırdır, sizin Bakıda baş verənlərdən xəbəriniz yoxdur, heç olmasa xəstə Anamızı bura göndərin. Ana razi olmamışdı. "Axır nəfəsimdir, qoyun öz ocağımin başında can verim", demişdi. Nə Ata, nə də Oğul onu fikrindən daşındırıa bilmüşdi. İndi Oğlu üçün necə ağır yükə çevrildiyini hiss edirdi. Oğlunun boynuna, qulaqlarının dibinə ağır-ağır çatan nəfəsi sanki piçildiyirdi: "Dilim lal olsayıdı sizə yox deyə bilməzdim, ağlim itsəydi, sizin nə etdiyinizi bilməzdim, evimizə, ocağımiza məhəbbətim olmasayıdı, sənə belə yük olmazdım, Oğul. Məni atın, özünüüzü xilas edin".

Oğulun tükləri ürpərdi. Qulaqlarını, boynu soyuq tər basdı və o andaca qulaqlarının, boynunun nəfəs dəyən, tər axan yerlərində buz dənələri əmələ gəldi. Anasının qıçlarını özünə daha bərkdən sıxdı. "Özüm olərəm, səni atıb getmərəm. Vətənimizin ittisini nə vaxtsa qaytara bilərəm, amma səni itirsəm, heç vaxt qaytara bilmərəm. Canını dişinə sıx, möh-kəm dayan, can Ana! Səni xilas edəcəyəm" !

...Ata şöhtəyə-şöhtəyə irəliləyirdi. Əlindəki əsa olmasayıdı, çoxdan dolanbac yollarda sürüşüb

dərəyə, uçuruma yuvarlanardı. Sol əlinə aldığı kiçik düşünçədəki ərzaq ehtiyatı Atanın tarazlığını saxlayırdı. Ağır düşüncələrin əlində əsir-yesir qalmışdı: "Yazlıq uşağa bir gün ağlamadıq, onun üçün yüksəkən azığın düşmənin çaynağından qurtara biləcəyikmi? Biz heç, barı balama zaval gəlməsin". Ağır fikirlərin yükü altında Ata qan-torə batmışdı. Ciynində sanki Oğulla Ananı o daşıyırırdı.

Günəş uca dağların arxasında gizlənməyə can atırdı. Uzanan kölgələr nəhəng divlərə bənzəyirdi. Elə bil ki, öz ovcunu çaynağına keçirməyə tələsiridi. "Axşam düşməmiş mağaralardan birinə çatmaq lazımdır", deyə Oğul düşündü. Ata da eyni fikirdə idi. Soyuqdan daldalanmaq, güc toplamaq, nəfəs dərmək lazımdı.

Dağ adamlarının qoyun-quzu yığıb kölgələndirdiyi, istidən qoruduğu mağaralardan birinə çatanda qaranlıq öz ağır ətəklərini kainatın üstüne sərirdi. Şər qarışan vaxt çatmışdı. Ağırlaşmış dağ havası zindana çevrilmişdi.

Oğul Anasını belində saxlayan şalın bağını boşaltdı. Usdufça sağ böyrü üstə çevirdi. Anasını qucağına alıb soyuqdan donmuş üz-gözündən öpdü.

Mağaranın dibində, soyuq külək tutmayan bir yerdə uzandırdı. Ana qızdırma içərisində titrəyirdi. Ata donmuş ayaqlarını həyat yoldaşının, halalının başı altına uzatdı. Ana məhəbbət dolu gözləri ilə ömür-gün yoldaşına bir nəzər fırlatdı. Sanki "uşaq-dan ayıbdır axı" demək istəyirdi. Ata yeni bir çağırıa büküb papiros çəkməyə başlayanda Oğul ətrafa göz gəzdirmək üçün mağaradan bayırı çıxdı. Zülmət bir qaranlıq çökürdü. Bədəni üşəndi. Titrədi. Qaçıb içəri girdi. Ata Ana ilə kürək- kürəyə vermişdi. Atanın həmişə evin tavanını titrədən xorultusu indi güclə eşidilirdi. Anasının qucağına girdi. Sabah ağır bir yolçuluq başlayacaqdı. Soyuqdan titrəsələr də bir-birinə hərarət verərək ağır yuxuya getdilər. Dağlar Ana, Ata, Oğul üçün yumşaq yastığa çevrilmişdi...

Səhərin gözü tez açıldı. Üçü də donmuşdu. Ocaq qalamaq istədi. Tüstüsündən qorxdu. Anasının kürəyini ovmağa başladı. Özü də isindi. Atası yenə papiros tüstüldirdi. Gözlərini mağaranın ağızından bayırı axmağa çalışan tüstüyə zilləmişdi. Ömrünün tüstü kimi səmərəsiz keçməyinə dözə bilmirdi. Oğluna yük olmalarının xəcalətini çəkiridi. "Məgər oğlumu bunun üçün böyümüşəm? Evin yixilsin, bais, bizi niyə bu kökə saldın? Uşağın gənahı nə idi? Ağ günümüzü niyə qaraya çevirdin, zalim fələk?" Düşüncələr onu üzürdü.

Üçü də danışmaq istəyirdi. Üçü də bir-birindən utanırdı, sanki. Amma bir-birinin ürəyindən keçənləri kitab kimi oxuyurdular. Sükutu qırmaqla nəyi-sə itirəcəklərindən qorxurdular. Ürəklər, gözlər bir-birinə sanki dastan oxuyurdular. Sözsüz bir-birini başa düşürdülər. Sanki ruhlar aləmindəydi lərlər.

Oğul ayaqlarını uzadaraq gərnəşdi. Qollarını sağa-sola ataraq keyini açdı. Anasını kürəyinə aldı. Ata körpə usağı şəlləyirmiş kimi şalı Ananın belinə çəkdi. Uclarını Oğlunun qolları arasından keçirib arxadan möhkəm-möhkəm düyünlədi. İndi yola düşmək olardı. Yolcular yola düşdülər. Lal yolu-luq davam etməyə başladı.

...Dünən qəfləti xəbər kənd camaatını sarsıtdı. Dedilər ki, ermənilər rayon ərazisinə giriblər. Qabaqda nəşələnmiş, sərxoş ruslar, arxalarınca da ermənilər qabaqlarına keçənləri qırıb çatr, heç kimə aman vermədən irəliləyirlər. Qoşunlarımız isə mövqelərini tərk edib geri çəkilmış, heç camaatı xəbərdar da etməmişlər. Kəndə vəlvələ düşdü. Kimin maşını, arabası, motosikleti vardisa, minib qaçıdlar. Qonşu qonşuya, qohum qohuma qahmar çıxmadi. Başını götürüb hərə bir tərəfə qaçı. İtlərinin zəncirini açmayanlar, tövlənin, hinin qapısını bağlı qoyanlar, çəpər üstə gündə bir-biri ilə dalaşan qonşular, qohumlar dabanlarına tüpürüb, "asta qaçan namərddi", dedilər, heç elə bil bu yer, bu yurd onların deyildi. Kənddə sonuncu çıxan Ata, Ana, Oğul da kor qalmış kəndlərinə, ata baba yurdlarına son dəfə, özü də soyuqqanlıqla baxa-baxa üz qoydular dağlara, meşələrə sari. İllərlə yiğib topadıqları, dar gün üçün ehtiyat gördükələri hər şeyi atib getdilər. Elə bil ki, bu sərvət, bu yurd, bu eloba, torpaq, dağ, dərə, meşə, çöl, çəmən, tarla, kövşən heç onların ömürlərinə yazılmayıbmış. Elənən gələn dərdi toy bayram kimi qarşılıyan təzə didərginlər dəstəsi ölümün də ağızına həvəslə, sevinclə, düşünmədən gedirdilər. Son aqibətinin necə olacağını heç kim bilmirdi, daha doğrusu, bu bərədə heç düşünmürdülər. Tarix babalarının başlarını gətirilən fəlakəti övladlarının başına gətirirdi.

Oğlunun bircə fikri vardı. Anasını və Atasını xilas etmək! Məhz bu fikir hamı kimi ona da hər şəyi unutdurmuşdu. Düşmənin hansı tərəfdən gələcəyini bilməyən hər bir kəsin gözü sanki dörd olmuşdu. Oğul da dörd gözü sanki satın almışdı. Anasını və Atasını düşmənin caynağından xilas etmək yeganə fikir kimi düşüncəsinə hakim kəsilmişdi. "Vətən nədir axı" deyə oğul düşünürdü. İndi mənim Vətənim Anamdır. Onu da şəlləmişəm kürəyimə aparıram. Öz müqaisəsi özünə gülməli

gəlirdi. Dodaqları qaçıdı. Ata Oğlunun təbəssümünü gördü. Bıcaq vursan qan çıxmayan Oğulun təbəssümü kişiyyə qol qanad verdi, sürətini artıraraq xeyli irəli getdi və dayandı. Gördüyü mənzərə onu sarsıtdı. Cöl heyvanlarının, qurd-quşun parçalayıb yediyi, dağıtdığı insan cəsədinin bircə sümükləri qalmışdı. Bir də didik-didik olub ətrafa səpələnmiş boxçanın içərisindəki zinət əşyaları, uşaq paltarları, şəkillər və s. Ata üzünü sola çevirdi. Oğul bunu gördü və düşündü. "Kişi niyə düz yolu qoyub üzünü dağa dirədi? Görünür, belə məsləhətdir". Atanın arxasında düşdü. Qar üstündə üç adamın iki izi düşürdü. İzlərdən biri daha dərin idi. O izin üstündə Vətən rəmzi olan Ananın da ağırlığı vardı.

Üzləri dağa dirəndi. Düz, hamar cığırlar gediş üçün rahat idi. Enişlərdə bütün gücləri ayaqlarına düşəndə Oğulun beli ağrıyr, dizləri qatlınır. Büttün gücünü səfərbər edirdi ki, Ana narahat olmasın. Yoxuşun başına boylandı. Başını arxaya əyəndə peysəri Ananın dodaqlarına toxundu. Girəvə gəzləyirmiş kimi, Ananın dodaqları Oğulun başından isti bir öpüş götürdü. Elə bil ki, bununla Oğula verdiyi əziyətin əvəzini ödəyirdi. Bayaqdan dizləri titrəyən Oğulun canına güc gəldi. Ana öpüşü ona sanki pəhləvan güvvəsi bağışladı. Bir qədər onlardan uzaqlaşmış və qara bulud kimi dolmuş Ataya çatmaq üçün sürətini artırdı, Atanı keçdi, dayanmadan, başını aşağı əyərək, bəzən əllərini xarlanmış qara dirəyərək yoxuşun başına qədər birnəfəsə getdi. Gədiyə çatdı. Əllərini gözlərinə günlük edərək o üzə baxdı. Qarşidakı dağlar, təpələr bir-birini əvəz edirdi. Dəvə beli kimi kələ-kötür, əyri-üyri dağlar, təpələr, dərələr, yarğanlar, uçurumlar, meşələr, talalar biri-birini əvəz etdikcə, elə bil ki, səma hamarlaşdı. Goy üzü dümdüz idi. "Kaş qanadım olaydı, Zümrüd quşu, Humay quşu, Simurğ quşu kimi qanad çalıb geridə buraxdığımız torpaqlara bir də baxa biləydim", - deyə Oğul xəyal aləmində cövlən edirdi.

Ata əsasına, çəliyinə dirənə-dirənə yoxuşun sonuna çatdı. Oğlu ilə yanaşı durdu. Oğul Atadan bir qarış hündür idi. Anasının ağırlığı onu heç əyməmişdi. Həmişə məğrur və dik olan baxışları qartal gözü kimi ancaq irəli baxındı. Atasının əsa tutan qoluna toxundu. İşarə ilə tənbəki kisəsini göstərdi. Ata bunu gəzləyirmiş kimi qarın üstünə çökdü. Papirosunu büküb dodaqlarına qoydu. Alışdırıb dərin bir qullab vurdu, tünd boz rəngli tüstü ciyərlərinə xoş bir iliqliq, yüngüllük gətirdi. Sifəti allandı. Oğluna baxdı. Heykəl kimi dayanmışdı. Ananın qıçarını özünə bərk-bərk sıxmışdı. Sanki, öz hərarətini

ona verməklə yüngülləşirdi. Ana sakit-sakit nəfəs alındı. Oğluna verdiyi ağırlıq, narahatlıq onu üzürdü, amma çarəsi yox idi. Oğulun iradəsinə, tərsliyinə, dəyanətinə bələd idi. Bu vaxtacan Oğulun ağladığını, sizlədiğini görməmişdi. Kişi qeyrəti, kişi dözümü Oğulu Ananın gözündə ən uca dağa bənzəirdi. Axı özgə əlacı da yox idi. İki addım atmağa taqəti yoxdu, ayaq üstə durada bilmirdi. Xəstəlik bir yandan, qaçaqaç da bir yandan onu fikir və qəm dəryasına salmışdı. Necə oldu ki, vətən əldən getdi? Öz yurdumuzda didərginə niyə döndük? Axı onu qoruyan oğullarımız çox idi? Bu dağları, dərələri, meşələri, min cür xəlvəti olan ölkə də bir ovuc itin, tulanın qabağından qaçarmı? Ananın siyasətdən başı çıxmırıldı. Təmiz qəlbli, dünya ürəkli kənd qadını idı. Amma yanına gələnlər, xəstəliyi ilə bağlı halını soruşanlar deyirdilər ki, bu siyasətdir. Bakıda oturanlar belə məsləhət görürler. Məğər siyasət deyilən o qara iblis torpağı verməklə qocanı, qarını, uşağı didərgin salmaqla nə isə əldə edir? Edirsə bu kimə gərəkdir? Belə siyasət onların təpələrinə, başlarına dəysin.

Asta bir titrəyiş Ananı diksindirdi. Yola düşürdülər. Eniş başlanırdı. Ata öndə gedirdi. Əsasını, çəliyini yerə dirəyir, ayaqlarının birini qarın içərisinə daha bərk dayayaraq sürüşməməyə çalışırdı. Sürüşüb yixilsayıdı, dərənin dibinəcən gedəcəkdi. Açıdığı çığırla, izlə Oğul gəlirdi. Oğulun kürəyindəki Ana gəlirdi, lap arxalarınca azığın düşmən irəliləyirdi. Bu gəlhagəl onları tələsdirirdi. Nə qədər ki, hava xoşdur, nə qədər ki, güllə atan yoxdur, gündüzdür, yol getmək lazım idi. İstiqaməti göze-yarı, fəhmlə müəyyən edirdilər. Bilirdilər ki, Bakı onların kəndindən gündoğan tərəfdə yerləşir. Demək, üzü gündoğana getməklə xilas yolumu tapa bilərdilər. Ata dayandı, duruxdu. Zəifləmiş gözlərini on-on beş metr qabağa zillədi. Ayaq izləri görünürdü. Oğul diqqətlə baxdı. Ayaq izləri çox müxtəlif idi. Qaloş izi, sapoq izi, çarıq izi, hətta yalnız ayaq izləri bir-birinə qarışmışdı.

Görünür, başqa bir didərgin dəstəsi imiş. Bəs niyə əks istiqamətə gedirlər? Bəlkə onlar gündoğan kəndlərində yaşayanlardandır? İstiqaməti səhv salaraq düşmən əlinə keçə bilərdilər. Oğul çəş-baş qaldı: görəsən, özləri düzmü yoldadır! Bəlkə, səhv gedən özləridir? Bəlkə birbaşa düşmən üstünə gedirlər? Özü öz fikirlərindən qorxuya düşdü. Yeni bir cəhənnəm əzabı onu fikir labirintinə saldı. Hansı tərəfə getsinlər? Atanın üzünə baxdı. Ata çəliyi ilə düz irəlini göstərirdi. Növbəti yoxusu dırmanmalı idilər. Əzablı yollar onları hara aparır-

dı? Bircə Tanrı bilirdi.

Ata əlindəki çantanı açdı. Yumşaq yuxadan üçünü ayırdı. Götürdükələri yağdan, pendirdən üç dürmək bükdü. Birini Oğula verdi, birini özü dişləməyə başladı, üçüncüünü isə Oğulla yanaşı gedərək ömür-gün yoldaşına kəsib yedirdi. Ayaqlarına, canlarına taqət gəldikcə yoxusu daha asan dırmaşmağa başladılar. Oğul, sanki iməkləyirdi. Əlləri ilə yerə soykönirdi, soyköndikcə qarın buz soyuqluğu barmaqlarının ucunu göynədir, göynətdikcə qızarılı bozarmış barmaqlarını hərdən ağızına tərəf aparırlar, hövxurub isidirdi. Ana gözlərini yumsa da hər şeyi görürdü, duyurdu. Böyüdüb-boya başa çatdırıldığı, evləndirməyə imkan tapmadığı, qonşu qızını gözaltı etdiyi Oğulun çəkdiyi əziyyəti öz nəfəsi ilə yüngülləşdirməyə səy göstərirdi. Bəzən nəfəsiyi içərisinə çəkib özünü yüngülləşdirir, saniyələrlə nəfəsini buraxmırkı ki, ağırlaşmasın. Oğul hər şeyi duyurdu. Bu ona yeni qüvvə, yeni təpər verirdi. Anası - Vətəni onu qiymətləndirirdi. Oğul bu qiyməti dəyərləndirirdi, yurda məhəbbətini ciyinlərində daşıyırırdı.

İkinci gədiyi - tili aşanda təəcübdən donub qaldılar. Qarşılarda on beş-iyirmi evdən ibarət bir kənd vardı. Tüstüsü çıxmırıldı. İnsanlar görünmürdü. Evlər cağbacağ yerində idi. Bir ev də yandırılmamışdı. Amma ölüm sükütu hökm sürürdü. Arabir zəncirdən açılmamış itlərin zingiltisi eşidilirdi. Atanın zənnincə yolları məhz o istiqamətə idi. Kəndin kənarındaki yolla getmək qorxulu olardı. Meşə yolunu seçdilər. Başlarını bulaya-bulaya özləri kimi didərgin düşmüş bu kənd adamlarının dərd yükünü də daşıya-daşıya irəlilədilər. Dərd üstünə dərd calanmışdı. Ürək bu yüksəkleri daşımağa qorxurdu.

Yol boyunca quruyub üstündə meyvəsi qalmış əzgil, həmərsin-itburnu, cir alma ağacları bir-birini əvəz edirdi. Hərdən birini dərib ağızlarına qoyurdular. Itburnunun qurumuş tumları içərisindəki tüklü toxumlar boğazlarını yandırırdı. Acı meyvə qaxlarına bənzər alma, alça arı balı kimi şirinlik bəxş edirdi onlara. Bəlkə də bu Vətən torpağının sonuncu barı ki, onlara güc verirdi.

Günəş qoy qübbəsindən üzü aşağı diyirlənirdi. Dünyanın ən xoşbəxt varlığı kimi dünya yaranandan bu yana eyni yerdən çıxıb, eyni yerdə də batırıldı. Bəlkə bu sədaqətinə görə atalar, analar öz qızlarına Günəş adı qoyurdular. Ananın ürəyindən bir gizli keçirdi. Oğluna seçdiyi qızın adı Günəş idi.

Qarşıda sıldırıım dağ yamacları ələldirdi. Ehtiyatsız bir addım onları uçuruma yuvarlaya bilərdi.

Oğul qurşağına bağlı olduğu çatını açdı. Hər ehtimala qarşı götürdüyü bu möhkəm çatını anası toxumuşdu. Üç dayaq üstündə asdiği nehrənin tuluğun yüksəkünü, ağırlığını çekən bu çatı öz dəyərini bir daha göstərdi. Çatını Atanın ortasına bağladı, ilgəyi kəmərinə keçirdi. Özü qabağa düşdü. Ədəb-ərkandan kənar olsa da, özü Atadan qabağa düşsə də, bütün təhlükəni öz üzərinə götürdü. Yolçuluq davam edirdi. Bəzən dağ keçilərinin güclə keçə bildiyi cığırlardan aşırıldılar. Oğulun qartal baxışları dörd tərəfi süzürdü. Gözü ucurumun dibindəki müxtəlif rəngli parçalara, paltarlara sataşdı. İnsan geyimləri idi. Görünür, ucurum onları ağuşuna almışdı. Özgə vaxt olsaydı Oğul o cəsədlərin dalınca özünü təhlükəyə atardı. Amma indi şurunda bircə şey həkim idi. Anasın, Atasını xilas etməli idi. Gücünü, qüvvəsini kənar yerə səpf etməməli idi! Hələ ürəyində şükər edirdi ki, nə yaxşı ki, anasının çəkisi lap uşaq ağırlığında idi! Amma məsuliyyət yükü dağlar boydaydı.

Günəş qurub etdikcə, sazaq adamı kəsirdi. Göydə buludun olmaması gecənin ayzaklı-saxtalı keçəcəyindən xəbər verirdi.

Ana ürəyində dua oxuyurdu. "Böyük Allah, Oğluma qüvvət ver, güc ver, bizi bu bələdan hifz elə. Hansı günahlarımıza görə bizi belə cəzalındırırdın, ya Rəbb. Varsa keç günahlarımızdan. Balalarımıza yazığın gəlsin".

Ata öz aləmində idi. Burdan xilas olan kimi ürəyində əhd eləyirdi ki, Oğluna bir toy vurduracaq, gəl görəsən. Əl götürüb oynayacaq, dünyaya meydan oxuyacaqdı. Nər oğlu nər olduğunu aləmə gəstərəcəkdi.

Oğul gərginləşmişdi. Sonuncu keçid çox təhlükəli idi. Qar uçqunu ola bilərdi. Zirvədəki qartal uzun bir qiyə çəkdi. Əngin səmaya baş vurdu. Oğul qartaldan güc aldı, son taqətini toplayıb ayaqlarına güc verdi, sürüşkən daşdan yapışaraq təhlükəni keçdi. Geri boylandı. Ata elə bil ki, quş idı uçurdu. Oğulun çətinliklə keçdiyi yolu elə rahatlıqla keçirdi ki, elə bil uzun illər buralarda ov etmiş ovçu idi. Fikri göylərdə uçduğu üçün ayaqlarının altına heç baxmırıdı.

Talaya çatdırılar. Arabir qaçan tülükyə, çäqqala, dovşana, dəstə-dəstə kəkliyə baxdıqca Oğulun qəlbindən bir hiss keçirdi. Kaş, biz də bunlar kimi qayğısız olaydıq. Bir də içindən bir arzu keçdi ki, kaş tüsəngim əlimdə olaydı, birini də ötürməzdəm. Üçüncü bir hiss isə sanki ona söyləyirdi: daha erməni ilə sənin nə fərqli oldu ki? Onlar da tazılı-tulalı düşüblər dalınızca. Sizi oqlamağa çalışırlar.

Kaş, elə olaydı ki, Allahın yaratdığını, elə Allah, təbiət özü məhv edəydi, insanlardan bu ixtiyarı, bu gücü alaydı.

Kiçik dağ çayının həzin şirlətisi Oğulun qəlbinə xoş bir sərinlik gətirdi. Axar suyun hər iki sahili sırsıra bağlamışdı, buzla örtülmüşdü. Su qalın bузun altı ilə axırdı. Buz kimi soyuq sudan bir ovuc içdi. Dikəlib bir balaca gərnəşdi. Ətrafa boylandı. Görəsən, düz yoldadırlarmı? Buralarda heç vaxt olmamışdı.

...Bükəməsini tüstüldən Ata da eyni hissələri keçirirdi.

...Ana isə hər ikisinə qüvvə, təpər, can sağlığı arzulayırdı.

Toran düşürdü. Oğul göz gəzdirib qalın bir kolluqda nəzərlərini saxladı. Yaxınlaşdı. Ovçuların düzəldiyi mariq idi. Burada gizlənib su üstünə gəllən heyvanları, quşları ovlayanlardılar. Mariğin üstünü qar örtmüştü, don vurmuş qar isə etibarlı örtüyü çevreilmişdi. Gecələmək üçün bundan münasib yer tapmaq çətin idi. Ehmalca Anasını kürəyindən açdı. Qucağına götürüb nisbətən quru yerə qoydu. Kürəkləri suyun içində idi. Tərləmişdi. Ata cadar-cadar olmuş əlləri ilə Oğulun kürəyinə əl gəzdirdi. Soyuq dəyib sətəlcəm olsaydı, onları kim xilas edərdi?

Sax-səvəldən daşıybı marığın qapısını bağladı. İçəri doğrudan da, xeyli isinişdi. Üçü də bir-birinə sıxılıraq yan-yana uzandılar. Əzablı yolların yorğunluğu daş kimi göz qapaqlarından asılmışdı. Dünyanın kiçik ölümü - yuxu hər üçünü aparmışdı. Yuxuları da dağ ağırlarında idi. Hərə öz yuxusunu görürdü.

Dəhşətli gürültudan dik atıldılar. Sax-səvəli aralayaraq uzaqlara baxdılar. Dağların sinəsində partlayan mərmilərin yaratdığı toz dumanı, əks-səda vahimə yaradırdı. Demək, döyük zonasında idilər. Atanın düşündüyü kimi, deyəsən, İmam Hüseyn müsibəti hələ indi başlayırdı.

Tez-tələsik toparlandılar. Dağ çayının axarının əks istiqamətində, üzüyuxarı - üzü gündoğana qarşılı getməyə başladılar. Bütün yol boyu olduğu kimi üçü də lal kimi susurdular. Ağır yolun dağdan ağır yolçuluğu üçüncü gün idi ki, davam edirdi. Harada olduqlarını heç biri bilmirdi. Ya qismət deyərək, hey irəli gedirdilər. Üç yolcu, naməlum yollar və lal sükut.

Dəhşətli bir hadisə ilə rastlaşmasayırlar bu lal yürüş xeyli davam edəcəkdi. Ağzını suya söykəmiş bir didərgin üzüquyulu yerə sərilmışdı. Su içdiyi yerdə arxadan, kəlləsindən gülə ilə vurmuşdular.

Kürəyində onlarla süngü yarası vardı. Ətrafindakı qan ləkələri donmuş tabloya bənzəyirdi. Bir qədər aralıda isə körpəsini bağırna basan qadın cəsədi vardı. Parça-parça doğramışdılar. Bircə ananın körpəsini bağırna basan qolları salamat idi. Əsil erməni xislətiydi. Su içdiyi yerdə heç ilan da adamı vurmaz, ay namərd, nanəcib köpək uşağı. Allah sizin günahınızdan keçəkəcmi, görəsən?

Yaxşı ki, Ana huşa getmişdi. Yaxşı ki, Ata böyük təmkin göstərərək çıxılıb-bağırmadı. Dilinin altındaca ermənilərin ünvanına "Ay sizi doğan ananın...." dedi. Kənara düşmüş kukla elə bil ki, güldürdü.

Oğul bu səhnədən tez qopmaq istədi. Anasının ayaqlarını qolları ilə daha da sıxaraq sürətini artırıldı. Hələ nə qədər gec deyil... Nə, nə gec deyil? Ölümlə rastlaşmaqmı? Əcəldən qaçmaqmı? Belə bir aqibətlə rastlaşmaq təhlükəsimi? Sual yüz idi, cavab yox idi.

Atanın bu vaxtacan dik olan qaməti sanki əyilmişdi, qəddi bükülmüşdü, lap əlindəki əsaya bənzəyirdi. Ətrafa ölüm saçan mərmilər düşürdü. Hansı tərəf atırdı bilinmirdi. İki atəş arasında qalmışdılar. Qorunmağa yer də yox idi. Hiss olunurdu ki, bir-birinə xox gəlmək üçün atırlar. Çünkü atılan mərmilərin çoxusu dağlara düşürdü.

Üzləri dağa dirəndi. Dağın ətəyində qar o qədər çox idi ki, oraya düşmək qorxulu idi. Batıb çıxmaya bilərdilər. Atanın kompası əvəz edən çəliyi - əsası sağa tuşlandı - meşəliyə doğru. Xilas yolu meşə idi. Nə qədər yol getdiklərinin fərqi varmamışdılar. Aclıq və yorğunluq Demokl qılincı kimi başlarının üstündən asılmışdı. Yaşamaq eşqi, Ananın xilas edilmək düşyüsü olmasayı Ata və Oğul arxası qatda qarın üstündə uzanıb şəllənər, dünyani veclərinə almazdılar. Müqəddəs varlığı - Ananı, Vətəni xilas etmək lazımdı. Onun isə dərdi getdikcə çoxalırdı, dinib danışmındı. Lal baxışlarla Atanı, Oğulu, qöydəki Ulu Tanrıni seyr etməkdən doymurdu. Keysizlikdən yanına düşmüş qollarını qaldırıb dua etməyə karı qalmamışdı.

Hər üçü içlərində danişirdilər. Bu səsi, bu hayqırğını yalnız özləri başa düşür, özləri eşidirdilər.

Qulaqbatırıcı gürültudan nəfəsləri kəsildi. Bir qədər qabaqda qedən Ata qöydə firlandı, top kimi atılıb qalın qarın içərisinə düşdü. Mərmi lap yanında partlamışdı. Oğul özünü irəli atdı. Kürəyindəki ağırlığı hiss etmədən, duymadan Ataya çatdı. Ata huşunu itirmişdi. Sol qızından qan axırdı. Şalvarın qalın, toxunma corabın içərisinə salınmış balaqlarını yuxarı çəkdi. Dəhşətdən qözləri böyüdü. To-

puqdan yuxarı sümüyü qırılmışdı, qan içində idi. Çatını belindən açdı. Atanın budunun dizinə çatan yerində sıxdı. Qan axımı kəsildi. Başına qələnlər Oğulu çasdırdı. Ata isə özünə qələmişdi, təmkinini saxlamışdı. Husu özünə qələn kimi vəziyyətin nə yerdə olduğunu bütün cilpaqlığı ilə qördü. Oğlunu çıxılmaz vəziyyətə salmışdı. Özü də ona daha ağır bir yük olacaqdı. Baxışları ilə "məni at get, ananı xilas et" dedi. Oğul bu yalvarişlı baxışlara tab gətirmədi. Atasının ağrısını özündə hiss etdi. Sanki qırılan onun öz qılçası idi. Gecikmək olmazdı. Görünür düşmən yaxındadır. Çubuqlardan kəsib sinmiş sümükləri bitişdirəndən sonra yan-yana düzdü. Sınığı sarıdıqdan sonra onu fikir götürdü: Bəs o necə hərəkət edəcəkdi? İki adamı daşımağa gücü çatacaqdımı? Dərd onu üstələmişdi. Ürəyindən bir sancı keşdi. Ömründə ilk dəfəydi ki, yumruq boyda ürəyində sancı, ağrı hiss etdirdi. Çarə tapmaq lazımdır, nə durmusan, iqid oğul, bədbinliyi özünə yaxın buraxma!

Üç-dörd uzun, şivərək ağacları yan-yana bağladı. Atanı onların üstünə uzandırdı. Çatını düzəltdiyi xizəyin baş tərəfinə bağladı. Kəmər yerindən bərkidib irəli hərəkət etməyə başladı. Elə bil ki, dağ boyda ağırlıqvardı xizəkdə. Ana kürəyində idi. Olub keçənlərdən xəbəri yox idi. Ağır yolculuq davam edirdi. Hər yerdə üzüaşağı getməyə qərar verdi. Başqa əlac yox idi. Yuxarı qalxmağa təqəti çatmadı. Yamacla da getsə xizək sürüşüb uçuruma düşərdi. Addımlar getdikcə sürətini azaldırdı. Ətrafda ins-cins gözə dəymirdi. Kürəyində daşıdığı namus, qeyrət, şərəf və ləyaqət rəmzinini hiss etdikcə özündə quvvə tapırdı. Ürəyinə təpər, dözüm verən Atasına baxdıqca kişilik qeyrəti daha da coşurdu. "Sizi düşmənə vermərəm, qorxmayıñ", deyə düşünürdü. Vətənə oğullar gərəkdir. Vətəni hər kəs qorunmalı, sevməlidir. Onun uğrunda yaşamalı, döyüşməlidir. Amma ölməyə tələsməməlidir.

Biz hələ döyüşməyi bacarmırıq, ölməyi daha çox bacarıraq. M. Arazın misralarını xatırladı, yünqülləşdi.

Vətən mənə oğul desə nə dərdim?

Mamır olub qayasında bitərdim!

Yaşa şair, bir romanlıq sözü, ikicə sətirdə necə də ustalıqla ifa edə bilmisən!

Ata zarımdı. Hec cıqqırını da çıxarmırdı. Hər dən əli ilə, əsası ilə yerə dirənərək oğluna yardımçı olmaq istəyirdi. Bir dəfə istəyinə nail olanda, beş dəfə oğluna mane olurdu.

Saatlar kecirdi. Getdikləri yolun uzunluğunu

xatırlaya bilmirdilər. Çünkü hiss edirdilər ki, qarışqa yerişindən də yavaş gedirlər. Arabir eşidilən atışma səsləri olmasaydı, ürokłor bu süküta tab gətirə bilməzdi.

Göbələyə oxşar böyük bir qayanın dibində dinclərini almaq istədilər. Uzaqdan eşidilən qışqırıq səsləri yaxınlaşan faciələrdən xəbər verirdi. Kənardan görünməyən iki qayanın dibinə qısqıldılar. Ata ağrılарını unutmuşdu sanki. Oğul anasını kürəyindən acıb yerə qoymağı aqlına da qətirmirdi. Baş verənləri uzaqdan seyr edirdilər. Mağaralara doluşub canlarını düşmən əlindən qurtarmağa çalışan qız-gəlinlər, oglan və qızlar, goca və qarilar yaman yerdə yaxalanmışdılar. Saqqallı ermənilər, sarıqlaş ruslar, qara-qara zəncilər ev-eşiyindən didərgin salunmuş adamları əsir götürürdülər. İki qızın onların əllərindən qurtarib qayaların başına doğru qaçdıqlarını gördülər. Arxalarınca atılan avtomat gülələri ayaqlarının altında inləyən torpağın bağrını dəlirdi. Qızlar qayanın kənarına gələrək əl-ələ tutdular. Göylərdə qıvuran qartallar kimi qanadlandılar. Qartal vüqarı ilə havaya atılan qızlar Daş ağırlığı ilə yerə düşüb parça-parça oldular. Vəhşi ermənilər onların ardınca qaçan iki qocanı da yelədib atdılar. Səmada daha iki insan qaraltısı görünenəndə Atanın səbri tükəndi. Üç yolçudan birinin ilk dəfəydi ki səsi eşidildi. "Ay sizi həyata gətirən qancıq ananızı..."

Oğlan quruyub qalmışdı. Ürəyi soyutmaq üçün söyüsdən gözəl şey yoxdur. Ata ürəyini boşaltdı. Oğul qırıla-qırıla qaldı. Qarşida, bəlkə onları da belə bir aqibət gözləyirdi?

Əsir götürülmüş nisbətən cavan adamları avtomatlıların müşayıti ilə meşənin dərinliklərinə doğru aparırdılar. Bədbəxt insanlar, kimsəsizləri heç Allah da sevmir, nəinki vicdanını itirmiş dövlət rəhbərləri. Xocalı yamanca dərs vermişdi yazıq millətə.

Dayanmaq ölümə bərabər idi. Soyuq və saxta bir tərəfdən, düşmən qorxusu da digər tərəfdən Ata və Oğlu düşündürdü. İrəli, yalnız irəli! Xilas irəlidədir. Lap başlarının üstünü ölüm kabusu alsa da, irəli getməli idilər. Arxaya yollar bağlanmışdı.

Atanın yarası buz bağlamışdı. Bəlkə də bu xeyirliyə idi. İnfeksiya keçməzdi. Oğul sarğıları bir az da bərkitdi. Qan axmadığı üçün kəndiri boşaltdı. Ata rahat nəfəs aldı. Oğul nə düşündüsə Ananı kürəyindən açdı. Onu körpə uşaq kimi qucağına aldı. "Düşmən arxadan atəş açsa Anama yox, mənə dəysin", deyə düşündü. Xizəyi yenə qurşağına bağladı. Yolun bağrını yarmağa başladılar. Meşə-

nin lap qalın yerinə girdilər. Bir iz də yox idi. Dağlarda, dərələrdə gürültü, əks-səda eşidilirdi. Ya vertolot uçurdu, ya da ağır texnika hərəkət edirdi. Ağır texnika səsidirsə, yollar uzaqda deyil. Yollar dan uzaqlaşmaq lazım idi.

Kiçik bir gədiyi də aşdilar. Bu neçənci dağ idi, neçənci təpə idi, neçənci gədik idi unutmuşdular. Amma onu bilirdilər ki, doğulduqları, boy attıqları, arzularının çiçək açdığı bu yerlərdən sanki bir dəfəlik ayrıılırlılar.

...Bir gün də keçdi...

Oğul bütün taqətinə, fiziki və mənəvi gücünün tükəndiyini hiss edirdi. Anasını və Atasını itirməyi aqlına belə gətirmək istəmirdi. Belə bir fikir ona hakim kəsilən kimi gücünü toplayırdı... Son addımlarını da atdı. Qarşında qatmaqarışq səslər gəlirdi. Daha geriyə qayıtmaga yol yox idi. Bizimkilər də, ermənilər də olsa son gücünü səfərbər etdi. Kolun yarpaqsız budaqları arasından irəli boylandı. Hərbi formalı əsgərlər adamları maşınlara mindirildi. İlahi, bunlar kimlər idi? Arabir doğma dilində sözələr eşidirdi. Hamı bir-birini tələsdirirdi. Kimlərdirsə, dəxli yoxdur, eldən ayrı yaşamaq olmaz. Biz də onlara qoşulaq. Ayaq üstə qalxıb qışqırmaq istədi. Səsi gəlmədi. Maşına minənlərdən bir neçəsi əllərini onlara sarı uzatmışdır. Bunu gördü. Üç əsgər onlara tərəf qaçmağa başladı. Oğlanın ürəyi şiddetlə döyündü. "Biz də əsir düşdük", deyə düşündü. Quruyub qaldı. Gələn özümüzünkülər idi, yoxsa düşmən?

Onlara yaxınlaşan əsgərlərin səsləri musiqi kimi səsləndi:

-Tez olun, vaxtimız yoxdur!

Özümüzükülər idi! Anasını - Vətənini xilas edə bilmədi. Anasını qucağından yerə qoydu. Kəndiri belindən açdı. Qollarını qartal qanadları kimi açaraq Azərbaycan əsgərlərinə tərəf irəliləmək istədi. Dilindən qeyri ixtiyarı bir neçə söz çıxdı:

-Sizə qurban olum, Vətən oğulları!

Kökündən kəsilmiş palid ağacı kimi yerə sərildi. Sevincdən köksünə sığmayan ürəyi partlamışdı...

Əsgərlər qocaları, huşunu itirmiş Ananı və Atanı maşına apardılar. Əsgərlərdən birinin: "Bizə sağları xilas etmək lazımdır, meyid kimə gərəkdir", məsləhətinə sakitcə, etirazsız əməl etdilər. Ananı - Vətəni, Atanı - Yurdu xilas edən igid Oğulun meyidi gərəksiz əşya kimi satılan Vətənin yarpaqsız bir kolunun dibində atılıb qaldı.

O, öz kişi ömrünü yaşamışdı.

DƏDƏ ƏLƏSGƏR - 200

ŞƏLALƏ NƏSİRLİ

*N.Nərimanov rayonu, 37 sayılı tam orta məktəbin
Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimi*

landırılır. Tam araşdırılmamış mənbələrdə Aşıq Ali'nin müəllimi olmuş Ağ Aşığın da adı keçir. Beləliklə də hələ ki, Azərbaycanda Aşıq yaradıcılığının ən yüksək inkişaf mərhələsi külliyyatlarının böyük əksəriyyəti toplanmış Aşıq Ali və Aşıq Ələsgərin adı ilə bağlıdır.

Aşıq yaradıcılığı məhz, Aşıq Ələsgərin sayəsin-

AŞIQ YARADICILIĞINDA AŞIQ ƏLƏSGƏR ZİRVƏSİ

Aşıq Ələsgər Azərbaycan ədəbiyyatında Aşıq yaradıcılığının ən yüksək pilləsində əzəmətli yer tutmuş bir söz sahibidir. 200 illik yubileyinin qeyd olunması münasibətilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev 18 fevral 2021-ci il tarixdə sərəncam imzalayıb. Bu, Aşıq Ələsgərin siyasi hakimiyət tərəfindən Aşıq yaradıcılığına verilən ən yüksək qiymətdir.

Azərbaycanda ozanlıq lap qədimlərə gedib çıxır, hətta bu barədə "Kitabi-Dədə Qorqud"da da müfəssəl məlumat verilir. Dərə Qorqud, Ozan Qorqud qopuz çalır, nəsihətlər verir. Ozanlılığın davamı kimi qəbul olunan Aşıq yaradıcılığında da Aşıq Ələsgər, Dədə Ələsgər saz çalır, ustadnamələr söyləyir.

Aşıq yaradıcılığının inkişafı əsasən XV əsrin sonundan başlanğıc götürdüyü mənbələrdə öz əksini tapıb. Aşıq Ələsgərə qədər və ümumiyyətlə, Aşıq yaradıcılığı böyük bir inkişaf yolu keçmişdir. Bu yolda yuzlərlə adlı-sanlı aşiq arasında Dirili Qurba-nı, Xəstə Qasım, Aşıq Abbas Tufarqanlı, Sarı Aşıq, Ağ Aşıq kimi ustad aşıqlar xalqın yaddaşında əbədi iz salmışlar. Bununla belə Aşıq yaradıcılığının ən uca zirvəsi daha çox iki şəxsin - Aşıq Ələsgər və onun müəllimi, ustadı olmuş Aşıq Alının adı ilə hal-

də inkişaf etdirilərək ən yüksək zirvəyə qaldırılmışdır ki, buna görə onu Dədə Ələsgər də adlandırırlar. Heç bir aşiq nəinki bu zirvəyə qalxmağa cəhd göstərmmiş, heç zirvənin həndəvərinə də yaxın düşə bilməmişdir.

Mənbələrdə Aşıq Ələsgərin 1821-ci ildə Göyçə mahalının Ağkilsə kəndində anadan olduğu göstərilir. Atası Alməmməd kişi böyük küləfətini dolandırı bilmədiyindən Ələsgəri 14 yaşı tamam olmaz Kərbəlayı Qurban adlı bir varlinin yanına işə qoyur. Ələsgər 4 il sərasər Kərbəlayı Qurbanın həyətində nökərçilik edir. Bu müddətdə Ələsgər Kərbəlayı Qurbanın qızı Səhnəbanuya aşiq olur, lakin bu sevda məlum səbəbdən baş tutmur.

İllər keçir, Ələsgər nakam məhəbbətin ağrı-acısını yaşıyır, uzun illər ilk məhəbbətini unuda bilmir, çətinliklərdən, sınaqlardan keçə-keçə sazla-sözün qovuşduğu dəryaya can atır. Dövrünün qüdrətli sənətkarı Aşıq Ali onun gələcək taleyini büsbütün dəyişir. Fitri istedadı, kəskin hafizəsi, şəxsiyyəti, nəcibliyi ilə hər kəsdən seçilən Ələsgər beş il Aşıq Ali-ya şəyirdlik edir, saz dünyasının sırlarınə bələd olur, sırlar qapısını açıb, ustadlıq mərtəbəsinə yetişir.

Aşıq Ələsgər sazı sinəsinə sıxıb bədahətən şeirlər deyər, həmsöhbət olduğu adamların fikrini "oxuyar", baş verəcək hadisələri əvvəlcədən xəbər verərdi. Yuxuda Ələsgərə buta verilməsi haqqında söz-söhbətlər isə bitib-tükənməzdi, camaat onu "haqq aşığı" çağırardı. Geniş: dünyəvi və dini biliklərə malik mükəmməl bir sənətkar, yetkin bir insan olması da sənətkarı xalqın gözündə günü-gündən ucaldırdı.

Bütün şair və aşıqların dönə-dönə müraciət etdiyi dərin məzmunlu malik yaradıcılığında ülvi məhəbbət mövzusu da yüksəkdədir.

Çərşənbə günündə, çeşmə başında

Gözüm bir alagöz xanıma düşdü.

Atdı müjgan oxun, keçdi sinəmdən,

Güləndə qadası canıma düşdü.

Ələsgər yaradıcılığında mühüm yer tutmuş yüksək əxlaqi dəyərlərə malik bu qoşma ədəbiyyatşünaslar tərəfindən daha dərin təhlil olunmalıdır. Belə ki, sual olunur; nədən sənətkar çərşənbə gününü seçmişdir? Başqa cür; "Bir cümə, yaxud bir şənbə, bir bazar gündündə" demək mümkün deyildimi? Əlbəttə ki, mümkün dündü. Lakin Aşıq Ələsgər çərşənbə gününü seçmişdir. Mental dəyərlərimizə görə çərşənbə gündündə insanlar dilək tutub çeşmə başına gedirlər. Bəlkə də lirik qəhrəman özünə adaxlı, gözaltı seçmək üçün çeşməyə getmişdir. Yoxsa ərgən oğlanın çeşmə başında başqa nə işi ola bilər? Nişanlı qızın da öz dünyasında bir niyyəti, xəyalı olmamış deyildir. Elə buna görə də ona çeşmə başında tuş gələn ərgən oğlanı acılamır, söyüb qovmur, gülə-gülə nişanlı olduğunu bildirir. Bax, sənətkarın cizgilədiyi yüksək əxlaqi dəyər budur!

Gözəlliyyə, sevgiyə, torpağa, elə, vətənə, təbiətə münasibət Aşıq Ələsgər yaradıcılığında yeni bir formada, real və səmimi boyalarla əks olunur. Vətəni başdan-başa gəzməsə belə tərənnüm etməyi bacaran Aşıq Ələsgərin yaradıcılığında sanki, Azərbaycanın coğrafiya xəritəsi cizgilənir.

Həsənnənə, Həsənbaba qoşadır,

Xaçbulaq yaylağı bir tamaşadır.

Arsız aşiq elsiz necə yaşıdı,

Ölsün Ələsgərtək qulların, dağlar.

Aşıq Ələsgər poeziyasında aşiq yaradıcılığının bütün növləri; xüsusən də dodaqdəyməz, müxəmməs, qıflıbənd, təcnis, cığalı təcnis, gəraylı, divan şeir növləri özünü ən gözəl şəkildə, yüksək sənətkarlıqla bürüzə verir. Bu qəbildən qıflıbəndlər, deyişmələr fonunda özünü daha qabarıq göstərib.

Aşıq Ələsgərin zəngin poetik ırsinin geniş tədqiqi, nəşri və təbliğinin mühüm mərhəlesi mədənimənəvi dəyərlərimizin bütün daşıyıcılarına həmişə qədirbilənliliklə yanaşan ümummilli lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Sənətkarın yubileyləri məhz Ulu Öndərin təşəbbüsü ilə dövlət səviyyəsində qeyd edilmişdir. Böyük söz ustadının respublikamızda və onun hüdudlarından kənardə 150 illik yubiley mərasimləri keçirilərkən əlamətdar hadisə baş vermiş, azərbaycanlıların əzəli yurdlarından olan qədim Göyçə mahalında, doğulduğu kənddə Aşıq Ələsgərin qəbirüstü abidəsi ucaldılmışdır. Həmin əzəmətli büst soydaşlarımız öz dədə-baba torpaqlarından didərgin salındıqdan sonra erməni vandalları tərəfindən dağıdılsa da, milli-mədəni varlığımızın tərkib hissəsinə çevrilmiş Aşıq Ələsgər ırsı silinməz tarixi yaddaş rəmzi kimi yaşamaqdadır.

Aşıq Ələsgərin yüz ildən çox ömür sürdüyü deyilir. Daima el arasında, sənliklərdə olduğundan qəddi əyilməmiş, gözləri zəifləməmiş, saçları tamam ağarmamış vəziyyətdə yaddaşlarda qorunub saxlanmışdır. Dünyadan köçəcəyi günü əvvəlcədən xəbər verən ustad 1926-cı il martın 7-də dənəsini dəyişmişdir.

Bu günədək əziz xatirəsi qədirbilən Azərbaycan xalqının qəlbində yaşamaqdadır. Haqqında dastanlar, rəvayətlər, xatirələr bitib-tükənməmiş, zəngin yaradıcılığı ona ölümsüzlük qazandırmışdır.

"Aşıq Ələsgər çoxəsrlıq keçmişə malik aşiq sənəti ənənələrinə ən yüksək bədii-estetik meyarlarla yeni məzmun qazandırmış, xalq ruhuyla həməhəng əsərləri ilə Azərbaycanın mədəni sərvətlər xəzinəsinə misilsiz töhfələr bəxş etmişdir. Sənətkarın doğma təbiətə məhəbbət və vətənpərvərlik hissələrini vəhdətdə aşlayan, ana dilimizin saflığını, məna potensialını və hüdudsuz ifadə imkanlarını özündə cəmləşdirən dərin koloritli yaradıcılığı Azərbaycan ədəbiyyatının parlaq səhifələrindəndir. Aşıq Ələsgər çox sayda yetirmələrindən ibarət bir məktəb formalasdırmış və gələcəyin məşhur el şairlərinə qüvvətli təsir göstərmişdir. Azərbaycan aşiq sənətinin ümumbəşəri dəyərlər sırasında qorunan dünya qeyri-maddi mədəni ırs nümunələri siyahısına salınması həm də Aşıq Ələsgər sənətinə ehtiramın təzahürüdür". Bu cümlələr öz parlaq əksini Aşıq Ələsgərin 200 illik yubileyinin keçirilməsi münasibətilə imzalanan Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin sərəncamında da tapıb. Məncə, şərhə ehtiyac yoxdur. Bu, Aşıq Ələsgər yaradıcılığına verilən yüksək və layiqli qiymətdir.

SÜLEYMAN ABDULLA

HƏ-YOX...

Baxışın mey kimi süzülür yenə,
Piyalə gözlərin, desəm, dəmmi?.. Yox!
Elə bərəq vurur ki, sübh şəfəqində,
Düşüb gül üzünə gecə nəmmi?.. Yox!

Susub deyə bilir sözünü lallar,
Bəs bu nə bəladır, - düşdüyüm hallar.
Mənim ürəyimə qapqara xallar,
Sənin ürəyinə düşən qəmmi?.. Yox!

Gül adın nə idi, - ümid kəsənmi,
Üzünü görəndə qəlbim əsənmi,
Sən mənim dərdimdən divanəsənmi,
Mən sənin dərdindən olurəmmi?.. Yox!

HAVA VƏ ADAM

Yaman buludluydu hava,
nəm çəkmişdi adamlar,
Qani qara olanlar öfkəsini udurdu.
Bilinmirdi qarnının nə bəla xırrası var,
Hirsı cövlən adamla havanınkı tuturdu...

Xırda, sisqa çisəklər böyüüb oldu damla
Asılıb inci kimi yarpaqlardan damcılar.
Külək qalxdı ehmalca ağaclar gözü dolu
səpələnir üstünə budaqlardan damcılar.

Süst düşüb qalan cığır batdı gömgöy dumana
Çəndə azdı özünü yol dağa çəkilməyə.
Yorğun olan adamı anlamaq çətin deyil,
Tətik kimi hazırkı ayağa çəkilməyə.

YAŞAMAQ

Bərbəzəkdə itib-batan, göstər özünü mənə,
Dərd deyilmə ömrü boyu saxta süsdə yaşamaq?
Qara gözü alabəzək, bəyaz üzü al-əlvən,
Üzü alma, dili badam, ağızı püstə yaşamaq.

Baxan olmaz qədir günü qorxu dolu hədənə,
Bənzəyərsən suyu sovuq, damı ucuq mədənə.
Nə özünə güvənənsən, nə gücə, nə bədənə,
Uca qamət yaramırsa boyubəstə yaşamaq.

Kimdi başa çıxarasən min oyunlu bir səyi,
Möcüzədir həyat cəhdı, can verməkdir sırr səyi.
Gözəlliyi seyr etməkdir vurub da yandırsəyi,
Uzanıb ölmək yaxşıdır, ayaq üstə yaşamaq.

ÜMİDLƏRİ SU

Daha arzulamıram Tanrıdan göz dolu nur
Bir ümman ayrılıq var ovuc içi adaya.
Bizim saf niyyətimiz hər vaxt qovğalıq olur,
İndi kimi salacaq qasırğalar qadaya.

Bu yayın ilk qayğısı gəldi tufanla qara,
Bələdan qurtulmaqdı adamların tək dərdi.
Ümidləri su olan düşməz burulğanlara,
Dostum, işə yaramır sinəyə çəkmək dərdi.

Sübh çəği nəfəsimdir qarışan qara yelə
Erkən çıxdığım yola tez çatmırıam, bilirsən.
Fikir burulğanında batıb çıxıram elə,
Mən sənə qovuşmağa can atmırıam, bilirsən.

DEYILMI

Göz görəsi atılmaqdı özündən,
Bu dərənin dərinliyi, deyilmə?
Qəfil keçdi canımdan bir üşütmə,
Yamacların sərinliyi deyilmə?

Cisələyir narın-narın göy üzü,
Bir çətirlik canı varmış yağışın.
Ürəyimdən bir ah qopdu ötəri,
Sal qayadan sürüşəndə baxışın.

Gözlərimi çəkən yolu tutub çən
Gəl, ovcumun ortasından sal ciğır.
Qopar əlim göydən, ayağım yerdən,
Birdən-birə qırılanda lal ciğır.

Biçənəklər yırğalanar dəniztək,
Hava soyuq, ciğır islaq, su sərin.
Bir ömürdü yol gedirəm heçliyə,
Kürəyimdən təri çıxır illərin.

YOXSA NƏ MƏNASI

Elə uduzmaq var uduşdan üstün,
Qara libas geyib çıxməq ağ günə.
Dostum, yenilginin ən gözəlidir,
Qalib gələ bilmək özü özünə.

Qələbə çalmağa yuxunda ad çək,
Bir adı uğurdur oyun udmağın...
Adam öz nəfisiylə güləşsin gərək,
Yoxsa nə mənası qurşaq tutmağın...

Coxunun özünə düşməyir adı
Kim torpaq adamdır, kim yer, kim Vətən.
Təki sən udasan torpağın artsın,
Mən sənə uduzmaq istədim, Vətən...

HANSI DƏNİZDİR

Torpaqdan üzülən əlin bilirmi,
Batmağa seçdiyin hansı dənizdir?
Düşüb boğuluram havasızlığa
Sualtı keçdiyin hansı dənizdir?

Təkcə dəryalarda olmur tufanlar,
Qaldımı adıma çatım əbədi.
Mənim sular ilə nə işim axı,
Mən torpaq istərəm batım əbədi.

Daha ürəyim də istəməz düzü,
Adı "fərəh" olan bir dağa dönmək.
İndi quraq keçir hava, xoş olar,
Üzü sulu ikən torpağa dönmək...

HAQQIN ADINDAN

Birinə mahnidır, beşinə mahna*,
Olmur oxumaq şur haqqın adından.
Nə var danışmağa boşboğaz üçün,
Küyü bol, səsi gur haqqın adından.

Hər gün daha qaçıq həyatın dadi,
Eyni dərddə batır doğması, yadi.
Müqəddəs deyilən heç nə qalmadı,
Hamı sələm tutur haqqın adından.

Surda avazıyan bulud ağ deyil,
Çoxdu hökmü-zaman indi sağ deyil.
Kimsə acıq verdi az olur sənə,
Bir az aralı dur haqqın adından.

*Mahna - bəhanə

OLMUŞ

Mən sənə qurbətdən gətirdim misal,
Gedəndə baxdım ki, məsələ olmuş.
Kimsə acıq verdi az olur sənə,
Az deyə bilmərəm, çox hələ olmuş.

Nə dua qurtarmaz, nə nəzir piri
Daha haqq dediyin yeyilir diri.
Var cüyür ciğiri, var şir ləpiri,
Bulağa tələsən iz tələ olmuş.

Ayrılıq adında söz hələlikdir,
Çəkə biləcəyin yük şələlikdir.
Uzaqlar dediyin vəlvələlikdir,
Qəfil ayılsan zəlzələ olmuş.

ƏL ŞƏKLİ ÇƏKƏN

Sağ olsun, ürək çatında
Boş ümidi əkib göndərən.
Yamamağa, közəməyə,
İynə yox, tək ip göndərən...

Deyilmiş dışarı dindən,
İnsafi çox imiş kindən...
Ağrıların üzərindən,
Quş kimi səkib göndərən.

Qalan ürəyimdə xaldı,
Yazan bəxti qara saldı...
Əsrin o üzündə qaldı
Əl şəkli çekib göndərən.
19-20.08.2021, Gədəbəy

YOXDUR

İnancım uca Tanrıdır,
Ondan başqa ulum yoxdur.
Ucalıq deyilənim var,
Zirvəsi ən hulum yoxdur.

Saraydı tikdiyim kümə,
Nə şənbə bildim, nə cümə...
Mən bir ağayam özümə,
Məndən qeyri qulum yoxdur.

Almadım haqdan kam bircə
Təkəm, vahidəm, tam, bircə..
Ən varlı adamam, bircə,
O əl çırkı pulum yoxdur.

SÖZ

Sözdən çıxmaga tapsa yol,
Çıxar çox sözdən az adam.
Söz yaradar, söz öldürər,
Sözdən söz çıxarmaz adam.

Kimə anddır, kimə aman,
Yarası olur çox yaman...
Sözündən qaçan heç zaman
Çox uzağa varmaz, adam.

Söz dirənəndə olur sərt,
Şirini qənd, acısı dərd...
Çoxdan unudulub sözlə şərt,
Sözü bir yerə yaz, adam.

11.08.2021

YOLA GETMƏYƏN YOL

Daha yola getmir bu küçə sənlə,
Gah səki narahat, gah yol dar olur.
Bir gün istəyirsən biri rast gələ,
Amma, zəhlən getmiş adamlar olur.

Qalan ömür yarı, gedən yol yarı,
Düşüb qaranlığa qalmaq tək çətin.
Qırar ayağını səki daşları,
Batıb xəyallara yürümək çətin.

Diksini yanında bir maşın fiti,
Cüt xəttə təkərlər cüt şirim açır.
Gedişin astagəl, gəlişin iti,
Qolundan saatın kəməri qaçır.

Sıxan ürəyini işiq xofuydu,
Ksenon lampaya əcəl kimi bax.
Yanından sıvişən nə bəla duydu,
Bundan sonra qalır borca yaşamaq.

Bir görüş can atır çıxsın sona kür,
Nə vaxt bəs eyləmir, nə vədə sənə.
Ürəyin böyüyür, gözün böyüyür,
Sən yola sığmırısan, küçə də sənə...

11.08.2021

YAŞAMAQ HAQQI

Xeyri yoxdu bir ömrü yüz bölməyin,
Varsa aman yaşamaqdı doğrusu.
Bundan sonra dadı qaçdı ölməyin,
Yaxşı-yaman yaşamaqdı doğrusu.

Dilək varsa can atılar çatmağa,
Nə var axı torpaq altda yatmağa?!
Neçə-neçə dərya keçdik batmağa,
Axsa saman yaşamaqdı doğrusu.

...Amma xoşdur ağ bəxtimiz yey olsa
Bu dünyani unutduran mey olsa...
Ağızda dil inildəyən ney olsa,
Ya da kaman... yaşamaqdı doğrusu.

Verən verib qismət busa, gec əldən,
Nə umursan bir oyunbaz dəcəldən?
Kim yarıyb vaxtsız gələn əcəldən,
Varsa zaman yaşamaqdı doğrusu.

10.08.2021

ALSAN BU ŞEİRİ

Dəniz dalğası al, dağ çayı götür,
Dalsan, bu şeiri mənim əlimdən...
Bir gün Araz olar, o biri gün Kür,
Alsan bi şeiri mənim əlimdən.

Qəflətən ağlıma sözü linç gələr,
Üsul qərib gələr, çəm ilginc gələr.
Gecə rahat keçər, sabah dinc gələr,
Lalsan, bu şeiri mənim əlimdən?!

Mürəkkəb qabıdır... və qələm sadə,
Başı dumanlıdır mey dolu badə...
Nə oğru deyərəm, nə haramzadə,
Çalsan bu şeiri mənim əlimdən.

Ümiddi ovcumdan süzülən qumtək,
İllərdir ömrümü çevirdi şumtək...
Sərçə dimdiyindən torpağa tumtək,
Salsan bu şeiri mənim əlimdən.

SARI ŞEİR

İçində bir payız fəsli,
Əsər ürəyin sariya.
Bürünər üst-baş, yan-yörə,
Bəzənər əyin sariya.

Rəngi dərddir sarı simin,
Yeri deyil yerdə himin.
Qalmadı yaşıla kimin,
Qalmadı nəyin sariya?

Gəlməz zamanla yolun dəng,
Can yorğun olar, nəfəs təng...
Yağar üstünə göydən rəng
Batar köynəyin sariya.

AĞ SARI

Yaxın yola bir uzaq var,
Qürub yerində ağ sari.
Sabah yarpaq oyanmaq var,
Axşam xəzəl yağmaq sari.

Yanıb tökülür çöl-bayır,
Piltə-piltə, cayır-cayır...
Dərələr su sayıqlayı,
Ağzını açıb dağ sari.

Kim var həyatdan yarıya,
Su çatmaz aydan arıya.
Dünya bürünər sariya,
Xəzan yol alar bağ sari.

ÇIXIŞ

Daha cəbhələrə uzaqdı səsim,
Hırsimi-hikkəmi sözdən çıxıram.
Ürək demirəm ki, olmur sevgisiz,
Bir zərrə nur kimi gözdən çıxıram.

Əvvəl sona çatar, son olmayanda,
Dönər bütün yollar özünə artıq.
Tərəzi bir yanda, çarmıx bir yanda,
Tutub dağ çəkərlər gözünə artıq.

Tələsər bir az da çatmağa vədə,
Canda tutarmı var sıxılmaq üçün?
Hər kəs öz adından enir, mənə də,
Qalar bir ucalıq yıxılmaq üçün.

Bir cüt göz sozalar kimsəsiz tində,
Hönkürüb ağlamaq gələr arına.
Kimsə kürəkləyər sükütü, sonra
Torpaq səsi düşər qulaqlarına.

YERLİ YERİNDƏ

Gurdu vaxtin sel-su kimi
Üstümdən adlayan yeri.
Torpağa doğma canımın,
Zamana yadlayan yeri.

Olmazi varmış "ol"ların,
Düyün düşdümü qolların?
Gözümə durdu yolların
Dizimi qatlayan yeri.

Ürəyim daha dağ tutmaz,
Canımı ağrı sağ tutmaz.
Elə düşüb qaynaq tutmaz,
Bağrımın çatlayan yeri.

Tanrı da fikrə dalıbmış,
Məni gözündən salıbmış.
Bu külün hələ qalıbmış
Qəlbimi odlayan yeri...

HAQQI VAR

Təkcə barışmaqla düzəlməz ara,
Kimsə kimdənsə küsmək haqqı var.
Kədərdi sevincin tərsi, hər kəsin,
Üzülmək haqqı var, üzmək haqqı var.

Daha çöp də deyil gözümdə tir vaxt,
Keçdi möcüzə vaxt, ötüdü sırr vaxt.
Olsun ki, kimisə incitdim bir vaxt,
İndi məni kinlə süzmək haqqı var.

Əvvəli kor imiş sonu görənin,
Çıxdı axırına bir yol hərənin.
Bir gün qərənfildən çələng hörənin
Bir gün qəbir üstə düzəmək haqqı var.

HACIMƏMMƏD MƏMMƏDOV
"Qızıl qələm" media mükafatı laureati

SƏNƏTKAR ÖMRÜ, VƏTƏNDAS TALEYİ, QİBLƏSİNİ SEVGİSİNDƏ TAPAN ŞAIR

(Şahməmməd Dağlaroğluunun 65 yaşına)

Sahməmməd Nurulla oğlu Soltanovun - Şahməmməd Dağlaroğluunun 65 yaşı tamam oldu. Bu 65 il təkcə yaşılmış illərin, ayların, günlərin stenografik hesabatı deyil, ömrü şərəflə, poeziya ilə keçən, yaradıcılıq yanğısı ilə kamilləşən yaşantılardan xalqın sabahına hay verən və nəhayət, ölkənin düşdürüyü çətinlikləri üzərkən yaşayış bir sənətkar və vətəndaş ömrünün toplusudur.

Şahməmməd Dağlaroğlu cəmiyyətdə istedadlı, geniş təbli bir şair kimi, qəzet redaktoru, publisist və təcüməçi kimi tanınır. Onun yaradıcılığı çoxşaxəlidir. Şahməmməd Dağlaroğlu yaradıcılığının püxtələşmiş çağında müxtəlif dillərdən tərcümələr edir, yeni-yeni əsərlərini yaradır.

İsmayıllimizin ictimai və ədəbi mühitində xüsusi yeri olan Şahməmməd Dağlaroğluunun yaradıcılığı gənclərin, yeniyetmələrin mənəvi və estetik tərbiyəsinə əhəmiyyətli təsir göstərir. Eşq, məhəbbət, halallıq, haqq və əməksevərlik Ş.Dağlaroğlu şerlərinin əsas mövzusunu təşkil edir.

65 yaş ölkəmizdə kişilər üçün təqaüd yaşı hesab olunsa da, mənim əqidəmcə, bu, kamil insanın müdriklik çığıdır. Ömrün o yaşı zirvəsinə ucalanlar çox olsa da müdrikliyə, kamilliyyə çatanlar, elin-obanın hörmətin qazananlar olduqca azdır. Ş.Dağlaroğlu isə hörməti, ağsaqqal, məsləhətçi olmayı 30-40 il əvvəl qazanıb. Öz ləyaqəti, səmimi rəftarı, geniş dünyagörüşü ilə. Bir söz-

lə, şəxsi nümunəsi ilə.

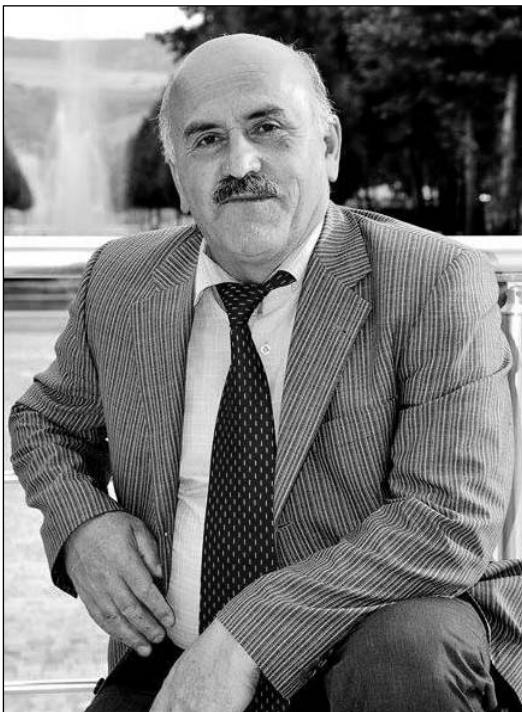
Vətənə, xalqa, torpağa bağlılıq onun varlığına içdiyi ana südü, diş göynədən Pirəqanım bulaqlarının suyu ilə hopmuşdur. Yəqin bu səbəbdəndir ki, hər sözündə məna, kəsər, simasında ciddilik, tələbkarlıq, od-alov var.

Şair Şahməmməd Dağlaroğluunun yaradıcılığını təhlil etməkdən uzağam. Çünkü onun yaradıcılığının məziyyətləri barədə çox deyilib, çox yazılıb. Şair həmyerlimiz Ağasən Bədəlzadə, yazar-pedaqoq Rəna Mirzəliyeva, şair Xalıq Yusifoğlu, jurnalist Lətifə Əliyeva dəfələrlə onun yaradıcılığından bəhs edən yazılar yazmış, təhlillər aparmışlar. Odur ki, şairin insani keyfiyyətlərindən, kamil şəxsiyyətindən söz açmağı ön plana çəkirəm.

Yaşca məndən balaca olsa da, onun bir sözü zaman-zaman qulaqlarımızda səslənir: "Kimin kiminlə dost, kimləsə düşmənliyi mənim üçün meyar deyil. Mən hamı ilə dostam". Bu onun böyüklüyünü, qəlbinin saf və geniş olduğunu, düşüncəsinin duruluşunu göstərir. Şairin sadə qəlbinin hərarəti ağ vərəq üstünə köçürdüyü misralarda daha aydın duyulur.

Bu insan kindən, küdürüdən uzaqdır, Bir bulaqdan su içsək də, mən onun kimi deyiləm, çox kinliyəm, mənə badalaq gələni heç bağışlamıram. Elələrini Allahın ümidiñə buraxmışam...

Ş.Dağlaroğluunun fəal ictimaiyyətçi olması məni sevindirir, çoxlarını isə heyrətə salır. Görəsən, İsmayıllida elə bir ictimai-siyasi, elmi, mədəni, kütləvi və digər

mahiyyətli tədbir olurmu ki, bu insan onun iştirakçı olmasın?!

Hərdən mənə elə gəlir ki, Şahməmməd İsmayıllının canlı səlnaməsidir. Onun bir çox şeirlərini, hətta tanımadığım adamların dilindən eşidəndə yetərincə fərəh-lənirsən. Bu şeirlərdə nələr yoxdur? Başı qarlı dağlarımız, güllü-çiçəklı çəmənlərimiz, buz kimi soyuq bulaqlarımız, barlı-bərəkətli torpaqlarımız, zəhmətsevər insanlarımız onun təsvirində daha cazibədar görünür. Bir də onun 44 günlük Vətən müharibəsi günlərində yazdığı döyüşən sətirlər sanki döyüşə çağırış, Qələbəyə hesablanmış fikir və düşüncələrdir. Xalqımızın döyüşkən ruhu bu şeirlərdə yüksək vətəndaşlıq hissi ilə vəsf olunub. Müəllifin özü qədər səmimi olan bu şeirləri sevməmək olmur. Bu şeirləri oxuyan hər kəsdən: Halal olsun kəlməsini eşitmək necə də xoşdur.

Şahməmməd Dağlaroğlu ilə yaxın qohumam - dəyioğlumdur. O, bir qohum kimi də gözəl keyfiyyətlərə malikdir. Sanki tale üzünə gülüb, insani keyfiyyətləri ona əsirgəmədən baxış edib. "Hamını sevməyə məndə ürək var", deyən şair yaxınlarına, əzizlərinə olan isteklə bərabər, ilk dəfə gördüyü insanlardan da mehrini, məhəbbətini, səmimiyyətini gizlətmir. O, vəfali ömür-gün yoldaşı, üç övladın dəyerli atası, 9 nəvənin müdrik babasıdır. Gün o gün olsun ki, uca Tanrı Şahməmməd Dağlaroğluya nəticəli illər də qismət etsin. Ömrünə 100 yaşın zirosindən boylansın. Qismət olarsa, onda mənim yaşım Dədə Ələsgərin yaşından da çox olacaq...

Şahməmməd Dağlaroglunun ömür yolundan, poeziyasından, insani keyfiyyətlərdən çox yazmaq olar. Amma buna bir o qədər ehtiyac duymadım. Çünkü o, söz xiridarları tərəfindən sevilən, davamçılarının yol

göstərəni, məsləhətçisi olan şairlerimizdəndir. Mübaliğəli görünsə belə, hazırda onun qədər gənclərin, təzə yazmağa başlayanların əlindən tutub irəli aparan başqa bir şair tanımırıam. 50-dən çox kitaba redaktorluq etməsi, dediklərimin əyani sübutudur. Onun olduğu yerdə hər zaman xoş əhval ruhiyyə, sözə, şeirə, sənətə sevgi var. Hətta, şeirlərindən biri məhz bu fikirlə bitir: "Öl-səm, dəfn eləyin harda sevgi var".

Xoş təsadüfdən bu yaxınlarda şair Şahməmməd Dağlaroğlu ilə doğulduğumuz, ayaq açıb yeridiyimiz, suyunu içib, havasını ududuğumuz Pirəqanımın kəndinin ziyarətində olduq.

Gəzdik, dolandıq. Ulularımızın qəbirlərini ziyarət etdik. Vaxt tapıb bu misraları da orada qələmə almışam:

*Sənə ürəyimi açıram, şair,
Yuxuda dağları gəzib gəlmişəm.
O gözəl məkanda yetənə qədər,
Mən əl-ayağımı əzib gəlmişəm.*

*Ümidlə çıxmışam "Rəğbat"ə, "Pir"ə,
Baxmışam kəndimin həndəvərinə.
Qanqallar kök salıb gülün yerinə,
Dərdimi daşlara yazıb gəlmişəm.*

*Gəzdiyim ciğırlar öz yerindədir,
Dərə yerindədir, düz yerindədir.
Yollarda saldığım iz yerindədir,
Həsrətə, hicrana dözüb gəlmişəm.*

*Qalıb "Sər küh"ündə atamın izi,
Üzür sularında anamın gözü.
O yerdə atamın qəbri, həm özü,
Bəs niyə əlimi üzüb gəlmişəm?*

*Yolları kol basıb, daralıb, şair,
Üzüm o həsrətdən saralıb, şair.
Kisəsiz kəndimi qar alıb, şair,
Hacıyam, təklikdən bezib gəlmişəm.*

Bəli, o ucalıqdan enib gəldik, Dağlaroğlu! Özümüzə yeni yurd-yuva qurduq. Böyüdük, təhsil aldıq, sevdik, sevildik, yazıb-yaratdıq.

Şeirlərin dillər əzbəridir. Onlar sənə uzun ömür, sənətkar taleyi bəxş edib. Yazdıqların sevilə-sevilə oxuyur, dinlənilir, yaddaşlara hopur. Sən öz qibləni sevgində tapan şairsən. İnanıram ki, gələcəkdə Şahməmməd Dağlaroğlu poeziyası tədqiqatçıları bu gün yazdıqlarına, yaradıcılığına işiq tutacaq haqqında monoqrafiyalar, tədqiqat əsərləri yazılıclar.

Səni yubileyin münasibəti ilə ürəkdən, xoş arzularla təbrik edirəm. TƏBİB bu ərəfədə bağışlayar yəqin ki, səni bağrıma basıb, öpüşlərə qərq edirəm.

ÖZ İZİ, ÖZ YOLU OLAN ŞAİR

"DÖYÜŞƏN SƏTİRLƏR" KİTABIN MÜBARƏK!

İşləməkdən söz düşəndə, dostlarıma həmişə, harada oluramsa olum, heç vaxt qələmi əlimdən yerə qoymadığımı deyirəm. Tanıyb görənlər bu dediklərimə inanır, görməyib inanmayanlar isə özü biler...

Şahməmməd Nurulla oğlu Soltanov (Şahməmməd Dağlaroğlu) da eynən, mənim kimi...

Yazı-pozuya başlayandan bu günə kimi qələm əlindədir, yazıb-yaradır. Ürəyimiz bir-birinə açıqdır. Bir çox hallarda hər hansı yazısını hələ çap olunmamış, birlikdə müzakirə edirik. Yazdıqlarının ilk oxucusu demək olar ki, mən oluram. Xasiyyətimiz də çox zaman tutur. Şahməmməd çox səmimi, sakit təbiətli, xeyirxah, sədə bir ziyalıdır. Respublikada kifayət qədər tanınmış qələm sahiblərindən biridir.

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, Prezident təqaüdçüsü, bir çox Azərbaycan, Türkiyə, Özbəkistan və Qırğızıstan media mükafatları laureati, jurnalist, publisist, altı kitabı müəllifi, bir neçə kitabı isə həmmüəllifidir. 16 il əmək təlimi müəllimi kimi pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olub. Mətbuata bağlı adamdır. "İsmayıllı xəbərləri" qəzetiñin təsisçisi və baş redaktorudur. Əllidən çox kitaba redaktorluq edib.

Cox səbirlidir, möhkəm iradə, ölcüyəgəlməz güc sahibidir. "İsmayıllı Yazarları" ədəbi-ictimai birliyinə də sədrlilik edir.

Özbəkistan Respublikasında keçirilən "Dəyərin yüksək olsun, ana dilim" beynəlxalq müsabiqəsinin birincisi olub və yüksək mükafata layiq görülüb. Həmçinin "Qarabağ - Azərbaycan mədəniyyətinin beiyi" adlı layihə çərçivəsində "Hər anımız vətən desin" adlı şeir müsabiqəsinin də Fəxri diplomuna layiq görülüb. Müxtəlif dillərdən tərcümə, turkdilli şairlərdən uyğunlaşdırma sahəsində də xüsusi bacarığa malikdir.

Şahməmməd Dağlaroğluñun 44 günlük Vətən müharibəsi günlərində (27 sentyabr-10 noyabr 2020-ci il) yazdığı Zəfər müjdəli şeirlər "Döyüşən sətirlər" adı altında kitab halında işıq üzü görüb.

Oxular bilirlər ki, Ş.Dağlaroğlu ustad şairləndəndir. Kitab "Zəfər nəgməsini yazacağam mən" şeirlə başlayır və həmyerlimiz - şəhid, tarix müəllimi, baş leytenant Famil Əhmədzadənin xatirə lövhəsi

üçün yazılan şeirlə bitir.

Kitabda vətənpərvər şairin birnəfəsə yazılan qələm nümunələri toplanıb. Kitabın redaktoru Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, Prezident təqaüdçüsü Əli Bəy Azəri "Zəfər müjdəli carçı" başlıqlı yazı ilə kitabdakı şeirlərin təhlilini aparıb. Odur ki, mən şeirlərin təhlilindən yan keçirəm. Bilirəm ki, müəllif Vətən müharibəsinin ilk gündən bu haqq savaşının Müzəffər Ordumuzun qələbəsi ilə, həm də tezliklə başa çatacağını duyaraq onları oxuculara - yetişən nəslə, ana yurda, şanlı əsgər və zabitlərmizə, Ali Baş Komandanımıza, xalq birliyinə inam və məhəbbət aşlayan yüksək ruh kimi təqdim edir.

Kitab məktəb tədbirlərini keçirmək üçün gözəl bir vasitədir. Şagirdləri vətənpərvəlik ruhunda tərbiyəsi üçün dəyərsiz nümunədir.

Şahməmməd Dağlaroğluñun Azərbaycan jurnalistikası, poeziyası sahəsində öz yolu, öz izi yüksək xidmətləri vardır. İnanırıq ki, onun bu fasıləsiz və mənalı fəaliyyəti tezliklə layiq olduğu qiyməti alacaqdır.

O, bacarıqlı qəzet redaktoru, vətənpərvərlik, yüksək mənəviyyat aşlayan şeirlər müəllifi, evdə ata, baba, həyatda etibarlı dost və mübariz bir insan, həqiqət carçası kimi hamının, yaxını və sevimlisidir. Bələdiyyələrin formalasdığı gündən bu sahədə olması, seçkilərdə hər dəfə qələbə qazanması bu deyilənlərin əyani sübutudur. Hazırda İsmayıllı bələdiyyəsi sədrinin müavini vəzifəsini də yetərincə daşıyır.

Şair kamilləşdikcə əsil yorulmazlıq nümayiş etdirir. O, 2020-ci ildə Orta Asiya Yazıçıları və Tarixçiləri Assosiasiyasının qərarı ilə "Turan Birliyi" medallına layiq görülüb. Özbək dilindən etdiyi mükəmməl uyğunlaşdırılara görə 2021-ci ildə bu xalqın dahi şairi Əlişir Nəvainin 580 illiyi münasibəti ilə təsis olunmuş "Əlişir Nəvai-580" yubiley medalı və pedaqoji sahədəki çalışmalara görə isə "Azərbaycan Təhsil İşçiləri Azad Həmkarlar İttifaqının 100 illik yubiley döş nişanı" ilə təltif olunub.

Şair-publisist dostumuza 65 illik ölüm mərtəbəsində yeni-yeni uğurlar arzulayırıq! Qoy oxunan, sevilən yeni kitabların işıq üzü görsün, şair!

"DÖYÜŞƏN SƏTİRLƏR" in mübarek! Davamlı olsun!

ŞAHMƏMMƏD DAĞLAROĞLU

SƏNSƏN

Dünyanın hesabsız möcüzəsi var,
Kim nə deyir, desin, birisi sənsən.
Hər canlı varlığın son nəfəsi var,
Həyatın eşq adlı dirisi sənsən.

Sevdan iliyimə, qana yeridi,
Mən nalə çəkəndə yer-göy kiridi.
Gözümə min gözəl düşdü, əridi,
Xəyalal gəlməyən qeyrişi sənsən.

Salıb gəncliyini, keçmiş yada,
Atır Dağlaroğlu özünü oda.
Sən də Tanrı kimi, təksən dünyada,
Sözümüzün əvvəli, gerisi sənsən.

BAŞIMA GƏLƏNLƏRƏ

Məni incidənin buna "haqq"ı var,
Gərək əzəl gündən baş əyməyəydim.
Bir işi beş gördüm, hörmət xətrinə,
Beləcə, illərlə xətrimə dəydim.

Qorxaqlıq sayılıdı ədəb-ərkanım,
Haqqını yad yedi gördüyüm işin.
Haqq olub haqqıma qənim kəsildim,
Bunda günahı yox, yadın, keçmişin.

Daha xeyri yoxdur "yox" deməyin də,
Nə ömür dönəndi, nə bəd düzələn.
Bu sırrı açdım ki, bəlkə dərs olar,
"Baş üstə!" - deyənə başıma gələn.

DAİM BİZİMLƏSİZ...

Qarşında durana can de ürəkdən,
Saf ol, Haqqı tanı, ay sənə qurban!
Qoyunu, quzunu kəsmək ilə sən,
Varlı birisitək ad qazanırsan...

Duz-çörək kəsmişəm halallarla mən,
Onlarla qəm, fərəh, ürək bölmüşəm.
Yüz yaşa, halalca qazanıb yeyən,
Harin süfrəsində yoxam, ölmüşəm.

Vətənin yolunda qurban gedənlər,
Sizindir bu bayram, qurban Sizsiniz!
İgid ölməzlərim - ərlər, ərənlər,
Daim bizimləsiz, varsız, əzizsiz!..

İNSAN OL

Gülməyə gəlmədik bu dünyaya biz,
Göz yaşıla dolubsa, ağlamalıyıq.
Əgər yolçuyuqsa, qoymalıyıq iz,
İnsanlıq adını saxlamalıyıq.

Günəşdən nurludur, halal, təmiz ad,
Bu cür yaşayanlar, canım, gözümdür.
Yoxsulun sərvəti - düzələk, istedad,
Dəyişməyən amal, sonsuz döyümdür.

Necə sevməyəsən belə insanı -
Hörməti, yeri var Haqqın yanında.
Hamı tərk edəcək bir gün dünyani,
İnsan ol, insanlıq daşı canında.

ŞƏHİD ANASININ MONOLOQU

Əlindən tutardım, yixilmayasan,
Oğul, yixılmışdım, qaldırdın məni.
Sənin hünərinlə nurlandı cahan,
Şən, azad görürəm bu gün Vətəni!

İndi üzüm kimi, saçım da ağdır,
Eldə, hər ürəkdə yer tutub adın.
Ruhun inciməsin deyənə sağıdır,
Anandır dünyada ən məğrur qadın.

Ziyarət olunur hər gün məzarın,
Burda solan çıçək dəyməyir gözə.
Sən saf nümunəsi əhdin, ilqarın,
Dönmüsən dillərdə müqəddəs sözə.

Adını bilmədim sevdiyin qızın,
Bir gözəl gördümmü, sanıram odur.
Bu il qısa oldu yolu payızın,
Toyunu görmədim, tək dərdim budur.

Dərd ağır olsa da, gətirirəm tab,
Ölməz bir övladın anasıyam mən!
Tapmışam ən çətin suala cavab -
Şəhid məzarından başlanır Vətən!

GECƏ YAZILAN ŞEİR

Səhər yuxusutək şirinsən, gözəl,
Qəlbimi boş qoyub, girirsən gözə.
O qədər cavan var, şeir yazan var,
Yaman inanırsan mən deyən sözə.

Yuxuma gəlişin təsadüfmüdür,
Yoxsa, gecə-gündüz fikrində mənəm?
Gündüz qaş-qabağın daşı üzüdür,
Yuxuma girəndə sən - ipək, sənəm.

Göydəki ulduzun ən parlağı sən,
Qaçırsan gözümdən sökünləndə dan.
Mənə yük etmişən daşı, dağı sən,
Nədən mərhəmətin oyanmir bir an?

Yağışlı olmayan ağa bulud kimi,
Alırsan başımın üstünü hərdən.
Gizlədə bilmirəm gecə sevgimi,
Səni soruşuram gələn səhərdən.

Könlüm sənin üçün oyuncaq deyil,
Gecə oxşayasan, gündüz atasan.
Bir qoca sözbazam, sənsə gənc tifil,
Məni dinc buraxıb, bəlkə yatasan?!

ŞƏHİD ŞƏKLİ İLƏ SÖHBƏT...

Vətən müharibəsinin bütün şəhidlərinə

Min kitablıq yazı var, oxuyuram gözünü,
Ürəyini oxumaq, asan, müyəssər deyil.
Canını qurban verib, söyləmisən sözünü,
Bağışla, yazdığınımsa heç layiq əsər deyil.

Canının bahasına, sən torpaq aldın bizi,
Səni doğan ananın baş əyirik önündə!
Hər gün oyanan Günəş - əbədi mübarizə,
Ruhun şad olsun, oğul, Vətənin hər günündə!

Dünən bir məhəllədə, bir evdə tanınırdın,
Bu gün sənin hünərin Allaha da bəlliidir!
Sən düşmənin belini polad əzminlə qırdın,
Yazda bitəcək lalə - qanındır, təsəllidir.

Şuşada qalxan bayraq eşqinlə dalğalanır,
Nəfəsinlə canlanıb Qarabağın torpağı.
Adın gələndə alqış alqışlara calanır,
Aydan, ulduzdan gəlir hünərinin sorağı.

Şəklinlə üz-üzəyəm, canlı həmsöhbətim sən,
Fəxr edir, qürur duyur, səninlə atan-anan.
Sən düşmənə nifrətim, yurda məhəbbətim sən,
Bu xalq, bu Vətən səni unuda bilməz bir an!

A DAĞLAR

Hər sizi görəndə açılır dilim,
Sizdən aralıda lalam, a dağlar.
Nədən dağ oldunuz, deyin mən bilim,
Gələm, qadanızı alam, a dağlar!

Paklığın rəmzi dır zirvənidə qar,
Bir-birinə arxa, daş olmuş qatar.
Sizə arxalanır bu el, bu diyar,
Sizsiniz alınmaz qalam, a dağlar!

Ucası atamdı, yanında anam,
Yamacı güllüsü - sevgilim, sonam.
Sizsiniz dəyanət, əzəmət, inam,
Sizə oxşayayıdı balam, a dağlar!

Dərdimi yandıram ocağınızda,
Uyuyam laləli qucağınızda.
Yazı salamlayan o çağınızda,
Şirin xeyallara dalam, a dağlar!

Yay günü olsa da, tez düşdü axşam,
Göylər zirvənizə səpdi ulduz - şam.
Könülsüz gedirəm, Dağlar oğluyam,
Bir də gəlib deyəm: Salam, a dağlar!
8 avqust 2021-ci il, Qax-İlisu

SEVGİ ÖLMƏYƏN RUHDU...

Getmə, çəkim şəklini, edim sənə hədiyyə,
Örtmə o pəncərəni, arxasında sən varsan,
Dilin danlaya məni, ürəyinsə "hə" deyə
Eşit şair deyəni - hamıdan bəxtiyarsan!

Etmə bu qədər nazi, dəli olar görənlər,
Tanrı sənə azcana insaf gərək verəydi.
Adına gül toplayıb sənə çələng hörənlər
Sən keçdiyin yollara gül səpmişəm, görəydi.

Sevgi ölməyən ruhdu, ömür gəldi-gedərdi,
Bunu bilib sevməsən, ən böyük cani sənsən.
Səni görmək təsadüf, sənin olmaq qədərdi,
Ölüb bir də dirilsəm, səni sevəcəyəm mən!

BU QIZ

Aynası, darağı düşmür əlindən,
Könül verdiyi kəs öpə telindən.
Mənim ürəyimdən, onun dilindən,
Bəlkə öz evinə yiğışdı bu qız.

Çox gözəl görmüşəm, yoxdur ona tən,
Nə ola bu "bəla" olaydı ötən.
Ruhumu oxşayan, yolumda bitən,
Qəlbimdə kök salan baxışdı bu qız.

Güya mən Kərəməm, o da Əslidi,
Sözü şirin-şəkər, balın əslidi.
Könlümdə barlı bağ, payız fəslidi,
Gözümdə güllü yaz, yağışdı bu qız.

Tanrı, adıma yaz Sən bu günahı,
Gecəsi xoş keçən neylər sabahı?
Kiminin sevdası, kiminin ahı,
Şairin ömrünə naxışdı bu qız.

GÖZƏLLİYƏ

Allah imza qoyub bu gözəlliyyə,
Necə öyməyəsən, necə öyəsən?
Səni gördüyümdə yer məni tutmur,
Ötüb, qaldırırsan məni göyə sən.

Beləcə, gah göydə, gah da yerdəyəm,
Burda da, orda da sənsiz çətindir.
Ay zalım, bilirsən, Yer kürəsini
Oxunda fırladan məhəbbətindir!

İlahi, bu eşqi çox görmə mənə,
Onunla dövr edir səhər-axşamı.
O gözəli qoru, kəsmə nazından,
Yoxsa ki, məhv olar, sənər ilhamı.

SƏN DUYA BİLMƏDİN MƏNİM EŞQİMİ

Ötdü neçə-neçə sevdalı illər,
Düşdü haldan-hala incik könüllər,
Bizim eşqimizdən danişdi dillər,
Hələ də sevirəm dəlilər kimi,
Sən duya bilmədin mənim eşqimi.

Gülün ləçəyinə yazdım adını,
Aldım həsrətindən sevgi dadını.
Qırdın ilk eşqimin cüt qanadını,
Hələ də sizləyir qəlbimin simi
Sən duya bilmədin mənim eşqimi.

Adınla isindim qışın qarında
Əridim, yox oldum intizarında,
Varlığım heç oldu sənin varında,
Açıldı könlümün sırrı, tilsimli,
Sən duya bilmədin mənim eşqimi.

Səni tən bilirdim min mələk ilə,
Dururdum yolunda gül-çiçək ilə.
Sevgidə xam olan bu ürək ilə
Kimi sevməliydim, görəsən kimi?
Sən duya bilmədin mənim eşqimi.

Dünənin sabahla nə əlaqəsi?
Mən hələ o eşqin qulu, köləsi.
Bəlkə çatmir sənə könlümün səsi,
Öyrədən olmayıb eyhamı, himi?
Sən duya bilmədin mənim eşqimi.

Yarımçıq sözüm var, sabaha qalıb,
Ucuzlar alınıb, bir baha qalıb.
Mənim son ümidim Allaha qalıb,
Ona deyəcəyəm demədiyimi -
Sən duya bilmədin mənim eşqimi!

GÖZÜNDƏN ÇƏKƏR

Deyirsən qəm yeyən, qüssə çəkənəm,
Sən dərdi bu qızın gözündən çək, ər.
Qoyma lalə yanaq sola, çəkə nəm,
Yoxsa ki, saçımızdan gözün dən çəkər.

Üzdə busə yeri, güldü bu, gözəl?
Astaca "hə" dedi, güldü bu gözəl.
Güllərin içində güldü bu gözəl,
Arılar şirəni gözündən çəkər.

Açmaz Dağlaroğlu, heç vaxt qorxu dan,
Şər deyər: - Sən Haqdan görsən qorxu, dan.
Başqa nə olacaq məni qorxudan?
Gözümdə var ancaq gözündən çəkər.

VƏTƏNİN TORPAĞI ARTDI BİR OVUC

Xalq şairi Musa Yaqubun ölümündən

Sən dünya içində bir dünya idin,
Getdin, bu dünyanın özəyi getdi.
Gözəl nə var idi qoşulu sənə,
Dağımın, düzümün bəzəyi getdi.

Üzü qara olsun qara xəbərin,
Ölümün dərd oldu qara daşa da.
Biz də yer üzünün qonaqlarıyıq,
Tanrıının işidir sözü yaşada.

Dəfninə gəlmışdı söz adamları,
Baxışlar, duruşlar lal sual oldu.
Qəbrinin torpağı gözəl Buynuzun
Güllü yanağında qara xal oldu.

Vətənin torpağı artdı bir ovuc,
Məzarın əbədi bir ziyarətgah.
"Dünyanın ən xoşbəxt adamışan ki",
Yaxın həmsöhbətin olacaq Allah.

BU QƏDƏR

Çox ilə çoxdandır dəyibdir aram,
Az adam meyl edər aza bu qədər.
Kimə can söylədim, dərdinə yaram,
Nədən sevdi məni qəza bu qədər?

Çevrildim quluna bir günahımdan,
Bir gün ahım gecə, bir gün ahım dan.
Yarım, varsa əgər bir günahım, dan,
Rəva bilmə çəkim cəza bu qədər.

Yandıqca qurular, yaş da qalmadı,
Yaş üstə yaş gəldi, yaş da qalmadı.
Ağladım, gözümdə yaş da qalmadı -
Yağış saxlamazdı fəza bu qədər.

Dinləsən, min sehir vardır azanda,
İnsan şərə uyar, yolun azanda.
Bir göz qırpmında, qısa, az anda
Hardan tapdı məni əza bu qədər?

Bəxt şumladı, səpdi cana sevgi dən,
Saqqalımda yanaşdır sevgi, dən.
İnammiram, bir başqası sevgidən,
Danışa bu qədər, yaza bu qədər.

Böyük fərəh bəxş eləyər az almaz,
Tanrı sənə verdiyindən az almaz,
Yara eşqim, gülə meylim azalmaz,
Qışda can atanda yaza bu qədər.

Dağlaroğlu, ötə həftə, ay gözəl,
Gecə yarı, göy ulduzlu, Ay gözəl!
Cəlladmışan, qəsdin nədir, ay gözəl,
Kim səni öyrətdi naza bu qədər?

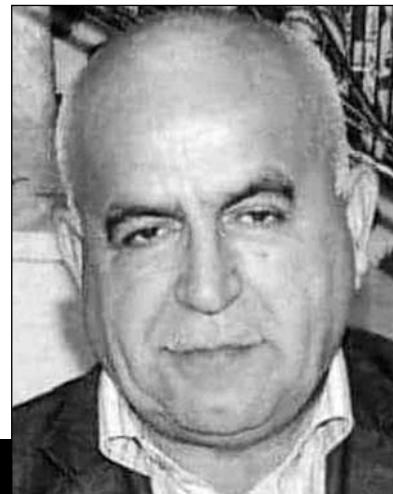
AÇ QAPINI, GƏLİRƏM

Sixır qəlbə həya, ar,
Dünyam - qoz içi, damdar.
Başqa ünvaniimmı var?
Aç qapını, gəlirəm.

Gözləyincə axşamı,
Əriyər qəlbən şamı.
Evinə getdi hamı,
Aç qapını, gəlirəm.

Qapı döyməyə yox hal,
Soruşma: Bu nə əhval?!
Son dəfə qayğıma qal,
Aç qapını, gəlirəm.

Sən verdiyin zülüm xoş,
Yansam, sənə külüm xoş.
Dizin üstə ölüm, xoş,
Aç qapını, gəlirəm.

VAQİF OSMANOV

ƏDƏBİ MÜHİTDƏ MAHİR QABILOĞLU DƏST-XƏTTİ

(Yazıcı Mahir Qabiloglunun 55 yaşına)

Son doqquz ildə 13 kitab - "Atam Qabilin qəribə əhvalatları" (2011), "Ərmən - Şuşanikin sevgisi" (2014), "Cəncəhim" romanı (2014), "Alim-hakim" (2014), "Qurd yağı" (2015), "Sandıq" (2015), "Əlli yaşında mən..." (2016), Leyla xanım Əliyevanın tərcümələrindən ibarət "Poeziya" (2016) "Tanınmış tənışlar" (2018), "İtbaşı" romanı - I cild (2019), II cild (2019), III cild (2020), "İtbaşı" roman-trilogiya (2021) kitablarını yazmış, Xalq şairi Qabilin yeddi cildlik külliyyatının tərtibçisi, redaktoru və naşiri, 2015-ci ildən Azərbaycan Yazarıclar Birliyinin, 2017-ci ildən Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü, Prezident təqaüdçüsü, yazıçı, publisist, jurnalist, tərcüməçi Mahir Qabiloglu müxtəlif illərdə AYB-nin "Dədə Qorqud" ensiklopediyasında ədəbi işçi, AzTV-nin "Xəbərlər" pedaksiyasında redaktor, Speys" televiziyanın "Hər gün" informasiya programında redaktor, baş redaktorun müavini, "Xalq qəzeti"nin Redaksiya Heyətinin üzvü, informasiya şöbəsinin müdürü vəzifələrində çalışıb. Son vaxtlar müstəqil fəaliyyət göstərir.

Düz beş il əvvəl Modern.az saytına müsahibəsində ömrünün 50 yaşında dönüb arxaya baxmış, özünə və ədəbiyyatsevərlərə hesabat vermişdir. Bu, Mahir Qabiloglunun yarım əsrlik ömür yoluna fərdi və fərqli yanaşmasıdır:

"Əzəldən belə qəbul olunub ki, 50 yaş həyatın yarısıdır. Çünkü hamı bir-birinə 100 yaş özür sürməyi arzu edir. Həç 110, 150, 200 il arzulayan görməmişəm... İnsan 50 yaş yaşayır, qurur, yaradır. 50-yə ç-

tanda ilk dəfə geriyə boylanır, yaşadıqlarının (həm də yazdıqlarının - V.O.) bəhrəsini görmək istəyir, görənlər də olur, görməyenlər də... Bax, bədbəxtlik ondadır ki, 50 il qulluq etdiyin ağac bar gətirməyə, yaşadığın 50 ilin boş olduğunu anlayasan. Mən şəxsən bu keçidi ağır keçirirəm. Ötən 50 ildə daha çox işlər görə bilərdim. Amma cəmi 5 faiz bəhrələnə bilmisəm. Buna görə çox heylənirəm..."

Vurguladım ki, bu müsahibədən 5 il keçib. Mahir müəllim bu 5 ildə tez-tez dönüb arxaya baxır. Servantesin təbiri ilə desək, "insan çay deyil ki, dönüb arxasına baxmasın". "Əlli yaşında mən..." dən sonra Mahir Qabiloglu 6 kitab yazıb, Xalq şairi Qabilin 7 cildliyinə tərtibçilik, redaktorluq və naşirlilik edib. Qıtbə olunası məhsuldarlıqdır. Onun becərdiyi ağac ömrün bütün fəsillərində bar verir. Ancaq özündən narahatlığında da böyük həqiqət var.

Mahir Qabiloglu təvəzükardır, sadədir, özündən razı deyil, iddiadan uzaqdır, qədirbiləndir. Yazır ki, atamın diliylə desəm, yaradıcı insanı yaşadan müsbət emosiyadır, müsbət emosiya isə qiymətləndirmədən qaynaqlanır. Mahir müəllimə görə, onun bir düşməni var, o da özüdür.

Həmişə düşünmüşəm ki, hər bir kitab müəllifə bir abidədir. Mahir Qabiloglunun 13 abidəsi var. Üstəgəl Xalq şairi Qabilin 7 cildliyi. Bu ata və oğulun birgə abidəsidir. Bu abidələr ən azı söz ömrü qədər yaşayacaq. Mahir müəllimin yazılarında zamanın qəlbinin döyüntülərini hiss edirən, cərəyan edən hadisələrin

içinə düşməmək mümkün deyil.

Çağdaş memuar və xatiro ədəbiyyatının öndə gedən qələm sahiblərindəndir Mahir Qabiloglu. Bu onun döğulub boy-a-başa çatdığı, yetkinləşdiyi, ilhamının, texəyyülüünün, təhkijəsinin cilalandığı, püxtələşdiyi mühitlə bağlıdır. O, doğulandan ədəbi mühitin içindədir, ədəbiyyatımızın qaymaqları ilə ünsiyətdədir. Yazıçılar evində ünlü söz adamları İsa Müğanna, Əhməd Cəmil, Cabir Novruz, Əliağa Kürçaylı, Bayram Bayramov, İsmayıł Şıxlı, Bəxtiyar Vahabzadə, İlyas və Elçin Əfəndiyevlər, Hüseyin Abbaszadə, Salam Qədirzadə, Məsud Əlioğlu, Qasim Qasımkəzadə və digər tanınmışlarla həm qonşu, həm də doğma olan Mahir müəllim üçün yuxarıda adlarını çəkdiklərim məşhurlar və onların ailə üzvləri "əmi" idilər, "xala" idilər.

Mahir Qabiloglunun yazdığı xatiro-memuar nümunələri niyə uğurlu alınır? Çünkü daha çox gördüyüni yazar, nəinki ordan-burdan eşitdiyini. Hamımızın əlçatmaz saydıgımız İsa Müğanna, İsmayıł Şıxlı, Bayram Bayramov, Fikrət Sadiq, Zeynal Xəlil, Vəli Məmmədov, General Abbasəli Novruzov kimi tanınmışları o, hələ körpə vaxtlarından tanıyır, söhbətlərinə dirləyib, sonralar həmsöhbət olub, bir süfrə arxa-sında oturub. "Tanınmış tanışlar" (2018) kitabındaki publisistik qeydlərində 20-25 tanınmışın portretini çəkir.

Həmin kitabdan məni özünə çəkən bir publisi tilka nümunəsində - "Torpaqlarımız Antalyaya gedib?" qeydlərində bizi düşünməyə vadar edən sual-lara yazıçı da cavab axtarır:

"Görəsən, hansı ifadə düzgündür? Sən torpaqların geri qayıdacağı günü gözləməyin, yoxsa torpağın sən qayıdacaq günü mərak eləməsi? İndi sual edə bilərsiniz ki, niyə 25 il susmuşam. Bu ifadənin düzgün olmadığını bəyan etməmişəm. Bilirsınız ki nəyə görə? Ele bu günü gözləyirdim. Çünkü indi də, bu aprel günlərində (2019-ci ilin apreli - V.O.) "Azərbaycan əsgəri torpaqlarımızı geri qaytarır" deməyə başlamışıq. Amma əslində Azərbaycan əsgəri torpaqları geri qaytarır Sadəcə... uzun illər onun yolunu gözləyən öz torpağına geri qayıdır.

Axır ki, anladığ. Torpaq geri qayıtmaz. Biz isə torpağa geri qayıda bilərik. Bunu bizə izah edən Azərbaycan əsgərinə eşq olsun! Bu yolu qanıyla sulayıb toz-dumanı yatırıb şəhidlərə isə min rəhmət!".

2020-ci ilin sentyabr-noyabr aylarında müzəffər ordumuz daha möhtəşəm və şanlı tarix yazdı. Torpaqlarımız işğaldan azad edildi. Qalib Azərbaycan əsgər və zabitlərinin döyüş taktikası dünya hərb tarixinde bir yenilik idi.

Mahir Qabiloglu yaradıcılığı ədəbi tənqidin, tədqiqatçıların, çörəyi sözdən çıxanların, millət vəkilləri-

nin diqqət mərkəzində olub.

Sabir Rüstəmxanlı: "O, yıpranmış qəliblərdən uzaqdır. Bəzən mühakimələrində yaşına yaraşmayan uşaq sadəlövhüyü duyulsa da, bu onun məsələlərə sadəlövh yanaşması deyil, yazısını canlı ünsiyyət tərzinə yaxınlaşdırmaq istəyidir, müəllifin istəyidir".

Elmira Axundova: "Mahir Qabiloglu ironik tərzdə, şəxsi düşüncələri müstəvisində, nəsihət və məsləhət vermədən özünə və oxucuya ünvanladığı suallarla Azərbaycan cəmiyyəti üçün aktual olan məsələlərə - məişət məsələlərindən tutmuş ölkə həyatı üçün taleyülü məsələlərə qədər müxtəlif problemlərə toxunur. O, köhnə adətləri, xurafatı tənqid edir, Azərbaycan diasporları arasında birlik və həmrəyliyin olmamasının səbəbləri üzərində düşünür, ruhən və düşüncə baxımından ona yaxın olan müasirlərinin portretlərini yaradır".

Mahir Qabiloglunun iki - fani dünya ilə haqq dün-yası şərti adı ilə beynimizə qurğuşun kimi əridilib tökülen, dərindən düşünüb nəticə çıxarmaq imkanımız xaricində olan, haqqı və ədaləti heç bir dünyada tapa bilmədiyimiz aləmə alternativ yaratdığı dünya Cəncəhim adlanır - Cənnət və Cəhənnəmin ilk hecalarının birliyindən yaranmış qarmaqarışq dünya. Bu dünya da gördümüz, yaşadığımız dünya kimi eybəcər hibriddir. İki dünyanın xaosunu Mahir müəllim bir dünyaya yerləşdirib "Cəncəhim" yaradıb. İndi də bilmir ki, yaratlığına gülsün ya təəccüblənib qaşqabağını töksün. "Cəncəhim"də coxlarının "getməyə tələsdiyi" Cənnətin və bəzilərinin qorxduğu Cəhənnəmin "sakin"lərinin bütün işləkləri və kələkləri çılpaqlığı yazıçının fikir süzgəcindən keçir. Düşünü-rük: bu hibrid və əndrabadi dünya yaşadığımızın prototipidirmi? Cox oxşardır. Bar qadını Xoşbəxtə atası sahib durmayanda Mama Roza ona "atalıq" eləmişdi. İnkıra Minkiri də yağılı vədlərlə, rüşvətlə yumşaldıb ələ almaqla, Cənnətdə kotec sahibi olmaq mümkündür. Qanlıgün fani dünyanın jurnalistlərinin həmkarıdır. Nəsrulla Şeyxzadələr diriləri diri-dir "oldürürlər"...

"Ərmən - Şuşanikin sevgisi" hekayəsinin qəhrəmanı Şuşanik öz xalqını, millətini, torpağını, nəhayət, doğulduğu Qarabağ sevgilisi Əhməddən fərqli olaraq çox sevir. Hekayə boyu oxucu bunu addim-addim izləyir. Şuşanik nə edirsə-etsin, "Böyük Ərməniyyə" dövlətinin yaradılması uğrunda xalqının arzuları onun ailə məhəbbətindən bir addim irəlidə gedir. Xalqının "Böyük Ərməniyyə" arzuları onun əslən şuşalı olan əri Əhmədə olan sevgisindən qat-qat yüksəkdə dayanır. Şuşanik 90-ci illərin hadisələrindən sonra "Süsən"ə çevrilsə də, hicaba girsə də, familiyası Məmmədova olsa da, azərbaycanlıların əhatəsində yaşasa da daim xalqının yanında olur, erməni, ərmən, hay

olmasını yaddan çıxarmır" (Virtualaz.org).

Yazıcı bu hekayesində Şuşanikdən fərqli olaraq xalqına, torpağına, el-obasına laqeyd, Şuşanikin "can" sözündən əriyib dünya gözünə görünməyən Əhməd surəti yaradır. Belələrinə hələ də rast gəlirik. Zəfərlə bitən 44 günlük II Qarabağ savaşı (Vətən müharibəsi də adlandırıllar - V.O) Əhmədlərin də iç üzünü açıb göstərdi...

Mahir Qabiloglu "Sandıq" kitabının "Müəllifdən" önsözündə yazır ki, sandıq "taynik", gizlindir. Sandıq nənələrimizin ağızlıqfilli sırlar dünyasıydı. Məhz bu mənası ədəbiyyat nəzəriyyəsində də öz əksini təpib, "sandıq ədəbiyyatı" deyilən qeyri-rəsmi janrin adı burdan əmələ gəlib. Müəllifin təbirincə desək, o, həm də sandığın qiflini açıb, içərisindəkiləri bir-bir azadlığa buraxır.

Sən demə, çağdaş qələm sahiblərinin heç vaxt sandığı olmayıb. Yoxsa, o sandıqdan heç olmasa 3-5 ildən bir ədəbi inci azadlığa çıxardı. Biz söz azadlığına biganə bəndələrik...

2019-2020-ci illərdə ayrı-ayrılıqda üç cildi, 2021-cil ildə bütöv şəkildə 636 səhifəlik bir kitabda nəşr olunmuş "İtbaşı" romanı son dövrün ədəbi həyatında bir hadisədir. Bir çox qələm adamları belə bir əsər yazsaydılar, mütləq sandığın işiq düşməyən, göz görməyən yerində gizlədər, qiflin açarını da elə yerdə saxlayardılar ki, inni-cinni də tapa bilməsin. Mahir müəllim iki ildə ərsəyə gətidiyi üç cildi ədəbi cəsərətlə nəşr etdirmişdir. Bu il əsərin bir kitab şəklində işiq üzü görməsi sözsevərlərin mənəvi ehtiyacı, sifarişidir, ilahi sözə saygıdır. Gəlin deməyək kitabın kitabı bağlanıb, onu oxuyanlar 30 il əvvəldə qaldı. Ədəbi rezonans yaranan əsərləri oxucular əl-əl gəzirər.

Romanda cərəyan edən hadisələr xalq dilinə yاخın, folklor nümunələri - lətifə, rəvayət, əsatirlərlə yaddaşa həkk olundugundan yorucu deyil, düşündürür. Kitabın redaktoru Eldəniz Elgünün fikrinə görə: "İtbaşı" romanı acı reallığı olduğu kimi oxucuya çatdırın bir konsepsiyadır, bu konsepsiyada dünyanın idarə olunması, dövlətlərin formallaşması, xalqla hakimiyyət münasibətləri öz əksini təpib. "İtbaşı" roman-trilogiyası təpədən dırnağa qədər alt şurun məhsulu olmaqla Azərbaycan ədəbiyyatına yeni üslub və fəlsəfi cərəyan gətirdi".

"İtbaşı" romanı qədim-qayım dastanlarımız kimi ona görə həmişə aktual olacaq ki, romandakı su-rətlərin adları həmin dövrün siyasi və mənəvi mənzərəsinin "indikator"udur. "İtbaşı" tarixin bədii inikasıdır. Sifarişlə yanan tarixçilərdən fərqli olaraq, Mahir müəllim tarixi həqiqətləri ortaya qoyur, abnormal hakimiyyət üsullarını ironik tərzdə qamçılıyır. Sanki o, Dədə Qorqudun bu günlümüzdəki mənəvi övladıdır. Əsərdəki insan və yer adları - Alqan şah, Bəd-

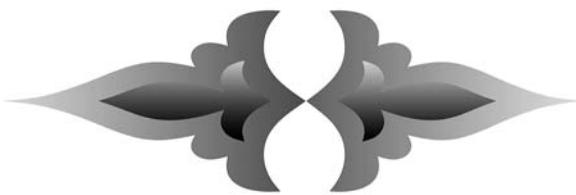
rəng, Dürəng, Dümbələk, İtbəşı, Həqqi şah kimilər bu gün də bizimlə birgədirler. Biz sanki bu gün "Yolaverənlər məmləkəti", "Göyverənlər dövləti", "Qulaqkəsənlər", "Evyxanlar", "Ağzıcırlar", "Boşboğazlar" məhlələrində yaşayıraq. Şahın təşkil etdiyi içki ziyaflətindəki tostlar, təriflər indiki əksər şairlərin həyat tərzinin eynidir.

"İtbaşı"nı "söhbətlər romanı" adlandıran şair, filologiya elmləri doktoru, professor Rafiq Yusifoğlu daha incə məqamlara aydınlıq gətirir:

"Dünyanın bütün dövrlərində zalımlar və məzlumlar, əzənlər və əzilənlər olub. Qəddarlıq, amansızlıq hakimiyyəti əldə saxlamağın ən əsas vəsitəsinə çevirilib. Cəmiyyəti ədalətlə idarə etmək istəyi arzu olaraq qalıb, həmişə iflasa uğrayıb və adil şahların hakimiyyət müddəti qısa olub... Bunu Mahir öz əsərində desə də, deməsə də, tarixi faktlar bu amansız həqiqəti inkar etməyə imkan vermir. Qəddar Alqan şah, onun övladları Həqqi və Barəngahın timsalında bunu aydın görürük. Kim təxt-tac yolunda hətta öz əziz adamını qətlə yetirməyi bacarmırsa, o uduzur, nə qədər ağılli, kamallı olsa belə uzaqbaşı İtbəşinə çevirilir. Bu mühüm məqam da ondan ibarətdir ki, ağılli, kamallı düşüncəli adamlar idarəciliyə həmişə mane olurlar, buna görə də onlar müxtəlif yollarla hoqqa, içki hərisliyi ilə, yoluxucu xəstəliklərlə zərərsizləşdirilir və bu acı həqiqətin əksi var Mahir Qabiloglunun "İtbaşı" romanında"..."

Həyat bir andır. A.P.Çevova görə, onu əvvəlcə qaralamada yaşamaq, sonra isə ağartmaya köçürməyə vaxt yoxdur. Bu deyimdəki "yaşamaq" sözünü "yazmaq" ilə əvəz etmək də olar. Mənim düşündüyümə görə, Mahir Qabiloglu həyatı, qavradıqlarını, gördükərini qaralamaya yazmir, hiss, həyəcan və duygularını birbaşa ağartmaya yazır. Bu "tələskənliyin" səbəbi var. Ürəyi, təxəyyülü onu narahat edən hissələrlə limhəlim dolu insanların cümlələrə bəzəkdüzək vurmağa vaxtı yoxdur. Bəziləri ona görə də Mahir müəllimin yazdıqlarına "+18" qoymağı məsləhət görür. Yazıcı isə bu barədə fikirləşmir, həssas oxucu bunu yaxşı anlaya bilir. Ona görə də Mahir Qabiloglunun yazıları axarlı və yaddaqalandır. O, duygularına və cümlələrinə sərhəd qoymur, siğal, mala çəkmir, əlavə naxış vurmur, bildiyi, duydugu, gördüyü kimi qələmə alır. Bunu bir çoxları "açıq-saçıqlıq" hesab edir, mənsə təbii sayıram...

Mahir müəllim ömrünün 55-nə gəlib çatdı. İndiyə qədər özünün yaradıcılıq potensialından cəmi 5 faiz istifadə edib. Mən yazıçı dostumuza bəziləri kimi 100 il ömür yox, 110 il arzulayıram. Və bundan sonrakı 55 ili sağlam və mənalı yaşasın, potensialının heç olmasa 55 faizindən səmərəli istifadə edib yassın, yaratsın.

MAHİR QABILOĞLU

ƏRMƏN - ŞUŞANİKİN SEVGİSİ

(hekayə)

Bura yeni Bakıdır. Zəmanəsinin yeni Bakısı. "Qara şəhər" adı veriblər ona. Bilmirəm böyük mənasında, yoxsa zavodların bacasından çıxan qara tüstülərə görə? Amma biz onu heç vaxt azərbaycanca çağırmamışıq. Bura "Çorniqoroddur". Atamgil NZS-də evlərini təhvil verib, Şaumyan xəstəxanası ilə üzbəüzdə 5 mərtəbəli evdə mənzil aldılar. Biz də məktəbə burda getməyə başladıq. Həyətimiz isə beynəlmiləl bir ailə. Elə rayonumuzun da adı erməni idi -Şaumyan rayonu. Xəstəxanamız - Şaumyan, büstümüz - Şaumyan, küçəmiz - Şaumyan, metromuz - Şaumyan. Həyətimizdə də əsasən ermənilər, ruslar. Hərənin öz ləhcəsi, dialekti, müraciəti. Mənim adım Əhməddir. Ermənilər mənə Axmedcan deyirdilər. Ruslar isə Axmedik. Biz də onları elə öz dillərində çağrırdıq. Ermənilərin adlarının axırına "can", ruslara isə "ik" qoşurduq. Bizə sonluqda "can" deyəndə o saat bilirdik ki, ermənidir. Amma bir şeyin fərqliqə varmirdi ki, axı "can" Azərbaycan sözüdür. Ermənilər bunu niyə özəlləşdiriblər. Bizə xoş gəlsinlər deyəmi?

Biri qara qaş, qara göz görəndə soruşturdu: "Hayes, Turkes?" Məəttəl qalırdım. Türk nədir? Azərbaycanda türk var? Türkler Türkiyədədir. Bu- ra isə Azərbaycandır - Sovet Azərbaycanı. Biz isə azərbaycanlıyız.

Qulaq asdıqları mahnilər da Azərbaycan mahniləri idi. Ölürdülər Zeynəb Xanlarovayla Məmmədbağır üçün. Bəzən biz azərbaycanlılara açıq da verirdilər. O Azərbaycanın yox, bizim Ermənistən xalq artısdıdir. Sonra da başlayırdılar oxumağa:

*"Qardaş olub Hayastan,
Azərbaycan."*

Həyətimizdə bütün sənətkarlar ermənilər idi. Əlləri də ki, qızıl. Azərbaycanlılar evlərində apar-dıqları təmir işlərinə ancaq onları çağırırdılar. Bir-i ki ay əvvələ növbələri vardi. Qaz, neft və başqa qara işlərə isə ruslar baxırdı.

Bir erməni çəkməçi vardi. Nəbzini tutmuşdum. Bilirdim ki, Anastas Mikoyanın pərəstişkarıdır. O vaxtlar mağazalarda yaxşı ayaqqabı tapmaq çətin idi. Ona görə də bir dəfə tikdirib, on dəfə təmir elətidirir, yeddi-səkkiz il də geyinirdik. Bilirdim ki, Mikoyan Azərbaycan Kommunist Partiyasının birinci katibi, Şaumyanın silahdaşı olub. Xruşşovun dövründə də SSRİ Ali Sovetinin sədri seçilib. Amma üzünü də görməmişdim. Amma ayaqqabının xatırınə tərifləməliydim. O vaxt zərbi-məsələ çəvrilən bir misala uyğunlaşırdım: "Erməniyə dayı deyirəm, işimin xatırınə". Girirdim bu erməninin da-rısqal pinəçi budkasına, başlayırdım Anastas Mikoyani tərifləməyə. Öy ki, öyəsən. Ta o vaxtacan ki, Karapet əmi "Ara, xoşum gəldi səndən. Axmedcan, sənə bir dənə qəşəng ayaqqabı məndən hədiyyə", deyirdi.

Rus, yaxud da ki, erməni ölündə məhləmizin avara azərbaycanlıları üçün toy-bayram idi. Səhər tezdən kəsdirirdilər erməninin qapısını. Yalandan göz yaşı da tökürdülər. Bilirdilər ki, ehsan araqla olacaq. Bunların da ehsan süfrəsində araq badələrini toqquşdurmaq adət deyil. Bizimkilər çəşib "Rubikin sağlığına" deyərək badələri cingildədirdilər də.

Bir İbiş dayı vardi. Erməni yasında o qədər vurmuşdu ki, ayaq üstə dayana bilmirdi. Arvadı da deyinə-deyinə qalmışdı: "Kül başıva! Məhəmməd ölündə qırxına güc bəlayla gedib çıxdın. İndi nə oldu, Rubik ölen kimi qaçıb kəsdirmisən qapıların.

Araq var ona görə?" - deyinə-deyinə qalmışdı.

Həyətimizdəki erməni oğlan uşaqlarının çoxu rusca oxuyurdu, elə qızları da. Amma aralarında biri - Armen əminin qızı Şuşanik bizim məktəbdə azərbaycanca təhsil alırıldı. Bir sinifdəydik. Bir gedib, bir qayıdırıldıq. Gözəl idi. Qara gözləri, uzun saçları vardi. Yaraşıqlı əndamı can alındı. Adını çığırmaq mənə xüsusi zövq verirdi. Şuşanik. Sanki Şuşa canlanırdı gözümün qabağında. Mənə elə gəlirdi ki, Şuşanik adı elə Şuşa sözündən götürülüb. Sadəcə əzizləmək üçün axırına "İk" artırıblar. Necə ki, məni əzizləyəndə Axmedik demirdilər?

Əslimiz Şuşadan idi. Amma ömrümdə o yerləri görməmişdim. Heç bilmirdim harda yerləşir. Atamanam da Bakıda doğulmuşdular. Evdə bir kəlmə də nəslimiz, elimiz, obamız barədə danışmirdilər. Amma Şuşanikgil Bakıya Qarabağdan köçmüdüdülər. Babası ilə nənəsi Hadrutda yaşayırırdı. Hər il yayı ora gedirdilər. Dağlardan, bulaqlardan, çaylardan, təbiətin əsrarəngiz gözəlliklərindən ağızdolusu dañışırırdı. Mən də bu erməni qızının Qarabağla bağlı səhbətlərinə maraqla qulaq asırdım. Erməni qızı mən şusalıya Qarabağ dərsi verirdi. Amma könlümdən oralara havalanmaq belə keçmirdi. Mənim həyatım burda idi. Çorniqorodda. Zavodların tüstü dolu bacaları, benzin, neft daşıyan lokomotivlərin siqnalları, tramvayın zəng səsləri, Bulvar, Bakı küləyinin qaldırdığı toz-duman. Bunlar mənə daha doğma idi, nəinki Qarabağ və Qarabağ barədə Şuşanikin səhbətləri. Amma yenə də qulaq asırdım.

Erməni oğlan uşaqları mənimlə dostluğa yaman can atırdı. Mən ermənicə bilmirdim. Amma rusca əla danışırdım. Onlar da rusca yaxşı bilirdilər. Amma hər vəchlə mənimlə azərbaycanca danışmağa səy göstərildilər. Azərbaycan sözlərinin qolunu-qabırğasını sindirə-sindirə... Mən də onları ələ salırdım. "Ara, maşın harama getdi yox e, maşın haraya getdi deyərlər". Bu minvalla erməni uşaqlar Azərbaycan dilində məndən də yaxşı danışmağa başladılar. Sonra isə başladılar uzaq gəzməyə. Sonralar bildim ki, demə bunlara danışq dilimizi mükəmməl öyrənmək lazım olmuş. Amma dəxli yox idi. Şuşaniklə dostluğumuz gündən-günə möhkəmlənirdi. Armen əmi də qızını mənə tapşırılmışdı ki, birdən məktəbdə-zadda sataşan olsa, müdafiə elə. Bir yerdə gedib, bir yerdə gəlirdik. Qardaşı Arsen bizə əyri-əyri baxsa da atasının qorxusundan cincirini da çıxartmırırdı.

Atam, anam da bu dostluğumuza etiraz etmiridilər. Daha doğrusu heç veclərinə də deyildi. Qapıbir qonşu idik, qaynayıb-qarışmışdım.

Şuşanik çox bilikli qız idi. 80-ci illər olmasına

baxmayaraq dünyagörüşü geniş idi. Elə suallar verirdi ki, qoyun kimi durub üzünə baxırdım.

-Əhməd, Azərbaycanda Sovet Hakimiyyətinin banisi kimdir?

-Bilmirəm.

-Şaumyan - Stepan Shaumyan. Bax rayonumuz da onun adınadır. Hələ Azərbaycanın bir kənd rayonu da var - kənd Şəumyan rayonu. Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin paytaxtı haradır?

-Bilmirəm.

-Necə yəni bilmirsən? Stepanakert. O da Şəumyanın adından götürülüb. Bəs DQMV-ya neçə rayon daxildir?

-Bilmirəm.

-Vay-vay. Heç olmasa Şuşanı deyəydin. Mardakert, Stepanakert, Martuni, Hadrutu da mən əlavə edərdim. Bəs Azərbaycanın ilk xalq yazıçısı kim olub?

-Bilmirəm.

-Əslən erməni Aleksandr Şirvanzadə. Evdə məndə "Xaos" kitabı var. Azərbaycanca yazıb. Verərəm oxuyarsan. Düzdür, ermənilərə sataşib. Amma dəxli yoxdur. Fəxrimizdir. Bəs "perestroyka"nın iqtisadi memarı kimdir? Ermənidir Axmedcan, erməni. Akademik Aqanbekyan. Roma imperatorluğun iflasdan, Spartakin üsyandan qurtaran da ermənidir - daha doğrusu haylar. Ərəb xilafətini Babəkdən xilas edən də mənim ulu babalarımdır. Sən heç Babəki tanıyırsan?

-Hə. Kinosunu görmüşəm.

-Xürrəmilər hərəkatının adını niyə belə qo-yubular? "Azad məhəbbət" nə deməkdir?

-Bilmirəm.

-Elə bilməsən yaxşıdır. Hələ yaşın çatmır. Ermənilərin katalikosu kimdir?

-Bilmirəm.

-Vazqen, Axmedcan. Yaxşı Sizin dini rəhbəriniz - Şeyxüislamınız kimdir?

-İlk dəfədir eşidirəm.

-Sən heç məscidə getmirsən?

-Yox.

-Amma mən gedirəm. Anam hər həftə məni birinci aparır Parapetin yanındakı erməni kilsəsinə, sonra Təzə Pir məscidinə, sonra isə rus pravaslav kilsəsinə. Hər üçündə şam yandırıb dua edirik.

-Erməni kilsəsin başa düşdüm. Bəs məscidə, xristian kilsəsinə niyə?

-Axmedcan məbədlər ayridır, Allahımız ki, birdir.

-Vallah heç nə başa düşmədim. Başımı şışirdin lap.

Bezdirirdi məni bu suallarıyla. Hamisində da

"erməni, hay" deyib fəxr edirdi. Bilmirəm hardan oxuyurdu. Bu haqda bizə nə dərs keçmişdilər, nə də evdə atam-anam danışmışdı. "Hay" deyəndə Hitler yadına düşürdü. Hər dəfə müharibədən kino göstərəndə dodaqlarına təbəssüm qonurdu. "Hay Gitler" eşidən kimi fikirləşirdim ki, yəqin Hitler də erməni olub. Amma yaxşı ki, almanca keçirdik, "hay" səslənsə də yazılışının "heil" olmağını biliirdim.

Artıq məktəbi qurtarırdıq. Buraxılış gecəsiydi. Günəşi qarşılamaq üçün Bulvara getmişdik. Uşaqların gözündən oğurlanıb qalxdıq Kirov adına dağüstü parka. Şuşanik yenə başladı suallarını yağırmayağa:

-"Əsli Kərəm" dastanını oxumusan?

-Yox.

-Nərimanovun "Bahadır və Sona"sın necə?

-Oxumamışam.

-Hüseyin Cavidin "Şeyx Sənan" əsərin necə?

-Eh, bu qədər sual vermək olar? Oxumamışam.

Mənə bunlar lazımlı deyil. Mən neftçi olacağam, atam kimi. Texniki fənlərdən de, cavab verim.

-Eh, Axmedcan, axı mən sənə Avetik İsakyan-dan sual vermirəm. Dediklərim hamısı Azərbaycanın tarixi, ədəbiyyatıdır. Yaxşı, azərbaycanlı oğlanın erməni qızına olan məhəbbətinə necə, inanırsan?

Şuşanikin qara gözlərinə baxdım. Gecənin qaranlığında yanıb, alovlanırdı. Sonralar başa düşdüm ki, bütün bu sualları nə üçün verirmiş. Birinci özünü böyük bir mədəni xalqın övladı kimi göstərmək üçün. İkincisi isə Bahadır və Sonanın, Əsli Kərəmin axırını götirmək üçün.

-İnanıram.

Şuşanik elə bil bunu gözləyirmiş. Dodaqlarını dodaqlarına yapışdırıldı. Od tutub yanındıq. 17 yaşlı mən ilk dəfə idı ki, qadın öpüşü gördüm. Daha doğrusu hiss edirdim. Uçunurdum. Özümü güclə saxlamışdım. Mən öpmürdüm. Şuşanik ağuşuma sığınib məni öpürdü. Çəşib qalmışdım. Azərbaycanlı ilə erməninin məhəbbətinə inanmağım geridə qalmışdı. Mən bunu yaşayırdım. Hiss etdikcə də məhəbbətin dərinliklərinə gedirdim. Bu dərinliklərdə batacaqdım, yaxud da sağ qalacaqdım bilmirəm. Ehtirasdan Şuşanikin gözlərindən yaş axırdı. Sanki pişik kimi miyolduyurdu. Mən artıq özüm deyildim. Mən Şuşanikin dünyasındaydım. Bu qədər ehtiras, sevgi, şəhvəti kitablarda oxumuşdum - utana-utana. "Min bir gecə" nağıllarındaki sevgi hekayətlərinin qanuni sonluqlarını əzbərləmişdim də. Amma indi bu nağılin iştirakçılarından biri idim: "Sultan "topu" doldurub atdı. Qızın "qala"sını dağdı. Bir də doldurub atdı. Bir

də... Yoruldu yatdı. Nağıl dili yüyrek olar. 9 aydan sonra Sultanın bir oğlan uşağı dünyaya gəldi". Mən də "Min bir gecə" nağıllarının ağuşundaydım. Amma Sultan deyildim. Hər ikimiz orta məktəbin kan-darındaydım. "Buraxılış gecəsi"nin günahında. Dağüstü parkda. Bir ağacın altındakı otluqda. Sərhədi keçmişdik. Artıq gec idi. Doğrusu lap ürəyimdən idi. Şuşaniki sevirdim. Artıq bunu o da bilirdi. Yaxşı, bəs atama-anama nə deyəcəyəm?

-Şuşanik, artıq səhər açılır, gəl gedək.

-Hərə?

-Evə.

-İstəmirəm. Gəl elə indi gedək yazılıq komso-molcu-tikinti dəstəsinə. Çıxaq gedək BAM-a. Baykal Amur Magistralının tikintisinə qoşulaq. Ev alaq, ailə quraq, komsomol toyu eləyək. İkimiz olaq, sərbəst olaq. Öz həyatımızı özümüz quraq.

-Şuşanik, gəl gedək evə. Hələ qoy attestatımızı alaq, instituta girək. Sonra danışarıq.

-Eh, kimə deyirəm. Siz azərbaycanlılar beləsiniz də. Kamal Attestatı alaq -kamilləşək, instituta girək - elmlənək, sonra əsgər gedək - kişiləşək, əskərlilik-də partiyaya keçək - vəzifələnək. Sonra qayıdış işə düzələk. Xalaqızıdan, bibiqizədan birin alaq, uşaq dünyaya gəlsin, biri də... biri də... Onları oxutduraq, böyüdək, evləndirək, ərə verək. Kimin üçünsə yaşıyaq, sonra da ölək. Düz dedim, Axmedcan?

-Bilmirəm. Gəl nə qədər hava işıqlanmayıb evə çataq. Paltarımız pis gündədir. Evdəkilər görməsin.

-Lap görsünlər. Bu gün mən xoşbəxt olmuşam. Mən Axmedcanı sevirdəm.

-Yavaş. Eşidən olar. Evdə-zadda hələ demə ya. Aləmi qatarsan bir-birinə. Yaxşı?

-Yaxşı, Axmedcan, yaxşı. Qoy sən deyən olsun. Axı, artıq sən kişi olmusan, mən də...

Attestatımızı almışdım. Şuşanik sənədlərini Xalq Təsərrüfatı institutuna, mən isə Nef-kimya institutuna vermişdim. İkimiz də imtahanları müvəffəqiyyətlə verib qəbul olduq. Yenə də bir yerdə gedib, bir yerdə gəlirdik. Hələ bir-birimizi dərsdən də qaçırdıq. Əlaçı stipendiyası alduğımızdan hərdən "Nərgiz", "Firuze" kafesinə də gedirdik. "Buraxılış gecəsi"ndəki sirrimizi isə heç kim bilmirdi. İnstitutu qurtarmağımızı gözləyirdik. Valideynlərimiz toya, gəzməyə gedəndə onların evində bir yerdə "dərs də oxuyurduq". Beləcə xoşbəxt günlərimizi yaşayırdıq.

Hər gün dərsdən çıxbıq Torqovı ilə üzü yuxarı addımlayaraq Xalq Təsərrüfatı institutunun qabağına gəlirdim. Şuşanik küçədə məni gözləyirdi. Bir-birimizə qoşulub şəhəri gezirdik, ya kitabxanaya gedirdik. Səhər də eyni qaydada. Birinci onu yola

salardım, sonra özümü dərsə çatdırırdım.

İllər keçirdi. 4-cü kursda oxuyurduq. Yenə də adəti üzrə Şuşanikin arxasınca gedirdim. Kommunist küçəsi qələbəlik idi. Kimisi "istəfa", kimisi "Qarabağ", "Ar olsun!" qışqırıldı. Ara-sıra "ermənilər, Qarabağdan əl çək!" şüarlarını da hayqıra-hayqıra Lenin meydanına doğru irəliləyirdilər. İnstituta yaxınlaşdım. Şuşanik həmişəki yerdə yox idi. İnstituta girdim. Dərs cədvəlində sonuncu dərsin yerini öyrəndim. Auditoriyaya daxil oldum. Şuşanik Kommunist küçəsinə açılan pəncərənin qabağında donub qalmışdı. Tir-tir əsirdi:

-Axmedcan gəldin. Mən qorxuram. Yaman qorxuram.

-Nədən qorxursan? Nə eləmisən ki, qorxursan?

-Bu gün çox sevincək idim. Elə bil dünyani mənə vermişdilər. Amma indi qorxuram. Səni itirmək-dən qorxuram

-Mən burdayam. Heç yana getmirəm. Sən niyə həmişəki kimi küçəyə çıxbı məni gözləməmisən?

-Qorxumdan. Kütłə "tətil, tətil" qışqıranda, bütün uşaqlar küçəyə axıstdı. Mənə də əyri-əyri baxdılar. Axı, mən nə eləmisəm?

-Nə olub, axı? Məni başa sal!

-Bilmirəm.

Yerlərimizi dəyişmişdik. İndi mən Şuşaniki sual yağışına tutmuşdum. O isə bilmirəm deyə-deyə qalmışdı. Amma bilirdim ki, nəsə bilir. "Ermənilər, Qarabağdan əl çək!" sualının cavabını gözlərindən oxuyurdum.

Evə gəldik. Yol boyu təlaş içindəydi. Heç kim Şuşanikə heç gözünün ucuya da baxmındı. Amma o özünü günahkar kimi aparırdı. Həyətə girdik. Anası balkondaydı. Tez bizi görcək blokun qapısına düşdü. Qızını çıxdan görməyən kimi, bərk-bərk qucaqlayıb öpdü. Sonra üzünü mənə tutaraq:

-Axmedcan, vallah, bizim günahımız yoxdur. Bunu biz eləməmişik.

-Axı nəyi?

Evə girmədim. Lenin meydanına təref üz tutдум. Mitinq idi. Səbəb isə ermənilərin Topxana meşəsində ağac kəsməkləri idi. Mənə qəribə gəlirdi. Topxana harda yerləşirdi? Bilmirəm. Dediklərinə görə Qarabağda bir meşəlik yerdir. Bəs onda mitinq niyə Bakıda idi? İkinci də üç-dörd ağaca görə də minlərlə insan mitinqə toplaşar? Yaxşı, toplaşıblarsa onda Topxanaya yürüş edib ağac kəsilməyinin qarşısını niyə almırlar? Elə hey qışqırırlar. Bir nəfər də tribunada guya ki, kütləni idarə edir. "Otur! Dur! Otur! Dur!" İşə düşdük də. İndi də deyir ki, "Oturmayan erməni. Oturmayan erməni".

Biri karıxdı, gec oturdu. Saldılar yazıçı təpiklərinin altına. İlahi, görəcəyimiz günlər varımış.

Bir az sonra Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti kəlmələrini eşitməyə başladım. Sonra Fransanın "Fiqaro" qəzetinə akademik Aqanbekyanın verdiyi müsahibədən bəhs etdilər. Artıq ziyalılar, tarixçilər çıxış etməyə başlayırdılar. Mitinqdə erməni qızı Şuşanik kimi sual vermirdilər, izah edirdilər. Sonra dedilər ki, ermənilər azərbaycanlıları Ermənistandakı ata-baba evlərindən qovmağa başlayıblar. Hətta bəzilərini öldürüb, diri-dirə turbaya salıb hər iki tərəfindən svarkayla bağlayıblar. Qadınların belinə samavar bağlayıb qaynadıblar. Hamilə qadının qarnını cirib uşağını çıxarıb nizəyə taxıblar. Sinenlərinə erməni xaçı formasında dağlar basıblar. Qarabağ erməniləri DQMVi-nın Azərbaycanın tərkibindən çıxarılib Ermənistana birləşdirilməsini tələb edirlər. Referendum keçirib "hə" cavabı da veriblər. İlahi, mən nə eşidirdim. Bunlar düz idimi? Deməli Şuşanik və anası buna görə təlaş içindəyidilər. Deməli onlar bütün bunları əvvəldən bilirlərmiş?

Evə qayıtdım. Şuşanikgilin qapısını döydüm. Qorxa-qorxa açdı:

-Axı, niyə qorxursan?

-Evdə heç kim yoxdur. Anamdır bir də mən. Atamlı, qardaşım Hadruṭa gediblər. Çörək almağa da düşə bilmirik qorxumuzdan.

-Axı, Sizə kim nə deyir ki... Nədən qorxurusunuz?

-Erməni olmayılarımızdan.

-Heç yana getməyin. Mən alıb gətirərəm.

Axşam atam da evə gec gəldi. Şəhərdə baş vərən hadisələrdən xəbərdar idi. Şam edirdik. Birdən qapı döyüldü. Şuşanik idi. İçəri girmədi. Kandarda qulağıma bir-iki kəlmə piçildədi. Uçmağa qanadım yox idi. Atam-anam səbəbini sorusunda artıq gizlətmədim:

-Ana, ata, bu yaxında baba, nənə olacaqsınız.

-Sən nə vaxt evləndin ki, biz də nənə-baba olaq?

-Mən çıxdan demək istəyirdim. Bəs mən... Şuşanik... çıxdan bir yerdəyik.

Atam, anam heç nə demədilər. Yerlərində quru müşdular. Mən isə sevincimdən yerə-göyə siğmirdim. Fikirləşirdim. Təki qızımız olaydı. Şuşanik kimi gözəl, ağıllı, bilikli. Amma atamlı anamın qırışığı açılmırdı. Nə deyəcəklərini bilmirdilər.

-Ay bala, indi biz neyləməliyik?

-Necə yəni neyləməlisiniz? Elçi getməlisiniz. Nişan qoymalısınız. Toy çaldırmalısınız. Elin adəti üzrə.

-Yengə də çağırıq? - deyə anam dilləndi. Şəhərdə aləm dəyib bir-birinə, sən də gedib erməni alacaqsan? İstəyirsən bizi topa qoyub atsınlar? Qohum-əqraba nə deyər?

-Ay ana, bu necə olur e... dünən "Şuşanik, qızım, mənim balam" çağırırdınız, bu gün çönbü oldu "erməni?". Gözünüzün qabağında böyüyüb. Uşaqlıqdan indiyəcən bir yerdə olmuşuq. O məni sevir, mən də onu. İndi də uşaq. Sabah tezdən Şuşaniklə gedəcəyik ZAQS-a. Toy eləmək istəmirsinizsə eləməyin!

-Bala, ermənilər Ermənistanda, Qarabağda oyunlar çıxarırlar, sən də ermənini bizə gəlin eləmək istəyirsən?

-Hə! Gəlin də edəcəyəm. Familiyamızı da verəcəyəm. Lazım olsa dinimizi də qəbul edəcək, milliyyətimizi də.

Araya sakitlik çökdü. Atam yeməyin qurtardı. Balkona çıxıb sıqaret yandırdı. Məni çağırıb qarşısında oturdu:

-Oğul, iş-işdən keçib. Sənin də qeyrətin yol verməz ki, uşağıın atasız böyüsün, başa düşürəm. Amma sənə bir əhvalat danışmaq istəyirəm.

Günlerin bir günü bir erməni deyir ki, bəs mən müsəlman olmaq istəyirəm. Gəlir məscidə mollaya yaxınlaşır. Molla bütün ayınları ona başa salır. Erməni də ədəb-ərkanla bütün bunlara əməl edir. Mollanın bütün tapşırıqlarını yerinə yetirir. Dəllək gətizdirib bəh-bəhlə özünü sünnət də elətdirir. Vaxt çatır sonuncu ayınə. Molla məscidin həyətin-də qəbir qazdırır. Tabutu da yanında. Kəfənəbənzər ağ libası geyindirir erməniyə. Uzandırır tabuta və soruşur: "Ay Vazgen, müsəlman adın nə olsun?" O da cavab verir ki, "Mamed". Beləliklə dörd nəfər adam tabutu Vazgen qarşıq üç dəfə qəbirə salib çıxarırlar. Hər dəfə də salib çıxaranda molla deyir: "Vazgen getdi, Mamed gəldi. Vazgen getdi, Mamed gəldi. Vazgen getdi, Mamed gəldi". Sonra da Vazgeni tabutdan çıxarıb deyir: "Vazgen, sən bu gündən artıq Mamedsən - müsəlmənsən. Get dinimiz nə tələb edir, ona da əməl et". Mamed də beləcə ömür sürməyə başlayır.

Günlerin bir günü könlünə kabab düşür. Ermənilər də kababı bilirsən də donuz ətindən çəkirlər. İslam dini də donuz ətini haram deyib. Mamed də bunu bilmmiş. Ona görə də üzü qibləyə bir toğlu kəsir. Kabab çəkir yeyir. Amma ləzzətə eləmir. On gündən sonra bir də kabab çəkir. Amma donuz ətinin ləzzətini ala bilmir. Nəfsini də basa bilmir. Qırıla-qırıla qalır ki, nə etsin. Axırda "tapdım" deyib başlayır həyətdə qəbirə bənzər çala qazmağa. Coş-

kanı bir yesiyə qoyur və üç dəfə qəbirə salıb çıxarır. Hər dəfə də təkrar edir: "Donuz getdi, qoyun gəldi. Donuz getdi, qoyun gəldi. Donuz getdi, qoyun gəldi." Sonra da donuzu öldürüb, ətindən kabab çəkilə yeyir. Oğul, bu rəvayəti unutma. İstər adını dəyişsin, istər familiyasını, istərsə də dinini - erməni elə ermənidir. İndi necə istəyirsən elə də et. Qərar sənindir.

Atamın sözlərinə diqqətlə qulaq asdım. Bir anlığa Dezmanonanın atasının Otelloya dedikləri yadımı düşdü: "Mən atasına xəyanət edərək qara həbəşə qoşulub qaçan bir qız gün gələcək sənə də xəyanət edəcək". Nədənsə atamın bu sözləri mənə "Otello" əsərini xatırlatdı. Bu Vazgen məsələsini anlamasam da ürəyimə xal düşmüdü. Axırı nə olacaqdı... bilmirəm.

Şəhəri gün Şuşaniklə ZAQS-a gedib ərizə verdi. Familiyamı götürəcəyini bildirdi. Üstəlik adın da dəyişdirmək istədi. Razı olmadım.

-Şuşanik - bu ad xoşuma gəlir. Şuşa yadımı düşür hər dəfə səni çağıranda. Dəyişdirmə.

-Əhməd...

-Əhməd nədir? Axı, mənə Axmedcan deyirdin. İndi nə oldu?

-Əhməd, sözümü kəsmə. Şuşaniki mənə atam qoyub. 906-ci ildə Sünik sülaləsinin hakimi olan Aşot Süninin arvadı Şuşanikin adından götürüb. Amma maraqlı faktdır. Şuşa sırimaq olar. Amma dəxli yoxdur, adımı dəyişib Süsən qoyacağam. Süsən Məmmədova. Yaxşı səslənir, elə deyilmi?

-Necə istəyirsən.

Üstündən bir ay keçdi. Rəsmi kəbinimiz kəsildi. Şuşanik rəsmən Süsən Məmmədova oldu. Pasportu dəyişdirəndə milliyyətini azərbaycanlı yazdırdı. Atasıyla da qardaşı Hadrutdan iki günlüyü qayıdış məni öz evlərinə bir kürəkən kimi daimi qeydiyyata saldılar. Özləri isə qeydiyyatdan çıxıb, əmanət banklarındakı pulların da çıxarıb geriyə - Hadruta döndülər. Bəzi qonşular onlar gedəndə ağladılar da. Şuşanik Armen qızı Manuçaryan isə Süsən Məmmədova olaraq ata evində qaldı. Mən azərbaycanlının adına atan evində.

Aylar keçdi. Süsən müsəlman dinini qəbul etdi. Hicaba girdi. Oğlumuz dünyaya gəldi. Süsənin təkidiylə adını qədim türk tayfalarından birinin adı olan Ərmən qoyduq. O günəcən mən bunu bilmirdim. Kitabxanadan tapıb gətirib mənə sübut etdi. Mən də razılaşdım. Yeni ad idi. Türk Mən var, qoy Ər Mən də olsun. Oğlum ər olsun. Milli oyanış, mütinqlər dövründə gözəl səslənirdi. Hətta məni bu ada görə tərifləyənlər də olurdu.

O illərdə Süsən qonşuluqdakı bütün ermənilərin işinə yaradı. Təhlükəli anlarda onları evimizdə gizlətdi. Hətta yaydan-yaya yada düşən bağıımız da bunkerə dönmüşdü. Qapı-qapı gəzib məskunlaşmaq üçün boş erməni evi axtaran qaçqınlar isə hicablı arvadımı görəndə üzr istəyib uzaqlaşırıldılar. Ondan soruşanda ki, "buralarda erməni evi zad yoxdu ki?", ədəb-ərkanla cavab verirdi: "Biz özümüz də Qarabağdan təzə köçmüşük. Şuşadaniq. Heç kimi tanımıraq".

İllər keçirdi. Hadisələr bir-birini əvəzləyirdi. Həyətimizdə bircə erməni qalmışdı - o da azərbaycanlı, müsəlman Süsən Məmmədova idi. Valideynlərim də, mən də onun erməni olduğunu artıq yaddan çıxartmışdım. Atamın dedikləri isə yadımdan çıxmırıldı. Süsən özünü əsl azərbaycanlı qadını kimi aparırdı. İki oğlumuzu - Ərmənlə Ərsəni türkülüy ruhunda böyüdürdü. Əsl ərənlər kimi....

Çalışdığını sahədə də irolı gedirdim. Müdirimlə ailəvi dost olmuşduq. Arvadlarımız da rəfiqə idi. Uşaqlarımız bir məktəbdə oxuyurdular. Müdirin arvadının adı Qaranquş idi. Amma hərdən çəşib Haykanuş da çağırırdı. Eynən mən kimi. Hərdən mən də çəşirdim. Süsən yerinə Şuşanik deyirdim. O saat do-daqlarımı əliylə qapayırdı. "Uşaqlar eşidər. Yavaş"

Günlərin bir günü Sankt-Peterburqa gəzməyə getdik. Aeroportda sərhəd nəzarətindən keçəndə miqrasiya işçilərindən biri uşaqlara əlin uzadaraq:

-Hay Armen, dobro pojalovat v Rossiyu.

Məəttəl qaldım. Bunlar hardan bildilər ki, uşaqın yarısı ermənidir?

-Ne Armen, Ermən.

-Eto po vaşemu Ermən - ermeni, a po russki, po armyanski - Armen. Armenin, Velikaya Armenia. Privet, Arsen.

-Ne Arsen, a Ersen.

-Ax, kakaya raznitsa. Proxodite.

Sonradan başa düşdüm ki, "hay" ingiliscə "salam" deməkdir. Yəni belə çıxır ki, ingilislər də ermənidən könəmdir? Çəşib qalmışdım. Hara baxırdım ermənilərin izi görünürdü. Hətta miqrasiya xidmətinin işçisi də erməniydi. O saat hiss elədi ki, Ərmənlə Ərsən yarımermənidir. Görəsən hardan bildi? Yəqin qan çekdi. Yox bunların qan kodu birdir. Bir-birlərini o saat başa düşürlər. Hətta hicaba girsələr belə.

Dodağımı dişlədim. Demə ermənidən könərək müsəlman, azərbaycanlı olan Şuşanik 80-ci illərdə türkün adıyla pərdələnərək, uşaqlarına Ərmən, Ərsən yox, atası Armenin, qardaşı Arsenin adını qo'yubmuş? Təkcə atasının yox, millətinin, dövlətinin. Azərbaycan dövləti içinde yaratdığı öz dövlətinin.

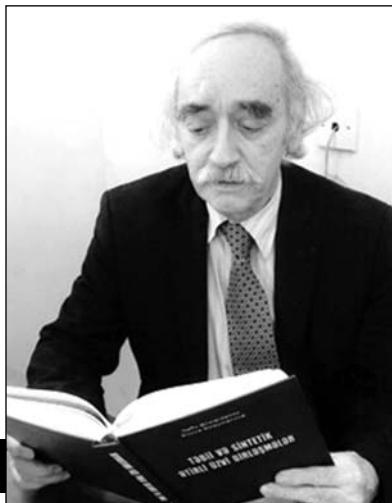
Görəsən bu dövlətin içinde dayısına oxşayan qoç igidlər, Ərmənlər, Ərsənlər nə qədərdir? Onlar nifrətə, yoxsa rəğbətəmi layiqdirler? Onlar atalarının, yoxsa ki, analarınınmı qanını daşıyırlar? Onların ana dili hansıdır? Onların ana Vətəni haradır? Şuşanik məndən "azərbaycanlı oğlanın erməni qızına olan məhəbbətinə necə, inanırsan?" soruşanda, bəs mən niyə ona "erməni qızının azərbaycanlı oğlana məhəbbətinə inanırsanmı?" sualını vermədim. Bilmirəm o bu məhəbbətə inanırdı ya yox, amma mən onun öz xalqına, millətinə olan böyük, sonsuz, ülvi məhəbbətinə yüz faiz inanırdım.

Bütün dünyada hamı Şuşanikdən olan bu yarı türk, yarı erməni yarımcıq Azərbaycan övladlarını özündü kimi qarşılayacaq, özlərinki kimi qəbul edəcək. Ermənin qatı düşməni olan Türkiyədə Ermən, Ersen, Rusiyada, Pribaltikada, Ukraynada, Amerikada, Ermənistanda Arsen, Armen. Amma bütün hallarda, İstər Ərmən, istər Ermən, istərsə də Armen - son nəticədə "ərməni", "ərmənistan", "ərməniyyə", "ermen", "Ermənistan", "armenin", "Armeniya" anlamını verəcək.

Ərməni adını da biz azərbaycanlılar onlara vermişik. Sovetlərin tərkibində öz dövlətlərini yaratmaq üçün qədim türk Ərməniyyə torpaqlarını da biz ərmağan etmişik. Rusca, ingiliscə səslənən "Armenian" "Armeniya" adı da bu türk adının eynisidir. Dünya xəritəsində bütün dünyaya "mən hayam, dövlətimin adı Hayastan" deyə car çəkənlərə "yox sən ərmənisən. Bizim düşmənimizsən. Əsrlər boyu başımıza olmazın müsibətlər gətirənlərin övladlarısan" demişik. Bununla da onları qədimləşdirmişik. Bədii əsərlərimizin qəhrəmanları etmişik. Azərbaycanının erməni qızına məhəbbətini tərənnüm etmişik. Amma erməni qızının Azərbaycanlı oğlana məhəbbətinin onun öz xalqına, millətinə ülvi məhəbbətinin fonunda nə dərəcədə sönük olmasına göstərə bilməmişik. İşimizin xatırınə biz azərbaycanlılar "ərməniyyə dayı deməyə" hazırlıq. Amma bu, millətinin xatırınə, gələcəyi naminə azərbaycanlıya "ərim, sevgilim, türküm" deyən, onunla bir yastığa baş qoyan erməni qızının yanında nə qədər cılız və gülündür.

Sərhədçi pasportuma möhür qoyur. Şuşaniklə mənim izdivacımı atamın qoymuğu "möhür" yadıma düşür. Təkcə yadıma düşmür. Axır ki, anlayıram. Amma gcdir. Atamın sözlərini yaddan çıxarmaq üçün ürəyimdə balaca bir qəbir qazıram. Özümüz üç dəfə təkrar edirəm:

"Şuşanik getdi, Süsən geldi. Şuşanik getdi, Süsən geldi. Şuşanik getdi, Süsən geldi".

HAFİZ ƏLİMƏRDANLI

Tək uğrunda qan tökülen torpağa Vətən dedilər

Tək uğrunda qan tökülen, torpağa Vətən dedilər,
Ər babalar uyan yerə, qaldığım məskən dedilər.

Vətən mənə əmanətdir, məndən də övlada çatar,
Kimsə ona əl uzatsa, ən qəddar düşmən dedilər.

Bu torpaqda göz açmışdır neçə-neçə mərd ərənlər,
Tarixləri oxuyanlar onlara əhsən dedilər.

Şəhid qanı hər dağ-daşı, doğma Vətən etdi bizə,
Gör necə də məğrurdurlar, örtər duman-çən dedilər.

Dünya gülüstan olarsa, torpaqlarım susuz səhra,
Ürək söylər Vətəndir o, Vətənə gülşən dedilər.

Aləm görür təkrar-təkrar, Hafız bu gün nə xoşbəxtidir,
Bu torpaqda yatacaqdır, gələrsə səksən dedilər.

20-21.09.2021

Gəl darıxma, həyat söylər

Yenə uçur durna teli qatar-qatar,
Yenə fikrim xəyallarda alar qərar.

Sevən sevir, yazan yazır, keçir dövran,
İllər sanki zaman-zaman olur təkrar.

Varmı başqa bir yol, nədən kimsə bilməz?
Yazılısa da qayda-qanun tamam aşkar.

Bəs deyilmə insan oğlu hey çalışır?
Tanrı verən kitablardan düşmüş kənar.

Bölünmüdüdür tayfa-tayfa, diyar-diyar,
Bölünmüdüdür ulu Tanrı, pərvərdigar.

Daha nələr bölünəcək, Allah bilir,
Soruşma göl, cavab çətin, fikrim azar.

Hələ bölmək istər insan bu dünyani,
Gözlərini sərvət adlı tutmuş azar.

Bir ömürdə yüz ömürlük dövlət yiğar,
Düşünmür heç yiğdiqları onsuz qalar.

Fəryad edər qəlbim mənim ötən gündən,
Gələn gedər, torpaqları tutar məzar.

Xəyallarım hey aparır gələcəyə,
Nə qaniçən vardır orda, nə zülmükər.

Dolanırlar insanlar da sevda ilə,
Hər ürəkdə məhəbbətlə bir eşq yanar.

Həyat orda yaratmaqdır dayanmadan,
Aləm dönər gülüstanə, qəm azalar.

Neçə-neçə inci yazar sənətkarlar,
Neçə-neçə şah əsərlər tam yaranar.

Alımlərə dəyər verər dövran tamam,
Sirlər dolu xəzinəyə tapar açar.

Gəl Hafiza, xam xəyaldan ayrıl bir az,
O günləri görəcəkmi, sorar rüzgar?

İndi həyat söylər sənə, gəl darıxma,
Gələn günü Tanrı özü düzüb qoşar.

29.10-01.11.2021

Qoy sevənlər oxusunlar

Cəfa ilə keçir ömrüm yarı görən gündən bəri,
Güman bəlkə əsən mehlər verər ona bu xəbəri.

Sən ey fələk, eylə kömək, qoy sönməsin eşqim mənim,
Soruş yordan bilirmi heç, varmı bu kövrün qədəri?

Nədən bilməz ol lalərux, sevda dolu ürək nədir?
Gec əzab sonsuz olur, gözləyirəm hey səhəri.

Söylə bəlkə qəlbi daşdır, qəlbim dözməz indən belə,
Həyat verməz özgə sevda, görsəm yüzlərlə dilbəri.

El də bilir, hey deyirlər, dövrümüzün Məcnunu var,
Bircə kəlmə yar söyləməz, görsə əgər bu kədəri.

Ötüb zaman o günlərdən, indi dövran tam başqadır,
Yeni dastan yazmaq istər, çatmir qələmin hünəri.

Sən ey Hafız, istərdim mən, götür ələ dəftər-qələm,
Qoy sevənlər oxusunlar, sevən qəlbin yox bənzəri.

28.10.2021

Xan çinar

Görüşünə gəldim yenə, ey qocaman xan çinar,
Kövrəlmə gəl, ömür keçib, ötüb zaman xan çinar.

Yadındamı səninlə mən, sirdəş idim o günlər,
Qəlbimdəki sevinc, kədər, çıxmaz yaddan xan çinar.

Dildar ilə görüşlərdə səni həmdəm sandım mən,
Bir sən oldun şahid bizə, deyim candan, xan çinar.

Rəqiblərim qısqandılar, bu dostluğa əzəldən,
Dözdüm yenə, olsa boran, qalxsa tufan, xan çinar.

Yetirdi tək yarə məni, piçıldısan yarpaqlar,
Nəğmələrin hey səslənir, qəlbdə inan, xan çinar.

Saç demirəm, qaş ağarıb, gəldim yenə görüşək,
Gün gələr ki, xəbər gəlməz bu dostundan xan çinar.

Vidalaşaq, hər gələnin gedən günü yazılmış,
Pozulmaz heç, Tanrı vermiş, budur fərman, xan çinar.

Ey Hafiza, vaxt var ikən, çinarlardan yenə ək,
Qoy desinlər bu dünyadan getdi insan, xan çinar.

07.10.2021

Xoşum gəlir

*Artıran söz qədrini sidq ilə qədrin artırır
Kim nə miqdara olsa, əhlin eylər ol miqdara söz.
Məhəmməd Fizuli*

Bir söz desən şəkkər kimi, canə dərman, xoşum gəlir,
Söz qədrini bilənlərə versən ehsan, xoşum gəlir.

Söz xəlqimin sərvətidir, əsrlərdən xəbər verir,
Eşidənlər heyran olur, deyim candan, xoşum gəlir.

Dəyərli söz yadigardır, min il ötsə yaddan çıxmaz,
Silinməz heç ürəklərdən, edər cövlən, xoşum gəlir.

Deyilən söz bir açardır, sirlər dolu bir aləmə,
Ora dönər gülüstana, varsa bağban, xoşum gəlir.

İzhar qılsa yar qəlbini, qəlbim məgər pərvaz etməz?
Rəqib eşidərsə tamam, olar peşman, xoşum gəlir.

Söz uzağı yaxın eylər, həsrət dönüb sevinc olar,
Ol dildardan yetsə xəbər, gedər hicran, xoşum gəlir.

Həyata söz bəzək verir, onsuz aləm kimə lazımkim?
Sözlə gələr sevinc, kədər, deyim pünhan, xoşum gəlir.

Soruşma gəl, hər ötəndən, bilir ellər bu adəti,
Sevdalı qəlb söyləməz heç, qəti yalan, xoşum gəlir.

Hafiza, sən el dilində, qəzəl yazdır oxusunlar,
Hər sözündə bir məna var, tapar ünvan xoşum gəlir.

28-29.09.2021

Bənzətdim yarı sənə

Bənzətdim yarı sənə, sərvi-xuraman söylədim,
Gördüyüm şüx qamətə, qaməti canan söylədim.

Rəsmiini gördüm tamam hər kitabda, şəkildə mən,
Tarix də sevir səni, ürəyim heyran söylədim.

Görkəmin zərbi-misal, düşmüş idi dildən-dilə,
Afərin yaradana, baxdıqca candan söylədim.

Yazılan qəzəllərdə çəkilibdir adın sənin,
Onları oxuyanda, yüz min dəfə can söylədim.

Yadigarsan gəncliyimdən, səni unutmaqmı olar?
Bir zaman şahid oldun, dildarə qurban söylədim.

Gəl məndən incimə sən, o günlərim necə oldu?
Ürəyimdə qaldı xəyal, bir də ki, hicran söylədim.

Hafiza, güman etdim, yar qışqanmaz ol sərvə kim,
Bu qədər təriflədin, eşqindən pünhan söylədim.

23.09.2021

Istədi

Bir zaman könül həmdəm, candan əziz can istədi,
Ol canə çatmaq üçün dərdinə dərman istədi.

Nə qədər kövr görsə də, ürək dönməz, hey çırpınar,
Yaranan bu sevdadan, həyat imtahanı istədi.

Bixəbər könül bilməz, nə cəfalar çəkər ürək,
Cəfani dərk edənlər gör neçə dastan istədi.

Söylə bir nə sirdir bu, hər gözəli ürək sevməz,
Mənə bir söz demədən, ol yarı pünhan istədi.

Olsa dünya gözəli, qəlbə yatan tam başqadır,
Ürəyim canda qalan sərvi-xuraman istədi.

Bilmirəm heç nə zaman günlər gəldi, günlər getdi,
Dönməyə o illərə, xəyalım karvan istədi.

Gəzdiyim bağça-bağda sənsiz qalmaq istəmərəm,
Rəqib də güman etdi, yar başqa ünvan istədi.

Göz yaşı axıtmaram, kövrəlsə də qəlbim mənim,
Hər dövrün öz sevdası olmağa mehman istədi.

Sordular, Haiz söylə, həyatda istəyin nədir?
Tanrı verən ömür qədər, eşqini rəvan istədi.

12-16.09.2021

Tanrı bir sevda verərsə

Tanrı bir sevda verərsə, şükr edərəm axşam-səhər,
Danışar hey bu sevdadan, bütün aləm axşam-səhər.

Yoxdur başqa bir istəyim, həsrət qala ondan ürək,
Həyatında eşq olmasa, qalxar naləm axşam-səhər.

Onsuz həyat bir məhbəsdir, əzab ilə ötər günlər,
Bir damla eşq susuz cana olar məlhəm axşam-səhər.

Soruşma gəl sevgi nədir, cavab tapmaq çox çətindir,
Bəlkə ürək nəsə deyər, çəkərsə qəm axşam-səhər.

Dahilər də yazıb ondan, fəqət bitmir suallar heç,
Hələm neçə dastan var ki, yazar qələm axşam-səhər.

İndi tamam aşkar olub, sirlər dolu bu aləmə,
Yazılan hər dastan verər, yeni görkəm axşam-səhər.

Ey Hafiza, fikir etmə, bu ürək ki, səndə vardır,
Qəlbin dolar sevinc ilə, qədəm-qədəm axşam-səhər.

08-09.09.2021

Ürəklər bir döyünsə, özgə bir ünvan istəməz

Seyid Əzim Şirvaniyə təzmin

"Aləmi eşq içrə cananın sevən can istəməz",*
Verilsə can dildarə, özgə xuraman istəməz.

Hər gülün öz aşiqi, hər Leylinin Məcnunu var,
Verilən canda cəfa, cəfada hicran istəməz.

Min ümid var gecələr, ol şama pərvanə gələr,
Bir gecə gəlməyəndə, ürək də mehman istəməz.

Xəyallar həmdəm olar, ötüb gedən günlər ilə,
Həsrətlə qəlb döyüñər, onsuz gülüstən istəməz.

Açılsa səhər yenə, ey gülüzər, can açılar,
Yetərəm arzuma mən, könlü nigaran istəməz.

Ürəyi yar tutarsa, əqil cəlalı neyləyir?
Ucaldar eşqə saray, qızıldan zindan istəməz.

Ol saray iki qəlbdə, ikisi də bir ürəkdə,
Ürəklər bir döyünsə, başqa bir ünvan istəməz.

Dildarla bir məkanda, qış da dönüb bahar olar,
Qışda tufan da olsa, baharda leysan istəməz.

Tanrıdan istək budur, həyat ol cananla keçsin,
Neylərəm var-dövləti, həm dərd, həm dərman istəməz.

Hafiza, eşq yolunda canı ver ki, hamı desin,
Verdiyi candır qurban, başqa bir qurban istəməz.

03-06.09.2021

* - misra Seyid Əzim Şirvanınınindir

RƏNA MİRZƏLİYEVƏ
Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü

MÖCÜZƏLİ TANRI PAYI - MUSA YAQUB

Şair Musa Yaqubun dəfn günü düşüncələrim

...Eşitdiyim, inanmadığım, inanmaq istəmədiyim bir acı xəbərin sorağı ilə... Qonaqlı-qaralı evinə getmişdim, MUSA MÜƏLLİM - xalqmiza bəxş olunan möcüzəli Tanrı payı MUSA YAQUB.

Həmişəki kimi qapıdan içəri girəndə təbiətin yaratdığı bənzərsiz gözəlliyi görüb, bilirsən, ilk əvvəl yadına nə düşdü? Sənin ürəklərə meydan oxuyan iki misran: (Ürəklərə meydan oxumayan misraların varmı heç???)

Dünyaya baxanda dünya nə gözəl,
Tikan da, gül-çiçək bitirir, ALLAH?!

Eyni zamanda, dogma Azərbaycan təbiətinə vurğunluğunun hər mənali anının xüsusi ifadəsi, Vətənə məhəbbətin daha bir bariz nümunəsi, anaforaların da xüsusi gözəllik bəxş etdiyi, çox sevdidim şeirini xatırladım:

*Burda hər meşənin min cür ağacı,
Burda hər ağacın yamyaşıl tacı.
Burda hər tac üstə sarmaşıq saçı,
Hər saçın küləkdən darağı vardır.*

*...Burda hər yamacın çıçəkdir daşı,
Burda çıçəklərin şəhdir göz yaşı;
Burda şəh daması bir üzük qaşı,
Hər qaşın qızılı qurşağı vardır.*

*...Burda qayaların daşdır suvağı,
Burda hər daş üstə qartal caynağı,
Caynaqlı hər daşın bir buz bulağı,
Burda hər bulağın qonağı vardır.*

*Harda bu saydığım gözəllik olsa,
Orda Azərbaycan torpağı vardır.*

Gözüm bu heyranlığa hakim kəsilən, təbiətə, insanlığa bənzərsiz "şədevrlər" həsr etdiyin məkanını - dağdağan ağacının altını, oturduğuñan daş stolstu axtardı: GÖRÜNMÜRDÜN!!!

Axı belə ola bilməzdi... Son vaxtlar hər gün taleyimizə şükür edirdik ki, necə də xoşbəxtik: Bizim ucalıq mücəssəməsi Musa Yaqubumuz var. Hər an dərin, dibsiz göylərə baxır və piçildiyirdi: İlahi, insan adının etalonu, insanlığın bəzəyi Musa Yaqub bizimlə bir dünyada, bir əsrədə yaşayır, nəfəs alır. Bu hiss adama yeni qüvvə, inam verir, yاشamağa, yaratmağa ruhlandırırı.

..."Mən bu təmənnada ikən" qəflətən ürəyimə səksəkəli bir şübhə toxumu "səpildi". Nisgilli, eyni zamanda ecazkar misralarını xatırladım:

*Nə tonqal qalanır, nə ocaq yanır,
Bizim xəlbirimiz burda ələnir.
Göydə xəlbirimiz burda fırlanır-
Daha söz deməyə tutarım gedib,
Dostları aparan qatarım gedib.*

*Bu daşı özümə yoldaş eyləyib,
Bəlkə, elə mən də qurtarım gedim.
Qalsın süfrə daşım mamır bağlasın.
Üstümə yağışlar yağşın, ağlasın.*

Yadindamı, ömrünün 83-cü ilində uşaqlarla səni təbrikə gəlmışdik. Həyətdə - həmin daşın ətrafında oturmaq istədin. Bir dağ əzəməti ilə eyvana çıxdın, gələnlərə göz gəzdirdin. Ayağına rahat ayaqqabı verdilər: etiraz etdin. Öz həmişəki ayaqqabını istədin. Mən ağacın kölgəsinə çəkildim. Səsləndin: "İranə hara getdi?" O anda məni təəccüb hissi bürüdü: bu qədər həyati problemlərlə, keşməkeşli həyatınla, beynindəki ağır poeziya yükü ilə hər kəsi düşüncəndə necə saxlaya bilmışdin? Bu da bir bənzərsiz Musa Yaqub ucalığı deyildimi?

...Xəyalımı çözələməyə başladım. Yadına "Təkərlər üstündə bir ev istərəm" şeirin düşdü. Necə deyirdin:

*Paxıl qonşulardan qaçıb uzağa,
Yaxşı adamların qonşuluğunda
məskən salmağa
Təkərlər üstündə bir ev istərəm.
Demirəm, mən nəşə,
Ya kef istərəm;
Bir az yaylaqların sakitliyində
Bir az şəhərlərin hay-harayında
Ömür sürməyə
Təkərlər üstündə bir ev istərəm.*

...Xeyr: buna da bənzəmirdi. Təkərlər üstündə arzuladığın evdən də əsər-əlamət görünmürdü. Axı bir də hara getsə idin, səni ziyarətə gələnləri ümidişiz qoymazdin:

*Xeyirlə açılan bir al səhərin,
Şehli ağuşuna axım evimlə.
Mənim görüşümə tələsənlərin,
Durub pişvazına çıxım evimlə...
Mən çıxım səfərə
Təkərlər üstə,
Özümlə aparım od-ocağımu.*

...Od-ocağın da, evin də, hətta səndən yadigar bir "gül rəngli, sevinclə, gülüşlə dolu, gedib yaxşılığın üstünə çıxan ciğir da" yerində idi.

Vaxtilə fəxr edirdin:

*Atam son sözündə demişdi mənə:
Dünyani bu yerdən baxanda sevim.
Yer var - Himalaydan görünməz mənə,
Ən dərin dərədən görünər evim.*

Vətən anlamı ilə vəsf etdiyin EVİNİ sənsiz görüb yadına yenə səni şəhərə, "gözqamaşdırıcı" həyata (yəni daha yaxşı çap olunmağa) dəvət edənlərin sözlərinə "inanıb" gedəndə yazdığını misraların düşdü:

*Uğurlu günədir niyyətim, yolum -
Gələrəm, gəlmərəm, bağışla məni.
Tutdun ətəyimdən, böyürtkən kolu,
Yox qala bilmərəm: Bağışla məni.*

Ancaq o anda da fikrimdən daşındım. Xəyalım uzaq zamanlara "uçu": Getdin və çox tezliklə də dağlardan böyük "xahiş-minnət"lə doğulub-böyüdüyün dağlar qoynuna qayıdib "doyunca" sevindiyini xatırladım:

*Ömrüm, günüm, salam, salam...
Gəlmışəm ki, sizdə qalam.
A xeyirxah, müdrik anam,
Dağlar, məni qəbul edin.*

*Ey ulduzu, ayı olan,
Günəşə sərpayı olan,
Buluda çarpayı olan
Dağlar, məni qəbul edin.*

Bütün olanları yada saldıqdan sonra burda olmağına necə inanardım?! Və... gözüm axtarındı.

...Eh, bu şübhələr, düşüncələr, bəlkələr məndən əl çəkmir ki, çəkmir. Deyirəm, bəlkə, "Karvan, götür məni apar özünlə" şeirindəki fikirləri reallaşdırımsan?

*Bu nə mavi dünya,
Nə mavi axın.
Karvan, götür məni apar özünlə,
Bulaq suyu kimi düzülüm, axım...*

*Bəlkə də, ayağım heç dəyməz yerə,
Bir mələk olaram,
Bir ruh olaram,
Uçaram ən təmiz səmalar içrə...*

Və nehayət, "Gör məni haraya gətirdi bu yol", - deyərək, qismətinə düşən təmiz ömür payı yaşadığına görə, şükrənlıq etdin:

*Sağ ol, təmiz ömür, var ol, təmiz yol,
Ey mavi zülməmə, ax, daim var ol...
Maral talasında gülən çəmənim,
Yaşa yəhər qayam, - var ol, daş atım.
Sağ ol, ey qismətim, möhlət verənim,
Bir az ömür sürüüb xeyli yaşadım.*

...Yoxsa... son anda həmişəki kimi ürək sirdaşın, sevinc və qəm həmdəmin olan dağlara son sualını sormağa getdin:

*Üzü bəri baxan dağlar,
Mənim sizdə nəyim qaldı?*

...Və ya, Kərbəlada namaz qılıb sənə dua etmiş bir xanımdan son anda halallıq almağa getdin:

*Mənə dua edən xanım,
Bu dünyada söz borcu var,
Nə deyim ki,
can borcu var.*

*Sən şeirimə,
Mən də sənə borclu qalıム.*

*Mənim də ki,
Olanlarım olub gedib,
Bağ-bağatım solub gedib,
Bu dünyada*

*Solub gedən payızımın,
Gülünə nə arzuladın?
Əli əldən üzülmüşün,
Əlinə nə arzuladın?*

*Yarıçılpaq
Budağını xəzan vuran
Koğuşunda ocaq yanıb
Tək qabığı üstə duran,
Ağaca nə arzuladın?*

...Yenə çətin anlarda ana qoynu kimi sığındığın, sənin üçün Vətən anlamı daşıyan doğma məkanına qoşduğun ölməz misralarını xatırladım:

Yaxşını, yamanı araşdırmağa,
Yaxşı ki, sən varsan, ey ana kəndim.

Bəli, bir həqiqət gün kimi aydın idi: Sən burdasan və mütləq axtarmaq lazımdır.

Bəlkə, - bu "bəlkələr" də əl çəkmir, ey - "Gəldim şeirimi yazmağa" - deyib çox sevdiyin təbiət qoynuna yol almışan?

*Gəldim şeirimi yazmağa,
Alıb yorğun ürəyimi
Gül yarpağından asmağa.*

*Nə yaxşı ki, gələ bildim,
Bu yamacın gül üzünə
gülə bildim,
Gəldim şeirimi yazmağa,
Sonra alıb qələmimi
Gül yarpağından asmağa...
Hamını "gözdən qoruyan" dağdağan ağacının*

altında da, təbiətin "ürəyinə" birbaşa yol olan dəmir körpünün üstündə də gözə dəymirdin. Bu bir təsədüf idimi, görəsən?! İnana bilmirdim ki, belə bir xoşagəlməz hal olsun!!!

Ətrafa diqqətlə göz gəzdirdim. Bəli, bu gün də həmişəki kimi "qonaqlı-qaralı" idi evin, ocağın. Ancaq indi hər yer: həyət-baca, küçə, yol-riz adamlı dolu idi. Böyük arzularla ŞAİRLƏRİN HÖKMDARININ adını verdiyin oğlun ŞƏHİRİYAR da böyük kədərini gizlədə-gizlədə "qonaqlarını" adına, sanına layiq qarşılıyırırdı.

"Bu gün bütün dünyanın təvöccö nöqtəsi" (Sabir) də Buynuza idi.

Yenə evində "Poeziya məclisi" düzənlənmişdi: Sanki "BEYTÜS-SƏFA", "MƏCLİSİ-ÜNS", "MƏCLİSİ-FƏRAMUŞAN", "MƏCLİSİ-XAMUŞAN" VƏ NƏLƏR... NƏLƏR "köçmüşdü" bura...

Yenə də məclisin "başında" idin. Başqa cür də ola bilməzdi! Fəqət fərqli məclis idi: Sən dinmirdin, ancaq ardı-arası kəsilmədən şeirlərin səslənirdi. Bu "dəryada" nələr, nələr varmış... Bitməz-tükənməz suyu varmış bu poyeziya "DƏRYASI" NİN. Bu gün bir başqa dadı, şirinliyi, ölçüyəgəlməz "MÜDRİKLİYİ" vardi sanki onun.

İndi də bambaşqa məna kəsb edirdi bu şeirlər, Onları dinlədikcə yenə "şirin" misraların "boyboya" düzüldü:

*Adam şair olar, ya haqq aşığı,
Düßə bağçasına payız işiği.*

"Payız işığı", "Payız çiçəyi" adlandırdığın qız balan Yaqut idi bu bənzərsiz "Poeziya məclisi"nin rəhbəri. Həm cisməni ciyərparçan, həm də mənəvi ifadəçin idi. Mənəviyyatın, ucalığın, böyüklüyü, saflığın, sadalaya bilmədiyim nələr vardi bu ağıya "bələnmiş" şeirlərdə.

Azərbaycan poeziyasının mənəviyyat "yükü" nü çəkənlər vardi bu məclisə.

Heyhat! Sən ayaq üstə deyildin... Uzun illərin yorğunluğunu "alırdın". YATMİSDİN! Sanki, Oğuzların dərin yuxusuna getmişdin. Lakin bu yuxu hər yuxuya bənzəmirdi. Bənzərsiz bir yuxu idi: əbədiyyət yuxusu idi.

"Leyləklərin çöp yuvası boş qaldığı" kimi, Musa Yaqub "ocağı" da, Azərbaycan təbiətinin "Poeziya ocağı" da SƏNSİZ qalmışdı.

Bahar olmasına baxmayaraq, sanki güllü-çiçəkli, təravətli "baharın" getmiş, mənalı ömrünün "xəzənisi", "qış" gəlmışdı.

Yenə ölməz misralarını, aradığın yolu xatırladım:

*Payızdan yaza yol varmı?
Mənim yolum yoxdur, amma...*

Payızdan şikayətlənib yaza kəsə yol axtarır tələsən şair, ancaq sənə vəfəsiz çıxan bahar oldu: ad gününə cəmi üç gün qalmış, bahar mənalı şair ömrünə "nöqtə" qoydu:

*Hə, mənim də ömrüm nağılda nöqtə,
Bir qəfil rəng olub yandı üfüqdə.*

Lakin xoş "müjdə" vardı: "Göy çəməndə" çatdırığın gur "ocağın" sönməmişdi. Necə yandırmışdır, eləcə də qalmışdı. Gələnlər bu "ocağı" körüləyir, sönməyə qoymurdular, heç vaxt da qoymayacaqlar.

Ancaq təəccüblüsü odur ki, yazdığını sözlər birinci dəfədir, "səhv çıxıb", Yazmışan:

*"Nə bu ocaq közərəsi, yanısı"!
Fərqiñə vardınmı, QÜDRƏTLİ ŞAİR?!*

İndən belə: "Bu ocaq həmişə közərəsi, yanısı", - şəklində deyiləcək misran.

Bilirəm, etiraz eləmirsən. Çünkü sənin bir qarışqanı da incidəcək ruhun yoxdur.

Düşünürdüm ki, cahan boyda dünyani, arzuları, ümidi, inamları, düşüncələri, ülviliyi, nəcibliyi və daha nələri... nələri sigişdirdiğin qəlbin hələ çox şərqilər qoşacaq. Çünkü bu müdriklik zirvəsinə qalxmaq üçün nələrdən... nələrdən keçmişən. Zirvəyə çatanda, topladığın "söz balı"ni insanlara paylamaq istəyəndə ömür vəfa etmədi. Bunu anlayanda bir təessüf nidası qopdu dilindən:

*Mehi çox şirindir, qəzəbi acı,
Necə qalın razı, dünyadan razı.
Bu boyda qəlb verib, bu boyda arzu,
Ancaq ömür verib bir iynə ucu,
Bu iynə ucuyla neyləmək olar?
Dəryada damcıyla neyləmək olar?*

Sevgisi şirin Vətən məhəbbətini doyunca vəsətleyə bilmədiyinə görəmi ömürdən şikayətləndin böyük ustad:

*Yolları çox uzun,
göyləri dərin,
Bir də Vətən verib
Sevgisi dərin.
Heç bu şirinlikdən doymaq olmadı.
Bir göz qırpmında keçən günlərin
Xoşça anlarını saymaq olmadı.
Bir göz qırpmında neyləmək olar?
Bir qəlb çırpmında neyləmək olar?*

Bunu yanan da, yaşamaq, yazıl-yaratmaq həvəsi ilə alışib yanan da, saf, təmiz, ülvə hissərlə dolu ürəyinə vurulan yaralara görə dünyadan küsüb neçə dəfə "köçmək" arzusunda olan da sən idin:

*Qalmayıb dünyanın yaxşı, pisiyə,
Gərək o baharla çıxıb gedəydim.
Mən gərək Fərmanla, İsa, İslayı,
Aydınla, Eldarla çıxıb gedəydim.*

*Dünyanın zəmisi heç imiş demə,
Dəryanın gəmisi köç imiş demə,
Heçimi, köçümü indi bilmışəm
İndi bilməyim də gec imiş demə*

Yoxsa, əvvəlki şövqlə yazıb-yarada bilmədiyinə görə özünü bağışlaya bilmirdin:

*Bir yorğun torpağam dincə qoyulmuş,
Daha əkilməyim, biçilməyim yox.
Köhənə qarağacam içi oyulmuş,
Bir də körpülənin keçilməyim yox.*

Hiss olunurdu ki, ən böyük arzuna çatmış kimi idin:

*Heç isti görmədim bir yad nəfəsdə.
Ürəyim, kamani bu eldən istə.
Vətənin bir qarış torpağı üstə
Yaşaya biləydim ölüənə kimi.*

Sən dünyada hər kəsə, hər şeyə sadiq olan şair, bu anda gözlədiyin bir gözləntinə görə yazdığını, lakin əməyinin hədər olub qələmə aldığı, misralai da xatırladı:

*Gəlmədin...
Gözləmək ümidiəm əbəs,
Kimə saxlayıram əllərimi bəs?
Kimə saxlayıram gözlərimi bəs?
Kimə saxlayıram ürəyimi bəs?*

Bəli, dünyanın bütün nazü-nemətlərini, töhfələrini, şan-şöhrətini, təltiflərini unudub bu müqəddəs həyatında, şairlik yolunda sənə həmdəm olan, ilhamlandıran, ürəyinə xal düşməyə qoymayan sadiq bir Azərbaycan qadını əziz Zöhrənin gəlmədiyini görüb bir yol qovşağında-məzarlıqda görüşünə tələsдин: (Şairliyinlə bu bənzərsiz arzunu tarazlaşdırıldığın tərəzinə əhsən, müqəddəs insan):

*Bir gözə dəymədən gözdən itənim,
Bir gizli bəxt ilə əhdə yetənim.
Durub iki dünya üz-üzə-gəlmə,
Bir daha göstərib möcüzə, gəlmə.
Bir yol qovşağında bəlkə görüşdük -
Mən sizə gələrəm, sən bizi gəlmə.*

Vətən torpağını qucaqlamaq, bir ruh olub uçmaq arzusu ilə yaşayan şair, həyətindəki iki qapını indi görəndən sonra, vaxtilə yazdığını misralarının doğruluğuna inandım. İnandım ki, artıq səni cismani şəkildə axtarmağım əbəsdir: Girdiyin qapıdan deyil, o biri qapıdan çıxıb həmişəlik əbədiyyətə qovuşsunan:

*Yarpaq-yarpaq tökülmüşəm,
Sarmaşığa bükülmüşəm.
Kərpic-kərpic sökülmüşəm.
Pəncərədən baxım gedim.
O qapıdan girmiş idim,
Bu qapıdan çıxmı gedim.*

*Bura gəlib-gedən qalsın,
Nişan qalsın, bədən qalsın.
Qoy məzarım Vətən qalsın,
Torpağını qucum gedim,
Bir də dönüm, bir də baxım,
Bir ruh olub uçum gedim.*

Fəqət... bir yeqinin düz çıxıb: Neçə illər bundan əvvəl yazdığını, hamının dilində əzbər olan, dərin Vətən məhəbbətinin rəmzinə çevrilən aşağıdakı bir bənd "son beşiy"inə - məzarına "epitafiya" oldu:

**BƏLKƏ DƏ, BORCUNDAN ÇIXMADIM, VƏTƏN,
ÖMÜR BAHAR DEYİL, BİR DƏ QAYITSIN.
ÖLƏNDƏ QOYNUNDA QOY ÖLÜM Kİ, MƏN,
ÇÜRÜYÜM, BİR OVUC TORPAĞIN ARTSIN.**

Sözümüz çıxdı: Lap cox. Ancaq MUSA YAQUBU vəsf edəcək qüdrətimiz yox... Axı hamı hər sozü ilə insəni lərzəyə salan MUSA YAQUB OLA BİLMƏZ Kİ... Necə ki, atalar deyib: "Hər oxuyan Molla Pənah olmaz".

Ancaq bir çarəmiz qalib, onu deyək ki: Ürək dolusu müqəddəsliyini vəsf etdiyin Baba dağını, Canalını, Soyuqbulağı, Şaxşaxa bulağını, Yelli gədiyi, Zarət çalasını, vüqarlı palidi, qurumaqdan qurtulan qarağacı, tək bitən qovağı, ətəyindən tutan böyürtkən kolunu, qan-yaş tökən el-obasını Musa Yaqubsuz qoyan, Buynuz qəbiristanlığını "Şairlər qəbiristanlığı"na çevirən ŞƏHADƏTİN MÜBARƏK, BİR OVUC VƏTƏN TORPAĞINI ARTIRMAQ ARZUSU İLƏ YAŞAYAN VƏ BU MÜQƏDDƏS ARZUSUNA "ÇATAN" ŞAİR!!!

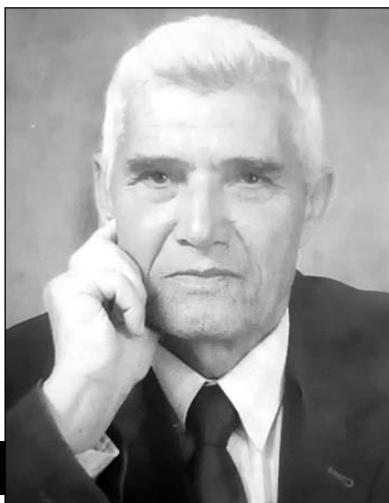
Böyük nigaranlığını özünlə apardın. Həmişə canına, qanına hopan təvazökarlıqla təəssüflənirdin ki:

*Mən ki daha günəş ola bilmədim,
Mən ki daha ulduz ola bilmədim.
Hamının baxdığı, görə bildiyi
Göylərin tağında qala bilmədim.*

Xeyr, siz poyeziyamızda özünüzə məxsus elə bir iz qoyub getdiniz ki, illər, əsrlər keçə də, bu iz pozulmayacaq. Arxanızca bir xalqın təəssüf dolu baxışlarını əks etdirən şairin misraları kimi:

*Sən dünya içində bir dünya idin,
Getdin, bu dünyanın özəyi getdi.
Gözəl nə var idi, qoşuldu sənə,
Dağının, düzümün bəzəyi getdi.*

(Hər "çəməndən" bir çiçək kimi "topladığım" söz "gülləri"ndən hazırladığım bu "çələngi" - dərya "damcısı" olsa da, müqəddəs məzarına qoyur və deyirəm: "Mənəvi dünyamiza "xoş gəldin" insanlığı şərəfləndirən MÜQƏDDƏS İNSAN!!!!")

BUDAQ TƏHMƏZ

Budaq Təhməzlə qazaxlı şair Ələddin İncəlinin deyişmələri

"Hərdən oxu, hərdən yada sal məni"

Dəyərli oxucular!

Bu misra gözəl insan, istedadlı şair Ələddin İncəlinindir. Onunla mənim dostluğumun təməli biz Mərdəkanda - sanatoriyada olarkən başlamışdı. Düzdür, şifahi olaraq bir-birimizi tanıyırdıq, bir-birimizin yaradıcılığından az-çox tanış idik, lakin tale bizi üz-üzə gətirməmişdi, əyani olaraq qarşılaşmamışdıq.

Bu gözəl söz sahibi ilə hər gün görüşüb söhbətləşirdik, tez-tez şeirdən, poeziyadan söhbət salardıq. Bir gün gecə mən ona "Vurğunun yadigarı" adlı bir şeir yazıb həsr etdim və ertəsi gün özünnə çatdırıldım. Şeir onun çox xoşuna gəldi, təsirləndi. Dedi: "Bilirsənmi, bu gecə mən də sənə bir şeir yazmışam!" Təəccüblənmədim, şair ürəyi həssas olur, ürəkdən ürəyə yollar da varmış.

Şeirin adı "Tapişdiq, danışdiq" idi. Şeiri özü oxudu. Onun şeiri də mənim xoşuma gəldi, ritimi məni ovsunladı. (Hər iki şeir Ələddin İncəlinin "O illər hanı?" kitabına daxil olunmuşdur.)

Həmin zamanlardan şairlə şeirləşməyə başladıq, bəzən bunu yaradıcılıq aləmində "deyişmə" də adlandırırlar.

İndi Ələddin İncəli aramızda yoxdur, haqq dünəyindədir. Bu şeirləşmənin maraqlı ovqat yaradacağına əminliyimi bildirərək ruhu şad olsun deyə həmin şeirləri burda da təqdim edirəm.

Hörmətlə: Budaq Təhməz

TAPİŞDIQ, DANIŞDIQ

*İstedadlı şair və gözəl insan olan
naxçıvanlı Budaq Təhməzə*

Şair Budaq, qismət oldu, tapışdıq,
"Şükür!" - deyib bu qismətdən danışdıq.
Həm dostluqdan, sədaqətdən, istəkdən,
Həm insani ünsiyyətdən damışdıq.

Xoş zamanda bu dünyaya göz açdıq,
Məktəblərin qapısını biz açdıq.
Gah Cavidən, gah Vurğundan söz açdıq,
Ustadlardan, şeiriyyatdan danışdıq.

Həm dostluqdan, həm də xətir-hörmətdən,
Türkə məxsus olan namus, qeyrətdən,
Halallıqla qazanılan şöhrətdən,
Gözəllikdən, ülvilikdən danışdıq.

Bu yurdun parlayan vaxtı variymış,
Xətainin taxtı, tacı variymış.
Qarabağın qara baxtı variymış,
Azadlıqlan, hürriyyətdən danışdıq.

Könüllər şeirlə, sözlə şad oldu,
Söz ballaşdı, ağızlara bal oldu.
Kədər-qüssə İncəlidən yad oldu,
Neçə şəxsədən, şəxsiyyətdən danışdıq,
Çox arzudan, çox niyyətdən danışdıq.

*Hörmətlə: Ələddin İncəli
15.10.2014, Bakı, Mərdəkan sanatoriyası*

BİR BİZƏ DANIŞ

Şair dostum Budaq Təhməzə

Bəsdi gileyləndik taledən, Budaq,
Nələrdən yazılırsan, bir bizə danış!
Bəzi şairlər var, gizlin saxlayır,
Səninki deyilsə sərr, bizə danış.

De görüm, qələmin azmanı kimdir?!
Cavidi, Vurğunu, Osmanı kimdi?
"Təbibəm" deyənin Loğmanı kimdi?
Kimləri sərr bilək, sərr, bizə danış.

İncəliyəm, kiməm gücdə, bilmirəm,
Kimiłrə eyləyək səcdə, bilmirəm.
Kim bizə verəcək müjdə, bilmirəm,
Budaq, səni pir ol, pir, bizə danış,
Nələrdən yazılırsan, bir bizə danış.

*Ələddin İncəli
Bakı, 04.03.2015*

SİZƏ DEYİM

*Şair Ələddin İncəlinin
"Bir bizə danış" şeirinə cavab*

Qardaşım, gileysiz bir insan olmaz,
Həyatı düşünməz hər ağılı dayaz.
Biz də gileyliyik dünyadan bir az,
Nələrdən yazıram bir sizə deyim.

Qələmin azmanı görünməz gözə,
Cavidi, Vurğunu O verib bizə.
Osman çatamadı dediyi yüzə,
Tanrıını sərr bilək, sərr, sizə deyim.

"Təbibəm" deyənin Loğmanı Allah,
Dünyamız görməsin nə kədər, nə ah.
Sözüm haqqdan gəlir, deyirəm, vallah,
İstədad mülkündə zər sizə deyim.

Səni sınamışam gücdə, İncəli,
Tanrıya gəl edək səcdə, İncəli.
Bizə çatmaz daha müjdə, İncəli,
Sözün sərrafisan, sərr sizə deyim.

Mən Budaq Təhməzəm, eldə adım var,
Tanrı verib bir az, istedadım var,
Oddan yaranmışam, sönməz odum var,
Dünya möcüzədir, sərr sizə deyim.

*Budaq Təhməz
Bakı, 05.03.2015*

MƏN, AY BUDAQ

Şair dostum Budaq Təhməzə

Bir zamanlar vəsf elədim,
Şən həyatı mən, ay Budaq!
Gah gəraylı, qoşma yazdım,
Gah bayatı mən, ay Budaq!

Gözəlliyi duyan oldum,
Gözəlliye uyan oldum.
Gah Məmmədə həyan oldum,
Gah Barata mən, ay Budaq!

Gətirdi bəxtim, deməzdim,
Səbrimi tapdayıb əzdim.
Nə Təbrizi görüb, gəzdim,
Nə Heyratı mən, ay Budaq!

Sevirəm yurdu, mahalı,
Ağ üzlərdə qara xalı.
Sevmirəm heç qalmaqalı,
Çata-çatı mən, ay Budaq!

Ay İncəli, gəzək, dedin,
Yurdu gəzib görək, dedin.
Damcılını sən görmədin,
Batabatı mən, ay Budaq!

*Ələddin İncəli
Bakı, 05.03.2015*

SƏN, İNCƏLİ

*Şair Ələddin İncəlinin "...mən,
ay Budaq" şeirinə cavab*

Vəsf eylədin "şən həyatı",
Yazdırın gəraylı, bayati.
Gətirdin şeirə Baratı(1),
Xeyirxahsan sən, İncəli.

Xoş günləri sayan oldun,
Ürəkləri duyan oldun.
Sən Məmmədə(2) həyan oldun,
Dosta oldun tən, İncəli.

Bəxtin gətirmədi, dözdün,
O tay üçün ürək üzgün.
Yurdu qarış-qarış gəzdir,
Kəsdi yolu çən, İncəli.

Şair sevməz qalmaqalı,
Qocaların olmaz hali.
Biz neynirik qara xalı,
Düzüb sağa dən, İncəli.

Mən Budağam, demirəm yat,
Əldə qələm sən yaz, yarat.
Sən Damcılı, mən Batabat,
Tapdım səni mən, İncəli.

1 - Barat Vüsal

2 - Məmməd İsmayıł

Budaq Təhməz
Bakı, 07.03.2015

KÖNÜL YOLU

Şair dostum Budaq Təhməzə

"Damcılı"dan "Batabat"a,
Könül yolu var, ay Budaq.
Kaş, kəsməsin bu yolları,
Çovğun, boran, qar, ay Budaq.

Qaf, Himalay, Ağrıdağı,
Türkün olub ilk oylağı.
Aralığı kəssə yağı,
Gərək salaq haray, Budaq.

Mən İncəli Ələddinəm,
Hikmətlə doludu sinəm.
Bu bayramda gərək dinəm,
Car eyləyəm, car, ay Budaq.

Ələddin İncəli
Qazax şəhəri, 01.01.2015

İNCƏLİ

Qazaxlı şair dostum Ələddin İncəliyə

Bahar çağı baxçamıza,
Niyə yağıdı qar, İncəli?
Şaxta vurdı gülümüzü,
Əldən getdi yar, İncəli.

Nəriman(1) itirdi Sarasın,
Sağaldan yoxdu yarasın.
Qəlbində saxlayır yasın,
Könlü oldu xar, İncəli.

Məlahət də köcdü, getdi,
Quba xanım gözdən itdi.
Yarın yoxdu, ömür bitdi,
Demə ömür var, İncəli.

Gəl, toxunma sarı simə,
Budaq bənddi bircə himə.
Dərdimizi deyək kimə?
Yoxdu etibar, İncəli.

1 - Nəriman Həsənzadə

Budaq Təhməz
Bakı, 25.02.2015

ÜÇ ŞAIİRİN EYNİ TALEYİ

Şair dostlarım Nəriman Həsənzadəyə və
Budaq Təhməzə

Üç şair yaşadı eyni taleli,
Üçü də çox fikrə daldı, qocaldı.
Üçü də taleyə, bəxtə inandı,
Ondan ibrət dərsi aldı, qocaldı.

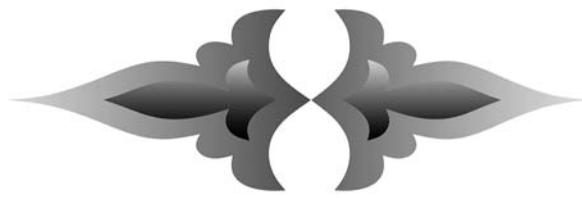
Ömrünün ən gözəl, coşqun çağında,
Bad əsdi şairin can otağında.
Nə solunda gördü, nə də sağında,
Nəriman Sarasız qaldı, qocaldı.

Budaq unutmadı el-obasını,
Bakıda dəfn etdi öz Qubasını.
Onun kədərini, onun yasını,
Həssas ürəyinə saldı, qocaldı.

Mən də çox ağlayıb, sızlədim bir vaxt,
Dedilər düzəlməz haqq çevirən taxt.
Məlahətdən sonra Ələddin bədbəxt
Ayrılıq havasın çaldı, qocaldı.

Nəriman çox erkən ağartdı başı,
Ələddin baxdı ki, dümağdı qaşı.
Budaq misra üstə tökdü göz yaşı,
"Cavanam" deyərdi, gəldi, qocaldı.

Ələddin İncəli
Bakı, 21.02.2015

FƏRHAD ƏSGƏROV (RAMİZOĞLU)
*Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, Azərbaycan Jurnalistlər
 Birliyinin üzvü, Rusiya Jurnalistlər İttifaqının üzvü*

HEKAYƏLƏR

DEMOKRATİK İCLAS

Müəllimlər arasında bir nigarançılıq var idi. Köhnə direktoru işində yol verdiyi nöqsanlara, yerlibazlığa, müəllimlərlə münasibətində özünü despot kimi apardığına görə vəzifəsindən azad etmişdilər. Yeni gələcək direktor haqqında isə müxtəlif söz-söhbətlər gəzirdi. Məlumat yayılmışdı ki, məktəbə 678 nömrəli məktəbin tərbiyə işləri üzrə direktor müavini Ələkbər müəllimi direktor təyin edəcəklər. Kimisi deyirdi ki, çox savadlı, bacarıqlı müəllimdir, xaricdə təhsil alıb. Kimisi də onun işləyə biləcəyinə şübhə ilə yanaşırdı: o cür təhsil görmüş demokratik adam direktor işləyə bilməz. Onun ailəsini bir qədər yaxından tanıyan Solmaz müəllim direktorun ziyalı bir ailədən olduğunu, halal çörəklə böyüdüyüünü, ancaq öz biliyi hesabına çox şeyə nail olduğunu iş yoldaşlarına söyləyirdi.

Avqust ayının son günlərində müəllimlərin nigarançılığına son qoyuldu. Həmin gün nəzirliyin nümayəndəsi Ələkbər müəllimi məktəb kollektivinə təqdim etdi. Beləliklə, yeni direktorun işə başlaması məktəbdə yeni abu-hava yaradıldı.

Tədris ili yenicə başlamışdı. Direktorun təşəbbüsü ilə məktəbdə on birinci sınıf şagirdlərinin valideyn iclası keçirilirdi. İclasda iki on birinci sinfin əlli altı nəfər valideyni və məktəbin bütün müəllimləri iştirak edirdi. Neçə-neçə direktoru "yola salmış", yaşı altmışı ötmüş təlim-tərbiyə işləri üzrə direktor müavini Aynurə

müəllim çıxış edib yeni direktoru təbrik etdi və onu valideynlərə təqdim etdi. Aynurə müəllim dedi:

-Biz bilirik ki, keçmiş direktorların dövründə müəllimlər də, valideynlər də, şagirdlər də əziyyət çəkirdilər. Direktorlar heç kəslə hesablaşmadan, heç kimin vəziyyətini nəzərə almadan öz prinsiplərini həyata keçirib, öz vəzifələrinə şəxsi qazanc mənbəyi kimi baxmış, onun haqsız tələbləri ilə barışmayan müəllim və şagirdləri müxtəlif yollarla incitmişlər. Ümid edirik ki, bütün bunlara bundan sonra son qoyulacaq. Gəlin indi yeni direktorumuza söz verək və onu alqışlayaqq.

Ələkbər müəllim təmkinlə ayağa qalxdı, müəllim və valideynləri salamladı:

-Əvvəla onu qeyd edim ki, məni tərifləmək və alqışlamaq lazım deyil. Hamımız birlikdə məktəbin adını ucaltmağa, şagirdlərimizə yüksək bilik verməyə çalışmalıyıq. Bunun üçün əl-ələ verib işləməli, çatışmazlıqlar haqqında məlumat verməli, onları aradan qaldırmağa çalışmalıyıq. Mən hələ az bir müddətdir ki, burada işləyirəm və işlədiyim bu vaxtda məktəbdə özünü tərbiyəsiz aparan, dərsdən yayan şagirdlərin olduğunu müşahidə etmişəm. Etiraf edək ki, həm aşağı, həm də yuxarı sınıf şagirdləri arasında belə uşaqlar var. Biz əl-ələ verib, bu problemləri aradan qaldırmağa çalışmalıyıq. On birinci sınıf şagirdlərinin məktəbi bitirmələrinə hələ bir neçə ay qalıb. Müəllim və

valideynlər onlarla ciddi məşğul olmalı, qəbul imtahanlarında yüksək nəticə göstərmələrinə çalışmalıdır. İndi isə mən sözü müəllim və valideynlərə verirəm. Kimin nə narazılığı, təklifi, sözü varsa, açıq-açıqına söyləyə bilər.

Təxminən əlli yaşlarında olan, zövqlə geyinmiş bir qadın söz istəyib ayağa qalxdı:

-Mən Sadiqənin anasıyam. Qızım əlaçı olmasa da, pis də oxumur. Üç il idi ki, o, riyaziyyat fənnini daha yaxşı bilməkdən ötrü dərsdən sonra fənn müəllimi Kamilə müəllimin yanına gedirdi. Lakin bu ildən mən qızımı əlavə məşğul olmaq üçün başqa müəllimin yanına göndərirəm. Səbəb isə qızımın Kamilə müəllimi yaxşı başa düşməməsidir. Bunu bilən Kamilə müəllim dərs zamanı qızıma deyib ki, əvvəller mənim yanımı həftədə dörd dəfə gəlirdin, amma iki dəfənin pulunu verirdin. İndi bəs nə oldu? Eşitdiyimə görə, yanına getdiyin müəllimə həmin pulu ödəyirsən, amma həftədə cəmi iki dəfə gedirsən. Axı müəllim şagirdə bu sözləri necə deyə bilər? Görün nə dərəcədə qızımın əlindən əsəbiləşib ki, dərs zamanı qızıma belə deyib: "Mən başımı qaldırıb sənin baxışlarını görəndə əsəbileşirəm, yerini dəyiş, mənim dərsimdə arxa partada otur".

Qadının bu çıxışı zalda oturan valideynləri bir qədər cürətləndirdi. Yerdən müxtəlif fikirlər səslənməyə başladı. Direktor oturanlar arasında sakitlik yaratmaqdən ötrü əlindəki qələmi bir neçə dəfə stola taqqıldı. Sakitlik çökdü.

Bəstəboy bir kişi ayağa qalxb özünü təqdim etdikdən sonra dedi:

-Oğlum Saleh on birinci sinifdə oxuyur. Üç ildir ki, Azərbaycan dili müəllimi olan dayım qızı onu dərsdən sonra hazırlaşdırır. Oğluma dərs deyən Pərvanə müəllim isə həmin sinifdən bir neçə şagirdə hazırlıq keçir. Oğlumun dərsə yaxşı cavab verdiyini görən Pərvanə müəllim onun kimin yanına hazırlığa getməsi ilə maraqlanıb. Belə ki, onun yanına hazırlığa gələn sinif şagirdlərindən bu barədə soruşub. Onlar isə bu barədə heç nə bilmədiklərini deyiblər. Pərvanə müəllim də oğlumun sinif yoldaşlarına deyib ki, mən sinifdə dərs zamanı şagirdlərə keçiləcək mövzudakı hər bir şeyi ətraflı başa salmiram, ancaq yanımı hazırlığa gələnlərə mövzunu dəqiqliklə öyrədirəm. Sonra da deyib ki, əgər belədirsem, Salehə Azərbaycan dili fənnini kim öyrədir?

Kişi danışdıqca daha da əsəbiləşir, daxili narahatlığı üzə çıxırı. O, üzünü direktora tutub bir qədər əsəbi şəkildə dedi:

-Ələkbər müəllim, bir il bundan əvvəl, oğlum onuncu sinifdə oxuyarkən başına belə bir iş gəlib. Pərvanə müəllim onu dərs danışmağa çağırıb, Azərbaycan dili dəftərini də ondan tələb edib. Oğlum isə müəllimə səhvən hazırlıq dəftərini verib. Oğlum dedi ki, müəllim mənim hazırlıq dəftərimi görən kimi əsəbiləşdi: "Bu nədir, sən mənə nə vermisən?" - deyə dəftəri üstünə atıb. Bu hadisədən sonra Pərvanə müəllim oğlumun qiymətini kəsməyə başladı. Pərvanə müəllimin oğlumun qiymətini kəsməsinə baxmayaraq onun Azərbaycan dili fənnindən sinifdə birinci olduğunu məktəbdə hamı bilir. Elə buna görə də öten tədris ilində oğlumu həmin fənn üzrə olimpiadaya göndərdilər. Saleh rayon üzrə keçirilən olimpiadada birinci yeri tutdu. Bu münasibətlə Salehi yuxarı sinif şagirdləri, müəllimlər təbrik etdilər. Hətta keçmiş direktor da ona fəxri fərman təqdim etdi. Lakin oğlumu sarıdan o oldu ki, onu məhz Azərbaycan dili müəllimi Pərvanə müəllim təbrik etmədi. Müəllim də şagirdlə intiqa aparar? Uşaqlar yaxşı cəhətləri məhz müəllimlərindən öyrənməlidirlər. Onların qəlbini qırmaq, onlara qarşı ədalətsiz olmaq nəyə lazımdır?

Zalda yaşılı bir valideyn oturmuşdu. Onu zaldakıların əksəriyyəti tanıydı, İdris müəllim idi. Uzun illər qəsəbədəki 675 nömrəli məktəbdə tarix fənnini tədris etmişdi. Artıq təqaüdə çıxmışdı. Onun şagirdi olmuş orta nəslin nümayəndələri, eləcə də onu tanıyan müəllimlər bilirdilər ki, İdris müəllim öz fənnini necə sevə-sevə şagirdlərə aşılamiş, bir pedaqoq kimi şagirdlərin tərbiyəsində, düzgün yol tutmalarında böyük rol olsunmışdur. Bir aqsaqqal kimi hörmətə malik olan İdris müəllim ürəyindən gələn sözləri bir səmimiliklə zaldakılarla bölüşdü:

-Çoxu bilir ki, mən qonşu məktəbdə müəllim işləmişəm. Üç övladım bu məktəbi bitirib. Uşaqlarına dərs deyən müəllimlər etiraf edə bilərlər ki, mən uşaqlarımın təhsili və tərbiyəsi ilə daim məşğul olmuşam. Uşaqlarım məktəbdə savadlarına, tərbiyələrinə görə nümunəvi uşaqlardan olublar. Hazırda isə iki nəvəm bu məktəbdə təhsil alır. Hər ikisi dərslərindən "dörd" və "beş" qiymət alırlar. Bir müəllim kimi

məni incidən, narahat edən bir neçə məsələ var. Nə səbəbdənsə bəzi müəllimlər müəllimə yaraşmayan düşüncəyə sahibdirlər. Mən etika baxımından müəllimin adını çəkmək istəmirəm. Böyük nəvəm Nərminə on birinci sinifdə oxuyur. O, dərsdən sonra üç fəndən başqa məktəbdə çalışıan müəllimin yanına hazırlığa gedir. Dərsinə yaxşı cavab verdiyinə görə ötən tədris ilində məktəbin rəhbərliyi tərəfindən rayon üzrə keçirilən olimpiadaya göndərilib. Olimpiadada rastlaştığı sualların cavabını düzgün yazdı-yazmadığını sonradan fənn müəllimindən soruşduqda - "dərsdən sonra hansı repetitor müəllimin yanına gedirsən, get ondan soruş" - cavabını alıb. Axı bu hərəkət müəllimə yaraşmayan hərəkətdir.

İdris müəllim danışdıqca hamının diqqəti ona çəkilir, direktor narazılıqla başını yelləyirdi. Valideynlərdən kimisi gülümsünür, kimisi də həmin müəllimin dalınca deyinirdi: "utanmir, müəllim də belə söz deyər?" Müəllimlər isə susur, başlarını aşağı salmışdır. İdris müəllim dərindən köks ötürdü. Bilinirdi ki, müəllimlərdən narazılıq etməsi onun özü üçün də xoş deyil. Lakin rastlaştığı hadisələr onu çox qəzəbləndirdiyindən o, ürəyini boşaltdı:

-Nəvəmin dediyinə görə dərsdən sonra öz fənn müəlliminin yanına hazırlığa gedən sinif yoldaşı aldığı qayda kitabını müəllimə göstərib. Müəllim isə ona deyib ki, bu çox yaxşı kitabdır, bunu almaqda düzgün iş görmüsən. Amma bu kitabı Nərminəyə göstərmə. Çünkü o, məsuliyyətli uşaqdır və dərhal bu kitabı əldə edib oxuyacaq, qəbul imtahanında sizdən çox bal toplayacaq. Müəllim adını daşıyan bir insanda belə düşüncə olarmı?

İdris müəllimin çıxışı zalda oturan valideynlər arasında səs-küy yaratdı. Zalda yerlərdən müxtəlif fikirlər deyilməyə başladı: "belə müəllim şagirdə nə tərbiyə verəcək?", "müəllim də belə paxıl olar?", "görəsən hansı müəllimdir?" Zalda sakitlik yaratmaq üçün direktorun qələminin tiqqıltısı eşidildi. İdris müəllim fikrini sona çatdırıldı:

-İnsan yaşadığı həyatı boyu daim öz ləyaqət hissini qoruyub saxlamağı bacarmalıdır. Elə insanlar var ki, müxtəlif vəziyyətlərdə hansı səbəblərdənsə, nəyinsə xətrinə bu ləyaqət hissini itirir, insana yaraşmayan xüsusiyyətlər ilə məş-

ğul olurlar. Belə xüsusiyyətli adamlar çox vaxt öz istədikləri məqsədlərə nail olurlar. Lakin başa düşmürələr ki, onların insana yaraşmayan xüsusiyyətləri ətrafdakılar tərəfindən heç də müsbət qəbul olunmur. Sənətindən, savadından, vəzifəsindən asılı olmayaraq hər bir insan öz həyatını ləyaqətlə, şərəflə başa vurmalıdır. Mənim zənnimcə insan ləyaqətini alçaldan xüsusiyyətlər insanı insan olmasından çıxarıır.

Zalda tam sakitlik idi. Diqqət İdris müəllimə yönəlmüşdi, hamı onun nə deyəcəyini gözləyirdi. İdris müəllim:

-Bu barədə çox danışardım, amma vaxtinizi almaq istəmirəm, - deyib yerinə əyləşdi.

Cıxışlar bir-birini əvəz etdikcə zalda oturan müəllimlərdə yorğunluq hiss olunurdu. Sanki müəllimlər iclasın tez bitməsini isteyirdilər. Müəllimlərin heç biri düşünmürdü ki, iclasda tənqidli fikirlər söylənilər.

İdris müəllimin çıxışından sonra iki valideyn və məktəbdə coğrafiya fənnini tədris edən Fərzəli müəllim çıxış etmək üçün söz istədilər. Fərzəli müəllim ali məktəbi bitirdikdən sonra ömrünün çox ilini bu məktəbdə keçirmişdi. Məktəbdə hamı onu ədalətli, həmişə sözün düzünü deyən, haqqı müdafiə edən bir insan kimi tanıydı. Pedaqoji şuralarda direktorların çıxışlarında olan ədalətsiz fikirlərə qarşı qorxudan heç bir söz deməyən müəllimlərdən fərqli olaraq, Fərzəli müəllim həmişə cəsarətlə öz düzgün və obyektiv fikirlərini deməkdən çəkinməzdii. Odur ki, Fərzəli müəllimin çıxış etməsi istəməsi zaldakılar tərəfindən maraqla qarşılandı. Direktor əlinin işarəsi ilə ona söz verdi.

Fərzəli müəllim ayağa qalxıb təmkinlə çıxışına başladı:

-Ələkbər müəllim, mən bu iclası "demokratik iclas" adlandırırdım. Əlbəttə, biz istəməzdik ki, müəllimlər haqqında belə fikirlər söylənilsin. Yəqin ki, bu iclasdan sonra bəzi müəllimlər öz "payını" götürəcəklər. Belə neqativ halları bütün müəllimlərə şamil etmək olmaz. Məktəbimizdə vicdanlı müəllimlər çoxluq təşkil edir. Məncə valideynlərin bu mövzuda çıxışlarını yekunlaşdırmaq lazımdır. Mən başqa bir problemi nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm. Bütün müəllimlər çox yaxşı bilirlər ki, onuncu sınıfə qədər təhsil alan şagirdlərin əksəriyyəti demək olar ki, dərs oxumurlar, məktəbə eləbelə, vaxt keçirmək üçün gəlirlər.

Belə şagirdlərə "üç" qiyməti yazıb sinifdən-sinfə keçiririk. Bax, bu məsələ barəsində düşünmək lazımdır. Hər sinifdə ancaq üç-dörd şagird dərslərə məsuliyyətlə yanaşır, bilik qazanmaq istəyir. Sinif rəhbərləri tez-tez valideyn iclası keçirir və valideynlərə övladlarının dərs oxuma-maları haqqında məlumat verirlər. Valideynlər də bu məsələdə aciz qaldıqlarını söyləyirlər. Düzdür, biz məzunlarımızın ali məktəblərə daxil olmalarına görə fəxr edirik. Amma, təhsil bir qrup şagirdə yox, hamiya lazımdır. Ələkbər müəllim, bu məsələnin həlli yollarını axtarır tapmaliyiq. Gəlin düzünü deyək: Ancaq ali məktəblərə daxil olmağı öz qarşısına məqsəd qoyan şagirdlər dərs oxuyurlar. Ali məktəblərə daxil olan məzunların əksəriyyəti də qəbul zamanı nisbətən az bal toplayırlar. Bu isə həmin şagirdlərin gələcəkdə yüksək səviyyəli mütəxəssis olacaqlarından xəbər vermir.

Fərzəli müəllimin bu çıxışı müəllimlər arasında bir canlanma yaratdı. Onlar Fərzəli müəllimin dediklərini təsdiqləyirdilər.

O, sözünü bitirib əyləşdi. Direktor ayağa

qalxdı, bir anlıq zala göz gəzdirdi:

-Mən bütün çıxışlara diqqətlə qulaq asdım. Deyilən fikirlər ilə razıyam, - deyib gülümşəyərək, üzünü Fərzəli müəllimə tutdu, - Fərzəli müəllim, sizin bu iclası "Demokratik iclas" adlandırmığınız da çox xoşuma gəldi. Və onu da çox düzgün deyirsiniz ki, şagirdlərin əksəriyyəti dərs oxumurlar. Mən bunu artıq müşahidə etmişəm. Söz verirəm ki, bundan sonra keçirəcəyim bütün iclaslar demokratik olacaq. Mənə elə gəlir ki, belə iclasların sayını artırmaq lazımdır. Bura aşağı siniflərin şagirdlərinin valideynləri də cəlb edilməlidir. İclaslarda əsas qoyulan məsələ şagirdlərin dərs oxumağa həvəslərini artırmaqdan ibarət olmalıdır.

İclasdan çıxan müəllimlər bir-birlərinə deyirdilər:

"Görəsən, yeni direktor məktəbdəki vəziyyəti düzəldə biləcək?"

"Təki, sözü ilə əməli bir-birinə uyğun gəlsin".

"Əsas odur ki, yağışdan çıxıb, yaqmura düşməyək"...

VİCDANLI "BABA"

İnsan uşaqlıq dövründə bəzən elə hərəkət edir ki, sonra heç vaxt bunu istəsə də, yaddan çıxara bilmir və bütün həyatı boyu vicdan əzabı çekir. Bu barədə bir tanışımın mənə danışlığı maraqlı bir əhvalatı oxucuların nəzərinə çatdırmaq istəyirəm:

"Uşaqlıqda mən utandırıcı hərəkətə yol vermişəm və buna görə bu gün də məni tez-tez xəcalət hissi ilə qarşıq acı gülmək tutur.

Orta məktəbdə təhsil alarkən çox dəcəl olmuşam. Dərslərdə şuluq salmaq üçün ən xırda hadisəni, ən kiçik imkanı belə əldən verməzdim. Düzdür, enerjinin çoxluğundanmı, yoxsa daha nədən bu yaşda əksər oğlan uşaqları belə olurlar. Lakin qeyd edim ki, məndə bu, daha qıcıqlandırıcı alınırı. İndiki məktəblilər "nümunə" götürməsinlər deyə o vaxtkı hərəkətlərimi, bütün bunları necə etdiklərimi deməyəcəyəm. Bircə onu bildirəcə-

yəm ki, əlimdən zara gələn məktəbin direktoru növbəti dərsə valideynimlə gəlməyimi tapşırıdı. Əks təqdirdə dərslərə buraxılmayacağımla hədələdi.

Məni fikir götürdü: atama desəydim, o, məni cəzalandırmamış rahat olmayıacaqdı. Anama da deməyi məqbul saymirdim: yəni bu boyda oğlanın anası məktəbə gəlsin, özü də nəyin üstündə... Xeyli fikirləşib bir çarə tapdım.

Özümdən bir neçə yaş böyük bir oğlanla dostluq edirdim. Səkkizinci sinifdən sonra təhsilini davam etdirməmişdi. Ailə vəziyyəti ilə əlaqədar zavodda tornaçı işləyirdi. Əlləri qızıl idi. Necə deyərlər, dəmirdən adam düzəldirdi. Məndən böyük olmasına baxmayaraq xasiyyətimiz tuturdu və tez-tez görüşüb səhbət edərdik. Çox da təmiz ürəyi vardı. İşdən sonra boş vaxtlarında qəsəbədəki parkda gö-

rüşərdik, tennis oynayar, çayxanada oturub çay içər, söhbət edərdik. Məktəb, valideyn məsələsi baş qaldıranda fikirləşdim ki, bəs, dost-dosta hansı gündə gərəkdir: elə yaxşı olar - dostumu dayı adı ilə apararam məktəbə, bu məsələni birtəhər yoluna qoymarıq.

Fikrimi dostuma anlatdım. Xətrimi çox istəməsinə baxmayaraq, əvvəlcə bu işə qol qoymadı. Dedi ki, mənə ayıb olar ki, kimisə aldadım. Tanış var, biliş var, eşidən-bilən mənə nə deyər? Lakin mənim əl çəkmədiyimi görüb və həm də başa düşəndə ki, mənim bundan savayı daha başqa əlacım qalmayıb, əsaslılıkdən razılaşdı. Bu iş müvəffəqiyyətlə bitəcəyi təqdirdə ona bir qonaqlıq da verəcəyimi bildirdim. O, qonaqlıqdan imtina etməyə çalışsa da dedim ki, axı, həmişə sən məni qonaq eləyirsən, qoy bir dəfə də məndə bəhanə olsun, səni qonaq edim. Əslində isə onun məktəbə getməkdən imtina edəcəyindən qorxurdum. Qorxurdum ki, dostum çox tərbiyəli olduğundan gedib fikirləşər, bunun pis bir hal olmasına görə "dayım" olmaq istəyindən vaz keçər. Şərtləşdik ki, daha inandırıcı çıxsın deyə, direktorun yanında mənə hətta bir şapalaq da vursun...

Qısa deyəcəyəm, hər şey yaxşı qurtardı: şapalaq, dalınca qonaqlıq...

Düzü, özüm-özümə heyran qalmışdım. Nəcə oldu ki, bu işi asanlıqla yoluna qoya bildim. Yüksək əhval-ruhiyyə ilə dərslərimə davam etməyə başladım.

Məndən aşağı sinifdə bir dostum da vardı. Atalarımız yaxşı deyiblər: taylı-tayın tapmasa günü ah-vayla keçər. Tənəffüsərdə çox vaxt bir yerdə olurduq. Düzü, həm çox şuluq uşaq idi, dalaşqanlığı ilə ad çıxarmışdı, həm də siqaret çəkirdi. Bir gün gördüm ki, həmin dostumun qanı bərk qaradır. Öyrəndim ki, mənim başıma gələn onun da başına gəlib. Direktor onun da valideynini çağırıb. Bu işdə artıq təcrübəli olduğumdan ona dedim ki, heç fikir-zad çəkməsin, özüm hər şeyi düzüb-qoşacağam. Nə etməli olduğunu, yəni bir "dayı" tapmağın vacibliyini ona başa saldım. Bildirdi ki, ona "dayılıq" edə biləcək elə bir dostu, tanışı yoxdur. Lakin arabir həmin parka gələn yaşlı bir kişini yaxşı tanıyor. Bəlkə o, kömək edə. Əlüstü dedim ki, nə olsun: "dayı" olmasın,

"baba" olsun. Qəm yemə, hər şey nəzarət altındadır.

Təcrübəli bir böyük yoldaş kimi dərsdən sonra dostumla birgə həmin yaşlı kişinin görüşünə getdik. Yol boyu dostuma ürək-dirək verdim ki, burada elə bir çətin iş yoxdur. Yaşlı kişidir, itirəcəyi nədir axı, beşdən-ondan verərik ona, bir neçə dəqiqə vaxtı gedəcək... Pensiyaçı adamdır da... Bir də ki, direktor sənin atanı tanıyır. Buna görə də elə "baba" yaxşıdır.

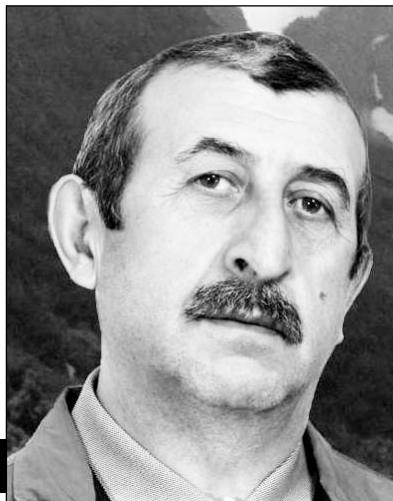
Yaşlı kişi ilə parkda görüşüb məsələnin təfsilatını ona izah etdik. Həm də bir qədər fərqli surətdə başa salaraq bildirdik ki, dərslərini yaxşı oxuyan, ictimai işlərdə çalışan, məktəbin hər işinə yarıyan bu oğlan axı nə üçün boş bir şeyin üstündə dərsə bura-xılmasın. Kişiye izah etdik ki, ezamiyyətdə olmasayı atası gedəcəkdi direktorun yanına. Nə edəsən axı. Atası bir aydan sonra qayıda-caq. Deyə bilməzdik ki, atası evdədir, uşağın özü isə yaxşı oxumur, dərslərdə şuluqluq edir, siqaret çəkir, digər şagirdlərə sataşır və s. Dostum onluğu da elə əvvəlcədən "baba"nın cibinə dürtdü.

Səhər tezədən dostumla "baba" məktəbə gəldilər. Direktor onları hörmətlə qarşılıdı və dostumun məktəbliyə yaraşmayan hərəkətləri barədə "baba"ya məlumat verdi. Evdə onunla ciddi məşğul olmanın vacibliyini "baba"nın nəzərinə çatdırıdı.

Yaşlı kişi bərk əsəbiləşmişdi. İki məktəbli uşaq onu aldatmışdı. Direktorun ona söylədiklərini bilsəydi, heç bura gələrdimi? Ömrü boyu vicdanla işləyib təqaüdə çıxmışdı. İndi bir "onluğa" görə vicdanını ləkələməli idi? Yaşlı kişi direktorun gözü qarşısında, sərt bir hərəkətlə on manatı cibindən çıxarıb oğlana verdi:

-Al, sənin kimisinin bir qəpiyi də mənə lazım deyil, - dedi. - Mən də bunu yaxşı oxuyan, tərbiyəli, vicdanlı bilib haqsızlığı aradan qaldırmaq üçün durub gəlmışəm məktəbə. Üzünü oğlana tutub, ayıb olsun sənə, - dedi və çıxıb getdi.

Direktor yaxşı adam idi. Məktəbli dostum bir töhmətlə canını qurtardı. Mən isə belə bir halla qarşılaşdırığım üçün dərin xəcalət hissi keçirdim".

XALİQ AZADİ

SONSUZ QARA GECƏLƏR

Sənli şirin xatırə
Eşqə pənahimdımı?
Göylərin gurultusu
Sinəmdə ahimdımı?

Sonsuz qara gecələr,
Həsrət didir qəlbimi.
Zülmətin sükutuna
Söyləyirəm dərdimi!
Bilməm mənə zülm edən -
Tənha gecələrimmi?
Ya ki, sənsiz açılan,
Qəmli sabahimdımı?

Görməməkçün hicranı,
Bağlayıram gözümü.
Sənli Keçmişə tərəf
Çevirirəm üzümü.
Şirin xəyal bu qəmli
Həyatımın özümü,
Ya bəxtimin sahibi,
Üstümdə şahimdımı?

Həyatımın kitabı -
Vaxtsız ağaran başım.
Üfüqlərə dikələn
Baxışlardı sirdəşim!
Vüsalima yas tutan,
Seltək axan göz yaşım,
İtirdiyim sevincə,
Yoxsa izahimdımı?

İki yaralı ürək,
"Ah"lara oldu meydan!
Yetə əbədi sükut,
Ya ki, qurtara hicran!
Xalıq deyir qocaldım,
Azalmadı ah-fəqan.
Bu sevdanın fəryadı,
Mənim günahimdımı?

İNSAF EYLƏ

İcazə ver mən yazığa,
Sənə aşiq olum, gözəl.
Yetim arzu niyyətimə,
Peymanına dolum, gözəl.

Məcnununam, səni sevən,
Ürəyim döyüñür sənnən!
Rəva bilmə dərd əlinnən,
Qismət olsun ölüm, gözəl!

Yaşa baxmir sevən insan,
Eşq odunda olur yanan.
Yaş çox olar, ürək cavan,
Sev, sevinim, gülüm, gözəl!

Ömür keçir, çoxalır yaşı,
Üz qırışır, ağarır baş!
Həyat məni salır çاش-baş,
Qoy, kamını alım, gözəl!

Demə: nə sevgidir onda!
Mənə təksən bu cahanda.
Qiyma hicranın odunda,
Dərd əlinnən solum, gözəl!

Xalıq dəli olub, inan,
Et əlacı, Hüri-Qilman.
İxtiyar ver, sənə qurban,
İlqarında qalım gözəl!

QAYTAR MƏNƏ SEVİNÇİ

(1994-cü il)

Qaytar mənə sevinci,
Yenə əl-ələ verək!
Bağrıma sıxım səni,
Birgə döyünsün ürək.

Qaytar mənə sevinci,
Könlümü didir hicran!
İtirmişəm özümü,
Dünya gözümdə viran!

Qaytar mənə sevinci,
Qoy, göz yaşım dayansın!
Addımlayaq yanaşı -
Yatan bəxtim oyansın!

Qaytar mənə sevinci,
Sənsiz qəmdir bu həyat.
Gözlərimdə axan yaş,
Dilimdə odlu fəryad!

Qaytar mənə sevinci,
Həsrötin odundayam.
Sənlə vüsala gedən -
Arzu qanadındayam.

Qaytar mənə sevinci,
Xatırələr oyansın.
Vüsala səsləyən yol,
Qarşımızda dayansın!

Qaytar mənə sevinci
Bir busə eylə qismət.
Nəfəsinlə isindir,
Ürəkdən getsin möhnət

Qaytar mənə sevinci!
Qaytar məni özümə!
Qaytar sənli dünyamı -
İşıq gəlsin gözüüm!

SADƏLİK

Təmiz düşüncədir, açıq ürəkdir,
Məlhəmdi, loğmandı cana sadəlik!
Üzdə təbəssümdür, gözlərdə gülüş,
Həm çiçək, həm bəzək - həna sadəlik!

Ürəkdə xoş arzu, dilində salam,
Kiçiyə-böyüyə edir ehtiram!
Əyrini əyritək, düzü-düz qanan,
Çıxmayırlı məntiqdən yana sadəlik!

Çətin könüllərin qapısın açar,
Yaxşıya sevinər, sevincdən uçar!
Gözü kölgəsizdi - heç olmaz naçar,
Məşəldi ömürə - ana, sadəlik!

Xalıqəm, zəmanə sıxsa da, belə -
Xoş deyil boş vədi gətirmək dilə!
Şahla - şah olanı, fəhləynən - fəhlə,
Çatdırır şöhrətə, şana sadəlik!

GÜLÜM

(1994-cü il)

Bu vüsal həsrəti lal baxışların,
Od olub sinəmə keçibdi, gülüm!
Yoxluğun "ah"ımı ərşə dirəyib,
Sevinc gözlərimdən köcübüdü, gülüm!

Arzular od tutub, əriyib dilək,
Necə tab gətirsin bu dərdə ürək!
Köksümə dağ çəkən insafsız fələk,
Mənə qəm libasın biçibdi, gülüm!

Eşqimə xəyanət deyil gərəyim,
Sədaqət-amalı, ömür dirəyim.
Nisgilli sevdamlı vuran ürəyim,
Çoxdan öz yolunu seçibdi, gülüm!

...Dilim söz də tutmur dərdli halımda,
Sanki, bəhsə girib fələk zalım da!
Sənli xatırələr zülmət yolumda,
Dönübüdə çırağa, saçılıbdi, gülüm!

Xalıqəm, min sual odlu qəlbimdə,
Nə fərqi: səbəbi səndə, ya, məndə?
Bir yorğun ovçuyam, azmişam cəndə,
İtibdi şikarım, qaçıbdi, gülüm!

OLARMI?

Kölgədə gizlənən tər bənövşəni,
Diz üstə çökübən üzsəm olarmı?
Həyat sınağında alışib yanan
Köksümün üstünə düzsəm, olarmı?

Əyilib nərgizi qoparıb hərdən,
Gözəl təravəti udsam dərindən,
Titrəyən yarpaqda səhər şəhindən,
İçməyə bir damla süzsəm olarmı?

Bulaqlar çağlaşın, desin nəgməni,
Şən gülüş götürsün çölü, çəməni!
Bir qaragöz pəri səsləsin məni,
Yox olsun kədərim, qüssəm, olarmı?

Bir anlıq qayıdım o keçən çığa,
Sevdiyim üz tutsun yenə bulağa.
Naz edib qaçanda məndən uzağa,
İnciyib, bir az da küssəm, olarmı?

Xalıqın qəlbində olan xatirə,
Şirin səlnamədi neçə ömürə!
Yağ-pendir doldurub isti fətirə,
İştahla diş vurub kəssəm, olarmı

GÖZLƏRİN

Od olub baxışın, düşüb canıma,
Vurub ürəyimə yara gözlərin.
Eşqin atəşininən olmuşam dəli,
Salıb kəməndinə qara gözlərin.

And içib, ilqarı etsək də əzəl,
Ortaya sən saldın hicranı, gözəl.
Yetər naz etdiyin, bir insafa gəl,
Çəkməsin ömrümü dara, gözlərin.

De, necə unudum sənlə keçəni!
Könlümün sultani bilmışəm səni.
Ovunu itmiş ovçuyam, məni
Salıbdı borana, qara gözlərin.

Vüsal arzusuya yanıram özüm,
Daha gözləməyə qalmayıb dözm.
İzin ver, toxunsın üzünə üzüm,
Eyləsin dərdimə çara gözlərin.

Xalıqəm, bu sevgim gəlibdi Haqdan,
Güç alır sinəmdə coşan bulaqdan.
Alıb ixtiyarım əlimnən çıxdan,
Gedərəm, aparsa hara gözlərin.

PAYIZ GƏLİR

Yay gedir! Gələcək payız yenə də,
Yarpaqlar saralıb düşəcək yerə!
Təbiət insana edəcək hədə,
Payızı baxacaq hərə bir cürə!

Kimsə sevinəcək Xəzan yelinə,
Kimsə ağılayacaq, kimsə güləcək!
Kimsə yaş tökəcək solan gülünə,
Kimsə tənhalıqla dərdi böləcək!

Kimsə bu payızda ilk addım atıb,
"Salam" söyləyəcək günəşə, aya!
Kiminsə karvanı mənzilə çatıb,
"Əlvida" deyəcək fani dünyaya!

Payız qurtarmamış yetişəcək qış,
Neçə baş tutmayan niyyət qalacaq!
Böyük yaradana söyləyək alqış,
Bir yan gül açacaq, bir yan solacaq!

Uzun qış gecəsi deyəcəm, şükür,
Deyəsən, bu il də, bax, belə bitdi!
Bəlkə də ağlıma gəlmədi fikir:
Axı, mən itirdim, ömrümdən getdi!

VAXTI VAR

Özgənin qəminə gülürsən nahaq,
Hər yersiz gülənin ağlar vaxtı var!
Müsküldü bu gündən sabahı görmək,
Fələyin yolları bağlar vaxtı var!

Niyyətin əngəllər açar başına,
Yetirər səbəbi o göz yaşına.
Məsəl var: nə töksən özgə aşına,
Özcə qaşığına çıxar, vaxtı var!

Xalıqın sözünü yaz bir dəftərə,
Eylə mütaliə gündə on kərə!
Özgə sevinərsə batma kədərə,
Yazan yuxarıdan baxar, vaxtı var!

NƏCİBƏ İLKİN

"Azad Qələm" qəzetinin, "Ali Zya" jurnalının baş redaktoru,
AYB-nin, AJB-nin üzvü, Prezident təqaüdçüsü

TARİXİ QƏLƏBƏMİZİN ƏDƏBİ İRSİ

Naibə Yusifin "Gülün yarpıza dönsün" əsəri haqqında qeydlərim

Naibə Yusif ədəbiyyata şair kimi gəldi. Şeirlərdən, qəzəllərdən ibarət bir neçə kitabı oxucular tərəfindən böyük maraqla qarşılandı və sevildi. Lakin Naibə xanım tez bir zamanda nəsrə keçdi. Bu sahədə bir-birinin ardınca yazdığı üç roman onun məcrasına siğmayan coşqunluğundan xəbər verdi və mən bunu Azərbaycan ədəbiyyatının uğuru kimi qiymətləndirirəm. Naibə xanım dövrün şeire siğmayan əzablarını, ağrılarını, qanlı tariximizin dünənini, bu gününü nəsrədə qələmə almaqla rahatlıq tapmaq, olayları gələcək nəsillərə ötürmək istədi. Ona elə gəldi ki, şeir və qəzəlləri ilə nə oxucu gözünü doydura, nə də öz yanın ürəyini soyuda bilər. Məhz bu səbəbdən o, sosial-ictimai yüklü, haqqın-ədalətin mizanında özünə yer tapa bilən "Tənha köç", "Zərbə", "Gülün yarpıza dönsün" əsərlərini sosial şəbəkədə hamının qarşısına çıxardı və çoxlu sayda oxucu sevgisi qazandı. Bu əsərlərin süjet xətti, obrazlılığı müxtəlif olsa da, mövzu baxımından tariximizin ayrı-ayrı ağrılarını, acılarını özündə yaşıdan acı reallıqlarla çox səsləşir. Doğrudur, tarixi əsərlər çox yazılıb. Amma çağdaş ədəbiyyatımızın bu gün ehtiyac duyduğu elə mövzular var ki, onları real həqiqətlərin kökündə aramaq və qələmə almaq hər yaziçinin borcu olsa da, hünəri deyil. Bu mənada Naibə xanımın qələmə aldığı hər üç əsəri bugünkü ədəbiyyatımızın tarixi qələbələrindən hesab etmək olar.

Müəllifin haqqında danışacağım üçüncü əsəri "Gülün yarpıza dönsün..." romanıdır. Əsər Azərbayca-

nımızı "o taylı", "bu taylı" edən Xan Arazın təsviri ilə başlayır. Araz çayının ləngərlənə-ləngərlənə dalğalanması, sahil boyu uzanan sərhəd dirəklərinin göz dəğinə çevrilməsi, Xudafərin körpüsünə çirpilan dalğaların yatanları yuxudan oyatmaq istəyi müəllif qələminin kədərli naxışıyla elə bəzənib ki, neçə əsrdən bəri ürəyimizdə qaysaq tutmayan Təbriz yaraları yerindəcə qan verməyə başlayır. Təbriz - Azərbaycanımızın çıxarılmış ürəyi, sindirilmiş qolu... O Təbriz ki... Dəfələrlə əldən-əl keçib, gah Osmanlı, gah rus tapdağıni dadib, hər qarışına qanlı tarix yazılıb... O Təbriz ki... Bu gün fars şovinizminin siyasətinin qurbanına çevrilib... Sərhəd boyu sıralanmış tikanlı məftillər və bu tikanlı məftillərə baxaraq qəzəbini boğa bilməyən ləpələr... Neçə əsr bundan öncə sinəsi doğmalarının sinəsi kimi qana boyanan və bu qanlı sinəsini dalğaların qarşısına verən Xudafərin... Bu qanlı olaylar əsrlərin qan yaddasından qoparaq bir yazıçı qələminin süzgəcindən sizir və əsərin baş qəhrəmanı Muradxanın ürəyinə xəncər kimi saplanır. Arazın və Təbrizin ürək sızlədən ağrıları onun səsində tüğyan edən mahniyla şahə qalxır. O, bu səslə sanki Xudafərinin, Təbrizin yaralarına məlhəm olmaq istəyir... Mənim üçün bu səs susan Xudafərin, Təbriz yox, əslində bir-birindən ayrı düşən və bəlkə də, heç bir zaman birləşəcəyi mümkün olmayan doğmaların naləsidir, Xudafərinin yarasına çirpilan dalğaların ağısıdır. Amma yox, Xudafərin lal sükütyula da əzəmətlidir, məğ-

rurdur... O, ağrı çəkə-çəkə həsrətin bitəcəyi günü gözləyir. "Gülün yar-pıza dönsün, sona bülbüllər..."

Muradxanın səsi mənə Qədiri xatırladır... Bir anlıq Qədir Rüstəmovu dinləyirəm. O səsdəki eyhamları, iniltıləri, qınaqları, çağırışları, hə-rayları qeybdən gələn bir səs kimi anlayıram. Üzümü həmin səsə tutu-ram, suallarımı cavab isteyirəm: bizi belə yandırmaqla nəyin qəsdindəsən, hansı günahın sahibiyik ki, qəlbimizi aha, naleyə bükür, göyüm-göyüm göynədirsən? Nə üçün səndə bu qə-dər düyünləşmiş dərdlər var, ocaq-ocaq yanın, tüstülenən ağrılar var?! Bu səsin sahibi Qədirdir!!! Öz əsrini aşan Qədir... O, getdi, amma biz sağlığında onu olduğu kimi dərk edə bilmədik!

Əsərin qəhrəmanı da ecazkar səsi ilə qayaların, daşların köksünü qanadan, onların ağrısına layla deyən Muradxandır. Bu səsdən utanan, qırılan, sancıdan doğranan Araz hayqıraraq yox demək istəyir köləliyə, bu səddə, bu haqsız ayrılığa. Amma tikanlı məftilləri aşa bilmədiyi üçün sakitcə yatağında yırğalanır. Oxu-cu hiss edir ki, o, bir titrəyiş, təkana bənddir... Muradxanın yanıqlı səslə sal qayaları, dağları, daşları qu-caqlamaq həvəsi, doğmalarını görmək həsrəti resslərə vurduğu çəkicin cingiltili "nəğmə"si ilə hə-mahəngləşir, yatmış vicdanları oyanmağa çağırır. Bu "qo-şalaşan nəğmə" ətrafi büründükə qayaların altında sə-sin sehrinə dalan ağ örpekli qızı müəllif o qədər mə-harətlə verir ki, oxucu hər şeyi anlayır. Sevgi dolu qəlbində boğulan səsinin hıçkırtıları, həsrət burulğanında itib-batan məhəbbəti duyulmadığı üçün qızçıga-zın həmdəmi sal qayalar olur və sən dərindən köks ötürürsən. Muradxanın qızı, qızın isə bu səsin sahibi-nə vurğunluğu vaxtilə o taylı, bu taylı sevgilərin həs-rət naləsi idi ki, yenidən dilə gəlməşdi. Qızla ilk ta-nışlıq və bu sevgi məşəlinin çərşənbə tonqalı ilə alovlanması müəllif ideyası ilə bərabər, həm də adət-ənənəlirimiz, sərhədbilməz sevginin əbədi olduğunu işarədir. Müəllif yazır: "Bu tonqallar yüz yetmiş ildən artıq bir-birindən ayrı salınmış bir millətin ilk həmrəylik nişanı oldu. Hər iki sahildə yaşayanlar ton-qal ətrafında öüb-keçənlərdən söhbət açan babaların sözlərini su kimi içdilər". Bəli, yüz yetmiş il... Lakin həmin gecənin qara gəlməsi, İraq-İran mühəribəsinin başlanması, günahsız insanların qanının axıdılması bir çoxları kimi Könüllən də, Muradxanın da taleyinə acı möhürüni vurur. Axır çərşənbəsi qara gələn Könüllün hıçkırtıyla dediyi sözlər Muradxanın iliyinə işleyir:

"Həmin gün altmış beş ığidimizi kimlərinsə nəfsinə qurban verdik. So-nu görünməyən bu mənasız dava nə qədər sürəcək, bilmirəm". İran-İraq mühəribəsinin qurbanlarına rəhmət diləyən, bir-biri ilə əhd-peyman bağlayan sevgililər ayrılkən Murad-xan: "Sənə xəyanət etsəm, qəbrimin üstündə yarpız əkərsən", - deyir.

Əfqanıstanı hədəfə alan Qərbən çirkin siyasi oyunundan istifadə edən SSRİ dövləti əzilən xalqa "dəstək" adı ilə ölkə sərhədini pozanda əf-qanları "düşmən"lərdən qorumaq üçün candan keçməyə hazır olan əsgərlərdən biri də Muradxan id. Kobra ləqəbli sovet əsgərin ölümü səhnə-sində açıqlanan fikirlər bir çox mə-qamlara aydınlıq gətirir. Sovet əsgəri

adını daşımaqdan xəcalət çəkən Muradxan imperiya-nın türkü türklə, müsəlməni müsəlmanla üz-üzə qoy-maq kimi çirkin siyasetini anlayır və bu oyundan uzaq durmaq üçün hər an məqam axtarır. Ağır yaralananda əfqan qızın ondan ötrü etdiyi xahişə qarının: "Mənim balamı öldürən sovet əsgərini niyə sağlamalıyım?" - cavabı Muradxanı mənənə əzir, lakin həqiqətin qarşı-sında susmaqdan başqa əlacı olmur. Muradxanın "ölüm" xəbərini eşidən ana məzarda yatanın oğlu olmadığını duyur, hər gün onun yolunu gözləyir. Bu, ana müdrikliyinin, ana müqəddəsliyinin ən gözəl nü-munəsidir. Üç ildən çox yolunu gözlədiyi Muradxanın səsini eşitmək istəyi ilə hər gün səhənglə suya gedən Könüllün öz andına sadiqliyi azərbaycanlı qızının eti-barına işarədir. Lakin onu dəlicəsinə sevən başqa bir oğlana nişanlanması qızın narahat qəlbini dara çəkir. Vida üçün son dəfə sahilə gedən Könüllə elə gəlir ki, Muradxan Araz çayını keçərək ona yaxınlaşır. Sevgilisinə qovuşmaq istəyi onu sulara qərq edir...

Gözünü Dəmir adlı qoca bir balıqçının evində açan Könüllün dilinin tutulması, yaddaşının itməsi ona kim olduğunu unutdurur və bundan sonra qızın həyatına daha əzablı səhifələr yazılır. Bu isə süjet xəttinin şax-xələnməsinə və yeni hadisələrin inkişafına imkan ya-radr. Danışmayan, özü haqda heç kəsə məlumat verə bilməyən Könüllün Dəmir kişisinin evində uzun müddət yaşaması, ümidi üzülən valideynlərinin öz həyətlərin-də ona rəmzi qəbir düzəltməsi kimi ağırli epizodlar müəllif tərəfindən çox məharətlə qələmə alınmışdır. Dəmir kişisinin və Kəbuterin ölümü ilə bağlı cina-yətlərin açılması əsərin ən maraqlı, və yaddaşalan epi-zodlarındandır. Hadisələrin inkişafi yeni bir səmtə yön alanda oxucuya elə gəlir ki, əsər burdan başlayır. Amma yox, bu hadisələr də ya birbaşa, ya da dolayısı

yolla özü kimi arzuları da ikiyə bölülmüş Azərbaycanın taleyi ilə bağlıdır. Azərbaycan milisinin Dəmir kişini öldürən erməni Gümüşün izinə düşməsi, onun yeraltı lağımlar açan terrorçu erməni qruplaşmaları ilə birlikdə azərbaycalılara qarşı gizli məkrinin ifşası əsərin ən gərgin - kulminasiya nöqtəsidir. Bu məqam erməni vandalizminin Azərbaycan türklərinə növbəti xəyanətinin təsdiqi kimi diqqəti cəlb edir. Bir ucu Ermənistana, bir ucu Arazın o tayına gedib çıxan bu yeraltı tunellərdə gecələr "türk ovuna" çıxan erməni vəhşiliyinin əsl mahiyyəti uzun illərin acısı kimi nəzərə çarpdırılır. Orqan alverindən tutmuş narkotik maddələrin satışına qədər çirkəba batan bu məxluqların həyatda müqəddəs bir amala xidmət etmədiyinin şahidi olduqca onlara insan deməyə adamın dili gəlmir. Əsərdə əksini tapan yeraltı silah anbarları, tunellər erməni xislətinin uzun illərdən bəri üstüortülü cinayətlərindən xəbər verir.

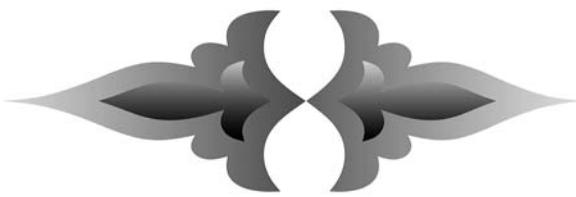
Bir haşıyə çıxaraq qeyd edim ki, II Vətən müharibəsi zamanı həmin lağımların ordumuz tərəfindən aşkar olunması mənim üçün bir möcüzə oldu. Bu, müəllifin uzaqgörənliyinə, düşmənlərin çirkin əməllərinə bələd olduğuna bir işarədir. Çünkü əsl yazılılıq gerçəkliyin hər tərəfini görməyi bacarmaqdır. Tunelin divarlarındakı müxtəlif şərti işarələr, seyflərdə saxlanan rəsmi sənədlər, əyri-üyrü xətlərlə yazılmış şifrəli məktublar, xüsusi xəritələr, daşnak partiyasına aid döş nişanları, emblemlər, erməni terrorçularının sovet məkanından kənarda fəaliyyət göstərən şəxslərlə işbirliyi bir çox məqamalrı üzə çıxarıır. Bundan başqa, divar boyu düzülmüş xüsusi şkaflardakı pereparatlar, təbabətdə müxtəlif təyinatlar üzrə işlədilən qablar, üstündə müxtəlif qan qruplarının adı yazılmış içi dolu şüşələr, cərrahiyyədə işlədilən tibbi ləvazimatların təpiləsi bir çox qaranlıqlara aydınlıq gətirir. Bu işlə məşğul olan cinayətkarların "yuxarı"dan tapşırıq alması və himayə edilməsinin şərhə ehtiyacı yoxdur.

Əsərdə ən maraqlı epizodlardan biri Natella adlı erməni qızının azərbaycanlı oğlu ilə ailə qurmasıdır. Erməni məkri ortaya çıxanda gənc ailənin faciəsi başlayır. Qardaşı Arsen tərəfindən əkiz oğullarının qətlə yetirilməsi Natellada qardaşından, ata-anasından intiqam almaq hissini alovlandırır. Övlad itkisi ilə barışa bilməyən anada bu hiss çox təbii və güclü boyalarla əks etdirilib. Hər gün oğullarının məzarını ziyanət edən ana qisas almaq üçün planlar çizir və oğullarının qırx mərasimi verilən gün bu plan gerçəkləşir. Arsenin növbəti ovuna çevrilən Natelləni son anda Malik xilas edir. Birlikdə oğullarının qisasını alaraq geri dənən cütlüyün cinayətə qisasla cavabı oxucunu çox düşündürür və o dərk edir ki, bu, həqiqiliğə qarşı yönələn insanların faciəvi üşyanıdır. O baş qaldıranda insan günahkarları bağışlamaq hissini

unudur, qisasçılıq qırmızı bir xətt kimi onun ömür yoluna həkk olunur. Həyat yoldaşı Malikin quçağında can verən erməni qızı Natellanın: "Məni cüt məzarın ayağı altda dəfn edərsən, üstündə yarpızlar əkərsən... Xəyanətkarlığın rəmzi olan o yarpızlar məzarımdan boylanaraq məhz kəsdiyi duz-çörəyə qiymət verməyən mənim millətimə əbədi lənət oxuyacaq, gələcək nəsillərə əsl həqiqəti çatdıracaq", - deməsi bunun əyani sübutudur.

Qəribədir ki, müəllifin o biri əsərində də buna oxşar epizod vardır. Mənə elə gəlir ki, erməni qızlarının öz doğmalarına münasibətini əks etdirən bu epizodlar müəllifin qəddar düşmənimizin daxili eybəcərliyini açmaq, onların içindəki məkərli niyyəti oxucuya çatdırmaq istəyindən irəli gəlir. Müəllif erməni xislətinin ən eybəcər simasını türk qanlı nəvələrin qətli səhnəsi ilə üzə çıxarıır. Tapınacağı müqəddəs bir varlıq tapmayan Arakel və ailəsi türkə və türkçülüyə qarşı məkərli niyyətlərinə hər şeyi qurban etməyə hazır olduğunu əməlləri ilə sübut edirlər. Babası ilə söhbət zamanı ermənilərin səhv yolda olduğunu, Azərbaycan torpaqlarında məskunlaşdığını Elnurun dilindən vermək müəllifin gələcək nəsillərə mesajıdır. Ümumiyyətlə, əsərdə diqqəti çəkən bu epizodların hər biri erməni xislətinin eybəcər və çirkin qatlarını açan, onların şərəfsiz simalarını dəqiqliklə üzə çıxaran müəllifin qələbəsi sayılmalıdır.

Əfqanistan müharibəsi tam qurtarmamış Qarabağ münaqışosunun başlaması əsərin qəhrəmanı Muradxanı uzaq əllərdən Qarabağa gətirir. Onun ən qızığın nöqtələrdə düşmənlə mübarizəsi haqq savaşında Azərbaycanın qələbə çalacağına inam oyadır. Könülönlə qalması və Muradxanla birləşməsi oxucunu sevindirir. Hər iki sevgilinin at belində Xudafərinin ortasında birləşən əlləri o taylı-bu taylı Azərbaycanımızın simvolik qələbəsi kimi yaddaşlara hopur. Oxucu inanır ki, birləşən bu əller yaxın gələcəkdə əldə edəcəyimiz birliyin rəhnidir. Hər üç əsərdə Azərbaycana və Azərbaycan türklərinə qarşı rus şovinizminin riyakar və işgalçi siyaseti, erməni vandalizminin qəddarlığı və vəhşiliyi əsas süjet xəttidir. Müəllifin məharətlə tarixi gerçəkliyi özündə yaşıdan və obrazların dili ilə acı həqiqətlərə aydınlıq gətirən bu əsərləri elə başa düşürəm ki, ədəbi qələbəmizdir. Hər üç əsərin məhz bizim qələbəmizlə başa çatan sonluğu haqqın-həqiqətin qələbəsidir. Düşünürəm ki, bu əsərlərə filmlər çəkiləcək. Çəkdiyimiz faciələrin sonunda tarixi qələbəmizə açılan yollar əsərdə olduğu kimi həyatımızda da öz yerini alacaq. Çox gərgin və möhtəşəm əsərləri ilə bizə qələbəmizə, bütün Azərbaycan birliyinə inam aşılayan müəllif Naibə xanım Yusifə sonsuz təşəkkürümüzü bildirir, ədəbiyyatımıza daha böyük töhfələr vermək arzusuya ugurlar dileyirəm.

NAİBƏ YUSİF

ÜŞÜYÜRƏM, ANA

(hekayə)

Bu hadisə Birinci Qarabağ savaşında olub. Şagirdim Sərdar Sadıqov 18 və 19 yaşını cəbhədə, 20 yaşını isə Şəhid məzarında tamamladı. Nəsillərə nümunə ola biləcək bir ömrün tarixçəsini kiçik faktlar əsasında əks etdirməyə çalışdım. Qoy, Ruhu rahat olsun! Uğrunda vuruşub Şəhid olduğu torpaqlara tam dönməyimizə az qalıb. Lap az...

Gecədən xeyli keçmişdi. Nə ulduzlar, nə də gecələrin nazlı gəlini Ay görünürdü. Zülmət göylərə meydən oxuyurdu. Evlərin kiçik pəncərələrindən süzülən neft lampalarının kor işığı can verən insanın son ümidi şölələrinə bənzəyirdi. Hər tərəfdə tükürpədici sakitlik hakim idi. Kənd çoxdan yuxudaydı. Xoruzların ban səsi eşidilmir, itlərin zingiltisi gəlmirdi. Elə bil hər şey bu zülmət boşluqda ərimişdi. Yalnız yeknəsəqliyi pozan bir səs vardı, o da saatın ahəngdar çıqqıltılarıydı. Bir azdan bu ahəngdarlıq da digər boşluqların içində əridi, eşidilməz oldu...

Üç gün idi ki, ananın yuxusu ərsə çəkilmişdi. Hər səhər yerindən qalxır, bütün işləri yoluna qoyur, hətta evdəkilərin üzünə gülümşəyir, arabir yalvarırdı da. Amma qəlbindəki tufandan heç kimin xəbəri yox idi. Gözləri tez-tez el yoluna dikilirdi. Ciyərparasını sonuncu dəfə buradan yola salmış, gözdən itənə qədər

arxasında baxmışdı. İri gözlərində gilələnən yaşları görməsinlər deyə böyüklərdən üzünü gizlətmişdi. Kiçik oğlu qoluna toxunanada ayılmışdı.

-Ana, yolda heç kim yoxdur, hara baxırsan? - sualına da cavab verməmiş, hətta ürəyində oğluna acığını da tutmuşdu. Heç nə deməmiş, sakitcə evə dönmüşdü...

Sərdar ailənin üçüncü övladı idi. Sakit təbiəti vardı. Çox danışmaz, tez-tez gözləri yol çəkərdi. Belə anlarda onun nə düşündüyünü, nə barədə fikirləşdiyini anlamaq çətin idi. Bəzən badamı gözlərində təəssüf qarışığı bir kədər dolaşar, özündən ixtiyarsız dərindən köks ötürürərdi. O vaxt çoxları çəkilən bu ahi anlamaq qüdrətində deyildi. Sinif yoldaşları baş verən hadisələrdən çılgınlıqla danışanda da Sərdar susardı. Hətta yaşıdları bəzən onun sus-qunluğuna yüngülçə qəzəblənər, məzəmmət də edərdilər. O isə heç nə deməz, yoldaşlarını

qəribə baxışlarla sözərdi. Növbəti dəfə Qarabağ müharibəsindən danışanda Sərdar təmkini ni pozmadan:

-Az qalıb, - dedi.

Yoldaşlarının:

-Nəyə? - sualına yenə sükutla cavab verdi. Sərdar Cəlilabadda doğulsa da, orta məktəbi Salyan rayonunun Pambıqkənd kəndində bitirdi. İki il ata-anasından, qardaş-bacılarından ayrı yaşadı. Onlardan ötrü burnunun ucu göynədi. İlk vaxtlar yastiğının üzü göz yaşlarından islandı da. Amma darıxdığını bürüzə vermədi. Çoxları onun sakitliyinin səbəbini ata-anasından uzaq düşməsi ilə bağladı. Əslində isə bu sakitliyin səbəbi başqa idi. Qarabağ müharibəsindən danışılanda o, özünü səngərdə zənn edirdi. Öldürülən körpələrin, işgəncə görən qızların, anaların fəryadı qulaqlarında əks-səda verirdi...

Ananın sevinci hüdudsuz idi. Sərdar orta məktəbi uğurla bitirib geri dönmüşdü. Hansı ali məktəbi seçəcəyi barədə məlumatı olmasa da, xəyalında tələbə oğluna lazım olacaq əşyaları qablaşdırırırdı. Lakin Sərdardan eşitdikləri tezliklə bu sevincə son qoydu.

-Ana, mən cəbhəyə gedirəm.

Hələ on səkkiz yaşı tamam olmayan, üzünə ülgüt dəyməyən oğlundan bu sözləri eşitmək birdən-birə ananı vahimələndirdi.

-Bu hardan çıxdı? Hansı cəbhəyə? Cəbhə nədir? - Anası çəşqinqılıq içində təəccübünü dərhal bürüzə verdi.

Sərdar dinmədi. Məsum baxışları ilə anasını sakitləşdirməyə çalışdı. Ana ürəyi isə həyəcanдан sakitləşmək bilmirdi.

-Sən nə danışırsan, bala? - Ananın göz yaşları yanaqlarından süzüldü, - axı sənin hələ on səkkiz yaşıñ yoxdur! Kim səni cəbhəyə buraxar?

-Nə olsun ki, yoxdur. Ana-bacılarımızın namusu ilə oynanınlarkən, torpaqlarımız

ayaqlanarkən mən on səkkiz yaşımin nə vaxt tamam olacağımı gözləməliyəm? Yox, ana, iki ildir ki, eşitdiklərim, duyduqlarım mənə rəhatlıq vermir. Sən məni Vətən üçün böyümüşən. Sənin xeyir-duan mənə kömək olar.

Ana imdad yeri kimi üzünü Beytullaya tutdu:

-Bir söz desənə!

-Haqq söz qarşısında boynum tükdən nazikdir, əngəl ola bilmərəm, - cavabını eşitdikdə isə qolları sustaldı, nə edəcəyini bilmədi.

Görmədiyi iki il müddətində Sərdarın bu qədər böyüyəcəyini, söz sahibi olacağını ağlına belə gətirmədiyi üçün özünü qınadı. Oğlunun badamı gözlərindəki parıltı, üzündəki sərtlik ananı silkələdi:

-Bəs mən?

Sözü ağızında qaldı.

-Qorxma, ana! - deyən oğlunun boynuna sarıldı.

Hərbi təlimlər başa çatdı. Yol Ağdərəyə idi.

1992-ci ilin noyabr ayından N sayılı hərbi hissədə ağır döyüş yolu keçdi Sərdar. Ağdərə və ətraf kəndlərin, Sərsəng su anbarının erməni işgalindən azad edilməsində xüsusi fərqləndi. Anasını da yaddan çıxarmadı. Onun sonuncu dəfə yazdığını: "Oğul, nə vaxt qayıdacaqsan?" - sualına birmənalı cavab verdi:

-Qələbəyə, imza atandan sonra...

Bacarığı onu döyüş yoldaşlarına da sevdirdi. Komandirdən təşəkkür məktubu gələndə ana qeyri-ixtiyari:

-Boyuna qurban olum, Sərdar! - dedi.

Böyük qaynını yanında görəndə sözündən utandı. Yanaqları xəfifcə allandı. Qaynı özünü eşitməzliyə vurdu:

-Oğul deyil ey, aslandır, aslan, - dedi.

Cəbhədə olduğu müddətdə Sərdar bir dəfə də olsun, postunu tərk etmədi. Mahir kəşfiyyatçı kimi düşmən arxasına keçib məlumatlar topladı.

Son zamanlar cəbhədən gələn məlumatlar ürəkaçan deyildi. Sərdarla əlaqə saxlamaq çətinləşdikcə ana özünə yer tapmirdi. Beytulla da narahat idi. Yeni il qabağı oğlu ilə görüşmək üçün döyüş bölgəsinə yola düşdü. Sərdar hissədə yox idi. Oğlunu görməyincə qəlbindən sızlı keçdi. Onu sakitləşdirtilər. Sərdar bir qrupun tərkibində kəşfiyyata getmişdi. Oğlunun dönməsi ata üçün bir ömür qədər uzun göründü. Sərdarın nə vaxt qarşısında dayandığını hiss etmədi. Bu, Sərdar idimi? Gözlərinə inanmadı. Bir ildən artıq müddətdə oğlu nə qədər dəyişmişdi! Hərbin qanunları onu necə də sərtləşdirmişdi! Qollarını açdı. Əvvəlki kimi Sərdarı qucaqlamaq istədi, bacarmadı. Oğlu bir boy da artmışdı...

Cox keçmədən döyüş başladı. Bölgədən uzaqlaşdırılsa da, atılan topların gurultusunu açıq-aydın eşidən Beytullanın qəlbində nəsə qırıldı. Anaya döyüş barədə məlumat verməsə də, özü bütün gecəni, gündüzü səksəkədə qaldı...

Sərdar Yeni ili dostları ilə səngərdə qarşılıdı. Elə həmin gecədən aramsız döyüşlər başladı. Son döyüşü yanvar ayının ikisində oldu. Səhər tezdən başlayan döyüş axşamüstü səngidi. Düşmənin artilleriya zərbələrini dəf etmək üçün koordinatlar müəyyənləşdirilməli, canlı qüvvəsi haqqında məlumat toplanmalıdır idi.

Komandir üzünü Sərdara tutdu:

-Sərdar, hazırlsanmı? - soruşdu.

Sərdar həmişəki kimi tam ciddiyətlə:

-Vətənimin uğrunda hər şeyə hazırlam! - dedi.

Bu, onun son kəşfiyyati oldu. Yola düşərkən qeyri-ixtiyari dediyi sözlər silahdaşlarını səksəndirdi:

-Əlvida, uşaqlar, - sonra nə düşündüsə, əyilib əlini torpağa sürtdü və sözünü təmamladı, - sizə əlvida desəm də, buna "yox" deyə bilmərəm.

Dostlarını intizada qoyan Sərdar lazımı

məlumatları ötürüb geri qayıdarkən minalanmış sahəni keçə bilmədi...

Üç günün yuxusuzluğu ananın çox yormuşdu. Oturduğu yerdəcə mürgüləmişdi. Birdən hansısa bir əl onu silkələdi, "oyan" dedi. Ana cəld qalxdı, pəncərədən el yoluna baxdı. Kənddə doğru maşın karvanı gəlirdi. Bayraqlarla bəzədilmiş bu karvanı bütün kənd camaatı seyrə çıxmışdı. Karvan Beytullanın həyətində dayananda anaya hər şey məlum oldu. Onun Sərdarını gətirmişdilər...

Hava qaralmışdı. Ana cənazəni gecə ilə dəfn etməyə qoymadı. İllərin həsrətlisi kimi həmin gecəni səhərə qədər oğlunu qucaqlayıb layla dedi...

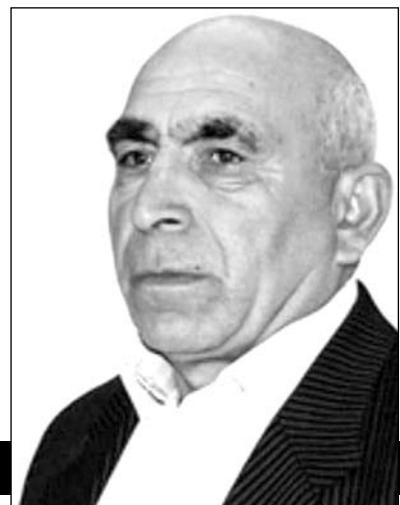
Sərdarın dəfnini günü hər tərəf qan ağladı. Göylər qara bağladı, Günəş utandığından qeybə çəkildi. Dəfn mərasimi bitdikdən sonra kənd camaatı bir-bir evlərinə dağlılışdı. Nə verilən təsəllilər, nə də dilənən səbirlər ananı ovuda bildi...

Gecə yaridan keçəndə təbiət elə bil qəsdən bütün amansızlığı ilə üsyana qalxdı. Birdən anaya elə gəldi ki, yağan qar məzarın üstünə qonduqca balasını üzündür. İki adyal götürdü. Qəbiristanlığa gəldi. Adyalın birini qəbirin üstünə sərdi, digərinə özü büründü. Səhəri qəbiristanlıqda açdı...

Ban xoruzları səs-səsə verəndə kənd camaatı xəbər tutmadan evə yollandı. Ayaqları uyuşmuşdu, canını titrətmə almışdı. Ana yorğanın arasında bütüsdü. Sobanın istisi vurdugca göz qapaqları ağırlaşdı. Nə vaxt yuxuya getdiyini bilmədi. Yuxusunda Sərdarı gördü. Suyun içində idi. Əlləri gömgöy göyərmişdi. Yuxudan yadında qalan Sərdarın son sözləri oldu:

-Ağlama! Sən ağladıqca dörd tərəfim su olur. Cox üzüyürəm, ana!

8 noyabr 2021, Şirvan şəhəri

ƏLƏSGƏR TALIBOĞLU

MƏNİM TALEYİMƏ ÜÇ ALMA DÜŞDÜ

Mənim taleyimə üç alma düşdü,
İlki Kərimbəyli, sonrası Civə.
Axaməd olubdu sonuncusu bax,
Yanıram üç közdə mən sevə-sevə...

Seçmədim heç zaman biri-birindən,
Oldu da hər üçü qəlbimin görkü.
Yurd saldı köksümdə şirin duyğular,
Üzdü ömür boyu həsrötin yükü.

Birisı dünyaya ilk göz açdığını,
İsti ağuşunda doğulduğum kənd.
Biri sinəsində məhək daşı tək,
Hər an bişə-bişə yoğrulduğum kənd.

Birisı yağının əsir aldığı,
Gah yixila-dura yeridiyim kənd.
Anamın dilini öyrənmək üçün
İlk dəfə məktəbə yürüdüğüm kənd.

Hər biri hər türlü sevgiyə layiq,
Hər biri doğmadı həyatda mənə.
Hansı olur-olsun, fərq eyləməz ki...
Doğmadı təri də, boyat da mənə.

Mənim taleyimə üç alma düşdü,
İlki Kərimbəyli, sonrası Civə.
Axaməd olubdu, bax, sonuncusu,
Yanıram üç közdə mən sevə-sevə...

06.02.2020

SIRADAN BİR İNSANAM

Sanma məni çürümüş
atılacaq bir daşam.
Səhralarda dolaşan
qurda, quşa yoldaşam.

Sanma məni saf suyu
sovulmuş bir bulağam.
Gözdən azca mayıfam,
bir ayağı çolağam.

Sanma məni qisməti
qapanan bir qapıyam.
Kağ etməkçün yarılmaz
bir toxanın sapiyam.

Nə deyim eh... doğrusu,
sıradan bir insanam.
Yurduna şan gətirən
xoş imzalı ad-sanam.

05.07.2019

VƏTƏN

Bir yüksələn bayraqdır,
Ən müqəddəs torpaqdır.
Tanrı verən bir haqdır -
Vətən.

Baş qoyduğum bir daşdır,
Ana, bacı, qardaşdır.
Mənlə bağlıbadaşdır -
Vətən.

Tarixi ilməlidir,
Sevdikcə sevməlidir.
Uğrunda ölməlidir -

Vətən.

Bax, baldan da şirindir,
Sevdası nə dərindir.
Öyünməli yerimdir -

Vətən.

15.08.2019

DAĞLAR GÖRDÜM

Dağlar gördüm qırçın-qırçın,
Tanrı vuran boyadaydı.
Dağlar gördüm laçın-laçın,
Qız ismətdə, həyadaydı...

Dağlar gördüm şax vüqarlı,
Çökdüm həmən önungəcə.
Dağlar gördüm xoş ilqarlı,
Ömrün ən dar günündəcə...

Bu dağlardan aldı sözüm
Öz gücünü, öz rəngini.
Keşkə təsvir edə bilsəm,
Bu dağların ahəngini.

23.02.2020,

Naxçıvan şəhəri

SEVDALANDIM

Bir şeir yazdım
Aylı-ulduzlu,
aydın bu gecəyə.
İçimdəki duygular
selə dönüb
axa-axa dörd bir yana-
evə-eşiyə... kükəyə...

Bir şeir yazdım dan yerinə
üzə-üzə
bu gölə dönən
duyguların ağışunda
ən dərinə...

Bir şeir yazdım
üfüqdə doğan Günəşə.

Könlümə qata-qata
yepye ni nəşə...

Sevdalandım gecəyə,
sevdalandım dan yerinə,
sevdalandım Günəşə...
bəlkə bu sevda
sevincə təşnə
düzənim dəyişə...

30.11.2019

Şux qələmim əlimdə,
Qaynağımı selim də...
Şən nəgmələr dilimdə,
Sazi tutub gedirəm.

Talıboğlu, bixmadım,
Heç vaxt könül yixmadım.
Düzdən kənar çıxmadım,
Düzü tutub gedirəm.

30.07.2019

HƏR GÜNÜM AXTARIŞDA

Mən özümdən özümə
Elə gedib-gələnəm.
Yorulmadan yol yortub
Belə gedib-gələnəm.

Dönərek bir yumağa,
Yamaq olub yamağa.
Vurmaqçın rəng damağa,
Lilə gedib-gələnəm.

İnanmırsan, get də sor,
Yor... özünü ha da yor...
Götürməyə çinqı qor,
Külə gedib-gələnəm.

Hər günüm axtarışda,
Keçir sözlə yarışda.
Atlığım hər qarışda
Lələ gedib-gələnəm.

01.07.2019

SÖZÜ TUTUB GEDİRƏM

İçimdə qarlı qışdı,
Yazı tutub gedirəm.
Hər gözəli sevmədim,
Nazı tutub gedirəm.

İmzam bəlli izindən,
Qəlb isinir közündən.
Nur ələnir sözümdən,
Sözü tutub gedirəm.

Nə açılan
səhərlərimin sayı bəlli...
nə zülmət gecələrimin,
nə də...
yorub-yortacağım küçələri-
min...
Gəl ki...
yaşamaqda nə varsa,
hər gün
Günəşi salamlaya-salamlaya
bu dünyadan
yapışmışam bərk-bərk,
dörd əlli...

04.07.2019

DÜZƏNSİZ DUYĞULAR

Nə tapındığım bir dinim oldu,
nə də tanrısız bir günüm...
Əlim havada,
ağzım duada,
Ömr edirəm dünyada...

Şeir də övlad kimidir:
fərsizi... fərlisi,
uğursuzu... uğurlusu.
Övladlarımdan yardımam...
bəlkə şeirlərimdən
yarıyam doğrusu...

08.07.2019

Könlümdə duyğularım
çalxalanın bir ümman.
Düşüncələrim sahilsizdir.
Bir limani yox ki...
lövbərini atmağa...

Başımın üstündə
buludlar çaxnaşmadı.
Göylərsə eyni ahəndə...

Mənim öz günəşim,
öz ayım vardır.
Sənin isə nəyin olduğunu
haradan bilim ki?..

Sevgisiz ürək
dənsiz dəyirmandır.
Dənsiz dəyirman sevgisiz ürək...

15.07.2019

Kəfən-bələnəcəyim bələk,
məzar-uyuyacağım beşik,
torpaq isə əbədi yorğanımdır.

Qoşa doğuldum dəndlə.
Ümmanların
çekə bilməyəci dərdi
ürəyim çekdi.

Yuxularıma yağmayan qar
artıq yağır ömrümə.
Odur ki....
üşüyürəm hər axşam-sabah.

Bir uşaq təbəssümündən
asmişam özümü.
Əgər öləcəmsə...
qoy, o uşaq olsun qatılım.

13.03.2021

Ölmək asan olsa da,
yaşamaq ondan
qat-qat çətindir.

Kim ki, bu dünyada
ayaqda dura bilirsə,
demək ki... ən mətindir.

Lallar çox zaman
baxışları ilə danışar,
xalçalar naxışları ilə....

Dörd divardı,
bir mən....
və bir də lal duyğularım....
Nə yaxşı ki....
yalqız deyiləm.

Əgər məni
yaxından tanımaq istəsəniz,
kimsədən soruşmayın.
Şeirlərimdə axtarın....

06.05.2021

TORPAQ MƏNI ÇAĞIRIR

İlyas Əfəndi Vəfaliya

Öz doğma anam kimi,
Torpaq məni çağırır.
Bir nazlı sonam kimi,
Torpaq məni çağırır.

Laylamı çalan hazır,
Kəfənlik alan hazır.
Dostlarım nalan... hazır...
Torpaq məni çağırır.

Qəmi acı olsa da,
Dəmi acı olsa da...
Cəmi acı olsa da,
Torpaq məni çağırır.

Hayında gecə-gündüz,
Hayında dərə, ya düz..
Hayında əlli, ya yüz,
Torpaq məni çağırır.

Çağırır ağuşuna,
Öz ulu koğuşuna.
Salıb dərd yağışına,
Torpaq məni çağırır.

Talıboğlu, nə xoş yön,
Gəl, istəmə özgə don.
Bu da axır.. bu da son
Torpaq məni çağırır.

15.10.2019

ÜCBİRLƏR

Bu Aylı, ulduzlu
füsunkar qış gecəsinin
öz hüsnü var qar üzərində -
rəsmini çəkə bilsən...

Dan yerinin
məsum qızartısına bənzər
körpə təbəssümü -
xöşbəxtliyə açardır.

Həqiqətin bir rəngi var-
boyadan uzaqdı,
yalansa rəngarəng-
anlayana daha xoşdur.

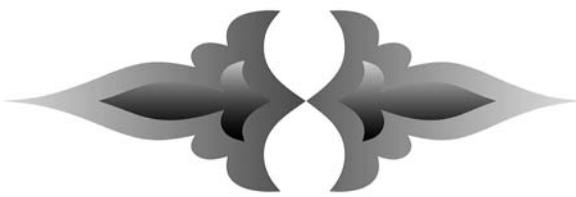
Sevmirsən sevmə,
özün bilərsən...
heç olmasa, nifrət etmə -
nifrət kəskin bıçaqdır.

Dörd divardı,
bir də mən,
bir də... daşlaşan lal sükut -
tənhalıq yağır içimə.

Bir qadın dayanmışdı
məndən aralıda,
günəşə bənzər -
şəfəq saçırı ruhuma...

Bu yaz da süst keçdi,
könlümü ovutmadı ki...
elə əvvəlkilərtək -
gözümdə qaldı gözlədiklərim.

06.08.2019

SÜLHİYYƏ MUSA QIZI

YUVA

(hekayə)

Fikirləri qarmaqarışlıq dolanbaclarda itmişdi sanki. Düşüncələri sanki o dolanbaclarda özünü axtarış daydı. Bu sağ dalan, bu da sol yola kecid. Fikirlər beyninin sağ yarımkürəsini zəbt etmiş şəkildə sola cərəyan edirdi. Ağlı öz qənaətlərini piçildiyirmiş kimiydi:

"Evlilik bir yastığı paylaşmaq deyil, bir ürəyi, ürəkdəki arzuları, istəkləri və xəyalları paylaşmaqdır". Bu kimin kəlamıydı, bilmirdin, ancaq tez-tez onu təkrarlayırdın. Hər təkrarlanan məni daha artıq səndən uzaqlaşdırırdı. O "sevib" təkrarladığın fikir qədər ömür-gün yoldaşına "sevirəm"- desəydin, belə tez ayrılıq olmazdı.

Hər kiçik söz-söhbətdə belə özünü haqlı bilmək üçün dəridən-qabıqdan çıxmağı fitili atəşləyən sonnucu qor idi. Bəlkə də, daha irəlisi...

...Günlərlə kiçik bir incikliyi şışirtməklə, küsməklə dustaq həyatı yaşıtdın həm özünə, həm mənə.

On çox da uşaqları əhatə etdi bu anormallıqların.

Qəlblərini qırdın, əsəblərinə zərbə vurdun. Heç eyninə də olmadı. Bu hallar isə məni ikiqat ağır zərbə altında əzirdi.

Həm uşaqlardan, onları üzdüyüñə görə əzab çəkirdim, həm də məni onların qarşısında qeyri-insani davranışlarına görə. Özümə yer tapmirdim, bu fikirlərin ağırlıqları altında hər an əzilirdim və qırılırdım.

Ona görə də indi: "neçə yaşın var?" - sualına ixtiyarların gizlədib vermədiyi: - "80 yaşım var" cavabını verməklə elə bil boşə xərcəldiyim ömür sərvətinin acığını özümdən çıxıram.

Sən içimdəki gözəllikləri az məhvə məruz qoymuş kimi, indi öz-özümü hədəfə götürmüşəm. Sən almadığın canımı alıram canımdan. Yəqin, bu da sən xarakterinin ahəngiydi, məndə toplanıb "ahəng" düşürdü beləcə?! Bilmirdim...

...İndi də olduğu kimi xatırlayıram. Bir rəfiqəmin qızının toyuna getmişdik, səninlə. Xeyli məşhur və əsil ziyalı insanlarla bir yerdə əyləşmişdik. Onların yanında özünü elə apardin ki, sanki məni tanımirsan. Təsadüfən yanaşı oturmuşuq, və yad olan mənimlə burda heç maraqlı deyil sənə. Nə məndən oturduğumuz masada nə istədiyimi, hansı yeməyi yemək və hansı şirədən içmək arzumu soruşmadın. Heç mən tərəfə gözəci da baxmadın. Bu, bir diqqətdən əlavə, məni tanıyanların yanında qəsdən kiçiltməyə hesablanmış "jestlər" etdiyinin çox kiçik bir nümunəsi idi.

Özlüyündə, orda sənin hərəkətlərin, bəlkə də, sənətcə aşağı olmağının hikkəsinin hamılıqla o masada əyləşənlərin cəminə atdığı top atəsiydi. Ən çox da məni mənənə əzməyə hesablanmış top atəsi...

Səni çox yaxşı tanıdığınımdan, bütün bu sözsüz və səssiz hikkən təkcə mənə bəlli olduğu üçün, elə mənə də ünvanlanmışdı:

"Görürsən, sənin harada və kimlərlə işləmeyindən asılı olmayaraq səni necə şəkildə istəsəm pərt edərəm, aşıgilayaram və kiçildərəm" - təsiri açıq-aydın sezilirdi.

Qonaqlardan fərqli olaraq, axı, mən səni illərin o tayından üzübəri yaxşı tanıyırdım. Hədəfində olan mənim bütün bunlara alınmağım və incə ruhumla üzülməyim də təbii idi.

Bu azmiş kimi, əyilib qulağıma: "Bax, indidən deyirəm, heç kimlə oynamayaqsan, heç kimlə "xüsusi vurğulu sözlərin yanaqlarına ürək qanımı gətirəcək qədər ağır zərbə oldu... Udqunmaqla və gözlərimə dolan yaşları kipriklərimi çırpmاقla vəziyyəti nizählamağa çalışsam da, naşılığım ariflərin gözlərindən yayınmadı.

(Duyurdum ki, hamı kipriklərinin arasından bizə - ən çox da mənə baxırlar)

Elə bu an da başqa bir dostumuzun, orta məktəbin sonuncu sinfində oxuyan və rəqs dərnəyinə getdiyini söylədiyi oğlu ilə oynamayağımı xahiş etməsi məni da-ha bir çıxılmaz vəziyyətə saldı.

-Bəlkə, əzizim, sən Babəklə rəqs edəsən. Elə gözəl para, çütlük olarsız ki? - deməyi ağlıma ilk əvvəl onun bayaqdan bəri sənin mənə diqqət göstərmədiyi-nə acıması hissini gətirdi. İkincisi də sənin qulağıma piçildadığın "oynamayaqasən!" - "əmrini" eşitməsi kimi içimdə bir sarsıntı yaratdı.

Aramızda vəziyyətin normal olduğunu göstərmək üçün aktyorluq etməyə sövqü-təbii can atmaq istəyim isə məni tam alt-üst etdi. Mən çevrilib səndən: - "Oynamayaq icazə verirsənmi?" - deməyim həm toyu, həm stol ətrafında oturanları və həm də mənim "oyunu" şok vəziyyətinə gətirmək oldu.

Sən arxanı mənə çevirdin və... bunu hamı gördü. Şahin mat vəziyyəti bu...

Daha burdan o yana yol yoxdu. Bu çoxtərəfli şoku adlatmaq üçün məcburdum Babəklə həzin mahnının təranələri altında etdiklərini həm özümə, həm də şahidlərə unutdurmağa...

...Və sənin icazəni gözləmədən Babəkin əlindən tutub məclisin oyun yerinə tərəf addimladım. Elə hə-yəcanlıydım ki... Allaha yalvarırdım ki, ayaqlarım bir-birinə dolaşın məni yıxmasın. Daha böyük mərkəzəqəcəma təciliñə uğramayım - deyə, baxışlarım sanki ayaqlarına dolaşmış haldiydi.

Bu da oyun çevrəsi... Bu da cani-ürəklə çalan müsiqilər dəstəsi. Kimisi qaşqabaqlı, kimisi də gülərüz...

Hamının gözü bizdəydi. Operatorların çəkiliş bu-cağı - fotoobyektiyi də bizə tərəf çəvrilmişdi. Bütün diqqətlər üzərimizdə cəmləşmişdi. Televiziyanın da ekran obyektivindəydi. Fotoaparatlar ancaq bizi çə-kirdi. İndi də mənə aydın deyil bu xüsusi diqqətin mənbəyi hardan başlangıç götürmüdü. Bəlkə, İlahi nəzm-nizamdı, bəlkə onun məni ağır vəziyyətdən, çıxılmazdan çıxarmaq lütvüydü? - bilmirəm...

...Bu oyun minlərlə ssenari qurmaq üçün sərf edilən cəhd və əməkdən təkcə biriymi - sanıram.

Milyon dəfələrlə qırğıñın ürəyimin öz yerinə düşməyən parçalarından biriymi, bəlkə də?!

İllərlə mənasız və məzmunuz yaşamının çarəsizcə bir ömürə sığdırmaq istəyimin yanlışlığından biriymi özlüyündə...

Mən indi taleyin və qədərin sənin əməlinlə barışmayan sevgisinin mənə aid olan parçasını götürüb gedirəm. Səni (o ağılda olmadığını bilə-bilə) özün-özünü məhkum etdiyin gerçekliklərinlə baş-başa qo-yub çəkilirəm itirdiklərim gözəl və təkrarsız illərin yanına. (Geri qayıtməq mümkün olmasa da, irəlidə yolumun olduğu-qənaəti ilə belə düşünürdüm).

Görəsən, indi sən, qalan o yarımcıq sevgi hissəsi

və bütöv olmayan xarakterlə necə yaşayacaqsan? - fikrinə qoşulub gedirəm tək nəfərlik yuvama.

Kiminsə dilindən götürüb əzbərlədiyin: - "İndi də ayrılıq ölüm deyil ki!" "peygəmbərlər də ayrılib" fik-ri ilə təsəlli arayarsan özünə. (Çünki, bu uzun birgə həyat savaşı verdim illərdə heç vaxt sənin əlinə kitab aldığıni görmədim - tutuquşu təkrarçılığından savayı).

Bütün bunları, sənə yüklenməyim və olub-keçən səbəbləri sənin boynuna cəmləməyim kimi alınmasın. Xeyr!

"Bir ürəkdə" olduğunu dövrdə: - "Sevgin mənə çatmir, məni qane etmir, onu xəsisliklə göstərisən, qram-qram, misqal-misqal verirsən" - dediklərini təkrar-təkrar xatırlayanda bu addımımı dahiyənə "kəşf"sanıram.

Nobel mükafatına layiq "kəşf" kimi az qala özümü mükafatlandırmağım gelir.

Təklikdə yaxşı-yaxşı təhlil edərsən mənə yaşatdıqları və min çalarlı hərəkətlərini. Sən fikir və duyğularını hara qoyacağınızı düşünmədən bu ayrılığı süretləndirdin... Özünü günahsız hesab etməklə işini bitmiş sandın. Sevgimizin və ailəmizin yaşaması uğrunda mübarizədə bulunmadın heç vaxt...

...Söylədiyin kimi, bu sevginin ayrılıq həddinə çatmasına, getmə kulminasiyasına yetməsinə təkcə mənəmmi səbəbkar və günahkar, yoxsa sənəmmi səbəbkar düşmən oldun bir yuvanın dağılmışına?! - sualtı sənə sonuncu dərsimizdən bir parcadı. Cavabın nə olacaq, bilmirəm. İstəsən, düşünərsən.

Çünki, mənsiz - təklikdə vaxtin çox olacaq araştırma aparmağa. (Bəlkə də, yanılıram, sən ağılda olanlar nə çoxdu həyatda. Özün kimi biri ilə birləşib "ağıl kəmliyinizi" tamamlayarsız?! Nə deyim?!)

Bilmədiklərimi də götürüb gedirəm daha...

Mənsiz yuva olmaqdan çıxan yuvamıza və onun tək sakini - "özünə yaxşı bax" - sözünə gücüm çatır indiki məqamda.

İllərin üz-gözümüzü öyrəşdirdiyi gerçekliyi ilə indi də yoxluğa və təkliyə öyrəşməyə gedirəm.

Təkcə bunu bil ki, yuvanı tək dişi quş qurmur. İki quş birləşib qurur. Yuvanın əsil yuva olması üçün sevgi və sayqı gərəkliyi də unudulmamalıdır... Bu danılınmaz bir faktdır və aksioma olaraq da sübuta ehtiyacı yoxdur - sanıram.

Bəlkə də dağılan bütün ailələrin mənbəyində bu həqiqət dayanır.

Yaşanan həyat dərslərində qəti qənaətim isə budur - sevgi ilə gedilən yol yarımcıq qalmaz.

Birliyimiz ərzində üz-üzə heç bir səhbətimiz və müzakirəmiz olmamışdı. Bu müzakirəni özüm özümə son olaraq və sənə məktub olaraq ünvanlayıram. Salamat qal, dustaq həyatım...

VÜSAL AĞAYEV

O KÖRPƏNİ ÇOX AXTARDIM...

Təkliyim ən vəfali dostum imiş...
 Hər kəsdən daha sadiq,
 hər kəsdən daha dürüstmiş demə...
 Harda olsam,
 hara getsəm mənimlədir...

Doğulduğum günü xatırlamıram...
 Xatırlasam böyük olardım...

Tapsam soruşacaqdim,
 o körpədən:
 "Qəlbini bu dünyaya niyə bağladın?!"
 Elə ilk gündən niyə ağladın?"
 Soruşacaqdim ki,
 soyuqmu vurdu ümidlərini?
 "Xəyalların sabun köpüyü kimi
 həcan əridi?!"
 Haçan itdin alnının xəritəsində?!"

"Ağ saçları
 Baş üstünə haçan ucaldın?!
 Zamanın sürgünündə
 O körpəni haçan qocaltdın?!"

İllərin saxlancında
 hələ də hicqırır o körpə...
 Bəlkə qonşu qızının
 ilk eşq ağrısıyla,
 elə o gündən
 yixılıb dizini qanadan,
 dərisini günəş qaraldan
 o uşaq içimə sığındı?!"

İndi
 bir ana sığalı gəzir
 ilk sevginin göz yaşını silməyə,
 gözlərinə gülməyə...
 Bir ana sığalı gəzir...

Onun yaddaşında
 dəryalar balığa,
 tənliklər qalığa
 uşaqlığı qocalığa uduzub...
 Anasına çiçəklər toplayan
 bapbalaca əlləri
 neçə ildi
 ağızına sıxmağa sus payıdır,
 neçə ildi udqunur sözünü,
 neçə ildi,
 içində kilidləyib özünü...
 Gəncliyi təkliyinə yoldaş
 ümidsizliyinə sirdaş,
 güvənsizliyinə qardaş olub...

Haçansa
 uşaqların uçurduğu çərpələnglərin
 düyüünü açılsa,
 onda azad olub yenidin doğulacaq
 içimdəki bu uşaq...
 Və göy gurşağından
 Gülüşlər toplayacaq
 Anasına...

QADIN

Qadın da hardasa şeir kimidir,
 Gözəl misraları, hecaları var.
 Hərdən məftun edən sehr kimidir,
 Hərdən də içində acıları var.

Baxar ürəyinin gözüylə qadın,
Görər ürəyindən gəlib keçəni.
Yüz fikir gətirər özüylə qadın,
Şeir tək yatmağa qoymaz gecəni.

Elə bil ruhuna hopar qəflətən,
İlham pərisidir gəlib, bəlkə də.
İncitsən ömründən qopar qəflətən,
Görərsən ruhun da ölüb bəlkə də.

Qadın nəfəsində yatır söz ruhu,
Ən gözəl təşbehdir qadının səsi.
Bəlkə qadınlardı sözün Allahi,
Bəlkə qadınlardı sözün qibləsi.

ANAMIN AĞ SAÇLARI

Elə bil üstündən bircə gün ötüb,
Dünən qara olan saçları ağdı.
Körpələr anamı nənə çağırıar,
Nə yaxşı bu evdə ümidiłər sağdı.

Yüz ağın içində bir teli qara,
O da hərdən olur gözümə dəymir.
Göz elə öyrənib qara saçlara,
Qocalıb deməyə heç dilim gölmir!

Sənin alnın kimi bəyazdı, ağdı
Min qürur yaşadır yaşında, Anam!
Demə ki saçlarım ağ qara dönüb
Qar olar uca dağ başında Anam!

AĞLAMA, AY ANA...

Ağlama, ay ana, qurbanın olum.
Göydə mələklər də eşidir səni.
Başını söykəmə soyuq məzara
Onsuz da qəm-qüssə üzüdür səni.

Üzülmə, ay ana, Allaha inan.
Bilirəm ağırdı bir bala dərdi.
Bir də onu bil ki, gəldiyim məkan,
Hamının əbədi gəldiyi yerdi.

Ağlama, ay ana, mən sənə qurban,
Bu yolda can vermək şərəfdür mənə.
"Qoy olsun oğullar vətənə qurban!"
Hələ uşaq ikən deyərdin mənə.

Başını dik saxla, vüqarla dayan,
Şəhidəm, ay ana, vətən daşıyam,
Mən ki, əzəl gündən haqq yolundayam
Yurdumun həqiqi vətəndaşıyam.

KİMDİR GÜNAHKAR?

Heyif o illərə, heyif, min heyif,
Çobanyastığıtək günləri saydıq.
Elə bilirdik ki, qurtaran deyil,
Səkkiz ili belə sayıb qurtardıq.

İndi önmüzdə durur ayrılıq,
Hərə bir tərəfə üz tutub gedər.
Mən sənin ömründə xoş müjdə idim
İndi önmüzü kəsər dərd, kədər...

Sevincim kədərə tən olub indi,
İkisin bir yerdə heç görməmişdim.
Axtarıb həmişə sevinc tapmışdım,
Qəlbimdə kədərlə görüşməmişdim.

İndi həsrətin də bulud kimidi,
Doluya düşmüşük səninlə qoşa.
Hanı hər anımda mənlə bırgəydin?!
İndi gəl cavab ver, yağan yağışa!

İndi buz baxışda günəş üzüyür,
Fəsilmi günahkar, gözmü günahkar?!
Bu hissi-duyğunu yazan qələmmi?
Vüsalmı günahkar, sözmü günahkar?!

QIZLARIN

Yazın gəlişilə bəzənər meşə,
Boynunu kədərlə bükər bənövşə.
Şəhli ləçəklərlə baxsa günəşə,
Yetişər sevilən vaxtı qızların.

Kükrər dağ çayları, axar, gur axar,
Sevən ürəklərdən hərarət çıxar.
Hərə bir gözələ ümidlə baxar
Ümidnən açılar baxtı qızların.

Göz gözdən od alar, ürək alışar,
Dil susar, göz dinər, baxış danışar.
Nə qədər ürəkdə məhəbbət yaşar,
Daim abad olar taxtı qızların.

QALANDA ÇİÇƏKLƏ GÜL ARASINDA!

Qadın bu dünyada zərif gül-çiçək,
Göz-gözlə görüşər, çırpınar ürək.
Qorxuram itirəm ağlımı görçək,
Qalandə çiçəklə gül arasında!

Oxşasa ruhunu tər sünbül-süsən,
Gülər səadətlə - bəxtindən küsən.
Gözəllik öndə nə duman, nə çən,
O, göz qamaşdırır tül arasında!

Ruhuma od salib bir qaragözlü,
Çıxmaz xatırəmdən o laləzülü.
Əriyim eşqinə kaş gizli-gizli,
Sirr olum dodaqla dil arasında!

Ürəyim dənizdir, damarlarım çay,
Sevda sellərilə salır hay-haray.
Sevgisiz insanın taleyinə vay,
O, itən ocaqdır kül arasında!

MƏHƏBBƏT

Qəlbim od tutub yanır,
Bəlkə də heç od deyil.
Kəlmələrə qulaq as
Sözüm istiot deyil.

Hələ qəlbimi duysan
Mənasını anarsan.
Qəlbini məşəl edib
Mənim kimi yanarsan.

İçimdə bəslədiyim
Alov sənər, köz salar.
Köksümə sığmaz ürək,
Məhəbbətdən söz salar.

Anam qədər sevdiyim
Vətən özü məhəbbət.
Laləli, bənövşəli
Çölü, düzü məhəbbət.

Məhəbbət - bu duygu, hiss
Ruhunda məskən salıb.
Heç kimə deməmişəm
Hələ qəlbimdə qalıb.

"YOX" DEMƏ

A könlümün sevinci,
Söz demədim ki, inci.
Dedim könlün açılsın,
Yoluna nur saçılsın.

Sən bir bağçanın gülü,
Mən də onun bülbüllü.
Uzadım tut əlimi,
Açıım sənə qəlbimi.

Həyat məni aparır,
Gəncliyimdən qoparır.
Dur yaxına gəl quzum,
Köksümə sığmir arzum.

Həsrətinlə hər gecə,
Çalıram teli incə.
Mizrab gətir, vur telə,
Qəlbimi gətir dilə.

Onu nizamla, köklə,
Arzundursa, çək zilə.
İstəyirsən düş bəmə,
Amma mənə "YOX" demə.

VAXTIMIZ AZDIR

Ötsə ömürdən bir il,
Yay, payız, qışdı, yazdı.
Dostlar, gənclik illəri
Kamandı, tardi, sazdı.

Kədərin üstən atlan,
Qatlan qismətə, qatlan.
Gələcəyə qanadlan,
Bu bir arzu-murazdır.

Qəlbimiz çoşqun dəniz,
Olaq mehriban, əziz.
Ömrü xərcləməyək biz,
Çünki vaxtimız azdır.

QIZ OĞLANDAN İNCİMƏZ

Əgər icazə versən,
Səbəbini sorum mən
Niyə məndən küsmüsən?
Qəlbdə kədər-kin nədir?!
De görüm fikrin nədir?!

Ax uşaqlıq, şən günlər
Qayğısız ötən günlər
Qədrin indi bilinər
Bilməzdəm küsmək nədir
O ki, bir əfsanədir.

Günlər tez-tez ötüşər,
Gözlər oğrun görüşər,
Qəlbdə hissələr döyüşər.
Naşılarduuya bilməz,
Qız oğlandan inciməz!

ŞAIRLƏR

Şair sözə əkinçidir,
Əkdiyindən şer bitir.
Ay sözün "ilham pərisi",
Mənə də bir səda gətir.

Bir sözün xətrinə şair,
Torpaq qazar, göyə qalxar.
Səmalarda aya dönər,
Yerə Günəş kimi baxar.

Sözlə qaya çapar şair,
Tökər qələmin gücünü.
Şair sözün yolcusudur,
Sözlə doludur xurcunu.

Dəryadı, dənizdi təbi,
Ləpələnir sakit, coşmur.
Şairlər Allah adımı,
Şairlər yalan danışır.

Şair sözə bəzək vurur,
Şair sözün nazın çəkər.
Çəkilər öz dünyasına,
Bu dünyadan gözün çəkər.

Söz şairin ruh yeridir,
Söz şairin güman yeri.
Şairin gözü tox olur,
Qələmidir uman yeri.

YAŞA, AZƏRBAYCANIM!

Günəşin yanın yeri,
İgidlərin qan yeri.
Bu millətin şan yeri,
Yaşa, Azərbaycanım!

Bu məğrur çağın ilə,
Bu dürr torpağın ilə,
Ucal bayrağın ilə,
qoşa, Azərbaycanım!

Tarixində igidlər,
Hərə bir-birindən nər.
Bax, gəlib ər oğlu ər
cuşa, Azərbaycanım!

Bu otuz illik yuxu,
Şükür ki, bitir axı.
Dəyir düşmənin oxu
daşa, Azərbaycanım!

Analar rahat yatır,
Düşmənin dili batır.
Qələbəylə il çatır
başa, Azərbaycanım.
Yaşa Azərbaycanım!

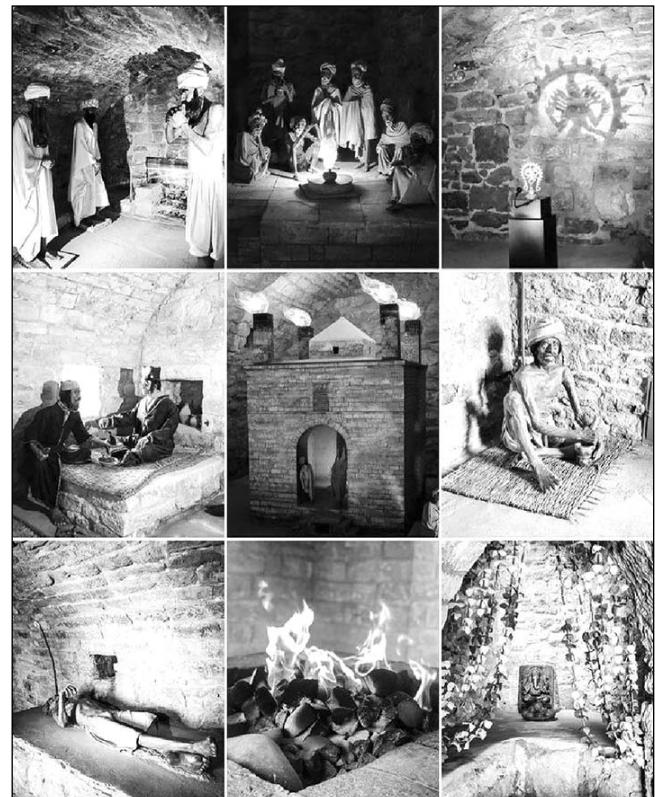

ORXAN ÖHLİMANLI
*Atəşgah Məbədi Dövlət-Tarix Memarlıq
 Qoruğunun bələdçisi*

"ATƏŞGAH MƏBƏDİ" - keçmişdən bu günə...

Açar sözlər: Suraxani, məbəd, qoruq, I Avropa Oyunları, Odlar yurdu

Azərbaycan əsrlər boyu müxtəlif milllətlərin nümayəndələrinin sülh, əmin-amanlıq şəraitində yaşadığı və müxtəlif dini cərəyanların yayıldığı ərazi kimi tanınmışdır. Tarixən Azərbaycan ərazisində yaşayan insanlar bir çox dinlərə inanmış, sitayış etmişdir. Burada məskən salmış etnik və dini icmalar arasında sıx münasibətlər formalaşıb, heç bir milli, irqi və dini ayrı-seçkilik mövcud olmayıb. Zaman-zaman ölkəmizdə Şamanlıq, zərdüştilik (atəşpərəstlik), daha sonralar isə yəhudü dini, xristianlıq və islam yayılıb. Tədricən insanlar inandıqları dini yaymaq və sitayış etmək üçün toplaşma yerləri müəyyən etdilər. Zaman keçdikcə həmin yerlər bir çox insanlar tərəfindən müqəddəs yerlər hesab olundu. Və o yerlərdə ibadət yerləri tikməyə başladılar. Əcdadlarımızın bizi miras qoyduqları dini yerlər bu gün də əhali tərəfindən müqəddəs sayılır. Bakı və onun ətraf kəndlərində dini etiqad tələblərinə uyğun olaraq bir çox ziyarətgahlar və müxtəlif dini inanc yerləri olmuşdur. Belə dini inanc yerlərdən biri də Suraxani kəndi yaxınlığında yerləşən "Atəşgah məbədi"dir ki, hazırda bu bina Atəşgah Məbədi Dövlət-Tarix Memarlıq Qoruğu kimi fəaliyyət göstərməkdədir.

Ehtimal olunur ki, hazırda mövcud olan tikilinin inşasından əvvəl də bu yer Cənubi Qafqazda zərdüştiliyin mərkəzi olmuşdur. Ərəblərin VII əsrдə Azərbaycana gəlməsi, Zərdüştilik məbədlərini dağıtması və İslam dinini yayması nəticəsində Zərdüştilik dininə inancların tədricən azalmasına sə-

bəb olmuşdur. Onların inanc yeri olan Atəşgah məbədinin nüfuzdan düşməsi ilə nəticələnmişdir. XVII-XVIII əsrlərdən başlayaraq bu qədim dini mədəniyyətə inanan insanlar tərəfindən keçmiş məbədin qalıqları üzərində yenidən Atəşgah inşa edilmişdir.

Tarixi mənbələrə əsaslanaraq belə deyə bilərik ki, ölkəmizin zəngin maddi mədəniyyət abidələri hələ qədim zamanlardan səyyahların diqqətini cəlb etmişdir. Onlardan V əsrədə yaşamış Bizans dövlətinin ən görkəmli diplomatlarından və tarixçilərindən biri olan Panili Prisk, X əsrədə yaşamış ərəb coğrafiyaçıları və səyyahları Əl-İstəxri və Əl-Məsudi, XIII əsrədə yaşamış İran tarixçisi və coğrafiyasunası Zəkeriyyə əl-Qəzvini və baş-qaları Bakı ətrafında "əbədi yanın odlar" və neftin olması haqqında ilkin məlumatlar vermişdilər. XVII əsrin 60-cı illərindən başlayaraq Suraxanı od məbədinə həm gəbr-pars, həm də hindli atəşpərəstlər ziyarətə gəliblər. Görkəmli tarixçi-alim Sara Aşurbəyli "Bakı şəhərinin tarixi" əsərində yazıb: "IX əsrədən başlayaraq ərəb, fars və hind mənbələrində Bakı və onun ətrafindan, atəşpərəstlərin yaşadığı əbədi odlar şəhəri kimi danışılır. Ehtimal ki, Suraxanıda müqəddəs oda sitayış gələn atəşpərest zərdüştilərin ibadətgahı olmuşdur. Əhalinin İslami qəbul etməsindən sonra Atəşgah məbədi süquta uğramış və mənbələr bir daha ondan danışmamışlar". Tarixçi alimin fikrincə, vaxtı ilə "Atəşgah məbədi"ndə əcdadlarımız Zərdüst dini ayinlərini icra edərək, "yanar odu" da özlərinə müqəddəs bilmışlər. XVII-XIX əsrlərdə atəşpərest dininə mənsub olan hindli səyyahlar da Bakı gələrkən Suraxanı Atəşgahını zi-yarət edəmişlər.

Bakı şəhərinin tarixini işıqlandıran Qərbi Avropa səyyahları arasında 1683-cü burada olmuş alman səyyahı Engelbert Kempferin qeydləri mü-hüm əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, E.Kempfer Suraxanı ərazisində yerləşən Atəşgah məbədində də qonaq olub. Səyyah burada gördüklerini ətraflı və dəqiq qələmə alaraq yazmışdır: "Biz burada onlarla adamın olduğunu gördük. Kimsə yanın alovdan ocaq düzəldib, mis qazanlarda Suraxanı camaatı üçün xörək bişirir, digərləri isə əhəng yandırmaqla məşğul olurdu. İki nəfər qədim pars tayfasından olan kəs və gəlmə hind atəşpərəstlərindən olan adamlar tikdikləri hasar ətrafin-də oturaraq qaya çatlarından havaya yüksələn alovda səcdə edərək ibadət edirdilər".

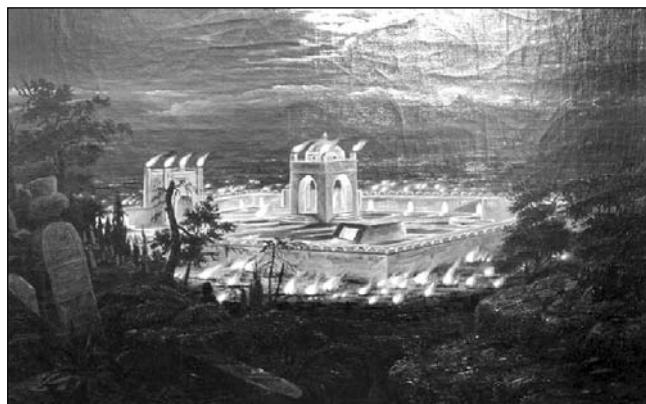
Engelbert Kempfer - Suraxanıda Atəşgah və yeddi müqəddəs alov, XVII əsr.

Digər tarixi mənbələrə istinad edərək deyə bilərik ki, XVIII əsrədə Bakıya Hindistanın Multan vilayətindən həm ticarət, həm də əbədi odu sitayış etmək üçün gələn hindli tacirlər Atəşgah məbədi-ni bərpa edərkən burada hind məbədlərinə məxsus elementləri də inşa ediblər. "Atəşgah məbədi" 1880-ci ilə qədər mövcud olmuşdur.

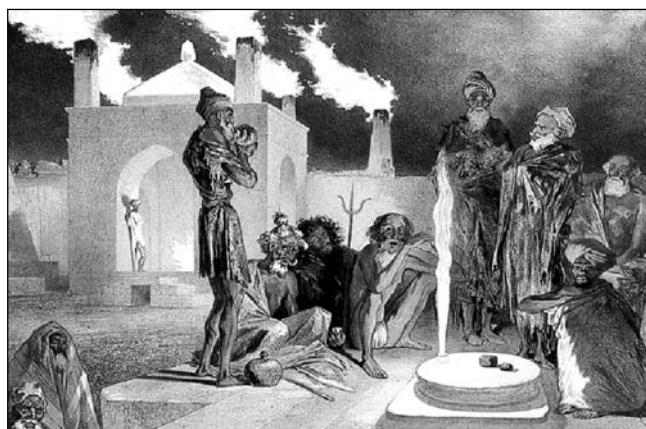
XIX əsrin əvvəllərindən başlayaraq Atəşgah məbədi dünyanın bir çox rəssamlarının diqqətini özünə çəkmişdir. Onların əsərləri məşhur muzeylərdə və kitabxanaların arxivlərində qorunur. Onlardan biri fransız rəssamı Jean-Pierre Moynet olmuşdur. O, 1858-ci ildə Aleksandr Duma ilə birlikdə Rusiya və Qafqaza səyahət etmişdir. Azərbaycanda da səfərdə olarkən Atəşgah məbədində də olmuş 1860-ci ildə "Bakı atəşgahında gebrlərin ibadəti" adlı rəsm çəkmişdir.

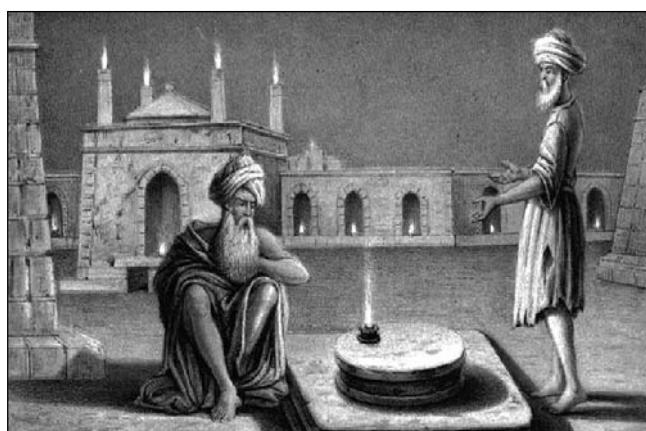
Digər bir əsər isə alman rəssamı Villem Kizevetterin yağlı boyalı çəkilmiş "Suraxanı atəşgahı" əsəridir. Bu əsər Almanıyanın Berlin şəhərin-də yerləşən Avropa Mədəniyyətləri Muzeyində sərgilənir.

Peterburq Rəssamlıq Akademiyasının vitse-presidenti olmuş Qriqori Qaqarin Azərbaycanın bir neçə şəhərlərində olmuş o cümlədən Atəşgah məbədində də səfərdə olarkən hind zərdüştlərin dini ayinlərini görmüş və bu onun marağına səbəb olmuşdur. 1847-ci ildə "Bakı atəşgahında hindüstislərin ibadəti," adlı rəsmi ərsəyə gətirmişdir. Bu əsər Nyu-York İctimai Kitabxanasının arxivində saxlanılır.

Məbədi ziyarət edənlər arasında 1863-cü ilin 19 sentyabrda ingilis Asser ziyarət etmişdir. O, məbədi "Ataş Dja" adlandırır, orada İran və Hindistandan olan zəvvarların da yaşadığını bildirir. Əsər "Bakı atəşgahı" adlanır və Britaniyanın Milli Kitabxanasının arxivində saxlanılır.

XVI-XVII əsrlərdə Azərbaycandan keçən məşhur İpək yolu ilə ölkəmizə gələn tacirlər öz vətənlərinə döndükdə Suraxanıda yerdən çıxan təbii alovdan da söz açıblar. Beləcə, bura gələn zəvvarların, atəşpərəstlərin sayı günü-gündən artmağa başlayıb. Bakıdakı oda səcdə etmək üçün gələn hindli zəvvarlar barədə XVII əsr mənbələrində məlumatlar qalmaqdadır.

XIX əsrin əvvəllərində məbəd kompleksi dövrümüzə çatdığı görünüşə malik olub. Əsasən hinduslar tərefindən istifadə olunsa da, məbədin memarlığı ənənəvi hinduizm məbədlərinin memarlığından fərqlidir. Abidənin əksər tədqiqatçıları qeyd edirlər ki, ümumi memarlıq xüsusiyyətlərinə görə o, Azərbaycanın şəhər karvansalarını xatırladır. Giriş üzərində Şirvan-Abşeron memarlıq məktəbi üçün xarakterik olan qonaq otaqları - balaxana tikilib. Məbəddə 20 qıymətli daş kitabə var. Onlar hücrənin üstə yerləşdirilib. Bu daş kitabələr günümüzdək qorunub saxlanılmışdır. Hər kitabədə otaqların neçənci ildə və hansı tacir tərefindən tikilməsi, həmçinin hind tanrılarının adları qeyd olunmuşdur. Hücrələrdən müxtəlif məqsədlərlə; yaşayış yeri, ibadətgah və karvansara kimi istifadə olunub. Bəzi hücrələrin giriş qapısının üstündə daş üzərində yazılmış ithaf kitabələri var. Kitabələrin bəzisinin sonunda yazılmış tarixi qeyd edilib. Bunun əsasında kitabələrin XVIII-XIX əsrlərə aid olması müəyyənləşdirilib. Bəzi hinduizm kitabələri ciddi zədələndiyindən onların oxunması mümkün olmayıb.

1855-ci ildə Atəşgah yaxınlığında zavod tikildikdən sonra məbədin təbii alovları tədricən zəifləyib. Alovları zəifləmiş məbədi 1887-ci ildə Rusiya imperatoru III Aleksandr ziyarət edib. 1902-ci il yanvarın 6-da Bakı atəşgahının sonuncu təbii alovu sönüb. XX əsrin əvvəllərində tədqiqatçı M.S.Sayapin Hövsan sakinində aldığı məlumatla əsaslanaraq XIX əsrin ikinci yarısında məbəd ətrafında hələ də oda ibadət edən yaşılıların yaşadıqlarını, onların övladlarının isə artıq müsəlman olduğunu yazıb.

Məbəd 1925-ci ildən sonra zərdüştlər tərefindən tərk edilib. Bu vəziyyət əlli il davam edib. Bu əlli ildə məbəd baxımsız qalıb. O dövrdə Azərbaycan SSRİ-nin tərkibində idi. İndira Qandinin baş nazır olduğu dövrlərdə Hindistanla SSRİ arasında əlaqələr güclənmiş, dostluq münasibətləri möhkəmlənmişdi. Hindistan Respublikasının ilk baş naziri olmuş Cəvahirləl Nehru qızı İndira Qandi ilə birlikdə 1950-ci ildə SSRİ-yə səfər edəndə onu

Bakıya gətirir və "Atəşgah" məbədini ziyarət edirlər. 1970-ci ildə Hindistanın baş naziri İndira Qandi SSRİ-yə rəsmi səfəri zamanı "Atəşgah" məbədini ziyarət etmək istəyini bildirmişdi. Beləliklə də İndira Qandinin Bakıdakı tarixi məkana ziyarəti təşkil olunur. Bu məbədin baxımsız vəziyyətdə olduğu müşahidə edildikdən sonra ətraflı yenidənqurma işlərinə ehtiyac olduğuna qərar verildi. 1975-ci ildə aparılan yenidənqurma işlərindən sonra Atəşgah məbədi yenidən ziyarətçilər üçün açıldı.

1998-ci ildə isə Atəşgah məbədi UNESCO-nun Ümumdünya irsi siyahısına salınmaq üçün nəmzəd siyahısına daxil edilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 19 dekabr 2007-ci il sərəncamı ilə "Atəşgah məbədi Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu" elan edilib.

Qoruq kimi fəaliyyətə başladıqdan sonra bir çox beynəlxalq və dövlət səviyyəli rəsmi tədbirlərə ev sahibliyi etmişdir. Onlardan biri də 2015-ci il aprelin 26-da Azərbaycanın və dünyanın idman tarixində Birinci Avropa Oyunlarının məşəlinin məhz Bakıda Atəşgah məbədində alovlanması olmuşdur. Ölkəmizin müstəqillik tarixinin keçirilən bu mötəbər tədbir - birinci Avropa Oyunları beynəlxalq idman ictimaiyyətinin diqqət mərkəzində idi. Olimpiya ənənəsinə uyğun olaraq, tədbirin başlangıcı qədim od məbədi olan "Atəş-

gah məbədi" Dövlət-Tarix Memarlıq Qoruğundan götürülüb.

Dünyanın ən qədim dinlərindən biri Zərdüştilik dininin məbədi olan Atəşgah məbədi dünya mədəni irləndə özünəməxsus yerə malikdir. Bu məbəd Azərbaycanda xüsusi diqqətlə qorunaraq həm gələn ziyarətçilərə ölkəmizin qədim mədəniyyəti haqqında məlumat verilir həm də bu tarixi-mədəni məlumatlar gələcək nəsillərə ötürülür.

Xülasə

Dünyanın ən qədim dinlərindən biri olan Zərdüştilik və onun Azərbaycanda yayılması, mədəniyyətə təsiri haqqında tədqiqatlar təqdirəlayıqdır və turizmin inkişafında əsaslı rol oynayır. Zərdüştiliyyətin Azərbaycandakı mərkəzi Suraxanı kəndində yerləşən Atəşgah məbədi hesab olunur. Keçmişdə olduğu kimi bu gün də Atəşgah məbədi öz əhəmiyyətini qoruyub saxlayır.

Bu məbəd dünya əhəmiyyətli tarixi-mədəni və memarlıq nümunələrindən biridir.

Ədəbiyyat siyahısı

Təranə Cəbiyeva. "Azərbaycan", 2010. 7 oktyabr.- S. 7.

Arif Yunusov. "Azərbaycanda İslam", Bakı 2004

Vicepediya və digər mənbələr...

ŞƏRQİYYƏ BALACANLI

ATASIZ GÜNLƏRİ ANIRAM

Ata - yer üzündə qibləgahımız,
Ata - evimizin daş divarıdır.
Atasız böyümək sonsuz ahımız,
Onsuz həyat dadsız, ömür yarıdır.

Əlim ələ həsrət, başım sığala,
Batır tikan kimi bu söz dilimə.
Kaş, bircə yol deyə: Gülmə, can bala!
Bir bənövşə üzüb verə əlimə.

Bu yaşda başımdan gör nələr keçir,
Bilmirəm bu arzu, yoxsa xəyaldır.
Atasız günləri anıram bir-bir.
Yazdığını, dediyim bir ərzi-haldır.

ATAMIN ŞƏKILLƏRİ

Şəhid övladı Ramil Musayevə

Atamın şəkilləri düzülübdür yan-yana,
Onu: - Ramilim! - deyib səsləyir hər gün ana.

Cəbhə dostlarınancaq danışır hünərindən,
Necə övlad olmusan... Qan almışan sən qana.

Sən ölməz bir igidsən, əbədi qəhrəmansan,
Düşməni ağlar qoyub, döndün dildə dastana.

Anamın üzü gülmür, fərəhi olsam da mən,
Sənə sədaqətiylə dözür dərdə, hicrana.

Vətənə məhəbbətin ən uca zirvəsi bu -
Oğul ana yolunda yanır, dönür qurbana.

Gücmüdür, qüvvətimdir elin xeyir-duası,
Hər gün mələklər gəlir yaşadığım ünvana.

Şərqiyə nənəm deyir: böyü, boy at, əzizim,
Hər səhər günəş kimi nur saç Azərbaycana!

ANA

Həsrətəm əlinin sıgalına mən,
Çoxdandır Qarabağ gözləyir bizi.
Anadır, bəlkə də inciyir Vətən,
İllərdir gözləyir köməyimizi.

Bir zaman tökdülər al qanımızı,
Dərdim sığan deyil sözə, dastana.
Əldə bayraq etdik vicdanımızı,
Hər qarış torpağı boyadıq qana.

Şəhidlər ucaltdı sizi göylərə,
Şərəfdir şəhidin anası olmaq.
Min yol alqış olsun igidə, ərə.
Ən xoşbəxt anadır azad Qarabağ.

Ağlayıb sızlama, dik dur ayaqda,
Müqəddəs anasan, ucadır adın.
Ən qürurlu övlad mənəm dünyada,
Anamdır dünyada ən gözəl qadın!

POLADIM

Şəhid generalımıza

Düşmənə nifrətin adına çəkdi,
El üçün ürəyi ipək Poladım!
Vətən özü idi, yurd özü idi,
Sənin sinəndəki ürək, Poladım!

Sən ən çətin gündə, qeyrət zamanı,
Qanlı qurban etdin əziz bir canı.
Ayağa qaldırdın Azərbaycanı,
Oldun qəzəb, silah, dirək, Poladım!

Adınla dik tutduq biz başımızı,
Zəfərlə bitirdik savaşımızı.
Görmək istəmir sən göz yaşıımızı,
Gərək görüşəndə gülək, Poladım!

RAMİLİM

Şəhid olduğundan bir il ötdü

Nə olar, doğma yurda
Pənah gətir, Ramilim!
Hamiya əl tutardın,
Gel, əl yetir, Ramilim!

Dərdimiz aşır başdan,
Günümüz keçir daşdan.
Qayıtmadın savaşdan,
Yolmu itir, Ramilim?

Sinə yox, oxlanmamış,
Halımız yoxlanmamış.
Eh, güllər qoxlanmamış,
Açıq, bitir, Ramilim!

Əbədidir sürgünüm,
Yetişmir sənə ünüm.
Bir ildir anım, günüm
Sənsiz ötür, Ramilim!

Yer üzü dönüb közə,
Yanında yer et bizə.
Naləmiz dönür sözə,
Sətir-sətir, Ramilim!

ZƏHRANIN SUÇU NƏ?

İki yaşlı Zəhranın,
Suçu nə idi, Allah?!
Terror qurbanı oldu
Öz evində bir sabah.

Sən yağının əlini
Sındırı bilməzdinmi?
Sən yaxşıya köməksən,
Köməyə gəlməzdinmi?

İki yaşlı qızçıqaz,
Nə günah işləmişdi?
Kiməsə əzab verib,
Kiməsə çor demişdi?!

Tarix utansın gərək,
Yersiz axan qan üçün.
Cavabdehsən axı sən,
Yaratdığını can üçün!

Böyüüb yer tutardı
Analalar sırasında.
Zəhra - bir mələk adı
Mələklər arasında.

Zəhra yatdığı məzar,
Nöqtə olsun savaşa.
Zəhra ürəyimizdə
Böyüür, dolur yaşa!

RAMİLİN DÜŞÜNCƏLƏRİ

*Körpə Ramil Musayevin
dilindən*

Məni uşaq saymayın,
Bu elin qalasıyam.
Doğulandan əsgərəm,
Mən şəhid balasıyam.

Qapımızı bəzəyir,
Üçrəngli, şanlı bayraq.
Evimizə üz tutur,
Hər gün onlarla qonaq.

Mənim oyuncaqlarım
Tankdır, topdur, tüfəngdir.
Mənim atasız dünyam,
Dəyişməyən ahəngdir.

Mən atamın oğluyam,
Daşıyıram adını.
Vətən qoymur dərk edəm
Yetimliyin dadını.

Mən körpə qürurumla,
Boy atıb, böyüyəcəm.
İşəllah, dil açanda
Yaşa, Vətən! - deyəcəm!

ARİZİM

Ömrümün ahıl çağında,
Arzumun barlı bağında,
Mən səadət sorağında,
O sənin olsun, Arizim!

İyirmi yaşın mübarək,
Yaşa, ömrün açın çıçək!
Ən xoş arzu, gözəl istək
Qəlbini dolsun, Arizim!

Nənən Şərqiyyə duada,
Canı qurbəndi bu ada.
Düşməninə getsin qada,
Gül kimi solsun, Arizim!

AİLƏ HƏYATIM

Mən anadan olanda
Kənddə qarlı qış idi.
Zamanla vuruşumuz
Həyatla barış idi.

Günəşin istisini
Dağda qarlar udurdu.
Hərə zəhmət çəkərək,
Dərd-qəmi unudurdu.

Atam, anam çalışıb
Boş qoymazdı süfrəni.
Evin günəşi bilib
Öpüb sevdilər məni.

Az oldu bu sevincin,
Məni yaşıdan dadi.
Atamın özü getdi,
Həyatda qaldı adı.

Anam saçın ağartdı,
Böyüdü balaların.
Ağrısını yaşıdış,
Doyunca qışın, qarın.

Böyüüb, yaşa doldum,
Dərk elədim həyatı.
Yar oldum, ana oldum.
Sevdim bu kainatı.

Sevdim ana Vətəni,
Oğul, qız verdim ona.
Azərbaycan elində
Mənəm ən xoşbəxt ana!

SÜLEYMAN

(10 yaşlı Süleyman üçün)

Adın peyğəmbər adı,
Özün şirin balasan.
Ucalasan adınla,
Zirvələrdə olasan!

Sən nəslin qeyrət tacı
Həm də şöhrət, şanı ol.
Eldə dərdlər əlacı,
Dərdlilər həyanı ol!

Vətən sənə güvənsin,
Onun eşqiyələ böyü.
Böyü qəhrəman kimi,
Sev bu yeri, bu göyü.

Fəxr eləsin adınlı,
Soyunu tanıyan kəs.
Bircə anın, günün də
Ötməsin yersiz, əbəs.

Süleyman, gözəl balam,
Bəzə şanlı adını.
Al həyatdan, ömürdən
Arzunu, muradını.

İLK NƏVƏM, GÖZƏL BALAM

Nəvəm Arizin 20 yaşına

Həyata gəlişinlə nənə oldum, Arizim,
Gəlişinlə anladım, həyatda qalar izim.
Ən şirin arzularım bağlanıbdır adına.
Necə balam deməyim səni doğan qadına.

Ayaq açıb yeridin, uğur dilədik sənə,
Oğul, ər adı gəldi, biz səni verdik önə.
Sən çəkilən zəhməti qaldırdın yerdən göyə,
Hamı sənə güvəndi, arxa dayaqdır deyə.

İyirmi ildir Günəş oyanır səninlə bir,
Sən gözəl dərk edirsən, yaşamaq, həyat nədir.
İlk nəvəm, gözəl balam, qoy daim gülsün üzün,
Sən dadı, həm nurusan mənalı ömrümüzün.

MURADIM

Sənin doğulduğun gün gül-ciçək ətirlidir,
Adına yazdıqlarım xoş nəğmə sətirlidir.
Səni görəndə sanki açılır qol-qanadım,
Yaşa, bəxtəvər yaşa, mənim əziz Muradım!

Ədəbin, ərkanınlə mat qoyursan hamını,
Qoy Tanrı nurlu etsin balam, ömür şamını.
Bilirəm, baltək şirin, sənin dilində adım,
Hər gün coşan, kükrəyən, qəlbi dəniz Muradım!

Vətəni sevə-sevə yaxşı savad alasan,
Özün öz həyatından məmnun, razı qalasan.
Yüksələsən zirvəyə üzü ağ, addım-addım,
Hər gün ömür yolunda qoyasan iz, Muradım!

BİR ŞƏHƏR VAR

Bir şəhər var, suvarılıb gülü qanla,
Bir şəhər var, nəfəs alır həyəcanla.
O şəhərin sakinləri qara donda,
Nələr gördü o şəhərim indi, onda?

O şəhərin qızı əsir, oğlu girov.
O şəhərçün kəfən geyib qoca Murov.
O şəhərdə şəhid oldu ana, bala.
O şəhəri düşmən saldı gör nə hala?

İllər ötdü, qisasını aldı ərlər,
O şəhərdən elə çatdı xoş xəbərlər.
Düşmənlərin başın əzdi polad yumruq,
Qəmdən çıxıb, bu gün gülür, şad oluruq.

Xocalıdır o şəhərin şirin adı,
O şəhərdə həyat özü bir dünyadı.
O şəhəri salamladı Baş Komandan,
O şəhərə həyat verdi Azərbaycan.

LƏMANIM

(Nəvəm Ləman üçün)

Ağıl-zəka ilə, gözəllik ilə,
Dünyaya gəlmisən qoşa, Ləmanım!
Böyük arzumuzdur - bəxtin, talayın,
Dağların çayıtek coşa, Ləmanım!

Uğurun bol olsun, həyatın şirin,
Biləsən böyüyün, kiçiyin yerin.
Ədəbin, ərkanın, düşüncən dərin,
Odur ki, gəlirsən xoşa, Ləmanım!

Daim duaçındır Şərqiyyə nənən,
Mələksən - nur üzlü, göylərdən enən.
Anadan bəxtəvər doğulmusan sən,
Elə bəxtəvər də yaşa, Ləmanım!

QARABAĞDA

Poladla parladı günəşin üzü,
Şəhidlər qazandı ad Qarabağda.
Familim, Ruslanım. Mehdim, Ramilim
Uddurdu düşmənə od Qarabağda.

Durdu arxamızda türk qardaşımız,
Qürurdan göylərə çatdı başımız.
Ömürlük qurudu gözdə yaşımız,
İndi biz gəzirik şad Qarabağda.

Düşməni əzmişik, vurub, yıxmışiq,
İtirib nəyi var - küncə sıxmışiq.
Doğma yurdumuza yiye çıxmışiq,
Bir də at oynatmaz yad Qarabağda.

DİLBƏR RZAYEVA

*AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu
Mətbuat tarixi və publisistika şöbəsi, elmi işçi*

"ARI" JURNALININ NƏŞRİ TARİXİ VƏ ƏDƏBİ-İCTİMAİ MƏNZƏRƏ

Açar sözlər: Satirik jurnal, "Bakı xəbərləri", "Telefon xəbərləri", "Poct qutusu", karikatura, gizli imza, felyeton

"Molla Nəsrəddin" yarandığı və yayıldığı ilk gündən bu sahədə səmərəli təsir və bəhrəsini göstərdi. "Molla Nəsrəddin"(1906) jurnalının təsiri ilə sadə və doğma ana dilində çıxan bir sıra silsilə satirik jurnallar yaranıb, xalqın mədəni tərəqqisi yolunda fəaliyyətə başladı.

"Mollanəsrəddinçilərin" düzlu-məzəli yazılarının təsiri, böyük xalq jurnalının mövzu və ideyaları, forma və üslub xüsusiyyətləri bu gülgü məcmuələrində aydın hiss edilməkdə idi. Bu jurnallar da çox zaman xalq ədəbiyyatı nümunələrini satirik üsluba uyğunlaşdırır, nəzm və nəşrdən, mukalimələrdən, fikri mollanəsrəddin-sayağı, eks mənada vermək ədəbi priyomundan istifadə edirdilər. "Azərbaycan", "Bəhlul", "Zənbur", "Ari", "Kəlniyyət", Lək-Lək", "Tuti", "Məzəli", "Babayi-Əmir", "Tartan-Partan", "Məşəl" satirik jurnalları müəllimlərinin ictimai-siyasi və ədəbi xətti, bədii gülüşün xarakterinə görə "Molla Nəsrəddin"ə daha yaxın idi. Ondan ilham alır, fikirlərini, ənənələrini, üslubunu davam etdirirdi.

1910-cu il dekabrın 8-dən 1911-ci il martın 12-nədək Bakıda görkəmli dövlət xadimi Dadaş Bünyadzadənin redaktorluğu, Əliməmməd Əliyevin naşırlığı ilə "Ari" satirik jurnalı fəaliy-

yətə başladı. Jurnal Haşim bəy Vəzirovun" Səda" mətbəəsində çap edildirdi.

1911-cü ildə "Ari"nın nəşrinə icazə verilməsi haqqında senzura sənədlərində "Bakı şəhəri Bələdiyyə idarəsinin 16 fevral 1911-ci ildə Əliməmməd Əliyevə verdiyi 3185 Nəli şəhadətnamədə "Ari" jurnalında satirik və humoristik şeirlər, daxili və xarici xəbərlər, Bakı və Qafqaz həyatına dair yazılar felyetonlar, məktublar, elanlar çap etməyə icazə verilmişdir [13.,s.82].

Özündən əvvəlki satirik jurnallardan fərqli olaraq "Ari" karikaturasız nəşr olunurdu. Jurnalın başlığı altında "İttihad, üxüvvət, islamiyyət" şəhəri yazılırdı. "Ari" jurnalı öz ideya-bədii xəttinə və satirik gülüşün xarakterinə görə "Molla Nəsrəddin"ə daha yaxın idi. Ondan ilham alır, fikirlərini, ənənələrini, üslubunu davam etdirirdi.

Jurnal ilk sayından Dadaş Bünyadzadə tərəfindən yazılın "Ari" jurnalının məsləki" adlı baş məqaləsində məramını, məsləkini oxuculara təqdim etmişdir. Həmin məqalədə qeyd edilirdi ki, "Məsləkimiz isə müsəlmanlar arasında olan nifaqı, ittafaqa, ittihada bacardıqca çağırmaqdır. Məzəhəkə ilə lüzumi-mədəniyyət və maarif yolunu göstərməkdir. Millət və vətən mövzuların yazıb ümum camaata bildirməkdir. Millət uğrunda külliyyət ilə zəhmətlər çəkib teatrlar

yazıb, cəmiyyətlər düzəldib millimizə xidmət edib, məktəblərdə islam balalarının mərifəti uğrunda canını cürdübü, qoşun qabağına düşüb islam uğrunda davaya gedib həyat və yaxud mümahidə olsa da o zat-alilinin o şanlı adamın şəklini bir üzdə çap edib ümum millətimizə təqdim edəcəyik"[1].

Məqalədə həmçinin "Həyat", "Tazə həyat", "Füyuzat", "İttifaq", "Irşad", "Tərəqqi", "Təkamül", "Səda", "Molla Nəsrəddin", "Bəhlul", "Zənbur", "Mirat" və s. kimi jurnalların adı çəkilir və dövrün mətbu orqanları üçün ən mühüm problem olan abunəçilərin azlığından, maliyyənin kasadlılığından gileylənir və həmçinin hökmətin sərt tədbirləri tənqid olunurdu. Məqalədə deyilir: "Həyat", "Tazə Həyat", "Füyuzat", "İttifaq", "Irşad", "Tərəqqi", "Təkamül", "Səda", "Həqiqət", "Günəş", "Yeni Füyuzat", "Molla Nəsrəddin", "Bəhlul", "Zənbur", "Mirat", "Nicat" daha digərləri. Fəqət bu qədər jurnallar, qəzetlər Bakıda, Qafqazda çox davam eyləmədi ki, abunəsizlikdən bağlandı, kimi hökumət tərəfindən bağlandı. Hal-hazırda Qafqazda meydani-mücahidədə çalışanlar intişarda olanlar Tiflisdə məzhəkə jurnalı rəfiqimiz Molla Nəsrəddin əfəndidir. Millətimizə daha çox nəşriyyat lazımdır"[1].

"Jurnalın redaktoru Dadaş Bünyadzadə (1888-1938) fəal bolşevik, görkəmli mətbuat və dövlət xadimi olmuşdur. Bakının Fatmayı kəndində yoxsul kəndli ailəsində doğulmuşdur. Dadaş Bünyadzadə gənc yaşlarından Bakı daş karxanalarının birində arabacı işləmişdir. 1904-cü ildə Hacı Zeynalabdin Tağıyevin toxuculuq fabrikində, 1905-1908-ci illərdə isə dəmirçikanada şagird, çəkicvuran işləmişdir. O, bu dövrdən Azərbaycan zəhmətkeşlərinin inqilabi mübarizəsində fəal iştirak etməyə başlamışdır. O, fəhləlik etməklə yanaşı təhsilini davam etdirməyi də unutmurdu. 1907-ci ildə "Nicat" cəmiyyətinin açdığı cümə günləri kursunda oxumağa başlamış, 1908-ci ildə isə 8 aylıq türk pedaqoji (axşam) kursunu bitirmiştir.

Kursu bitirən Dadaş Bünyadzadə dəmirçi fəhlə işləməklə yanaşı axşam kurslarında türk dilindən dərs verir, türk dilli qəzetlərlə əməkdaşlıq edirdi. O, İranda şah zülmünə qarşı çıxmış inqilabçılar kömək etmək üçün 1908-1909-cu illərdə partiya təşkilatının tapşırığı ilə "Yeni həyat" qəzetiñin müxbiri kimi bu ölkədə fəaliyyət

göstərməşdir. 1909-cu ildə D.Bünyadzadə İran-dan qayıtsa da, Bakıya gələ bilmir, onu Tiflisdə həbs edirlər. O, üç ay həbsxanada qaldıqdan sonra Bakıya qayıdır partiya təbliğatı sahəsində fəal çalışmışdır. Əvvəlcə "Bakı həyati", sonra "Ari" və başqa mətbuat orqanlarında yorulmadan işləmişdir.

Dadaş Bünyadzadə "Ari" jurnalını nəşr edərkən peşəkar bir inqilabçı kimi yetişmişdi"(12).

Satirik jurnallardan fərqli olaraq "Ari" jurnalının üz qabığında və ilk səhifələrində Azərbaycanın görkəmli maarif və mədəniyyət xadimlərinin şəkilləri dərc olunurdu. Seyid Əzim Şirvani, Nəcəf bəy Vəzirov, Sədi Səlmasının şəkilləri ilə yanaşı, Türkiyənin ictimai-siyasi xadimlərinin portretlərini də "Ari"nın ilk səhifələrində görmək mümkündür. Jurnal ərəb əlif-bası ilə Azərbaycan dilində nəşr olunurdu. "Ari" jurnalının bütün nömrələrinin üz qabığında abunə qiyməti və mündəricatı ilə yanaşı, redaksiyanın yerləşdiyi ünvanı bildirilir. "Maraqsız məktublar qəbul olunmayıb, məsləkımızə müvafiq olmayan məktublar çap olunmayacaqdır"-cümlələri məcmuənin məqsəd və meramı oxucuların diqqətinə çatdırılır. "Ari" jurnalı 1911-ci ilin martınadək çap olunmuş, cəmi 13 sayı işiq üzü görmüşdü.

Jurnalın materialları bir qayda olaraq satirik nəşrlər üçün xarakterik olan gizlin imzalarla

dərc edilirdi. Bu haqda professor Nazim Axundov belə yazır: "Başqa satirik orqanlarda olduğu kimi,"Ari"da da açıq imza işlədilməmişdir. Gizli imzalar içərisində ən çox nəzəri cəlb edən "Ari", "Xadim", "Əbülbəşər", "Molla Sarsaqqlu" , "Qarinqulubəy" idi" [13.,s.83].

Qulam Məmmədli və Afaq Əliyevanın "İmzalar" kitabına və bir sıra digər qaynaqlara istinad edərək deyə bilərik ki, "Ari"da işlənmiş imzalardan "Ari" (Dadaş Bünyadzadə), "Xadim"(Balaqardaş Əlimuradzadə), "Əbülbəşər", "Molla Sarsaqqlu" (Cəfər Bünyadzadə), "Qarinqulubəy"(Əliqulu Qəmküsər) məxsus idi. Buradan göründüyü kimi Azərbaycan ictimai fikir tarixində olduqca əhəmiyyətli rol oynayan bir çox ziyanlı "Ari" jurnalında qələmini sınamiş, cəmiyyəti narahat edən problemlərin həlli istiqamətində səy göstərmişlər.

Müasir ədəbiyyat və incəsənət məsələlərinə "Ari" jurnalında geniş yer verilmişdir. Jurnal teatr və musiqi sənətimizin inkişafı məsələlərinə tələbkarlıqla yanaşındı. "Operamı, yaxud çərən-pərən" adlı felyetonda deyilir: "Yekşənbə günü mart ayının 2-də Nikitinin sirkində heç artistin mənasını bilməyən sazandar artistlər tərəfindən Molla Cəlalın "Fərhad və Şirin" operası mövqeyi tamaşaşa qoyuldu" [2.].

Məqalədə tamaşanın məzmunsuz olduğu, musiqi tərtibatının və ifaçılıq sənətinin çox aşağı səviyyədə olduğu göstərilirdi.

Belə nəticəyə gəlmək olar ki, "Ari" jurnalı klassik irlər böyük ehtiramla yanaşmış, xalq mənafeyinə zidd əssərləri tənqid atəşinə tutmuşdur.

Azərbaycan satirik jurnallarında o zamanın müasir yazıçıları haqqında da fikir söylənilmişdir."Ari" jurnalının səhifələrində Seyid Əzim Şirvani irlərə yüksək qiymət verilərək xüsusi bir səhifə həsr olunmuşdur. Jurnalda Seyid Əzim Şirvanının iri şəkli və oğluna nəsihətindən aşağıdakı bəndi verilmişdir:

*Mən demirəm erməni, müsəlman ol,
Nə olursan ol, əqli ürfan ol.
Demə kafir və ya müsəlmandır,
Hər kimin elmi varsa insandır[6].*

"Ari" jurnalı Seyid Əzim Şirvanini təbliğ edərkən xalqı ictimai tərəqqiyə çağırmağı ən vacib məsələlərdən biri sayırdı.

"Ari" jurnalı 1911-ci ildə görkəmli Azərbay-

can dramaturqu Nəcəf bəy Vəzirovun ədəbi fəaliyyətinin 20 illiyinə xüsusi bir səhifə ayrılmışdır.

Jurnalda Nəcəf bəy Vəzirovun şəkli təsvir olunmuşdur. "Təqdiri-zəhmət" adlı kiçik həcmli məqalədə dramaturqun xalqa etdiyi xidmət yığcam və mənalı bir tərzdə qiymətləndirilmişdir:

Nəcəf bəy Vəzirov cənabları əlinə qələm alaraq məşhur komediyalar, faciələr yazmaq ilə qara qəlbləri aydın, örtülü gözləri açıq eyləmişdir. Əvvəlinci dəfə "Daldan atılan daş topuğa dəyər"i yazmışdır. Bu il iyirmi ili tamam oluyor. Binaye-alıyə "Ari" jurnalının heyəti ali cənab Nəcəf bəyin şəklini çap edib, iyirmi ilin zəhmətini təqdir edib:"Yaşasın Nəcəf bəy və sair milət uğrunda zəhmətkeşlər -diyor."[4]

Satirik jurnallarda bir qayda olaraq siyasi hadisələrdə fəal iştirak edən şəxslər, ictimai xadimlər haqqında məlumatlar verilirdi. "Ari" jurnalında Cənubi Azərbaycanda milli-azadlıq hərəkatında görkəmli rol oynamış və döyüş cəbhəsində qəhrəmancasına həlak olmuş Səid Səlmasiyə verilən qiymət yüksək əhəmiyyətə malikdir. Jurnalda Səid Səlmasının şəkli əks olunmuşdur. Şəklin altında belə bir cümlə yazılmışdır: "Xoy ilə Səlmas müharibəsində 1327(1909)-ci ildə hürriyyət uğrunda fədai-can edən Səid Səlması cənablarının təsviridir"[5].

"Səid Səlmasının istər bədii əsərləri, istərsə də bir fədai kimi vətənpərvərliyi Azərbaycanın bir sıra qabaqcıl xadimlərinin diqqətini özünə cəlb etmişdi. "Ari" jurnalının direktoru Dadaş Bünyadzadə 1908-1909-cu illərdə RSDFP-nin Qafqaz təşkilatı tərəfindən İran inqilabçılarına kömək üçün göndərilərkən şəxsən S. Səlması ilə tanış olmuş və onun cəsur, həm də alovlu bir şair olduğunu görmüşdü. Görkəmi mollanəsrəddinçi Ə. Qəmküsər da Səid Səlmasının fəaliyyətini yüksək qiymətləndirmişdir." [13.,s.244]

Şifahi xalq ədəbiyyatı ədəbi irlərinə ən zəngin bir sahəsidir. Şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrinə "Ari" jurnalında tez-tez rast gəlmək mümkündür. Dadaş Bünyadzadənin Şərqi mütləqiyətinin və irticani tənqid edən bir publisist məqaləsi məşhur "Çünki oldun dəyirmançı, çağır gəlsin dən Koroğlu" məsəli ilə adlandırmışdır. Dadaş Bünyadzadə yuxarıda adı çəkilmiş məqaləsində Şərqi mütləqiyətini tənqid edərək kinayəli şəkildə Puşkin, Qoqol, Lev Tolstoy, Jukovski, Molyer kimi sənətkarların əssərlərini tanımayan

şəxslər üçün, əlbəttə məhəmmədəli şahlar, sultan əbdülhəmidlər, quldur rəhimxanların nüfuzu olduğunu qeyd edir.

Məqalədə yazılır: "Bəli biz qafqaziyalılar yəni Qafqaz avropalıları heç vaxt bici avropalılar-dan əksik degilik, olmariq da. Ancaq bir təfot var: Avropalılar ittihad, ittifaq edib öz milli işlərində möhkəm və yaralanmışlırlara da xidmət edib dururlar. Biz Qafqaz avropalılar belə degilik: İttifaq, müttəfiq tanımıruq, ittihaddır, nədir onu da yaxşı bilmərik.

Bu tərəfdən də görürsən götürüb yazırlar ki: "İrlix 606" dərmanı ilə aləm bəşəriyyərə böyük xidmət eylədi. O tərəfdən yazırlar Puşkinlər, Qoqollar, Tolstoylar, Jukovskilər, Uilyam Seks-pirlər, Molyerlər, Şillerlər nə bilim ilahiləri çox böyük ad qoyub getdilər. Yazdıqları əşəri, kitab-kitabçaları cəmi dünya üzünü tutub. Ay canım, ay gözüm çox da yazib dünyani doldurublar, saq-qalları qırmızı və özlərinin də cirət çubuqları yoxdur. Nəyə lazımdır? Bizim özümüzkilər az degil ki, bax sayın: Hacı Məmmədəli, Usta Əbdülhəmid, sonra lap sonra da Rəhimxan oğlu biri də bizim konsul. Bular da millətə çox əziyyət verib tora salırlar: yaxşı adamlardırlar" [3].

Jurnalda hadisələrin təsirini artırmaq üçün bir çox atalar sözü, məsəllər kinayə ilə əks mənada işlədilirdi. Məsələn: "Yaman yeyənin olsun, amma yaman deyənin olmasın" [6], "Sümüyü mənim əti sənin", "Olaçağa çarə yoxdur", "Təqdirətəqdir, yazıya pozu olmaz" [7] və s.

"Yaman yeyənin olsun, amma yaman deyənin olmasın" [6]adlı felyetonunda dövrün ziddəy-yətləri, tamahkarlıq, pulpərəstlik tənqid olunurdu.

"Ari" jurnalı İran, Türkiyə və Qərbi Avropa ölkələri ədəbiyyatına ciddi əhəmiyyət verərək ondan səmərəli istifadə etməyə çalışmışdır. "Əbülbəşər" imzası ilə dərc olunan "Suziqli röya" adlı bəhri-təvildə Azərbaycan və Şərq xalqlarının ədəbiyyatının öyrənilməsi məsələsinə toxunur, Avropa və Asiyani müqayisə edir, Firdovsi, Sədi, Şeyx Bəhayi, Əscədi, Mollayı Rumi, Qaani, Nizami Gəncəvi və bir çox baş-qalarının adını çəkir, onların ölməz əsərlərindən misallar göstirilir. Qeyd olunur ki, "ruslar Qoqol, Puşkin, Tolstoy kimi sənətkarların əsərlərini dil-lər əzbəri etmiş, onların xatirəsini müqəddəs tutmuş, qəbrlərinə zinyət vermişlər" [1].

"Ari" jurnalında dərc olunan "Məcnun və

Leylayi" islam və yaxud "Xəlifeyi-əsr" [6] məqaləsində islam ölkələrində baş verən siyasi hadisələr canlandırılırla, neqativ hallar kəskin tənqid olunurdu.

Tanınmış şair Hacı Mirzə Hüseyn bəy Mirzə Kərim bəy oğlu Münşizadənin "Çakər" təxəllüsü ilə jurnalda çoxlu satiraları çap olunmuşdur. Hacı Mirzə Hüseyn bəy Münşizadə şair idi. "Çakər" təxəllüsü ilə ürəkaçan şeirlər yazırırdı. Təzkirəçi Mir Möhsün Nəvvab öz ünlü əsəri "Təzkireyi-Nəvvab"da yazır: "Mirzə Hüseyn bəy Çakər ibn Mirzə Kərim bəy ibn Hacı Məhəmməd Qarabağın Şaşa əhlindən, Qurdular məhəlləsindəndir. Şuşada anadan olub. Farsca savadı var. Peşəsi tacirlikdir. Təxəllüsü Çakərdir." [11., s.238]

Sair savadsız, köhnəpərəst, şəxsi mənafelərini üstün tutan qondarma din təmsilçilərini tənqid etməklə kifayətlənmir, onların iç üzünü, mənfur niyyətlərini böyük cəsarətlə açıb göstərirdi. Onun şeirləri ən çox mədəni gerilik, cəhalət əleyhinə yazılmışdır:

*Ey müsəlmanlar hamı millətlər insan oldular,
Elm, təhsil eyləyib cümlə səbəqxan oldular.
Bəhrəmənd elm olub hikmətdə loğman oldular.
Sahibi sənət olub məşhur dövran oldular.
Yatma qafil bu qədər bidari-huşyar ol gözüm,
Bu cəhalətdən ayıl bir ləhza bidar ol gözüm. [3]*

Jurnalın 2-5-ci nömrələrində "Qarinqulu bəy" imzası ilə "Mollaxanada oxuduqlarım" adlı felyeton çap olunmuşdur. Müəllif mollaxanalar-dakı təlim-tərbiyə üsulunu, şagirdlərə göstərilən fiziki cəza tədbirlərini, mollaların tamahkarlığıni, eybəcərliklərini kəskin tənqid atəşinə tuturdu.

Ümumiyyətlə, avamlığı, geriliyi təsirli üsullarla tənqid edən "Ari" jurnalı maarif və mədəniyyət uğrunda mübarizə aparırdı.

Azərbaycanda nəşr olunmuş satirik jurnallarda olduğu kimi, "Ari" jurnalında da mükələmələr və səhnəcik janrından geniş istifadə edilirdi. "Ari" satirik jurnalında aşağıdakı səhnəciklər, mükələmə-söhbətlər dərc olunmuşdur: "Qul Məhəmməd və Kəblə xan" (№ 1), "Molla Pərsəq və Çəşməli" (№ 1), "Daşdəmirlə Dəmirqaya" (№ 4). və s. ictimai-siyasi məsələlər, dil məsələsi, sozial problemlər satirik üslubda oxuculara çatdırılırdı. Jurnalın 1911-ci il 11-12-ci nömrələrində

"Əhmədəli ilə Bəybala"nın söhbəti adlı satirik səhnəcikdə dumaların fəaliyyətindən, müftəxorluq və soyğunçuluqdan bəhs edilirdi.

Qızların təlim-tərbiyəsinə maneələr törədilməsi ilə bağlı məsələlər "Ari" jurnalının əsas tənqid hədəflərindən biri idi. Jurnalda qadın problemlərinə toxunan ilk qadın mətbu orqanı olan "İşiq" jurnalının işiq üzü görməsi cəmiyyətdə böyük səs-küy doğurmuşdu.

Qəzət o zaman müsəlman həyatının ən ağrılı bir sahəsi, qızların təhsilə cəlb olunmasına səy göstərilməsi, qadınların öz hüquqlarını dərk etməsi, anaların övladının tərbiyəsilə ciddi məşğul olması məqsədindən yaranmışdı. Qəzətin redaktoru Xədicə xanım Əlibəyova, naşiri Mustafa bəy idi. Qəzətin hamisi isə dövrün böyük xeyriyyəcisi Hacı Zeynalabdin Tağıyev idi.

Azərbaycanın qüdrətli publisist-yazıcıısı Yusif Vəzir Çəmənzəminli ilk qadın məcmuəsinin çapdan çıxmazı münasibəti ilə Kiyevdən göndərdiyi təbrik məktubunda yazırıdı: "Xanımlar qəzətəsi dedikdə ən əvvəl "arvad məsələsi" yada düşür. "Arvad məsələsi" də insanlar üçün həyatı və zəruri bir məsələdir"[9.,s.100].

Jurnalda münasibət birmənalı deyildi. Jurnalda "Dərdmənd" imzası ilə dərc olunan "Millət qabağa gələcək"" adlı məqalədə qadın azadlığı kimi mühüm bir məsələnin həllində "İşiq" jurnalının tərəddüdü mövqeyini tənqid edərək yazırıdı: "Bəli! Bir az da "İşiq"dan danışaq. "Avazı çox yaxşı gəlir" yaxşıca şirin-şirin yazırlar və millət dərdinə qalırlar. Gör yadına nə düşdü; Molla Nəsrəddinin işləri: İnək almamışdan axurda yeyirdi". Bilmirəm bu "İşığı" kimlər oxuyaçaq, Zəhrəbanu xala, ya ki, dabarı qatlaq xala.. bir də bir gül ilən bahar olmaz. Beş üç xalabacılar böyük şəhərlərdə şlyapalarının ignələrini uzadıb millət düzəltməkdən nə çıxar və xalabacıların heç fikrinə düşərmi ki, kəndlərdə milyonlarca bacılar zülmət dəryasında əl çalurlar və nicat axtarırlar? Nə olar bizim millət düzzəldən bacılarımız, şlyapadan teatrlarda, əl çəkub özlərini yetirələr qıraq olanlara və əllərini uzadıb öz bacılarını xilas edələr. Bu bir böyük və savab işidi. Onda demək olar ki, doğrudan millət düzzələr".[2]

1912-ci ildə "İşiq" qaranlıq mühitin, cəhalətin qurbanı oldu. Cəmi iki il ömür sürməsinə baxmayaraq, "İşiq" məcmuəsi Azərbaycan mətbuatı

tarixində qadın mətbuatının əsasını, bünövrəsini qoydu.

"Ari" jurnalında ədəbi üsullardan, satira janlarından da istifadə edilirdi. "Teleqraf xəbərləri", "Bakı xəbərləri", "Telefon xəbərləri", "Poct qutusu" başlıqları altında bir neçə yazı dərs edilirdi. İmzasız olan və həcmə bir neçə sətirdən ibarət olan bu yazılar böyük təsir gücünə malik idi.

Bu xəbərlər ölkənin daxili və xarici həyatının müxtəlif cəhətlərini işıqlandırırıdı. "Telefon xəbərləri" ümumi başlığından sonra konkret yer adları ilə bağlı xəbərlər gəlirdi.

Jurnalda "Telefon xəbərlər" başlığı altında dərc olunan xəbərlərdə bir çox ölkə, şəhər və əyalətlərdə baş verən məlumatlara geniş yer verilirdi. "Telefon xəbərlər"də İstanbul, Vyana, Petrovski, Berlin, Odessa, Tehran, Ordubad, Tiflis, Salyan, Quba, Maştağa və s. yerlərdə baş verən hadisələr xəbərlərin əsas mövzusuna çevrilirdi. Məsələn:

Tehran - Məclisdə üzvlər hamısı ayağa qalxub biz də Bolqariyalılardan geri qalmayıb qoşunu artıqlıq dedilər.

Ordubad - Məşhur Cəlil Bağdadbəyov xəbər verir ki, bu zamanda Bakıya gəlib Balaxanı camaatına teatr üçün satdığı biletlərin ya pulunu geri qaytarsın və yainki öz iştirakı ilə "Köhnə qəbiristan" faciəsini tamaşaşa qoyub milləti ayılsın.

İran - Müsəlman qiraətxanəsi çox dar olduğunu görə söküb vüsətləndirmək istiyorlar.

Bakı - Mustafa bəy Əlibəyov cənablarının "Səda"da ki açıq məktubuna müsəlmanlardan çoxu səs verib və əməl elədilər.[5]

"Ari" satirik jurnalında müxtəlif məzmunda elanlara rast gəlirik. Bu rubrikaya çapdan yenicə çıxmış kitablar, xəstəxanalar, restoranlar, teatr və iş elanları və s. daxil idi.

Jurnalda yenicə çapdan çıxmış kitabların satışı ilə bağlı elanlar da diqqəti cəlb edir:

Elanda deyilir: Məktəb cocuqları için ən sadə lisan ilə yazılmış əxlaqi hekayədir. Müəllif və naşiri: Cəfər Bünyadzadə. Çapdan çıxıb satılır: Bakı. "Səda" qəzeti və "Ari" jurnalının idarələrində 12 səhifəsi hazır olub. Qiyməti 2 qəpikdir"[3].

Jurnalın özü haqqında verdiyi elanlar "Ari"nın

abunə dəftəri başlığı altında dərc olundu.

Elan: Bakıda: İllik 1 manat 20 qəpik. Sair şəhərlərdə: 2 manat 50 qəpik. Məmalik əcnəbiyə: 3 manat 50 qəpik. Tək nüsxəsi Bakıda 5 qəpik. Ancaq bu qiymətlər abunə olmaq istəyən müştərilərə məxsusdur. Qabaqdan abunə pulun gəndəmiş müştərilərə ilin axırınadək jurnalımız göndəriləcək[4].

Jurnalda Bakıda gündəlik nəşr olunan ədəbi, fənni, siyasi "Səda" qəzetiinin 1911-ci il üçün abunə yazılışı elanları da əsas yer tuturdu.

Jurnalda satirik məzmunlu elanlara da rast gəlmək mümkündür. Çox vaxt ictimai bir bəlanı satirik üslubda oxuculara çatdırmaq mümkün olurdu.

Elan: "Bu günlərdə Suraxanski küçədə olan mütrib fabrikasına Aşqabaddan naloj-platoj ilə bir dəstə cəngi gəlibdir. Xahiş edənlər yuxarıda ki adresə rücu etsinlər. Telefon nömrə iki milyon" [4].

"Ari" jurnalının abunə və satış məsələləri və killər vasitəsilə həyata keçirilirdi. Jurnalın xeyli sayda müvəkkilləri olmuşdur. Jurnalda məcmuəni şəhərlərdə satdırın və abunə qəbul edən şəxslərin siyahısı dərc olunmuşdur:

İrəvanda: - Məhəmməd Sadiq Axundovun kitab füruş mağazası; Tiflisdə: - Məhəmmədzadənin kitab füruş mağazası; Gəncədə: "Mədrəsə" kitabxanasının sahibi Yusif bəy Yusibbəyov; Aşqabadda: Mirəhməd Mirdadaşzadə; Petrovskidə: İbrahim Dadaşov; Lənkəranda: İbrahim Xəlil İsizadənin bu sahədə böyük xidmətləri olmuşdur[7].

Beləliklə, Azərbaycan satirik ədəbiyyatının inkişaf etdirilməsində "Ari" jurnalı özünə məsus mövqeyə malik olmuşdur. "Ari" jurnalı 1910-1911-ci illərin həqiqətlərini, dövrün ictimai-siyasi mənzərəsini real faktlarla bədii-publisistik tərzdə əks etdirmişdir.

XÜLASƏ

"ARI" JURNALININ NƏŞRİ TARİXİ VƏ ƏDƏBİ-İCTİMAİ MƏNZƏRƏ

"Molla Nəsrəddin" yarandığı və yayıldığı ilk gündən bu sahədə səmərəli təsir və bəhrəsini göstərdi. "Molla Nəsrəddin" (1906) jurnalının tə-

siri ilə sadə və doğma ana dilində çıxan bir sıra silsilə satirik jurnallar yaranıb, xalqın mədəni tərəqqisi yolunda fəaliyyətə başladı.

1910-cu il dekabrın 8-dən 1911-ci il martın 12-nedək Bakıda görkəmli dövlət xadimi Dadaş Bünyadzadənin redaktorluğu, Əliməmməd Əliyevin naşırlığı ilə "Ari" satirik jurnalı fəaliyyətə başladı. Jurnal Haşim bəy Vəzirovun "Səda" mətbəəsində çap edildi.

Özündən əvvəlki satirik jurnallardan fərqli olaraq "Ari" karikaturasız nəşr olundu. Jurnalın başlığı altında "İttihad, üxüvvət, islamiyyət" şəhəri yazılırdı. "Ari" yurnalı öz ideya-bədii xəttinə və satirik gülüşün xarakterinə görə "Molla Nəsrəddin"ə daha yaxın idi. Ondan ilham alır, fikirlərini, ənənələrini, üslubunu davam etdirirdi.

Satirik jurnallardan fərqli olaraq "Ari" jurnalının üz qabığında və ilk səhifələrində Azərbaycanın görkəmli maarif və mədəniyyət xadimlərinin şəkilləri dərc olundu. Seyid Əzim Şirvani, Nəcəf bəy Vəzirov, Sədi Səlmasının şəkilləri ilə yanaşı, Türkiyənin ictimai-siyasi xadimlərinin portretlərini də "Ari"nın ilk səhifələrində görmək mümkündür. Jurnal ərəb əlifbası ilə Azərbaycan dilində nəşr olundu.

Ədəbiyyat:

1. "Ari" jurnalı, 1910, 18 dekabr, №1
2. "Ari" jurnalı, 1911, 12 mart, №13
3. "Ari" jurnalı, 1910, 25 dekabr, №2
4. "Ari" jurnalı, 1911, 8 yanvar, №4
5. "Ari" jurnalı, 1911, 15 yanvar, №5
6. "Ari" jurnalı, 1911, 12 fevral, №9
7. "Ari" jurnalı, 1911, 5 mart, №12
8. "Ari" jurnalı, 1911, şənbə 18, № 8,
9. Akif Aşırı. Azərbaycan mətbuat tarixi, (1875-1920), Bakı, "Elm və təhsil", 2009.s.100.
10. Mir Cəlal, Firdun Hüseynov. "XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı", Bakı, "Maarif", 1982. s.45.
11. N.Qarayev. Ə. Bağırov. "Təzkireyi-Nəvvab", Bakı, "Elm", 2018.s.238.
12. N. Axundov. "Azərbaycanın satira jurnalları", (1906-1910-cu illər), Bakı, 1968. 244 səh.

AĞDAM ƏDƏBİ MƏCLİSİ TƏQDİM EDİR

ALMAZ ALIQIZI

QARABAĞLIYAM

Olmasın "pişiklə-ətin" misalı,
Gözümdə olmadı dünyanın malı.
Xudam mükafatın versin halalın,
Canımla, qanımla elə bağlıyam,
Şairə Almazam, Qarabağlıyam.

Sinəmi şum etdim şeirlərimə
Göz yaşımı səpdim, hər bir sətrimə
Qızıl balıq heç düşmədi bəxtimə.
Vətənə bağlıyam, elə bağlıyam.
Şairə Almazam, Qarabağlıyam.

Vətənçün ağladım, illər boyunca,
Tanrı harayımı çatdı, duyunca
Məramım olmuşdur hər şeydən uca,
Canımla, qanımla elə bağlıyam
Şairə Almazam, Qarabağlıyam.

Əzəldən gəlibdir bu dünya belə,
Bülbül nalə edib sevdiyi gülə.
Şair də gəlibdir sözlərə kölə,
Vətənə bağlıyam, elə bağlıyam.
Şairə Almazam, Qarabağlıyam.

Almazam, yurdumu daim sevmişəm,
Sevinci əkmişəm, qəmi biçmişəm.
Nahadın keçmişəm, haqdan keçmişəm,
Əzəldən yurduma, elə bağlıyam,
Şairə Almazam, Qarabağlıyam!

21.10.2021.

*Mən aşiq, ana torpaq,
Bələndi qana torpaq.
Şəhidə oğul deyib,
Aldı qoynuna torpaq.*

ÇALIN TELLİ SAZI (nəğmə)

Dağların döşündə əlvan çicəklər,
Xalı tək çəmənə sərilibdilər.
Səhəri açırlar burda bülbüllər.
Çalın telli sazi, əllər oynasın,
Tökülsün gül üzə, tellər oynasın.

Bulaq züzmüməsi, dağ şəlaləsi,
Dağlar valeh edir, vallah, hər kəsi.
Lalə ətri verir torpaq nəfəsi,
Çalın telli sazi, əllər oynasın!
Tökülsün gül üzə, tellər oynasın!

Muğam pərdə-pərdə elə yayılsın,
Baxdıqça düşmənin bağrı yarılsın.
Almaz gözəllikdən ilhamın alsın,
Vətənin hüsnünə nəğmələr yazsın.
Çalın telli sazi, əllər oynasın,
Könüllər sevinsin, tellər oynasın!

16.10.2021

QURBANAM, ANA!

Zəhmət ilə yeddi övlad yetirən,
Odu, közü kirpiyilə götürən,
Ömür-gün yoldaşın erkən itirən,
Çoxlu zəhmətinə qurbanam, ana!
Yatdığını torpağa qurbanam, ana!

Kənd yerində işlər bitməz, tükenməz,
Nə qədər çalışar, yoruldum deməz,
Ana nə çəkdiyin uşaqlar bilməz.
Çoxlu zəhmətinə qurbanam, ana,
Yatdığını torpağa qurbanam, ana!

Yalvarardım sənə, ana, bir dincəl,
Aldı başın üstün, qəfil kor əcəl.
Olan bizə oldu, nə olar, dön gəl,
Mən yorğun canına qurbanam, ana,
Yatdığını torpağa, qurbanam, ana!

Bəzən inanmırıam, mən yoxluğuna,
Girib otaqları gəzirəm, ana...
Burdayam deyəssən, ay anan qurban,
Ümid bağlayıram arzularıma...
Yatdığını torpağa qurbanam, ana!

Almazam, bezmişəm həyatdan daha,
Ümidim qalıbdı bu son zamana.
Qolunda uyuyum, yenə çal layla,
Yenə də əzizlə, sən məni ana
Yatdığını torpağa qurbanam, ana!

11.10.2021

RÜBAİLƏR

İnsan yaraşığı əzəmət, vüqar,
Duruşu, baxışı qəlb oxşayar.
Ruhu təmiz olan, dağ tək uclar,
Qəlbində gül açar hər bir arzular!

Qoy düssün qəlbinə günəşin nuru,
Alnın açıq olsun, bulaqdan duru.
Hər zaman həyatda qismətin olsun
İnsanlıq, sağlaqmlıq, bir də qürurun!

Məni bu dünyaya bəxş edən ana,
Bəs nədən qoymusan sən yana-yana?
Əl açıb yalvardım Qadir Allaha,
Anamı yenidən gətir cahana!

Yaradan izniylə dünyaya gəldik,
Atadan, anadan çox sey öyrəndik
Bizim də izimiz Haqqın ilhamı
Tanrı dərgahına üzü ağ gəldik!

04.10.2021

DÜŞMƏYƏSƏN!

Elə yaşa bu dünyada,
Naməndlərin, alçaqların,
Qəlb qara insanların
Qınağına düşməyəsən!

Qoy yaradan ayırmasın
Yaxşılıarı öz yarından.
Elə sev ki, sən sonradan
Yar gözündən düşməyəsən!

Damarında axsın qanın,
Uca olsun adın-sanın.
Elə yaşa, hər nadanın
Ayağına düşməyəsən.

Zirvəsində qar dağların,
Suyundan iç bulaqların.
Almaz, çalış, yaltaqların
Məclisinə düşməyəsən!

28.09.2021

EVİMİZƏ GEDƏRƏM!

Dərd-qəmimi şələ kimi götürüb,
Anam olsa, kəndimizə gedərəm!
Açılmayan qapımızı açmağa
Anam olsa, kəndimizə gedərəm!

İllər məni çox yorubdu, nə qalıb?
Dərd-qəmimi ürəyimdə toplayıb.
Həsrət çəkib ayrılıqdan yuxalıb,
Anam olsa, kəndimizə gedərəm!

Qucaqlayıb gözlərindən öpərəm,
Göz yaşımı sinəsinə tökərəm.
Uşaq kimi qol qaldırlıb sözərəm
Anam olsa, kəndimizə gedərəm!

Göytəpədən, Sarcalıya enərəm,
Mən elimi qarış-qarış gəzərəm!
Uşaq kim sevinərəm, gülərəm,
Anam olsa, evimizə gedərəm!

Anam ilə dərdlərimi bölməyə
Bişirdiyi göy kətəsin yeməyə.
Ötənlərə bu günümü verməyə,
Anam olsa, kəndimizə gedərəm!

Almazam, həsrətdən gözlərim dolub,
Atamın, anamın məzarın tapıb,
Ziyarət eyləyib, dua oxuyub!
Anam olsa, kəndimizə gedərəm!

24.09.2021

AĞDAM ƏDƏBİ MƏCLİSİ TƏQDİM EDİR

NADİR AĞDAMLI

ÇAĞIR

Eşidən olsan əgər nəsihətli sözlərimi,
Gecə yatma duasız sən o qibləgahı çağır.
Yox yerdən xəlq eləmiş biət elə Allahına,
İslam millətinin bir odu pənahı, çağır.

Əjdaha qovsa səni sığınma kərtənkələyə,
Qeyrəti daldalayıb, nifrət eyləmə fələyə.
Güçünü ver qoluna, bir də əqlinə, ürəyə,
Üzünü qibləyə tut, sidq ilə Allahı çağır.

Səni darda qoyacaq haqdan əlin üzsən əgər,
Demə ki, köməksizəm haq yoluna düzsən əgər.
Dar gündə köməyindir, sən ki, köməksizsən əgər,
Harayına çatacaq o şahların şahı, çağır.

Tanrı bil Allahını, şəkk edib etmə günahı,
Müsəlman millətinin bil ki, Tanrıdı pənahı,
Allahı tanıyanın bil ki, yerdə qalmaz ahı,
İnamsızlıq eləyi eyləmə günahı, çağır.

Ağdamlı, bu zülmkar insanlar nə vaxt qanacaq,
Nahaqdan qanlar töküb insanlığını danacaq.
Ey ürək yandıranlar axır ürəyin yanacaq,
Tez çatar ilahiyə əzilənin ahı, çağır

OLARSAN

Ey mənə sataşan şair, yoxlamamış gücümüzü,
Gel məni sən silkələmə əlimnən bezar olarsan.
Yazaram dastanını, ağızda, dildə oxunar,
Aləm bilər yaltaqlığın, el içində car olarsan.

Tısbağısan gir qınına, boğazını uzatma sən,
Səni dindirən yox isə hər yetənə söz atma sən.
Dinməzlərə dil açdırıb, heç üzünü qızartma sən,
Səni biabır eylərəm, ellərdə dəskar olarsan.

Sənə çırtma vuran olsa, çalış ona vur şapalax,
Meydanda döyüşə girmə, ayaqqabın olsa şalax.
Laçın quşuna nə edər sənin kimi kor yapalaq,
Vurər səni caynağına, dost yanında xar olarsan.

Yol ilə getdiyin zaman əyər çıxsa bir kəhadan,
Qaçmağa yer axtararsan, xof edərsən əjdahadan.
Əfsanə çəkmə özünü dedim, ey binəva nadan,
Bəlkə kərtənkələ yanında sən də bir şahmar olarsan.

Nəsihətim söyləyirəm bəlkə düşünüb qanasan,
Nər ilə girmə meydana, süd əmər körpə danasan.
Çürük ağaçla tikilən etibarsız bir binasan,
Nər təpiyi dəysə sənə tamam tarımar olarsan.

Yaranmağı, yaltaqlığı, bacarırsan hər sifəti,
Əgər həqiqi şairsən, sən unutma ədaləti,
Uyma şeytanın felinə tapdalama həqiqəti,
Həqiqət tökər gözünü, gözlərindən kor olarsan.

Belə getsə xasiyyətin insanlıqdan tez yenərsən,
Ona-buna əl açarsan, qapı-qapı dilənərsən,
Tufeyli həyat keçirib orda-burda sülənərsən,
Ya da ki, yüklenmək üçün birinə himar olarsan.

Əqli insan lovğa olmaz, çalış sadə ol həmişə,
Ağdamlını gücsüz bilib aldatmağı etdin peşə,
Cazibəli gözlərini çox da zilləmə üzümə,
Al gözümün ziyyasından axırda bimar olarsan.

DURULAN DEYİL

Düz insanlar qan ağlayır, əyrilər qalmır toyundan,
Cin də, şeyətin də gəldi, baş açmadı bu oyundan.
Qoyun dərisinə girib, qurdu seçən yox qoyundan,
Zərbələr doğruya dəyir, əyriyə vurulan deyil,
Dəhnədə bulanan sular, ayaqda durulan deyil.

Mətbuatın açarını veriblər iki dilliyyə,
Düz yazarın məktubunu alıb, atır zibilliyə,
Stol arxasına keçən başqlaların saymır niyə?
Həqiqətlər uzaqlaşış yenidən qurulan deyil,
Suyumuz başdan bulanıb, ayaqda durulan deyil.

Durğunluq havadarları bölüşdürüb vəzifəni,
Düz fikri boğmaq üçün hərə tutub bir mərəni,
Görsələr biri baş kəsir, tutarlar yazış verəni,
İşin yaxşı yamanlığı, onlardan sorulan deyil,
Bir su ki, başdan bulanıb ayaqda durulan deyil.

Dedilər ki, hazırlaşın gedirsiniz aşkarlığa
Toplaşanda mən də baxdım dörd tərəfə sola, sağa,
Gördüm qurd ilə qoyunu, doldurublar bir otağa,
Otağın qapısı polad açılan, qırılan deyil,
O su ki, başdan bulanıb ayaqda durulan deyil.

Heylə çox savadım yoxdu seçirəm qaranı, ağı,
Lakin insan sərrafiyam, seçirəm çürüyü, sağı,
Həqiqətin qatilləri cırsalar da bu varağı,
Bir surəti qəlbimdədir, qəlbimdən silinən deyil,
Suyumuz başdan bulanıb, ayaqda durulan deyil.

Xörək əzəlki xörəkdir, istər təzə, istər boyat,
İbtidası, ya yenisi, tərsinə qurulub həyat,
Əyri fikir mis lehimlə bir-birinə olub payat,
Külək əsib tufan qopsa, heç yana burulan deyil,
Suyumuz başdan bulanıb ayaqda durulan deyil.

Həqiqəti kənar atıb, pul ilə tutan yerini,
Özünü savadlı bilib rədd eyləmə Ağdamılıni.
Həqiqətə qul yaradıb bu zaman həyatda məni,
Bu suyu haqq duruldacaq, haqq ipi qırılan deyil,
Qələmim yol tapsa suya, demərəm durulan deyil.

YAZIRAM

Şairəm, gəlməmişəm bu dünyani dar eyləyəm,
Doğru, düzgün sözümüz söyləməyə ar eyləyəm.
Nə də səydəsi danışib, öz-özümüz xar eyləyəm,
Göz ilə xeyri, şəri görüb, həqiqət yazıram.

Xeyri bacarmayan, xəlqə zülüm eyləməsin!
Kəc baxıb doğruluğa, xəlqə yalan söyləməsin.
Yarpızı kənar edib, gəndalaşı iyələməsin!
Əyriyə lənətimi, düzlərə hörmət yazıram.

Canavar nəslə kimi çox işlədib xəlqi soyan,
Çək o tamah dişini yatma, bu qəflətdən, oyan!
Mışovultək qızılı yiğmişən, ta bəsdi dayan,
Adı insan, özü heyvan, sənə nifrət yazıram.

Bu aşkarlıq dövrüdü, sözüm söylədim yazılı,
Düşün ömrünü bir an, yiğma bu qədər qızılı!
Qəbrini qazan söyər, sağıkən eylə qazılı!
Bu haram adəti sən! eyləmə sənət yazıram!

Səni qəyyumu seçib, bir mahal olub nökərin,
Xəlqini soymaq olub lakin sənin dərdi-sərin,
Ağdamlı açıq dedi bu dünyadan gizli sərrin,
Bu aşkarlıq dövrüdü, demə ki, xəlvət yazıram.

ŞAİRƏM

Ömrümü biçənin, ömrü-gününü
Aqibət günədək biçən şairəm.
Mərifətli, səxavətli insanın
Bir çox təqsirindən keçən şairəm.

Yaxşını yaxşıtek, pisı pis kimi,
Alovu alovtek, hisi his kimi,
Qızılı qızıltək, misi mis kimi,
Düzungün qiymət verib seçən şairəm.

Qadınlarda dili zəhrimərlərin,
Bir də nainsafın, zülmkarların,
Mənəm-mənəm deyən açıq korların,
Versələr qanını içən şairəm.

Şürurum sərimdə olan vaxtı cəm,
Haqq ilə nahaqqı yazmaqdır peşəm,
Gecə ay, ulduzam, gündüz günəşəm,
Nə duman, nə çiškin, nə çən şairəm.

Şair Ağdamlıyam, mən oldum nadan,
Heç razı qalmadım fani dünyadan.
Lap razı getsəm də, ay alım qadan,
Bir gün bu dunyadan köçən şairəm.

AĞDAM ƏDƏBİ MƏCLİSİ TƏQDİM EDİR

NİZAMI KOLANILI

BƏXTİN QARA GƏLDİ, ŞAIR ŞÜCAƏT

Bəxtinə gec dogan uluzun qara,
Səndən üz döndərdi sevinc, səadət.
Nakam bir sevgiylə çəkildin dara,
Başına yaganda şan ilə şöhrət,
Bəxtin qara gəldi, şair Sücaət.

İlk görüşdə ürəyini qopardın,
Belə gözəl, söylə, hardan tapardın?
Bu sevdanı ürəyində apardın,
Olmaž vəfasızda ilqar, sədaqət,
Bəxtin qara gəldi, şair Sücaət.

Sənət yollarında bənzərdin sara,
Taleyin bəs niyə yazıldı qara?
Vəfasız sormadı, gedirsən hara,
Yaradan əcəli etdi inayət,
Bəxtin qara gəldi, şair Sücaət.

Gözəllər gözəli yarın olmadı,
Sevən qəlbən vüsal ilə dolmadı.
Ondan sənə bir yadigar qalmadı,
Bu necə yazıymış, bu necə qismət,
Bəxtin qara gəldi, şair Sücaət.

Eşq yolunda çox bəla çəkdi başın,
Həmdəm oldu həsrət ilə göz yaşın.
Çox agırmış, çəkəmmədin qəm daşın,
Qəlbdə buz bagladı, dondu məhəbbət,
Bəxtin qara gəldi, şair Sücaət.

ÇƏKIRSƏN BƏS NIYƏ SINAĞA MƏNI

Bir eşq atəşində bişib, yanırəm,
Agrısın, acısın şirin sanıram.
Gecə də, gündüz də səni anıram,
Çəkirsən bəs niyə sınağa məni?

Ayrılıq alovu məni yaxırsa,
Həsrət çələngini başa taxırsa,
Sənsiz keçən günlər seltək axırsa,
Çəkirsən bəs niyə sınağa məni?

Dagdan vüqarlısan, dəryadan dərin,
Sanki ag pambıqdır incə əllərin.
Aglımı alırsa ipək tellərin,
Çəkirsən bəs niyə sınağa məni?

Sonda peşmanlığın olmaz köməyi,
Özümə borc bildim bunu deməyi.
Məndən öyrənibsə Məcnun sevməyi,
Çəkirsən bəs niyə sınağa məni?

Nizami vəslindən kam almaq istər,
Salma el içində qınaga məni.
Leyli vəfasını şairə göstər,
Gəl, çəkmə bir daha sınağa məni.

SÖYLƏ DƏRDIMI

Səba yeli, dəysən yarın üzünə,
Ona söylə həsrət büküb qəddimi.
Toxunanda camalına, üzünə,
Yalvarıram, yara söylə dərdimi.

Dərdim göylər qədər, daglardan uca,
Görmədim üzünü, Allah, doyunca.
Kaş ki, öldürəydi, həsrət qoyunca,
Yalvarıram, yara söylə dərdimi.

Çox çəkirəm bu eşq adlı bələni,
Eşq oduna yanıram, yox yalanı.
Bir hicrandır, ondan mənə qalanı,
Yalvarıram, yara söylə dərdimi.

Qızıl balıq heç vaxt üzməz dərinə,
Sevən aşiq səcdə eylər pirinə.
Əhd-peymanı qoy yetirsin yerinə,
Yalvarıram, yara söylə dərdimi.

Bu ayrılıq ürəyimə dolubdur,
Göz yaşlarım abi-giryan olubdur.
Nizami də inan Məcnun olubdur,
Yalvarıram, yara söylə dərdimi.

29.09.2021

QAYIT GƏL

(*Qarabağ savaşına öz həyat yoldasını
yola salan bir gənc qadının dilindən
ürək ağrısı ilə yazılmış şeir*)

Sən gedəndən inan, bagrım qan oldu,
Ruhum sənlə, tək ayrılan can oldu.
Qalan ömrüm tez ötüşən an oldu,
Ömrüm-günüm, sag-salamat qayıt gəl.

Qəlbimdən ah-nalə göylərə qalxdı,
Tutulan gözümdən necə yaş axdı.
Gözlərim arxanca baxdıqca baxdı,
Ömrüm-günüm, sag-salamat qayıt gəl.

Yığılıb ürəyə dünyanın qəmi,
İldirim, şimşəklər vurmayırlı məni.
Qorxuram əbədi itirəm səni,
Ömrüm-günüm, sag-salamat qayıt gəl.

Ürəyim həyatla heç barışmayır,
Ocağım sönübdür, heç alışmayır.
Gözlərim yollardan heç yığışmayır,
Ömrüm-günüm, sag-salamat qayıt gəl

Körpən də dünyaya gəlməyib hələ,
Onunla danışıb, deyirəm belə:
"Atan kaş, salamat qayıdib gələ!"
Ömrüm-günüm, sag-salamat qayıt gəl

Röyada göründüm, gülər üzünü,
Heyif, eşitmədim dogma sözünü.
Yollarə dikmişən nəmli gözümü,
Ömrüm-günüm, sag-salamat qayıt gəl

Ayıldım yuxudan qarışdı halim,
Hər yanı dolaşdı, üzgün xəyalim.
Sənsiz, özün söylə, mən necə qalı?
Ömrüm-günüm, sag-salamat qayıt gəl

Vətən torpagını müqəddəs bildin,
Şəhid zirvəsinə sən də yüksəldin.
Üçrəngli bayraga bükülü gəldin,
Qayit, məni bu yuxudan oyat, gəl.

20.09.2021

VERDIYIM ƏMANƏT, SÖYLƏ, BƏS HANI?

Sevdalı bir ürək vermişdim sənə,
Coşub çağlayırdı sevgidən qanı.
İndisə vəfasız çıxmışan mənə,
Verdiyim əmanət, söylə, bəs hanı?

Sevgimi dəyişib dövlətə-vara,
Atmışan, özün də bilmirsən hara.
Etibar etmişdim mən bəxti qara,
Verdiyim əmanət, söylə, bəs hanı?

Bilmirəm kimlərə dikilib gözün,
İtibdir mənimlə açdığını izin.
O əhdi, ilqarı pozmusan özün,
Verdiyim əmanət, söylə, bəs hanı?

İstədim olasan başımın tacı,
Qalasan qəlbimdə hər keçən anı.
Yaşatdn bir həsrət, acıdan acı,
Verdiyim əmanət, söylə, bəs hanı?

Bir yalançı baxışından od aldım,
Eşqə düşdüm, ayrılıqdan dad aldım.
Nizamiyəm, Məcnun kimi ad aldım,
Verdiyim əmanət, söylə, bəs hanı?

09.11.2021

QARDAŞ

Buludlar hayqırkı, yağışlar tökdü,
Dagların başına dumanlar çökdü.
Vətənin həsrəti qəlbimə çökdü,
Ümid dönüb dagda dumana, qardaş.

Şimşəklər çaxandan ara qarışdı,
Sis-duman dolanıb dagları aşdı.
Hər evdə, komada ocaq alışdı,
Yurd-yuvam qalıbdır düşmana, qardaş.

Yagılar əlində yurdum, mahalım,
Orada dolanır şair xəyalım.
Bilmirəm ilhamı mən nədən alım
Dərdimi yazırəm qanana, qardaş.

Dərd məni öldürür, kimə söyləyim,
Gəlmışəm dərdimdən cana, neyləyim?
Vətənsiz özümə qəsdmi eyləyim?
Agirdır anlayıb duyana, qardaş!

Bu qara küləklər keçmədi yandan,
İgidlər, ərənlər keçdilər candan.
Yagının gözləri doymayıq qandan,
Qıydı neçə-neçə cavana, qardaş.

Ay Allah, mərhəmət istəyim kimdən,
Qurtarsın canımı bu gələn seldən.
Nizami, ürəyin kövrəkdir güldən,
Dönüb göz yaşların ümməna, qardaş.

SƏN AĞLAYANDA

Oğlun şəhid oldu, bacım, ağladın,
Ürəyim çat verdi sən ağlayanda.
Canıma od qoydun, elə dağladın,
Huşumu itirdim sən ağlayanda.

Düşmən can alıbdır verməyib aman,
Övladın acısı yamandır, yaman.
Atadır, anadır od tutub yanan,
Mən necə şad olum sən ağlayanda.

Torpağa tapşırdın şəhid qonağı,
Ölüncə sinəndən silinməz dağı.
Ana qucağıdı vətən torpağı,
Gözlər qan-yaş tökdü sən ağlayanda.

Gəzirsən gözündən yaş süzə-süzə,
Şəhid sayı çatıb, gör neçə yüzə.
Ürək daşdan deyil bu dərdə dözə,
Bir dərdim yüz oldu sən ağlayanda.

Qurban olum gözlərinin yaşına,
Nizaminin od ələdin başına
Şəhid adı yazılıdı baş daşına,
Dodaqda söz dondu sən ağlayanda.

15.10.2021

MƏNİMKİ DƏ QARA GƏLDİ, BƏXTƏ BAX

Fələk bizi saldı yaman oyuna,
Həsrət qoydu bağlarımın boyuna.
Şahbulağın dərdə dərman suyuna,
Mənimki də qara gəldi, bəxtə bax.

Xəzan vurdu tez qurudu bağımız,
Susuz qaldı şamamalı tağımız.
Haradadır o firavan çağımız,
Mənimki də qara gəldi, bəxtə bax.

Sona kimi uçdum göldən-göllərə,
Köckün oldum düşdüm eldən-ellərə.
Hey boğuldum düşüb seldən-sellərə,
Mənimki də qara gəldi, bəxtə bax.

Cavan ikən kam almadım dünyada,
Zülüm çəkdim ömür verdim mən bada.
Günüm keçdi bir sazaqlı boranda,
Mənimki də qara gəldi, bəxtə bax.

Dərdli sinəm düyünlüdü, dağlıdır,
Gedəmmirəm vətən yolu bağlıdır.
Nizamini vətən dərdi ağladır,
Onunku da qara gəldi, bəxtə bax.

25.09.2021

DÖVRANA BAX, DÖVRANA

Yolda gördüm, bir xanım
İtə deyir, ay canım,
Sənsən şöhrətim, şanım.
Sanki düşdüm borana,
Dövrana bax, dövrana.

Axşam, səhər yeməyi,
Hər gün parkda gəzməyi,
Unudubdur hürməyi,
Kim nə deyir ki, ona
Dövrana bax, dövrana.

Heç boşalmır tavası,
Xanım deyir qadası,
Bəydi zalim balası,
Səsi düşüb hər yana
Dövrana bax, dövrana.

Yeyib-içir enlənir,
Hər gün cimib fenlənir.
Nazir kimi sellənir.

Qulluq eləyir cana,
Dövrana bax, dövrana.

Şöhrətə bax, şöhrətə
İtdə olan hörmətə,
İnsan düşüb zillətə,
Az qalır dünya yana,
Dövrana bax, dövrana.

Hörmət yoxdur insana,
Nifrətim var heyvana.
Üz tutdum yaradana,
Yığılmışam lap cana,
Dövrana bax, dövrana.

Nizami ömür hədər,
Budur yazılın qədər.
Hörmət yoxdur it qədər,
Dərd düzülüb yan-yana,
Dövrana bax, dövrana.

19.09.2021

AĞDAM ƏDƏBİ MƏCLİSİ TƏQDİM EDİR

NAZİLƏ NİHAN

LAMƏKANAM

Çəkil insan, mən sizdən biri deyiləm,
Nə qurbanam, nə ətim halal, yeyiləm,
Nə sərvətəm, insan gözündə seviləm,
Yerin təkindən oynayan bir təkanam!
Laməkanam, laməkanam!

"La ilahə illəllahın" bitdiyi yer,
Mələklərin Allaha vəd etdiyi yer,
Şeytanın da "ləbbeyk" deyib getdiyi yer,
Əribada ün çatmayan bir məkanam!
Laməkanam, laməkanam!

"Cəlcəlutam", buludlardan nur tökənəm,
"Zilzal" kimi dag-daşın bagrıñ sökənəm,
Yüz on dörddən İslamda qala tikənəm,
Günahlara gedən yolda sıx tikanam,
Laməkanam, laməkanam!

"Elmi-ləduni" hikmətin dərk edənəm,
Ay ikiyə şaqqalansa görk edənəm,
Harutla Marut elmini tərk edənəm,
Sırr içində sırr gizləyən bir məkanam!
Laməkanam, laməkanam!

Səfiyullah Adəmin tək günahıym,
Xəlilullah İbrahimin pənahıym,
Kəlimullah Musa kimi söz şahiyam,
Hərəkətdə hər nə görsən mən sükanam!
Laməkanam, laməkanam!

İsrafilin alnındaki o naməyəm,
Cəbrayılla gələn nura pərvənəyəm,

Əzrayılın can aldığı tək ayəyəm,
Mikayilla damcı sayan bir ərkanam!
Laməkanam, laməkanam!

Göyqurşagın yeddi rəngdə toxuyanam,
"Lövhi-Məhfuzu" sözbəsöz oxuyanam,
Cənnət mənəm, yüz cür ətir qoxuyanam,
Rəqayılin hökmü olan bir məkanam,
Laməkanam, laməkanam!

Nur topuyam, dogulmadım, yoxdur anam,
"Ol" deyərək hər bir şeyi yaradanam,
Ruhu alıb cisminizi saraldanam,
Sirri nihan, özü pünhan bir məkanam!
Laməkanam, laməkanam!

QƏMIN YUVASINA BARMAQ UZATMA

Qəmin yuvasına barmaq uzatma,
Çıxsa ilan kimi çalacaq səni!
Qəfildən şığıyb qıy vura-vura,
Yenib caynagina alacaq səni!

Çox ziyan vuracaq ürəyə, cana
Qan-qargış töksən də zalim dövrana,
Arabir çevirib o yan, bu yana,
Ətyeyən quş kimi yolacaq səni!

Dost tanış halından bir şey bilməsə,
Dogmalar gözünün yaşın silməsə,
Köməyinə tək Allahın gəlməsə,
Düşmən tənəsinə salacaq səni!

BİZ QOVUŞMADIQ

Kür-Araz çaglayıb yetdi mənzilə,
Çay çaya qovuşdu, biz qovuşmadıq!
Ömür sular kimi axıb getdikcə,
Ay aya qovuşdu, biz qovuşmadıq!

Daglar dərələrin bəndi, dayağı,
Sellər çaylaqların oldu qonagi.
Çatladı qönçənin qaymaq dodağı,
Yaz yaya qovuşdu, biz qovuşmadıq!

Nə aldıq dünyadan, nə verdik ona?
Gah mələk, gah şeytan saldı min dona.
Sənsiz günlər saydım, yetmədi sona,
Say saya qovuşdu, biz qovuşmadıq!

Bu qara sevdanın çoxdu qurbanı,
Ruhu yedəkləyib gedən sarvanı.
Üz-üzə gəldikcə gəlin karvanı,
Toy-toya qovuşdu, biz qovuşmadıq!

İllər qar ələdi qara telimə,
Həsrət öz yükünü çatdı belimə.
Ömrümü ox edib atdım ölümə,
Ox yaya qovuşdu, biz qovuşmadıq!

YERALTI ŞƏHƏR

Dünən bir şəhər gördüm,
Qapısında adı yox.
Nə gələni, gedəni,
Nə dogması, yadı yox.

Bu şəhərdə bulaqlar,
anaların göz yaşı,
Oğlu burda olanın,
Dümag agarıb başı!

Bu şəhərin evləri,
Hamısı bir otaqlı!
Buranın sakinləri,
Kəfənindən yataqlı!

Nədənsə bu şəhəri,
Yer altında qazıblar!
Hər kəsin ünvanını,
Baş daşına yazıblar!

Bu şəhərdə hər kəsin,
Hərbi paltar əynində!
Gəzdiyimiz torpaqlar,
Dayanıbdı ciyində!

Bir qarış ala bilməz,
Durub hər yoldan ötən!
Nə qədər ki, onlar var,
Heç vaxt basılmaz vətən!

Buranın bir yolu var,
O da şəhid yoludur!
Bu şəhər vətənimin,
Bir qeyrət simvoludur!

Heyf ki bu igidlər,
Hələ açmamış soldu!
Hər şəhid özü boyda,
Vətən torpagı oldu!

DƏRD

İndi kimi dindirsən,
Dərdi başından aşır.
Dərd qoca bir qurd kimi,
İçimizdə dolaşır!

Hər kəs dərd əsiridir,
Qardaş, ana, ata da!
Köhnəlmış qargış kimi
dərd gəzişir ortada!

Bu qədər alımlər də,
Çarə tapmayıb dərdə.
Bir səltənət yaradıb,
Yer üzündə hər yerdə!

Elmini sərf etməsə,
İblisin əməlinə.
Bəşər bir yol tapardı,
Düz dərdin təməlinə!

İnsan oğlu, ta bəsdi,
Şeytanla olma yarı!
Çəkdiyimiz dəndlərin,
Dərmanın da tap barı!

AĞDAM ƏDƏBİ MƏCLİSİ TƏQDİM EDİR

MEHRI AĞDAMLI

ÜRƏYİMDƏ SEVGİ QALASIN TİKDİM

Alişdim sevginin xoş anlarına,
Ürəyimdə sevgi qalasın tikdim.
Gözlərində hər gün gördüm özümü,
Ömrü məhəbbətə hədiyyə etdim,
Ürəyimdə sevgi qalasın tikdim.

Əllərim əlində, gözüm gözündə,
Bilirsən həyatda səni sevmişdim.
Sənsiz bu dünyani anmadım bir an,
Sənli günlərimdə olmadı dərdim,
Ürəyimdə sevgi qalasın tikdim

Mehrini bu oda gözlərin saldı,
Ay mənim vüqarım, döyünen qəlbim,
Baxışın əqlimi başımdan aldı,
Xəyallar dolusu dünyaya saldı,
Ürəyimdə sevgi qalasın tikdim.

YENƏ PAYIZ, GƏLDİ XƏZANLI GÜNLƏR

Titrəyib yer üzü tutulub yaman.
Yenə payız, gəldi xəzanolı günlər.
Məni həsrət qoydü vətənə zaman.
Töküldü torpağa quru xəzəllər.
Yenə payız, gəldi xəzanolı günlər.

Titrədi qəlbimin incə telləri.
Ötürdüm bu acı ötən illəri.
Xəzan yaman vurdu qönçə gülərləri.

Ürək yaman əsdi titrədi tellər.
Yenə payız, gəldi xəzanolı günlər.

Ömrün payızında ilişdim qaldım.
Qərib bir diyarda həsrətlə yandım.
Buludtek dolsam da heç boşalmadım.
Mehrini çox gəzdi o qərib ellər.
Yenə payız, gəldi xəzanolı günlər.

VƏTƏNƏ ÇATDIRIN MƏNI

Xəstəyəm bu yatağında,
Vətənə çatdırın məni.
Məlhəmimdə Ağdamımda
Yurduma aparın məni,
Vətənə çatdırın məni.

Şuşadan bir xəbər verin,
Kəlbəcərdən gül gətirin,
Xarıbülbülü iyədin.
Yurduma aparın məni,
Vətənə çatdırın məni.

Laçın boyu bir gəzdirin,
Həkəri çayda çımdirın,
Qubadlıda moruq verin.
Yurduma aparın məni,
Vətənə çatdırın məni.

Meşə boyu Kəlbəcərdə,
İstisuda, Xankəndində,
Qırxpilləkən olan yerdə,
Yurduma aparın məni,
Vətənə çatdırın məni.

Qubadlıya nəzər salım,
Zəngilanda bir az yatım,
Xocavənddə var bayatım.
Yurduma aparın məni,
Vətənə çatdırın məni.

Fizulidə Əşrəfimə,
Lazım ağa Seyidimə,
Fuğara seyid and yerimə.
Yurduma aparın məni,
Vətənə çatdırın məni.

Ağdərədə bir dayanın,
O qarlı dağlara baxın,
Araz boyu dərdlə axın.
Yurduma aparın məni,
Vətənə çatdırın məni.

Təbriz dedim dilim yandı,
Göyçə elim de hardadı?
Qars yolları sazaq-qardı.
Yurduma aparın məni,
Vətənə çatdırın məni.

Ərdəbildə bir qardaşım,
İrəvanda var göz yaşam,
Ağlar qalib torpaqlarım.
Yurduma aparın məni,
Vətənə çatdırın məni.

Gözlərimi eldə yumum,
Əllərdədi mənim yurdum,
Orda olsun qoy vücudum.
Yurduma aparın məni,
Vətənə çatdırın məni.

BU DÜNYA YAMAN DÜNYADIR

Göylər bağlı, yerlər bağlı,
Bu dünya yaman dünyadır.
Sinəm olub çarpaz dağlı,
Bu dünya yaman dünyadır.

Haq nahaqa möhtac qalır,
Dərd ürəyi yaman yarır,
Daş kəsəyi sel aparır,
Bu dünya yaman dünyadır.

Ömür gedir gilə-gilə,
Həsrətlisən ötən ilə,
Dərd çəkirsən bilə-bilə,
Bu dünya yaman dünyadır.

Mehri deyər qocalıram,
Bu dünyadan yaralıyam,
Bir kədərin qonağıyam,
Bu dünya yaman dünyadır.

SEVGİ DOLU BİR DÜNYAMSAN, AY VƏTƏN

Ana deyib torpağına sarıldım,
Sevgi dolu bir dünyasan, ay vətən.
Qucağında illər ötdü, boy atdım,
İlham, vüqarımı almışam səndən,
Sevgi dolu bir dünyasan, ay vətən.

Üçrəngli bayrağın and yerim oldu,
İgidlər yolunda müntəzəm durdu,
Ordum düşmənlərin gözünü oydu.
İlham, vüqarımı almışam səndən,
Sevgi dolu bir dünyasan, ay vətən.

Mehri deyər ölüm haqdı yolunda,
Neçə şəhid uyuyub torpağında,
Bir əsgərəm mən də cəbhə boyunda.
İlham, vüqarımı almışam səndən,
Sevgi dolu bir dünyasan, ay vətən.

ŞƏHİDLƏR ÖLMƏZ, VƏTƏN BÖLÜNMƏZ

Tarix yaşadacaq həmişə sizi,
Şəhidlər heç ölməz, vətən bölünməz.
Müqəddəs tutacaq şəhidimizi,
İgidlik yaşayar, igidlik ölməz,
Şəhidlər heç ölməz, vətən bölünməz.

Qanınızla yazdız siz adınızı,
Vətən deyib tökdünüz qanınızı,
Verdiz vətən üçün son damlanızı,
İgidlik yaşayar, igidlik ölməz,
Şəhidlər heç ölməz, vətən bölünməz.

Siz ellər oğlusuz, elin qurbanı,
Qazandız müqəddəs şəhid adını,
Lərziyə getirdiz, dağı, qayani,
İgidlik yaşayar, igidlik ölməz,
Şəhidlər heç ölməz, vətən bölünməz.

MƏNİM BAYRAĞIM

Yellən üç rəngli bayraq Vətənimin üstündə.
Qoy düşmənlər kor olsun bayrağımı görəndə.
And yeri olmusunuz mənim odlar elimdə,
Elin qeyrət rəmzsiz, gülüstan vətənimdə.
Qoy düşmənlər kor olsun bayrağımı görəndə.

Mehri də uzaqlardan sənə baxsin, fəxr etsin.
Türk bayrağı səninlə səmaları hey dəlsin.
Simvolusan yurdumun, qoy bunu ellər bilsin,
Qalxsin bütün dünyada hey calınsın təbil də,
Qoy düşmənlər kor olsun bayrağımı görəndə.

VUR, ƏSGƏRİM, VUR

Azad nəfəs almir torpağım, elim,
Düşmənin belindən vur, əsgərim, vur.
Mən də qəriblikdən vətənə gəlim,
Düşmənin belindən vur, əsgərim, vur.

Köckünlük adını sil alnımızdan,
Çıxmır o torpaqlar heç yadımızdan,
Qovun düşmənləri siz aramızdan,
Düşmənin belindən vur, əsgərim, vur.

Mehri həsrətlidir Ağdam elinə,
Səs verin, ey dünya, mənim səsimə,
Dönsün bu millətim bir gün evinə,
Düşmənin belindən vur, əsgərim, vur.

YOXLUĞUNA EL-OBA AĞLAR

*Azərbaycanın milli qəhrəmanı Azərbaycan
prokuroru İsmət Qayıbova*

Bir elin oğluydun, vətən qeyrətli,
Sənin yoxluğuna el-oba ağlar.
Cəsarət, fədəkar, həm də hünərlü,
Əbədiyyət səni qoynunda saxlar,
Sənin yoxluğuna el-oba ağlar.

"Sən getdin, elə bil dünya boşaldı",
Göy üzünü qara buludlar aldı,
Şəhidlik zirvəsi səni apardı.
Xəbəri gətirən quş qanad salar,
Sənin yoxluğuna el-oba ağlar.

Vətənin düşünən bir beyni idin,
Elə yayılmışdı şanın-şöhrətin.
Hamıya bəlliyydi qeyrət təməlin,
Pusquya saldılar səni alçaqlar,
Sənin yoxluğuna el-oba ağlar.

Neçə igidlərlə bir şəhid oldun,
İgidlik təməlin qeyrətlə qoydun.
Çatmadı hayına sənin də ordun,
Qarakənd torpağı, sənə yas saxlar,
Sənin yoxluğuna el-oba ağlar.

Mehri də yazdırıqca əlləri əsir,
Kədər biçaq olub, qəlbini kəsir.
İgid qəhrəmanım Qayıbov deyir,
Əbədiyyət səni qoynunda saxlar,
Sənin yoxluğuna el-oba ağlar.

LAÇIN QARTALI

*Vətənin qəhrəman övladı Əsədov Toğrul
Xankişi oğlunun şərəfinə həsr edirəm*

Dağlara səs saldın, deyib gəlirəm,
Elin şah vüqarı, Laçın Qartalı.
Qəlbin yaralıydı yaxşı bilirəm,
Dağlara şığıdın, Laçın övladı,
Elin şah vüqarı, Laçın Qartalı.

Dolama yollardan zəfərlə keçdin,
Dağlar bulağından sulardan içdin,
Zəfər bayrağıyla elinə girdin,
Dağlara şığıdın, Laçın övladı,
Elin şah vüqarı, Laçın Qartalı.

Mehri heyran oldu şah vüqarına,
Zəfərlə sən çatdin arzularına,
Sən müjdə gətirdin öz torpağına,
Dağlara şığıdın, Laçın övladı,
Elin şah vüqarı, Laçın Qartalı.

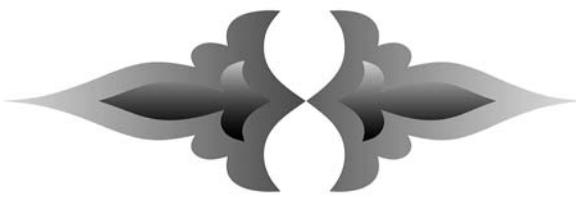
ŞƏHİDLƏR OLMÜR

Şəhidlik zirvəsi uca zirvədir,
Şəhidlər yaşayır, şəhidlər ölmür.
Önlar xəyallarda, ürəklərdədir,
Şəhidlər yaşayır, şəhidlər ölmür.

El yolunda alnı açıq getdilər,
Çiçək olub ürəklərdə bitdilər.
Onlar bizim üçün şəhid getdilər,
Şəhidlər yaşayır, şəhidlər ölmür.

Ay ellər ərəni, ay dağlar öğlu,
Sən seçdin həyatda bu qeyrət yolu.
Qoy hörsün qərənfil həm sağı-solu,
Şəhidlər yaşayır, şəhidlər ölmür.

Mehriyəm, bir şəhid olardım mən də,
Qəribəm, coşuram vətən deyəndə.
Qaldır silahını, ay oğul, sən də
Şəhidlər yaşayır, şəhidlər ölmür.

ƏLİ BƏY AZƏRİ

QUŞ SÜDÜ

(hekayə)

*"Deyirlər Moskvada toyuqları sağırlar"
El deyimi*

Qış günəşinin hərarəti də özü kimi kasad olur. Çıxmağı ilə batmağı bir göz qırpmında gəlib keçir. Axşam tez düşdüyündən bircə onu fikirləşirsən ki, işdən çıxb cəld evə qaçım, axşam yeməyi hazırlayım.

Qış axşamlarının özünəməxsus xüsusiy-yətləri də var. Soyuq kar eləməsin, qripə yoluxmayasan, xəstələnməyəsən deyə bolbol isti çay içirsən, özü də çöldən evə gələn kimi... Bu hal bizdə artıq adət halını almışdı. İşdən gələn kimi mürəbbə ilə isti çay içər, sonra rahatlıq tapardıq.

Belə axşamlardan birində qardaşım Qara da bizdəydi. Rayondan qonaq gələn nənəmi görməyə gəlmışdı. Biz tərəflərdə "ana"ya "nənə" deyirik. Mən isə bir az da qabağa gedib ərköyünlükə onu öz adı ilə çağırıram. Rəhmətlik atam uşaqlıqdan belə öyrədib. Adı Lalə olsa da, atam kimi "Lala" deyə çağırıram.

Lalaya Qara qonaq otağında söhbət edə-də televizora baxırdılar. Vüsəl sabahkı dərslərinə hazırlaşındı. Mən də mətbəxdə axşam yeməyi hazırlayırdım. Çay da öz yeriñdəydi, təzəcə dəmləyib pilətənin üstünə

qoymuşdum ki, isti qalsın. Gözləyirdim, Günel universitetdən gəlsin, çayımızı birlikdə içək.

Günel zövqlü qız idi, ağızının dadını yaxşı bilirdi. Gələndə mütləq mağazaya girib çayla içməyimizə nəsə dadlı bir şey alardı. Sözün düzü, evdə çayla içməyə hər cür mürəbbə varımızdı. Yayda, sonra üzü payıza hamısından bişirib bankələrə yiğmişdəm. Gilənar, ərik, zoğal, göyəm, ciyəlek, moruq, böyürtkən... hə, bir də qarağat mürəbbəsi - indiyə kimi bunların hamısından dadmışdıq. Fikirləşirdim ki, əgər Günel bir şey almazsa, bu mürəbbələrin hansından masaya qoya ram. Qara da piroq almışdı, ətri mətbəxə yayaılmışdı, sanki mətbəx deyil, şirniyyat sexiydi. Lala yumşaq piroqları xoşlayırdı, elə biz də...

Günel, nədənsə, gecikirdi, heç belə gecikməmişdi. Universitetdən çıxan kimi evə gələrdi, uzağı beş-on dəqiqəlik marketə dönməyi vardi, o da hərdənbir. Nəsə, narahat olmağa başlamışdım. Həyəcanım getdikcə artırdı.

Birdən qapı açıldı və Günel hay ilə, küy

ilə içəri daxil oldu.

-Hamıya salamlar. - Adəti üzrə evi salamladı. Kurtkasını soyunub asılıqandan asdı, ayaqqablarını çıxardı. - Boy, Qara dayım da bizdədi ki... - İçəri keçib onunla görüşdü.

-Hamı stola! - Mən səsləndim. - Çay həzırdır.

Çayları süzüb masaya qoydum. Ailəmiz süfrə başına toplaşdı. Mürəbbə götürmək istəyirdim ki, Günel çantasından bir ovuc konfet çıxardıb qəndqabına doldurdu.

-Ptiçye molokodu, Moskovskidi. - dedi. - Təzə gətiriblər. Mağazada bir basabasdı ki, gəl görəsən. Ona görə gecikdim.

-Ptiçye moloko nədi? - Lala soruşdu.

-Ptiçye moloko, yəni quş südü. - Günel izahat verdi. - Cox dadlıdır, adam ləzzətin-dən doymaq bilmir.

-Quşun da südü olar? - Lala dodaqaltı mızıldandı.

-Niyə olmur? - Mən cavab verdim. - Hö-kumət istiyəndə, o da olur.

Çaylar içildi.

Xoşuna gəlmışdı, deyəsən, Lala çayını iki konfetlə içdi. Fikrim ondaydı, bu "quş südü" ona yaman ləzzət eləmişdi, həm də maraqlı gəlmışdı. Üçüncü konfeti götürəndə soruştum:

-Lala, birini də sözümmü?

-Yox, bəsimdir. - dedi.

Konfeti kağızdan çıxardıb ağızına qoydu və sümürməyə başladı.

-Nənə, necədir? - Bu dəfə Günel soruşdu.

- Dadlıdırı?

-Dadlıdır, bala, çox dadlıdır. - Lala rəziliyini bildirdi və bunu başının hərəkəti ilə də təsdiqlədi.

Boş stəkanları yığışdırırsam da heç kim məsadən qalxmadı. Yəqin etdim ki, yeməyi gözləyirlər.

Lala ağızındaki konfeti sümürüb qurtarmışdı ki, qəndqabından dördüncünü götürdü və əlində oynatmağa başladı.

-Günel ağızının dadını yaxşı bilir, elə-bələ

konfet almaz. - dedim. - Lala, nə fikrə getmisən, aç, ye.

-Yox, doydum, daha istəmirəm.

Fikirləşdim ki, yəqin arvad üzə düşdü, axı bu yaşda onlar uşaq kimi kövrək olurlar.

-Nədi, xoşuna gəlmədi? - deyə soruşdum.

-Xoşuma gəldi, Almaz, çox dadlıydı.

-Bəs onda nə fikirləşirsən?

-Fikirləşirəm ki, görən, bu quşu tutub harasından sağıblar.

-Eşitməmisən, quş südü, ceyran yumurta-sı... Ceyranı yumurtlada bilirlərsə, deməli, quşu da sağırlar.

-Eşitmişəm. - Lala dilucu cavab verdi. - Elə mən də onu fikirləşirəm. Deməli, hökü-mətə lazım olanda, məməsi olmayan quşu sağır, ceyranı da yumurtlaşdır.

-Ancaq burda yox, Moskvada. - Mən əlavə etdim. - Axı konfet Moskovskidir, burda hələ hazırlaya bilmirlər. Öyrənməyiblər.

Qara da, uşaqlar da Lalanın belə asta, bir az da lağlağı danışığına xeyli güldülər.

MAHİR CAVADLI

GƏLİRƏM, QOYNUNU AÇ, ZƏNGİLANIM!

Zəngilansız keçib ömrüm tən yarı,
Mən yarıcan oldum, can Vətən yarısı.
Nəvə idim, dönüb ağsaç babaya,
Yenidən qovuşdum elə, obaya.

Gülzar bağ-bağatdan nişanəm tək tut,
Viran yurd, talan ev, başını dik tut.
Hər güllə yarana məlhəm gəlirəm!
Gözün aydın, Vətən, mənəm, gəlirəm!

Rəhbərim müzəffər, ordum mərd, qoçaq!
Tarixlər şahidi o od, o ocaq,
Bizə ululardan yadigar qalıb,
Şükür, bu cəngdən də biz çıxdıq qalıb!

Dağ-qayası yalçın, düzləri qırçın,
Başında şax tacı çinar ağacın!
Çəməni çıçəkli çələng olanım,
Dünyada qəşəngdən-qəşəng olanım,
Bayrağı ay-ulduz, üçrəng olanım,
Gəlirəm, qoynunu aç, Zəngilanım!

ŞUŞADA QILINAN BAYRAM NAMAZIM

*30 ildən sonra! 2021-ci il mayın 13-də
Yuxarı Gövhər Ağa məscidində
Ramazan bayramı namazı qılındı.*

Nə gözəl taledir, nə xoş qismətim,
Doğma yurdda yenə coşdu avazım!
Mərdliyim, qururum, hayam, ismətim -
Şuşada qılınan bayram namazım!

Boy alıb tarixə görk mənliyimdən,
İslam dəyərimdən, türk mənliyimdən,
Qazax, özbək, tacik, turkmənliyimdən-
Şuşada qılınan bayram namazım!

Tanrıya çağırış, haqqqa sədadır,
Paklığa, saflığa, düzə nidadır!
Ürəyə məlhəmdir, ruha qidakdır-
Şuşada qılınan bayram namazım!

Yumruğum sərt dağlar, qayalarımdır,
Zəfərim - çin olan royalarımdır!
Dünyaya sülh dolu dualarımdır -
Şuşada qılınan bayram namazım!

HƏR KƏSİN NƏSİBİ...

Lovqa qarğaların son tikəsini
Tülüklər aldada-aldada yeyib.
Şahın fərmanıyla başlar kəsilib
Tənələr həmişə cəllada dəyib.

Cinayətkar gördüm fağırdan-fağır,
Dolmuş gözlərində yaşı, tökəmmir.
Bilir ki, günahı səbəbdən ağır.
Amma ətəyindən daşı tökəmmir.

Neynirsən taxt-tacı, olmasan aqil,
İpini cəkəcək vəzir-vüzərə.
Qarşında ötsələr yaltaqlar dil-dil,
Demək ki, düşmüsən çətin güzara.

Yeddi qapı sırrdır söz muğamatda,
Səsin zənguləsi, bəmi, zili var.
Mənalı bir yolu tut ki, həyatda
Hər kəsin nəsibi son mənzili var.

MƏLƏKSİMA QƏHRƏMANIM

*Şəhid Cəbrayıl Dövlətzadənin
əziz xatirəsinə*

Yurdun mərd igid oğlu,
Sənə Babək, Koroğlu,
Ya Qoçaq Nəbi deyim?!
Yaraşarmı adına
Bu oxşatma, bu deyim!
Mübarizi anımmı?
Ya Polada yanımmı?
Dağ qartalı Raqifi,
Həsənimi vəsf edim,
Şəhidliyə ucalan
Hər ər oğlu igidim
Şan-şöhrətə layiqdir,
Bu millətə layiqdir,
Cəhənnəmə göndərdin
Neçə namərd azğını.
Necə daşnak faşistin
Üzmüsən boğazını.
Siz ey yad gülləsinə
Sinəsini gərənlər,
Azadlıq həvəsinə
Həyatını verənlər!
Vətən eşqinə yanıb,
Kükrediniz, coşdunuz,
Şəhidlik zirvəsində
Siz haqqa qovuşdunuz.
Qürurla dolaşdıqca
Azad eli-obanı,
Səcdəgaha çevrilir
Şəhidlər Xiyabarı!

XUDA YAR OLDU

Yurdun Xudayar oğlu,
Xuda yar olmasaydı,
ulu əcdadlarını
qoynunda əzizləyən
torpağın nəfəsindən,
səni öndə gözləyən
yurd-yuva həvəsindən,
sənin şücaətini
addım-addım izləyən
mərdlərin nərəsindən
güc ala bilərdinmi?
Şəhidlik zirvəsinə
ucala biiərdinmi?!..

Xuda yar olmasaydı,
o dumanlı dağların
başında durardınmı?

Sıx dumandan özünə
bir xeymə qurardınmı?
Xuda yar olmasaydı,
o mehriban səsində,
həzin, rəvan səsində
zəngulə vurardınmı?

Xudayar olmasaydı,
doğma yurduna dönəmək,
duşməni əzib enmək
olardımı nəsibin?!..
Xudadan gələn səssdir
o Xudayar təsnifin!
Xalqın Xudayar oğlu,
Hər bir qəhrəmanımın
ürəklərdə var adı,
Əbədi yaşayacaq
şəhid Xudayar adı!

YARANDIM

Gen olan bu dünyada,
Mən bir dünya yarandım.
Vardım, gəldim, nə fərqi?
Ya döndüm, ya yarandım.

Fəndlər gördüm dünyada,
Fərqlər gördüm dünyada,
Dərd-sər gördüm dünyada
Duya-duya yarandım.

Bir duygudan baş aldım,
Bir sevgidən xoş oldum,
Gözlərimdən yaş aldım
Döndüm suya, yarandım.

İnsan özü zərrədir,
Həmişə nəzərdədir.
Nəyim var sözlərdədir,
Mən - ideya, yarandım.

KEÇDI

Var-dövlətə uymadım
Şan-şöhrət də yan keçdi.
Varkən vari duymadım,
İndi də ki çox gecdi.

Fürsəti verdim bada,
Qəm eyləməm nəbadə.
Eh, ötənə min qada,
Onsuz da sonu heçdi.

2021 - NİZAMI GƏNCƏVİ İLİ

ƏSMƏR CƏFƏRLİ

*İsmayıllı rayon Keyvəndi kənd tam orta məktəbinin
Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimi,
Bakı Dövlət Universitetinin bakalavri,
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin magistri*

NİZAMI GƏNCƏVİ MƏKTƏBİ

XOSROV ƏL-USTADIN YARADICILIĞININ ÖYRƏNİLMƏSİNDƏ NİZAMI GƏNCƏVİNİN ROLU

XII əsrд Azərbaycanda Atabəylər mühitində bir çox Azərbaycan yazıçı və şairləri fəaliyyət göstərmışlər. Azərbaycan yazıçı və şairləri içərisində Nizami Gəncəvinin müəsiri olan Əbu Bəkr İbn Xosrov əl-Ustadın xüsusi yeri vardır. Son dövrlərə qədər onun haqqında heç bir məlumat əldə edilməmişdir.

Hazırkı dövrdə də onun yaradıcılığını tam olaraq araşdırmaq mümkün olmamışdır. Müxtəlif mənbələrdən alınan məlumatlara görə, Əbu-Bəkr İbn Xosrov əl-Ustad XII əsrin 40-ci illərində Gəncədə doğulmuş, yüksək mədrəsə təhsili almışdır. Öz biliyi, savadı ilə yüksək şöhrət qazanmış, buna görə də Atabəylərin diqqətini cəlb etmiş, saraya dəvət edilmiş, gənc Atabəy şahzadələrinin, xüsusən Əbu-Bəkrin təlim və tərbiyəsi ilə məşğul olmuşdur. Əbu Bəkr İbn Xosrov əl-Ustad sonralar görkəmli şair kimi şöhrət qazanmış, Nizami Gəncəvinin yaxını və dostu olmuşdur. O, "Munisnamə" adlı əsərin müəllifidir.

"Munisname" əsəri fars dilində yazılmışdır. Əsərin meydana çıxmışında akademik Ziya Bünyadov və şərqsünas professor Rüstəm Əliyevin böyük əməyi olmuşdur. Bu əsəri Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qurulması ərəfəsində - 1920-ci ilin aprelində Böyük Britaniyaya aparmış və "Min bir gecə" adı ilə London muzeyinə vermişlər. İngilis alimi Q.M.Meredit-Ouns əsəri nəzərdən keçirmiş, onun "Min bir gecə"

ilə bilavasitə əlaqəsi olmadığını, "Munisnamə" adlı müstəqil əsər olduğunu öyrənmiş və 1974-cü ildə "Iran və islam" jurnalında əlyazmanın qısa təsvirini vermişdir. Z.İ.Bünyadovun səyi nəticəsində Britaniya muzeyindən əlyazmanın fotosurəti alınmışdır. Elmi yaradıcılığının son dövründə əsasən nizamişunas kimi fəaliyyət göstərən Rüstəm Əliyev əlyazma üzərində böyük zəhmətlə işləyərək Xosrov əl-Ustadın bu irihəcmli əsərini fars dilindən rus dilinə tərcümə edərək nəşr etdirmişdir. Rüstəm Əliyev əsərin tərcümə zəhmətinə qatlaşmaqla kifayətlənməmiş, əl-Ustadın ədəbi-elmi fəaliyyətini imkan daxilində üzə çıxarmaqla yanaşı, Nizami - əl-Ustad əlaqələrini, bu əsasda Nizami sənətinin mənbə və köklərini, sirlərini aydınlaşdırmağa çalışmışdır. Buna "Munisnamə" ilə yanaşı, Nizaminin bir sıra qeyd və işarələri də imkan vermişdir.

Əl-Ustad öz əsərinə bir neçə səhifəlik çox məraqlı bir mütənnəsə yazmışdır. Bədii mütənnəsənin klassik nümunələri XII yüzillikdə məhz Nizami Gəncəvinin poemalarında və Xosrov əl-Ustadın "Munisnamə" əsərində özünü biruzə verir. "Munisnamə"nin mütənnəsəsində rəsmi girişdən sonra Əbu Bəkr insanın öz nitqi ilə şərəfli olduğunu, sözdən daha qiymətli bir gövhər olmadığını və onun da Tanrı tərəfindən ancaq insana göndərildiyini yazar. Ustada görə bədii söz mənzum olduqda onun qiyməti daha da artır. Eləcə də mütənnəsədən aydın olur ki, əl-Ustad "Mənsur və Mərcan", "Sənəm və Əcəm", "Mehr və Müştəri", "Nakiza-yi kitab-i Əlfiyyə və Şəlfiyə", "Rahət ər-Ruh", "Nüzhətəl-Məclis" kimi altı böyük

əsərin müəllifi olmuş, bunların bir qismi nəsrli, bir qismi nəzmlə yazılmış və Atabəylərə - Cahan Pəhləvana, Qızıl Arslana, Əbu-Bəkrə ithaf edilmişdir. Əbu-Bəkr İbn Xosrov əl-Ustad dünya və şəriət elmlərinə bələd olan, bilikli və təcrübəli bir alim, yazıçı, şair kimi tanınmışdır. Rüstəm Əliyevin fikrincə, "Ustad" ləqəbini də buna görə qazanmışdır. "Munis-namə"dəki bir çox hadisə və fikirler, Rüstəm Əliyevin qeyd etdiyi kimi, sözbəsöz Nizaminin fikirləri ilə üst-üstə düşür. Nizami Gəncəvi "Xosrov və Şirin"in "Kitab üçün üzr" bölüməsində yazır:

*Bir Allah bəndəsi dostum var idi,
Xeyli mehribandi, vəfadər idi.
Şir kimi arxaydı mənə hər zaman,
Düşmənə qılındı, mənəsə qalxan.
Aləmdə biliklə qazanmışdı ad,
Onunla yaşardı dünyada dilşad.*

Nizami göstərir ki, bir gün həmin vəfali dostu qəzəblı və pörtmüs halda qapısını döyərək onu "boş-boş hekayələr" yazmaqdə, istedadına layiq mövzularla məşgul olmamaqdə təqsirləndirir. Nizami "Xosrov və Şirin"dən parçalar oxuduqdan sonra doslu sakitləşir:

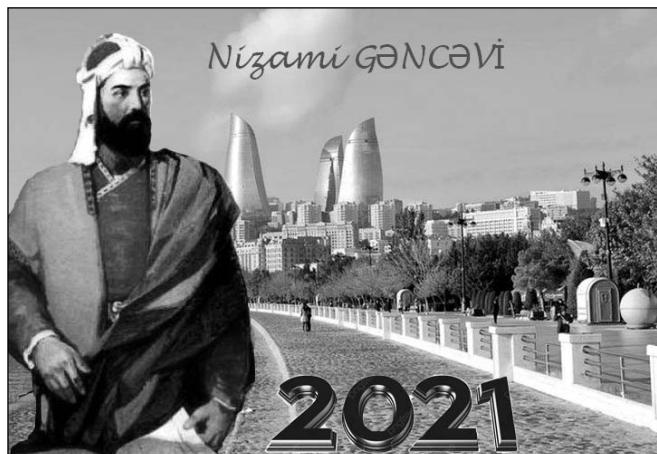
*Şirin dastanını eşidən kimi,
Şirin olduğunu uddum dilimi, - deyir.*

Nizami ilə Əbu-Bəkrin həm bədii-estetik fikir, həm də əsərlərinin məzmun yaxınlığı barədə əsaslı fikir söyləyən R.Əliyev mülahizələrini ümumiləşdirərək Nizaminin və Ustad Əbu-Bəkrin etik, estetik və sosial-siyasi baxışlarının ümumi olduğunu yazır. O, həmçinin onların ümumi vətən - Gəncə, nəhayət, öz əsərlərini bu və ya digər Atabəyə - Məhəmməd Cahan Pəhləvana, Qızıl Arslana, Əbu-Bəkr Nüsrət əd-Dinə həsr etmələri onların yaşadı olmaqla bərabər, bir-birini yaxşı tanıdlarılarını yazır.

NİZAMI GƏNCƏVİ YARADICILIĞINDA QADINA YENİ BAXIŞ

Dünya ədəbiyyatının aparıcı mövzusunun məhəbbət mövzusu olduğu hec kəsə sərr deyildir. Dünya bədii fəlsəfi ədəbiyyatında daha cox məhəbbətin bir növü - qadınla kişi arasındakı məhəbbət öz əksini tapmış və bu zəngin, çoxçalarlı duyğunun başqa tərəfləri müəyyən mənada kölgədə qalmışdır.

Dünya ədəbiyyatının müxtəlif dövrlərinə nəzer salsaq görərik ki, qadın-kisi münasibətlərinə baxış heç də birmənalı olmamışdır. Məsələn, qədim yunan cəmiyyətində qadına ayrılan ikinci dərəcəli rol böyük filosof Aristotelin əsərlərinə də təsirsiz qalmışdır. O, məhəbbəti qadınla kişi arasındakı münasibətlərdən daha cox insanla Tanrı arasındakı münasibətlər kimi qiymətləndirmişdir.

Qədim türk dastanlarında qadına münasibət məsəlesi daha maraqlıdır. "Kitabi - Dədə Qorqud" dastanının elə birinci boyundan biz qadınların kölə vəziyyətində, ikinci dərəcəli məxluq olmadığını görürük. Maraqlıdır ki, "bu, təkcə qadınların özləri tərəfindən deyil, kişilər tərəfindən də etiraf edilir. Məsələn, Bayındır xanın buyruğu ilə oğlu, qızı olmadığına görə qara çadırə aparılan, altınə qara keçə döşənib qara qoyunun ətindən qovurma yedirdilən və bir oğuz bəyi kimi bu baxımdan izzəti-nəfsi təhqir edilən Dirsə xan "bu qara eyib bana ya bəndəndir, ya xatundandır" deyir. Göründüyü kimi, Dirsə xan kişi və qadın arasında günahları tən bölür".

Məhəbbətin kişi ilə qadın arasındaki qeyri-qanuni akt kimi təqdiminə abidədə cəmi iki yerdə rast gəlmək olur - "Basatın Təpəgözü öldürüdü boy"da çobanın pəri qızı ilə münasibəti, "Uşun qoca oğlu Səgrək boyu"nda yetim qızla yetim oğlanın münasibəti. "Məhəbbət mövzusunda həya-abır baryerinin keçilməməsi, açıq-saçıq səhnələrin verilməməsi və bunun ümumiyyətlə eyib sayılması sonrakı ədəbiyyatımızda da öz ənənələrini möhkəm qoruyub saxlayır və bu baxımdan, məsələn qonşu İran ədəbiyyatı ilə fərq nümayiş etdirir". Bu isə hər şeydən əvvəl xalqın, müəllifin əxlaqi prinsipləri, mentaliteti ilə bağlıdır. Müqayisə üçün deyək ki, orta əsrlər şərqində geniş yayılmış "Ölfifyə-şəlfifyə" janrında əsər yaratmış Fəxrəddin Əsəd Gürganının (XI əsr) kişi və qadın arasındaki cinsi münasibətlərin bədii təsvirinə həsr olunmuş "Vis və Ramin" açıq-saçıqlığına, açıq səhnələrin təsvirinə görə hətta iranlı alımların özləri tərəfindən tənqid edilmişdir.

İnsan cəmiyyətinin yaranmasının qadınla bağlı olmasına baxmayaraq, zaman-zaman qadına münasibət çox adı olmuşdur. İslamiyyətdən əvvəl qadın kisinin şəhvətinə məhkum olunan adicə bir varlıq idi. Kəbəsiz qadınlar ən adı canlı kimi H.Cavidin də dediyi kimi, "ən nəfis işvəli bir qüvvə" - deyə başqasının zövqünə, istəyinə uyğun olaraq alınib-satılırdı. Cəmiyyətin ayrılmaz tərkib hissəsi olan qadınlara

münasibət müxtəlif dövrlərdə və quruluşlarda, islamaqədərki sivilizasiyalarda çox acınacaqlı bir şəkil almışdı. "Şərqə mədəniyyət ixrac edən" qərb dövlətlərində bu günə qədər qadınların bir çoxu eyləncə alətidirlər. Təəssüflər olsun ki, bu cür arzuolunmaz hallar bizim məmləkətdən də yan keçməmiş və illərlə formalışmış əxlaqımızın içindən parçalanmasında öz təsirini göstərmüşdür. Lakin təmiz bir din olan İslam öz gəlişiyələ bu zərif məxluqların mənəvi və fiziki cəhətdən əzilməsinin üstündən xətt çəkmiş, qadını öz layiq olduğu zirvəyə qaldırmışdır.

Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli sənətkarlarından Nizami elə bir dövrdə yaşayırkı ki, hələ insanlığın etik-əxlaqi prinsiplərinin ədəbiyyata yol alması təzə-təzə formalışmaqdır idi. Nizamidən əvvəl, istərsə də onun yaşayıb-yaratdığı dövrdə qonşu xalqların əxlaq normaları və prinsipləri ilə türk etik-didaktik yaşayış və davranış prinsipləri, eləcə də qadına baxış və ona münasibət, cəmiyyətdə qadına ayrılan yer və rol haqqında düşüncələr, qadın şəxsiyyətinə verilən qiymət arasında böyük fərqlər aşkarlaşdırmaq mümkündür. Elə buna görə də fars etnik ədəbi mühitində geniş yayılmış açıq-saçıq, çox zaman isə ədəbsiz səhnələr türk ədəbi mühiti üçün məqbul sayılmır, yolverilməz hesab edilirdi. Nizaminin ümumən insanlara verdiyi qiymət qadınlara da aid edilir. Şairin yaratdığı qadın obrazları cəmiyyətin müxtəlif zümrələrindən, təbəqələrindən götürülmüşdür. Bunların arasında hökmədar da var, kəniz də var, döyüşü də.

İlk pəməsi "Sirlər xəzinəsi"ndə qadın surəti və onun cəmiyyətin aparıcı qüvvəsi kimi öz haqq və hüququnu tələb etməsi "Sultan Səncər və qarı" mənzüməsində çox inandırıcı bir şəkildə verilmişdir:

*Zülm edib bir dul qarıya çox uddurmuşdular qan,
O da Sultan Səncərin tutaraq yaxasından,
Dedi: "Səndə zülm az görməmişəm qulaq as,
Səndə gördüyüüm zülm əsla hesaba siğmaz
Bir kefli darğa gəlib evimdə məni döydü-döydü,
Salıb təpik altına məni doyunca söyüdü-söyüdü.*

Göründüyü kimi Nizami Gəncəvi dul və yaşılı qadının dili ilə ölkəyə və qadına düzgün münasibəti bərqpərar etməyə çağırır.

Nizami poemalarının qadınlarını birləşdirən ümumi xüsusiyyətlər vardır: zəriflik və gözəllik, zəka və sədaqət, tədbirlilik və səmimiyyət. Əsərlərdə qadının əksər hallarda bir tərbiyəçi, nəsihətçi kimi çıxış etməsi onun analıq funksiyasından irəli gəlir. "Qadına münasibət məssələsində öz sələfləri və müasirləri içərisində tutduğu unikal üstün mövqeyi aydın başa düşən şair, yeri gəldikcə həməsrlərinin qadına baxışını da bu və ya digər bir obrazın dili ilə ifadə etməyi və buna öz sənətkar etirazını bildirməyi də unut-

mur. Şairin qadınlığa hüsn-rəğbəti o qədər böyükdür ki, o, hətta mənfi qadın obrazı da yaratmamışdır". Nizaminin qadın obrazları əsasən xeyir işlərdə fəaliyyət göstərir, o dövrde geniş yayılmış qadın hiyləsi və fitnəsi haqqında təsəvvürlərə qətiyyən cavab vermirlər. Bu isə hər şeydən əvvəl ondan irəli gəlir ki, Nizami qadına bir ana kimi baxır və bu analıq funksiyasını o, qlobal kontekstdə götürür. Nizami poemalarında qadının əksər hallarda bir tərbiyəçi, nəsihətçi kimi çıxış etməsi də məhz onun analıq funksiyasından irəli gəlir. Nizaminin qadın obrazları gözəllik etalonu olduqları kimi, həm də nəciblik, xoş əxlaq, sədaqət simvoludurlar.

Nizaminin qadın obrazları şəriət ehkamları qarşısında itaət göstərir, xoşbəxt həyatı ancaq namuslu nügahda görülür. Bu cəhətdən şairin Şirin, Leyli kimi qəhrəmanları xarakterikdir.

Nizami Gəncəvinin ikinci poeması "Xosrov və Şirin" də qadın azadlığı, onun sevib-sevilmesi, haqqını tələb etməsi, ana kimi yüksək bir ada layiq olması və cəmiyyətin aparıcı qüvvəsi olması, bəşəriyyətin onsuз yetim qalması ideyası çox bariz şəkildə göstərilmişdir. Müəllif əsərdə Şirinin bibisi Məhinbanunun qardaşı qızına verdiyi nəsihətlərdə qadın qürurunun hər şeydən üstün olduğunu vurguluyır:

*Bilər göylər də, vardır səndə ismət,
Sənə şahlıq olar dünyada qismət.
Əgər o Aydırsa, biz də Afitabiq,
O Keyxosrovsə, biz Əfrasiyabiq
Qəbahətdir kişi ardunca getmək
Qadınlarçun eyibdir böylə etmək.
Və ya:
Qadınlar var durar orda ərən tək,
Kişi çoxdur, qaraüzdür ölü tək.*

Bu sözlərlə Məhinbanu Şirini eşqində alçalmamağa, məgrurluğunu sindirməməga çağırır.

Nizaminin Şirini sevir, lakin sevgini cismani ləzzət almaq, şəhvani ehtirasına tabe olmaq kimi başa düşmür. O, sevgiyə daha real, yüksək düşüncə ilə yanaşır, yaxşı adı hər şeydən üstün tutur, hissərinə qalib gəlməyi bacardığı üçün insan kimi ucalır, namuslu məhəbbət fədaisinə çevirilir. Qadın-kisi münasibətlərində Nizaminin görmək istədiyi əsas cəhət halallıqdır, yəni xalqın uzun əsrlər boyu üstün tutduğu əxlaqi normalara uyğunluqdur. İlk poeması "Sirlər xəzinəsi"ndə Nizami məhəbbəti müxtəlif yönəldən izah etmiş, məhəbbəti humanizm, insana məhəbbət şəklində vermişdir. Nizami bu məhəbbəti "həvəsnamə"yə qarşı qoyur və buna görə də sifarişinin tələbi ilə "həvəsnamə" yazmalı olduğundan şikayətlənir. "Ancaq Nizami qarşısına "həvəsnamə"ləri kor-koranə təqlid etmək məqsədi qoymamış, şəhvət və ehtiras mənalarını ifadə edən həvəs sözünə yeni fəlsəfi

məzmun vermiş və bu janra gətirdiyi yeniliyi "ağılı həvəsləndirən pak həvəs" yaratması ilə izah etmişdir".

Nizaminin "Xosrov və Şirin" əsərində verilən Şirin obrazı uzaqgörən və ağıllıdır. Şirin sevdiyi insanın mənəvi cəhətdən kamilləşməsinə, həyatda mərhələ-mərhələ yüksəlməsinə kömək edir. Uzun müdət şahlığın verdiyi imtiyaz və imkanlar nəticəsində Xosrov səhvlər edir, cinayətə gedir. Həyatda Şirin kimi günəş təbiətli bir şəxslə qarışlaşması, onu sevməsi Xosrovun üzündəki eybəcərlik pərdəsini tədriçən cirib atır, qəlbinin dərinliklərində gözəlliyə, məhəbbətə olan güclü meyil onu ucaldır, xirdalıq, yüngüllük, səthilik içində batıb qalmağa qoymur. İki fərd arasındakı məhəbbət əslində Nizami üçün fəlsəfi fon rolunu oynayırdı və bu kontekstdə o, öz yüksək humanist ideyalarını şirin bir dillə çatdırmaq, məhəbbətin köməyi ilə insanı kamilləşdirmək, gözəlləşdirmək, vəhşi ehtiraslardan və instinktlərdən uzaqlaşdırmaq, bu dünyanın gözəlliklərindən həzz almağa yönəltmek istəyirdi.

Qadının ailəyə, nigaha bu qədər sədaqəti Nizami yaradıcılığında əsas yer tutur. Nizaminin Leylisi, Şirini ailə-nigah məsələlərində xalq adət-ənənələrinə hörmətlə yanaşaraq ləyaqəti hər şeydən üstün tuturlar. "Qadını "ya pərdədə, ya da gorda" görmək istəyən İsgəndərin bir qədər sonra Nüşabənin ağlı qarşısında heyran qalması buna nümunədir".

Şairin beşinci poeması "İsgəndərnamə"dəki Nüşabə sureti xüsusilə diqqəti cəlb edir. Nizaminin Nüşabəsi sanki bütün qadın obrazlarının tamamıdır. O, qadın haqlarının müdafiəçisi, qadın müdrikliyinin mücəssəməsidir:

*Erkək tİNƏTLİYƏM OLSAM DA QADIN,
HƏR İŞİ BƏLLİDIR MƏNƏ DÜNYANIN.
MƏN DƏ BİR ASLANAM, DÜŞÜNSƏN BİR AZ,
ASLANIN ERKƏYİ, DİŞİSİ OLMAZ.*

Nizami Gəncəvi özünəqədərki ədəbiyyatda qadına olan bütün baxışların səmtini böyük sərkərdə İsgəndərin dilindən verilən "qüvvətdə erk?kd?n ucadır adın" sözləri ilə dəyişir.

*BUNUNLA B?RAB?R DIQQ?T EDINC?,
SÖZL?RİN YERLİDIR, DOĞRUDUR M?NC?..
EŞQ OLSUN BU FIKRI SAĞLAM QADINA
MƏRDLİYİN YOLUNU GÖSTƏRİR MANA.*

Müəllif qadın iradəsinin möhkəmləyini, qadın sevgisinin zənginliyini, qadın fədakarlığının intəhəsizliyini bu surətlər vasitəsilə əks etdirir.

Göründüyü kimi, Nizami Gəncəvi adını idarəediçi bir qüvvə kimi, əlçatmaz bir varlıq kimi təsvir edir. Bütün bunlar müəllifin qadına baxışında, o cümlədən o dövr ədəbiyyatımızda qadına münasibətdə bir yenilik idi. O, qadına bu prizmadan yanaşaraq cəmiyyə-

tin təfəkküründə yanlış formalaşmış qadın obrazını təzələməyə, yeniləməyə cəhd göstərir. Müəllif insanları bu yanlış təsəvvürlərdən qurtulmağa səsləyir. Axı qadın cəmiyyətin əsas üzvüdür. Qadın cəmiyyətin yaradıcısıdır. Axı hər bir qadın bir anadır. Nizami burada sədaqət, vəfa, xeyirxahlıq, ismət, ləyaqət, gözəllilik, nəciblik, zəriflik, uca Yaradana inam anlayışlarını məhz "qadın" sözündə, "qadın" anlayışında cəmləmişdir. Dahi sənətkar yaratdığı bu qadın surətləri vasitəsilə cəmiyyətin qadın haqqındaki bütün anlayışlarını alt-üst edir. Onların simasında insan mənəviyyatının əzəmətini, insanın qüdrət və gözəlliyini üzə çıxarıır.

NİZAMI YARADICILIĞINDA ŞƏXS ADLARININ ÜSLUBI-LİNQVİSTİK XÜSUSIYYƏLƏRİ

Ümumi adı ilə farscadan ("Pənc gənc") "5 daş-qas" kimi tərcümə olunan Xəmsə və ya Beşlik Azərbaycanın klassiki Nizami Gəncəvinin 5 əsas əsəridir.

Nizami Gəncəvi öz ölməz beş poeması ("Sirlər xəzinəsi", "Xosrov və Şirin", "Leyli və Məcnun", "Yeddi gözəl", "İsgəndərnamə") ilə dünya ədəbiyyatına tamamilə yeni bir poetik səs, nəfəs gətirmişdir. Nizaminin beş poeması sonralar "Xəmsə" - "Beşlik" adı altında birləşdirilmiş və bu adla da Yaxın və Orta Şərqi xalqlarının ədəbiyyatlarında məşhur olmuşdur. Nizami məktəbinin bir çox ardıcılları ölməz ustاد kimi "Xəmsə" yaratmaq arzusunda olmuş, ancaq bu arzuya az şair çatmışdır. Elə sənətkarlar var ki, onların dəyərli irsi sərhəd və zaman tanımır, bəşəriyyətə güzel töhfədir. Nizami irsi bir hikmət dünyası, hər beysi nəsihət dolu, bitkin və kamildir. Müdrik kəlamları Nizami qələminin qüdrəti ilə elə yaradılıb ki, hər biri öz dəyərini zərrəcə itirməyib, əksinə, zaman keçdikcə məna yükü qazanıb.

O şey ki, bizlərə lap aşikardır.

Orda da bir gizli xəzinə vardır. - deyən müdrik şairin hər misrası, hər beysi hələ tam kəşf olunmamış bir xəzinədir. Bu kəlamları oxuyan insan humanizm, vətənpərvərlik, dostluq, zəhmətsevərlik kimi fəzilətlərdən bəhrələnir.

Nizami poemalarında hər xırda məsələyə böyük diqqətlə yanaşmış, bütün bəşəriyyətə örnek sənət nümunələri yaratmışdır. Fəlsəfi baxışları, söz oyunları, əxlaqi-tərbiyəvi fikirləri ilə yanaşı Nizami yaradıcılığında maraqlı üslubi çalarlara da rast gəlmək olur. Diqqət çəkən məqamlardan biri də adların üslubi-linqvistik xüsusiyyətlərdən böyük sənətkarlıqla yaranması olmuşdur.

Ədəbi dilin bədii üslubunun yaranmasında şəxs

adlarının özünəməxsus yeri vardır. Şəxs adları fərqləndirməyə, fərdiləşdirməyə xidmət edir, bədii əsərlərdə isə emosionallıq və ekspressivlik yaratma keyfiyyətinə də malikdir.

Obrazın adlandırılmasında müəyyən tələblər olsa da, surətlərin dilində işlənən antroponimlər həm əsərin ideyası, süjet xətti ilə, həm də obrazların mənəvi və zahiri xüsusiyyətləri ilə əlaqədardır. Bu baxımdan bədii əsərlərdə mövcud olan antroponimləri vəzifəsinə görə iki qrupa bölmək məqsədə uyğundur: 1) bədii əsərlərdə iştirak edən obrazlara verilmiş şəxs adları, ləqəblər, titullar, ata adları, soyadlar aktiv antroponimlər; 2) ideyanın, süjet xəttinin inkişafı ilə əlaqədar olaraq bədii əsərlərdə bir obraz kimi iştirak etməyən, yalnız personajların dilində yada salınan, xatırlanan şəxs adları, ata adları, ləqəblər, təxəllüslər, soyadlar isə passiv antroponimlərdir. Passiv fonda daxil olmuş adlara "poetik onomastika" nöqtəyi-nəzərindən yanaşlıqda hər birinin əsərin onomastik sistemində öz yeri, vəzifəsi və funksiyası olduğunu görmək olar. Nizami poemalarında şəxs adlarının maraqlı üslubi xüsusiyyətləri vardır. Bunları belə qruplaşdırmaq olar:

1. Personajların adının lügəvi mənası surəti səciyyələndirir, onun əməli ilə eyni olur, şəxs adı ilə obrazın xarakteri arasında əlaqə yaranır.

Əsərin maraqlı oxunmasını təmin edən bədii üsullardan biri də obrazın adının onun əsas ruhu ilə bağlı olmasıdır, yəni personajın adı bədii dildə üslubi keyfiyyətə malik olur. Məsələn, Nizaminin "İsgəndərnəmə" poemasında Nüşabə obrazının adı birbaşa xarakterini təmsil edir. Nüşabə - farsca ağıllı və gözəl qadın mənasını ifadə edir. Nizami mərd, iradəli, ağıllı və bacarıqlı Bərdə hökmdarı Nüşabə obrazını yaratmaqla yeni tipli dövlət başçısından, ədalətli qu-ruluşdan söhbət açmışdır. Nizaminin Nüşabəsi təkcə gözəlliyi ilə deyil, həm də ağılı ilə böyük sərkərdəni öz qarşısında heyran edir. Artıq adını oxuduqda oxunun gözündə bu qadının əzəməti canlanır.

Eyni bu üsluba Nizaminin "Xosrov və Şirin" poemasında da rast gelirik. Şirin farsca sevimli, cana yaxın mənasında işlədir. Nizami Gəncəvi Şirin obrazını bu poemasında əsas obyekt kimi mərkəzdə saxlayır (günəş kimi) və bütün hadisələr onun ətrafında cərəyan edir. Şirin yalnız xarakter nümayiş etdirməklə, hadisələrə adekvat cavab verməklə nümunəyə çevrilir. Nizami Gəncəvinin çizdiyi hadisə tra-yektoriyaları daha çox Şirinin əhvalını, düşüncəsini, xasiyyətini bəlli etmək üçün sanki qurulub. Və istənilən situasiyada biz dəfələrlə qarşımızda mükəmməl Şirin obrazını görürük. Daha düzgün ifadə etsək, mükəmməl qadın strukturunu, sütununu görürük:

*Dodağı şirindir, adı da Şirin,
Na Şirindən şirin insan mən gördüm
Şirin də o şirin ləblər içində
Aya bənzəyirdi Ülkər içində.*

Məhinbanu - farsca böyük xanım mənasındadır. Əsərdə Məhinbanu öz məsləhətləri ilə həqiqətən də adının mənasının haqqını vermiş olur. Şirini qadın qürürunu hər şeydən üstün tutmağa səsləyən Məhinbanu ona yol göstərir.

*Şəmira adlanır o göyçək qadın,
Böyükdür mənası bu gözəl adın.
Cürətdə kişidən heç geri durmur,
Böyük olduğundan Məhin Banudur.*

Rövşənək- ("İsgəndərnəmə" poemasında, Dara-nın qızı) farsca aydın, işıqlı mənasını verən rövşən sözündəndir. Şair özü də bu adın mənasına işarə edərək yazmışdır:

*Könlünüü çevirmə Rövşənəyimdən,
Təbii işıqla Günəş olur şən.*

"Leyli və Məcnun" poemasındaki Nofəl adı da maraqlı üslubi çalara malikdir. Bu ad çox güman ki, farsca yeni mənasında olan nov və uğur, səadət, müvəffeqiyə mənasında olan fəlah sözlərinin birləşməsindən əmələ gəlmışdır. Və Şair Nofəli təqdim edərkən bütün bu xüsusiyyətləri sadalayır:

*O yerdə mehriban, olduqca qoçaq
Dəmir kimi möhkəm, mum kimi yumşaq,
Nofəl adlanılan bir igid vardi,
Ərəblər önungə boyun burardı*

2. Tarixi şəxsiyyətlərin adları işlənmişdir:

Nizaminin poemalarında olduqca çoxlu tarixi adlara rast gəlirik. Bura həm dini adlar, həm də sərkərdə şah adları daxildir. Mədhlərində Məhəmməd Peyğəmbərin adını çəkən Nizami Adəmlə Həvvənin adlarına da toxunur:

*Yoxluğa bəxtiyarlıq işığı saçdı Adəm,
Varlığın qapısını üzünə açdı Adəm.*

"Süleyman və qoca əkinçi" hekayəsində Süleyman peyğəmbərdən, "İsanın hekayəti"ndə İsa peyğəmbərdən bəhs edir.

Eyni zamanda "Sirlər xəzinəsi"ndə Nuşirəvan, Sultan Səncər, Cəmşid obrazları tarixən var olmuş şəxsiyyətlər olmuşlar.

Ənuşirəvan (öləməz ruhlu deməkdir) 531-579-cu illərdə İranda hökmranlıq etmiş böyük Sasani padşahı, Sultan Səncər (əzab verən deməkdir) 1118-1157-ci illər arasında Böyük Səlcuq sultəni, Harun ər-Rəşid isə Abbasilər sülaləsinin xəlifəsi idi.

Nizami bu adlara yeni nəfəs vermiş, bu obrazları şah, hökmər-xalq, ədalətli idarəetmə məsələlərində ön plana çəkmişdir.

Dara obrazı - "İsgəndərnamə" poemasında Dara sahib olan, malik olan mənasında işlənir ki, bu da obrazın xarakterinə tam uyğun gəlir. Poemada Dara öz sərkərdələrinin xəyanəti nəticəsində ölərkən İsgəndərə vəsiyyət edir qızı Rövşənəyi də "süfrə yoldaşı" etməyi ona tapşırır.

3. Simvollaşmış adlardan istifadə edir:

"Leyli və Məcnun" poemasında Leylinin, Məcnunun adları, "Xosrov və Şirin" də Fərhadın adı bədii ədəbiyyatımızda simvollaşmışdır.

Xosrov adı hakim, hökmdar; xeyirxah, xeyir verən anlamında, Fərhad-anlayan başa düşən anlamında işlənir. Amma Nizamiyə qədər bir çox sənətkarlar "Xosrov və Şirin" mövzusuna və bu adlara müraciət emişlər. Simvolik olaraq Xosrov və Şirinə ilk dəfə müraciət edən Firdovsi olmuşdur. Lakin Nizami Firdovsinin "Şahnamə" də bu mövzunu yarada bilmədiyi vurğulayır. Bildirir ki, Firdovsi qoca idi deyə bu dastanı lazımlıca əks etdirə bilməyib:

*Altmışda, sevginin, eşqin həyəcanı
Titrədə bilməzdə yorğun qocanı.*

Bu baxımdan deyə bilərik ki, Nizaminin Xosrovu, Fərhadı ona qədərki ədəbiyyatda və Nizamidən sonrakı ədəbiyyatda simvollaşmışdır. Xosrov gücü, var-dövləti, Fərhad isə ağlı, saf sevgini simvolizə edir.

Nizami bu əsərdə göstərir ki, ağıl (Fərhad) heç də gücdən və var-dövlətdən (Xosrov) geri qalmır. Nə-zərə alsaq ki, "Xosrov və Şirin" şah sıfarişi ilə yazılb, onda bu cəsarətli ideya sayıla bilər. Ancaq Nizami ardıcılları (Nəvai, Arif Ərdəbili və s.) bu ideyadan uzaqlaşdırılar, Fərhadı da şahzadə kimi təqdim etdilər.

4. Real həyatdan götürülmüş insanların prototipini yaradaraq obraz yaradır:

"İsgəndərnamə" poemasındaki İskəndər obrazı tərixi şəxsiyyətin prototipidir. Nizami bu obrazdan istifadə edərək təxəyyülündə olan şah obrazını yaradmışdır. İsgəndər adının mənası böyük ölçüdə "qalib", "müdafiəçi" mənasını verən qədim yunan Alexander ləqəbinin mənası ilə üst-üstə düşür.

*Məclisdə Feyləqus oğlu İsgəndər,
O pəri qızlara salmadı nəzər...
Beşiyi öpərək oldular dilşad,
Uşağa qoydular İsgəndərus ad.*

"Xosrov və Şirin" poeamasındaki Şirin obrazını da Nizaminin həyat yoldaşı Afaqın prototipi kimi başa düşmək olar. Şübhəsiz, Afaq tam mənada Şirinən prototipi deyil, amma bu da həqiqətdir ki, Nizami bu obrazı yaradarkən, çox sevdiyi Afaqdan təsirlənib, onun müəyyən keyfiyyətlərini Şirinən simasında

canlandırıb. Necə ki, Şirinin ölümünü təsvir edərkən özü də deyir:

*Oxu bu dastanı qəlbində kədər,
O gözəl Şirinçün ağla bir qədər.
Çünki tez tərk etdi o bu aləmi,
Cavanlıqda soldu qızılıgül kimi.
Qıpçaq bütüm təki ox kimi süzdü,
Afaq sevgilimin sanki özüydü.*

5. Obraz adlarını xalq əfsanələrindən götürür:

"Xəmsə" də əfsanələrdən götürülərək obraz adı kimi istifadə olunan adlar əsasən Azərbaycan və fars əfsanələrindən alınmışdır.

"Sırlar xəzinəsi" ndə "Cəmşidlə cavan Yavərin hekayəti" ndə Cəmşidin adını İran miflərindən götürmüştür. Eyni zamanda, "Firidunla ceyranın hekayəti" ndə də Firidun Firdovsinin "Şahnamə" eposunun qəhrəmanlarından biridir və qədim İran əsatirində əfsanəvi bir şahdır.

6. Adları folklorдан, xalq ədəbiyyatından götürür:

Məlumdur ki, Nizami Gəncəvi "Leyli və Məcnun" poemasının mövzusunu rəvayətlərdən, əfsanələrdən götürmüştür. Amma şair mövzuya öz dəstxətti ilə yanaşmış, əsərdəki obrazların adını xüsusi üslubla işləmiş, hər bir adı mənalandırmışdır. Adların obrazların xarakterinə uyğun səviyyədə çatdırılmasına xüsusi fikir vermişdir. Şair Leyli obrazı haqqında yazar:

*Bir ona düşmüşdü hamının meyli,
Zülfü də leyli idi ,adı da Leyli.*

"Leyl" ərəbcə gecə, qaranlıq mənasını verir. Leyli adının qara ilə eyniliyi sanki onun faciələrindən, bəşinə gələcəklərdən xəbər verir.

Ösərin ikinci qəhrəmanı Qeys də öz adı ilə yox, xalq tərəfindən verilən Məcnun ləqəbi ilə daha çox tanınır. Qeys ərəbcə ölçü, miqdar, Məcnun isə dəli, divanə anlamında işlənir.

*Biçarə Qeys də əlacsız qaldı,
Bu Məcnun sözünü üstünə aldı.*

Nəticə olaraq qeyd edim ki, Nizaminin "Xəmsə" si bir dəryadır. Adlar bununla kifayətlənmir. Burada araşdırılacaq olduqca maraqlı mifonimlər, zoonimlər, agionimlər (müqəddəs adlar) kosmonimlər, toponomislər, antropomislər, eyni zamanda maraqlı üslubilinqvistik çalarları olan epizodik şəxs adları vardır. Nizami bu adları incə-incə işləmiş, mənalandırmışdır. Düşünürəm ki, Nizaminin "Xəmsə" sində işlətdiyi bütün adların tədqiq edilməsi həm Nizami Gəncəvinin sənətkarlıq xüsusiyyətlərinin öyrənilməsinə, həm də dilciliyimizə çox böyük faydalara verər.

RAMİZ İSMAYIL

ƏLLİ İLDİ

Könlüm viran, qəlbim talan,
Yar, gəzirəm əlli ildi.
Xəstə düşən dərman gəzər,
Qar gəzirəm əlli ildi.

Bu sevdanın adı nədi,
Duzu, tamı, dadı nədi?
Ocaqdırsa, odu nədi?
Qor gəzirəm əlli ildi.

O yolları yordu gözüm,
Yollarda nə gördü gözüm?
Nuru gedib, tordu gözüm,
Kor gəzirəm əlli ildi.

Bu həsrətin yaşı qara,
Ürəyimin başı yara.
Kəfən geyib yaşayıram,
Gor gəzirəm əlli ildi.

O gözəldə gözüm qaldı,
O tilsimdi, o xəyaldi.
Mən Ramizəm, dilim laldı,
Kar gəzirəm əlli ildi.

SEÇİM DEDİM...

Bu dünyada yaman da var,
Yamandan pay uman da var,
Yaxşıya göz yuman da var,

Yaxşılıarı yamanlardan -
Seçim dedim, - seçəmmədim.

Bir gözəlin butasıydım,
Əllərindən tutasıydım.
Vüsalına çatasıydım,
Səadətin şərbətini -
İçim dedim, - içəmmədim.

Sevincimdən əzabım çox,
Sualım var, cavabım yox.
Günahım az, savabım çox,
Suçum varsa, bağışlayım -
Keçim dedim, - keçəmmədim.

Ramiz, söylə möhürbəndi,
Yolumuz qıl körpüdəndi.
Həyat zəmi, ömür dəndi,
Fələk göyə sovurmamış -
Biçim dedim, - biçəmmədim.

QOÇ OLMAZ

Qoç olmaz yetim quzudan,
Qoç oğlundan qoç törəyər.
Bar gözləmə çürük qozdan,
Törəsə də puç törəyər.

Min illərdir belə olub,
Mərd meydanda bəlli olub.
Dəli oğlu dəli olub,
Gicbəsərdən gic törəyər.

Görmüşük başdan - binadan,
Çörək qədri bilməz nadan.
Zatı qırıqdan, zinadan
Bic doğular, bic törəyər.

Ramiz, sizlat sarı simi,
Söz sindirər hər tilsimi.
Halal olsan arı kimi
Bir bəsləsən üç törəyər.

HƏSRƏTİMİN

Ürəyimdə doğma yurdu -
Yuvası var həsrətimin.
Yalvarıram uçub getmir,
Vəfası var həsrətimin.

Qəlbimdə qəm gözəlləşib,
Gözümdə nəm gözəlləşib.
Saçımda dən gözəlləşib,
Şəfası var həsrətimin.

Hər çətinə, bərkə dözdük,
Bərkə-boşa birgə dözdük.
Nə qəribə görkə dözdük,
Cəfası var həsrətimin.

Ömürlük dost, sirdəş olduq,
Yaman bağribadaş olduq.
Ramiz, daha qardaş olduq,
Şəfası var həsrətimin.

GİLEYLİ

Həyat qəribədir - kimi dindirsən,
Göydən narazıdı, yerdən gileyli.
Allahın ən mömin bəndələri də,
Hərdən ası olur, hərdən gileyli.

Adam var xisləti, məsləki sirdir,
Adam var yaxşılıq, yamanlıq birdir.
Adam var ümidi "oqaq"dır, pirdir,
Adam var seyiddən, pirdən gileyli.

Adam var, can atır, "daş-başa" - çatır,
Adam var, əlləri boz daşa çatır.
Adam var, cütləyib şəş qoşa atır,
Yek atıb uduzan zərdən gileyli.

Ramiz, çoxdu hələ səni duymayan,
Nifrətdən, qeybətdən gözü doymayan.
Bir-birinə xətir-hörmət qoymayan,
Ər arvaddan, arvad ərdən gileyli.

MƏNI

Belə yaşamağa yaşamaq desəm,
Il ağlar, ay ağlar, gün ağlar məni.
Baş aça bilmirəm sirri-xudadan,
Tutub batmadığım günahlar məni.

Baş götürüb hara köcüm, görəsən,
Nə imiş təqsirim, suçum, görəsən?
Harda tükənəcək gücüm, görəsən,
Nə vaxt tərk edəcək qınaqlar məni?!

Üzümə gülənlər mələk deyilmiş,
Ağım kəfən imiş, bələk deyilmiş.
Əsən tufan imiş, külək deyilmiş,
Şeytan qucaqlayalar, cin ağlar məni.

Hara getdim, nadan çıxdı qarşıma,
Gülə-gülə zəhər qatdı aşıma.
"Ağlıma gəlməyən gəldi başıma",
Yaram sim bağlayar, sim ağlar məni.

Duyğusuz insana könül bağladım,
Yol gözlədim, ədəb-ərkan saxladım.
Anadan olanda özüm ağladım,
Öləndə bilmirəm kim ağlar məni.

Sevincim, kədərim qoşadır daha,
Yönüm qar-boranlı qışadır daha.
Ramizəm, bir ümid yaşadırdı daha,
Bəlkə bir əhli-dil soraqlar məni.

BU QIZIN

Darağı, güzgüsü düşmür əlindən,
Gözündən od-alov çıxır bu qızın.
Sinəsi köynəyə sığışdırıb daha,
Köynək sinəsini sıxır bu qızın.

Gözəli darağa "bağlayan" nədir,
Güzgü qabağında saxlayan nədir,
Qəlbində kükrəyən, çağlayan nədir?
Baxışı yandırıb yaxır bu qızın.

Yaşılı soyunur, alı geyinir,
Qardaş "qəzəblənir", nənə deyinir.
Ata qürur duyur, ana sevinir,
Naz-qəmzəsi "evlər yixir" bu qızın.

Bir-birinə aman vermir elçilər,
"Hə" alınar, şirin çayı içilər.
Bir gün nişan olar, parça biçilər,
Toyu olar əvvəl-axır bu qızın.

GEDƏCƏK

Ömrümün karvanı yol üstündədi,
Illəri yan-yana düzüb gedəcək.
Qarlı zirvələrdən, şoran çöllərdən,
Bulanıq sulardan üzüb gedəcək.

Qabağına eniş-yoxuş çıxacaq,
Xoşuna gəlməyən çox iş çıxacaq.
Könül bulandıran baxış çıxacaq,
Yersiz tənələrə dözüb gedəcək.

Arzusu, diləyi qalıb yarıda,
Sınıb bərkiməmiş qanadları da.
Gününə bax, - günü keçmiş qarı da,
Ağız əyib, dodaq bütüb gedəcək.

Karvan gedəsidi, kimsə əyləməz,
Geriyə döndərməz, yoldan eyləməz.
Bir mələk gələcək, dinməz-söyləməz,
Əcəl şərbətini süzüb gedəcək.

Ramiz kirpiyində od götürəndə,
Gəzdiyi ciğirlər ot bitirəndə,
Çayını, suyunu yad gətirəndə,
Bəxtindən inciyib küsüb gedəcək,
Həyatdan əlini üzüb gedəcək.

ZAUR USTAC

"Yazarlar" jurnalının baş redaktoru, şair-publisist.

NURANƏ RAFAİLQIZI SÖZÜNÜN NURU

(Nuranə Rafail qızı Fazilova (Rəhimova) yaradıcılığı haqqında qeydlərim)

Salam olsun, çox dəyərli oxucum.
Şükürlər olsun Böyük Allaha ki, sizlərlə daha
bir görüş payı qismətimiz oldu.

Söhbətimizin əsas qayəsi, məqsəd-məramı ədəbiyyat üfiqlərində yenicə parlamağa başlayan, ziya-sından həm dən sökülməsini, həm də qürubun bitməsini gözləyənlərin eyni dərəcədə nur alıb, hə-nirtisinə isinə biləcəkləri ziyadarı sizlərə təqdim etməkdir. Lakin söhbətə başlamazdan əvvəl bir məsələyə toxunmağı özümə borc bildim. Əslində bu yeni məsələ deyil. "Yazarlar və yazılar", "Təra-nə Məmmədin Toru", "Çağdaş örnək yazarlar" və digər yazılarımда, ümumiyyətlə ədəbiyyatdan, müasir yazarlardan söhbət düşən məclislərin çoxunda bu barədə söhbət etməyi daim özümə borc bilmışəm. İndi də əsas məsələyə, yəni Nuranə Ra-failqızının təqdimatına keçməzdən əvvəl bu mə-sələyə qısa münasibət bildirmək istəyirəm.

Hazırda tanıdığımız söz adamlarını iki müxtəlif baxış bucağından qısa dəyərləndirirsək, belə bir mənzərə ilə rastlaşıraq. Müasirimiz olan, artıq kifayət qədər ölkə və hətta onun hüdudlarından kənar da müəyyən qədər tanınmış yaşlı nəslin nümayəndələri. Müstəqillik dövrümüzün ilk illərindən tanınmağa başlayanlar və artıq tanınmışlar. Hələ sovet dövründən yazımağa başlayanlar və müstəqillik dövründə onlara qoşulmuş gənclər də daxil

olmaqla bir qrup yazarlar da var ki, onların yazdıqlarının keyfiyyətindən asılı olmayaraq tanınmayanlar, və ya olduqca məhdud çərçivədə tanınanlar. Bu məsələnin bir tərəfi. Məsələnin ikinci maraqlı tərəfi məhz bu təbəqələşmənin formalaşmasında mühüm rol oynayır.

Yuxarıda üç qrupda təsnifatlaşdırduğumuz yazarları indi ümumilikdə iki əsas qrupa bölə bilərik. Birinci ədəbiyyatçılar, yazarlar, ən azı mətbuatla az-çox əlaqəsi olan şəxslər arasında, yetkin ədəbi mühitdə formaləşən qələm adamları, ikinci isə ədəbiyyatla heç bir əlaqəsi, heç filoloji təhsili də olmayan, heç bir ədəbi əhatəsi olmayan, olduqca müxtəlif peşə sahiblərindən ibarət yazarlar qrupu. Onların nə, hansı keyfiyyətdə yazmağından asılı olmayıaraq bu iki mühüm amil yazarlarımızın yaradıcılığına əhəmiyyətli dərəcədə öz təsirini göstərir. Bu yazının üzdə görünməyib, özülündə dayanan əsas məqsədi məhz bu təsiri azaltmağa xidmət etməkdən ibarətdir. Çünkü, sizlərə təqdim edəcəyim çox istedadlı qələm adamı, söz mucidi, sözlərlə zərgər dəqiqliyi, cərrah həssaslığı ilə davranan Nuranə Rafailqızı da ixtisasca həkim olmasına baxmayaraq, artıq müəyyən bir auditoriyaya sahib şair kimi tanınmağa başlayıb. Onun yaradıcılığına keçməzdən əvvəl istərdim ki, həyat yoluna qısa bir nəzər salaq.

QISA ARAYIŞ:

Nuranə Rafail qızı Fazilova (Rəhimova) 1981-ci ildə Goyçay rayonunda dünyaya göz açmışdır. Orta məktəbi burda bitirdikdən sonra, Odlar Yurdu Universitetinin "müalicə işi" fakültəsinə qəbul olmuşdur. 2007-ci ildən ixtisası üzrə Goyçay Rayon Mərkəzi Xəstəxanasında həkim vəzifəsində çalışır.

Ədəbi fəaliyyətə hələ uşaq yaşlarından başlayaraq, tez-tez rayon və məktəb tədbirlərində öz şeirləri ilə çıxış etmişdir. Şeirləri mütəmadi olaraq Nuranə Rafailqızı təxəllüsü ilə "Milliyət" qəzeti, "Herba-flora", "Yazarlar" jurnallarında işq üzü görmüşdür. 2016-ci ildə Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin təşkil etdiyi "Kiçik yaşlı uşaqlar üçün nəşr, nəzm və dram əsərləri" müsabiqəsində 4-cü yerə layiq görülmüş, qalib əsərlərin yer aldığı kitabda 18 şeiri çap olunmuş, məktəb kitabxanalara paylanmıştır.

2018-ci ildə Goyçay rayonunda təşkil olunmuş "Beynəlxalq Nar Festivalında" nara həsr olunmuş şeir müsabiqəsində "Goyçayın nari" şeiri ilə iştirak etmiş, 3-cü yerlə mükafatlandırılmışdır. 2021-ci ildə çapa hazırlanmış "Həkimlərin söz dünyası" kitabında 10 şeiri ilə həmkarları arasında yer almışdır.

Yenə də 2021-ci ildə "Gəlirk Qarabağ" poeziya antologiyası kitabında 13 şeir və "Kimiłrə qaldı dünya", "Nizami Gəncəvi - 880" antologiyasında 15 şeiri dərc olunmuşdur. "Həyat bizi səsləiyir" antologiyasında yer almışdır. 15 aprel 2021-ci il tarixində Azərbaycan Kütləvi İformasiya Vəstələri İşçiləri Həmkarlar İttifaqı tərəfindən "Qızıl qələm" media mükafatı laureati olmuşdur. Nuranə Rafailqızı eyni zamanda KİV tərəfindən "Fəxri şair" diplomuna layiq görünlüb.

Yuxarıda sadaladığım obyektiv və subyektiv səbəblərdən qaynaqlanaraq yaranan təqəqələşmə və qruplaşmaların aradan qaldırılmasında, bu mümkün olmasa belə ən azından nəticələrin xəfifləşdirilməsinə öz töhfəsini verə biləcək yeganə vasitə təmənənmiş, heç bir əlavə məqsəd güdməyən, ilham mənbəyi, qaynağı söz olan ədəbi tənqid ola bilər...

Keçək əsas məsələyə. Kimdir? Nədən yazır, Nuranə Rafailqızı?

Şair haqqında qısa arayışdan da görürük ki, Cəmiyyətdə formalaşmış, və ya bilərəkdən bu cür təqdim olunan "əlində bir peşəsi olmayan şairlikdən yapışır" fikrinin əksinə olaraq Nuranə xanım ən vacib və belə demək mümkünsə prestijli peşələrdən birinin sahibi - həkimdir. Günümüzün reallıqlarına baxsaq "başını qaşımağa vaxtı yoxdur...", ancaq şeir yazmağa zaman ayıra bilir. Yəni, əslində şeir özünü yazdıraraq, həkimin vaxtını alır. Onu yorğun iş saatlarından sonra gecələri də yatmağa qoymur, qəlbini sızlədir, ruhunu titrədir, misramisra doğulur, böyüyür, qayıdıqqtə tələb edir. Onu incidir, yorur... Səhifə-səhifə, kitab-kitab həkim olmuş adamı sözsöz, misra-misra şair edir. Bu taledən qaçmaq mümkünürmü?! Böyük qətiyyətlə və tam əminliklə bu suala belə cavab verirəm ki, xeyr, bu əsla mümkün deyil. Ruha hopmuş kəlmə-kəlmə şeir, bətnə damla olaraq düşmüş döl, kürəyə damcı-damcı dolmuş su kimidir. O, öz məqamında mütləq zühr etməlidir. Deməli, belə nəticəyə gəlirik ki, şeir yazmağın, şair olmağın bu həkim xanıma gətirdiyi bütün məhdudiyyətlər və məhrumiyyətlər müqabilində bəxş etdiyi yeganə mənfəət könül rahatlığı, ruh sakitliyidir. Sizcə bu əzab-əziyyətə dəyərmi? Əgər bu qədər müxtəlif peşə sahibləri özlərinin, ailələrinin ruzisini qazanaraq, gündəlik keçimlərini sağladıqları sənətləri ilə yanaşı ikinci ağır və məsəliyyətli bir işin altına girib əlavə öhdəliklər götürürlərsə, demələ, burada bir hikmət var.

Nurənə Rafailqızının yazdığılarına qısa bir nəzər yetirək. Məsələn, "Mənəm!" şeiri bax elə başlayır:

**Bir ev var ki, uzaqlarda
hasarı yox, çəpəri yox.
Nə gələni, nə gedəni,
nə qalan bir nəfəri yox.
Bu günəşdən, bu səmadan,
bu həyatdan xəbəri yox
toz basmış, kifə bürünmiş
Bax,
həmən o otaq mənəm...**

Bu misraları əbəs yerə seçmədim. Nuranə Rəfailqızının özünü oxucusuna təqdim etdiyi "mən" bu nümunəyə qədər danışdığımız bütün məsələrlə müəyyən dərəcədə bağlıdır. Bu misralarda müəllifin təqdim etdiyi "mən" ilk baxışda bir şəxslə bağlı görünən də, əslində bu belə deyil. Bu "mən" diqqətsiz misra, dərc olunmamış şeir, tənha fərd, ucqar kənd, oxunmamış kitab, tikilməmiş ev, uzun illərdir yanmayan soba və s. və i.a. uzana-raq, sicilləmə bir siyahı yarada bilər.

Digər bir misala nəzər salaq. "Bir az səssizlik, bir az sənsizlik" adlandırdığı şeirində Nuranə Rəfailqızı yenə yuxarıda toxunduğumuz bütün məsələrdən söhbət açır. Şairin ifadələrində bu qədər dəqiq olması onun dəqiqlik və həssaslıq tələb edən peşəsindən qaynaqlandığını düşünmək olar. Ancaq yenə və yenə arzu, istəkləri nə qədər fərdiləşdirmək istəsək də onlar hamısı ümumidir. Yəni şair Nuranə Rəfailqızının yazdıqlarını yalnız həkim Fazilova (Rəhimova) Nuranə Rəfail qızını narahat edib, onun şəxsinə aid məsələlər kimi xarakterizə etmək böyük yalnızlıq olardı. Aşağıdakı arzu və istəklərin xalqın içərisindən çıxmış, hər gün onlarla ayrı-ayrı şəxslərlə ünsiyətdə olub, istər-istəməz onların da dəndləri ilə yüklenən bir loğmanın, təbibin uca Yaradandan ümumi təvəq-lesi kimi səslənir:

*Bir stəkan çay istəyirəm,
yanında da limonu.*

*Bir qırıq qənd parçası,
bir kağız, bir qələm
cizmaqara edim onu...*

*Vəssalam,
mənə bu da yetər hələlik!
Gün batar, ay doğar,
bir az səssizlik, bir az sənsizlik...*

Əgər şairin "Bircə sən yoxsan dünyamda" adlı şeirinə diqqət yetirsək, "Bir az səssizlik, bir az sənsizlik" adlandırdığı şeirdəki fikirlərin davam etdiyini, sonsuz mənəvi ehtiyacların ödənməsində bütün maddi aləmin gücsüz qaldığını görürük:

*Hər şeyim var...
Başımı salmağa evim-ocağım,
Qisılıb yatmağa küncüm-bucağım.*

*Halal zəhmət ilə rahat çörəyim,
Bir kitab yazacaq odlu ürəyim.
Bircə sən yoxsan dünyamda,
Yalnız arzumdasan, yalnız xülyamda...*

*Hər şeyim var...
Qızılım, mirvarım, incim-sədəfim,
Əqidəm, imanım, yönüm, hədəfim.
Başımın üstündə duran Allahım,
Xoşbəxt gələcəyə gedən sabahım.
Bircə sən yoxsan dünyamda,
Elə ona görə də
heç nə görünmür gözümə,
Bəzən,
özüm də yad gəlirəm özümə...
Bircə sən yoxsan dünyamda,
Bircə sən yoxsan deyə
dağlır dünyam da...*

Şair Nuranə Rəfailqızının kim olub, nədən necə yazdığı aşağıdakı nümunələrə nəzər salıqda daha aydın görür. Dünyanı bürüyən pandemiya şəraitində həkimlərin fiziki, zehni və həmçinin də duyğu yükünün nə qədər artdığınıň şahidi oluruq. Bu yerdə qeyd edim ki, Nuranə xanım xəstəliyin aşkarlandığı ilk günlərdən Ağdaş Pandemiya Mərkəzinə ezam olunaraq Covid-19 virusuna yoluxmuş xəstələrə stasionar həkim kimi yorulmadan xidmət edir.

*Kimi cavan, kimi qoca,
kimi körpə qucağında.
Bir havanın həsrətində,
bir nəfəsin sorağında.
Gecələri sakit-səssiz
xəstəxana otağında
Sübhə kimi cirildayan
bax həmən o,
yataq mənəm!*

Bəli, məhz vəzifə borcunu yerinə yetirməkdən əlavə, sübhə kimi uyumayan, narahat xəstələrin yerinə özünü qoymaq, əsl vicdanlı həkim, duyarlı şair ürəyinin bariz nümunəsidil!...

Nuranə xanımın yaradıcılığına geniş nəzər salsaq onların arasında zaman-zaman, torpağına, yurduna bağlı vətəndaş:

*Elə ki, mən boy atdım,
yeridim addım-addım,
Anam tutub əlimdən,
bu daşı, bu torpağı,
bu otu, bu yarpağı,
yaşadığım küçəni,
qızındıǵım ocağı
Göstərib Vətən deyib!*

*Övladına bağlı, qayğıkeş,
Ana:
Böyü, boy at, adın-sanın
qoy yayılsın eldən-elə!
Sən doğmusan həyatıma,
dərdim yoxdu günü bu gün
ölsəm belə, ölsəm belə!*

Bəzən səs-küydən qaçıb tənhalığına siğınan qələm sahibi hərdən həkim, hərdən xəstə olur:

*Ağzımızın ləzzəti yox,
dadi qaçıb, tamı qaçıb.
Dünyada adam qalmayıb,
sonuncu adamı qaçıb!
Gecələr yuxum da qaçaq,
yorğan-döşək gəlir cana,
Elə hey dönüb, dururam
gözüm dikilir tavana.
Gündüzlər döyülməz qapım,
nə qonşum var, nə qonağım.
Öz evimdə dəfn olmuşam,
daş məzarım, daş otağım...
Qurda-quşa ehtiyac yox,
öz içim özümü yeyir!
Mən deyirəm, kefim yoxdu!
Həkimlər, depressiya deyir...*

Atasının itkisi ilə barışmayan övlad:

*Bu ayrılıq uzun oldu, bitmədi...
Əzrayıla xəbər saldım, yetmədi!
Nə sən gəldin...
Nə də qızın getmədi.
Səndən sonra...*

Dost yolunda can qoyan, etibarlı dost:

*Sədaqət örpəyi, etibar əyni,
Deyim, pozulmasın dostun eyni.
Baş qoyub gülməyə yarımın çiyni,
Ölməyə dostumun qucağı gözəl!*

Dünyadan üz çevirib, Tanrıya üz tutan filosof:

*Əzab çəkir içimdəki dəli ruh,
Biləmmirəm nə savabdı, nə günah?!
Aç göylərin qaş-qabağın biryolluq,
Bulud qoymur səni görüm, ay Allah!*

Hərdən təbiət aşığı:

*Baxıb sərv boyuna, şux duruşuna,
Lap heyran olmuşam adı daşına.
Duman dan örپəyin atıb başına.
Mat qaldım dağların ismətinə mən!.*

Hərdən də uşaq kimi saf, zərif bir qadın:

*Mənə bir az nağıl danış,
bədheybətin sarayından.
Bəxtimə yaman az düşüb,
nənəmin noğul payından.
Yaxşılıarı xoşbəxt elə,
pisləri çək sonda dara!
Mən hələ də, uşaq kimi
inanıram nağıllara...
Duyğularım, istəklərim
darma-duman, qarma-qarış.
Başımı qoyum dizinə,
mənə bir az nağıl danış!.. - obrazlarına rast
gəlmək olar.*

Biz işinin ustası peşəkar həkim, hər kəlməni bir-bir ruhunun süzgəcindən keçirən sevimli şair Nuranə Rafailqızının uzun və şərəfli bir yaradıcılıq yolunun başlangıcında olduğuna, onun bir-birindən dəyərli sənət əsərləri ortaya qoyacağına inanırıq. Yəni onun bütün gələcəyi, həyatı, yaradıcılığı hələ qarşısındır. Şübhəsiz ki, bu belədir.

24.07.2021 - Bakı
"Kredo" qəzeti, N27(1057) 28.07.2021

KEŞMƏKEŞLİ TALELİ ŞAIR - BƏXTİYAR KAVANLI

Hazırda Ulu Yaradanın bəxş etdiyi ömrün 78-ci payızına qədəm qoyan Bəxtiyar Kavanlı yaradıcılığından kənarda qalmır, yazib yaradır. Onun çox keşməkeşli taleyi olub.

Bəxtiyar Bəhmən oğlu Bəxtiyarov 15 sentyabr 1944-cü ildə o vaxtkı Azərbaycan SSR, Laçın rayonu, İpək kəndində təvəllüd edib.

1951-ci ildə İpək kənd ibtidai məktəbinin birinci sinfinə daxil olmuş və 1955-ci ildə həmin məktəbin 4-cü sinfini bitirmişdir. O dövrdə dördüncü sinif də ibtidai siniflər sırasında sayılırdı.

1955-1957-ci illərdə Bülüldüz kənd natamam orta məktəbinin V-VII siniflərində oxumuşdur. VIII sinfi Ərdəşəvi kənd məktəbində başa vuran Bəxtiyar Bəxtiyarov IX-XI sinifləri isə Vağazin kəndində oxumalı olur və 1964-cü ildə həmin məktəbi müvəffəq qiymətlərlə bitirir.

1964-cü ildə Sumqayıt şəhər Kimya Texnologiya texnikumuna daxil olur. Lakin bu təhsil onun ürəyincə olmur. Odur ki, təhsilini dayandıraq hərbi xidmətə yollanır.

1964-cü ilin payızından 1967-ci ilin payızına qədər (düz üç il) SSRİ Silahlı Qüvvələri tərkibindəki hərbi hissələrdən birində hərbi xidmətə olur.

Hərbi xidməti başa vuran Bəxtiyarın ali təhsil almaq marağı ona Sumqayıt şəhər Kimya Texnologiya texnikimunda təhsilini davam etdirmək fikrindən qəti olaraq daşındırı.

1968-ci ilin yanvarında Bakı şəhərində tikinti idarələrindən birində fəhlə kimi əmək fəaliyyətinə başlayır.

Nəhayət 1970-ci ildə Bakı şəhərində yerləşən V.İ.Lenin adına Azərbaycan Pedaqoji İnstututuna (indiki Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti) müvəffəqiyyətlə imtahan verərək Coğrafiya fakultəsinə daxil olur.

1971-ci ildə təhsilini qiyabiyə çevirərək Laçın rayonuna geri qayıdan Bəxtiyar Bəxtiyarov pedaqoji əmək fəaliyyətinə başlayır.

1971-ci ilin sentyabr ayında o, Laçın rayonunun Ərdəşəvi kənd orta məktəbində Pioner baş dəstə rəhbəri kimi pedoqoji fəaliyyətə başlayır.

1975-ci ildə V.İ. Lenin adına Azərbaycan Pedaqoji İnstututunda təhsilini müvəffəqiyyətlə başa vurur.

1977-78-ci tədris ilində Bülüldüz kənd nata-mam orta məktəbində çalışmağa başlayır. Yaxşı əmək fəaliyyəti göstərdiyi üçün Bəxtiyar müəllim bu təhsil müəssisəsində məktəb direktoru vəzifəsinə qədər yüksəlir və 1980-ci ilə qədər bu vəzifədə çalışır.

1980-81-ci tədris ilindən Bülüldüz kənd nata-mam orta məktəbində təlim-tərbiyə işləri üzrə direktor müavini vəzifəsini icra etməyə başlayır. 1992-ci ilə qədər bu vəzifədə çalışır.

1992-ci ilin mayın 18-də Laçın şəhəri də daxil olmaqla rayon ərazisinin böyük hissəsi Ermənistən Respublikası Silahlı Qüvvələri tərəfindən işgal edildi. Yaşadığı yurdu tərk etməyi bacarmayan Bəxtiyar müəllim 3 gün tək yaşamalı oldu. Sonda qohumlar onun arxasında gəlib xeyli çək-çevirdən sonra onu yola götirdilər. Həmin vaxtdan etibarən Bakı şəhərinin Sabunçu rayonunda məcburi köçkünlər kimi məskunlaşdı.

Laçının işgalini ilə barışmayan Bəxtiyar Bəxtiyarov könüllü fəaliyyətə başladı. 1992-ci ilin may ayının sonundan iyun ayının əvvəllərinə qədər xeyli əmək sərf edərək bir qrup laçınlı könüllü döyüşü toplayan Bəxtiyar müəllim təqim komandiri təyin edilir. İyun ayının axırında 45 nəfər könüllü döyüşü ilə birlikdə Laçının müdafiəsinə yollanır. Təqim komandiri kimi hərbi əməliyyatlara başlayan Bəxtiyar Kavanlinın ilk döyüş yolu Laçın rayonunun Bülüldüz kəndindən başladı.

Bir neçə saat davam edən döyüşün sonunda xeyli canlı qüvvə və hərbi sursat itkisi verən erməni yaraqları geri çəkilir və Bülüldüz kəndi düşmən tapdağından azad edilir.

Bəxtiyar Bəxtiyarov ehtiyatda olan zabitdir, "baş leytenant" hərbi rütbəsindədir.

1992-ci ilin oktyabr ayında Bakı şəhəri Sabunçu rayonunun ərazisində, Bakı şəhər üzrə 68 sayılı orta məktəbin nəzdində təşkil olunmuş Laçın 3 sayılı orta məktəbində coğrafiya müəllimi kimi əmək fəaliyyətini davam etdirib. 2011-ci ilin avqust ayından etibarən təqaüdə çıxıb.

Mühəribə və əmək veteranıdır.

Bəxtiyar Kavanlı 1984-cü ildən başlayaraq "Tarix, İctimaiyyət və Coğrafiya tədrisi", "Azərbaycan təbiəti", AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstututunda dərc olunan "Xalq və etnoqrafiya" jurnallarında, eləcə də "Azərbaycan müəllimi", "Laçın" qəzetlərində müxtəlif elmi-pedaqoji yazılarla çıxış etmişdir.

1986-cı ildə Azərbaycan Xalq Maarifi Nazirliyi (indiki Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi) tərəfindən Bəxtiyar müəllimin pedaqoji fəaliyyəti qiymətləndirilərək Bəxtiyar Bəxtiyarov "Baş müəllim" adı ilə təltif edilmişdir.

1964-cü ildə "İlk dəfə səs verəcəyəm" adlı şeiri ilə yaradıcılığa başlamışdır. Bu şeir "Laçın" rayon qəzetində çap olunur.

Bəxtiyar Kavanlinin "Ömür vəfa etsə" (2004), "Dağlar bizi gözləyir" (2009) "Payız çiçəkləri" (2013) və "Dəryadan bir damla" (2013) və başqa adalarla ümumilikdə doqquz kitabı çapdan çıxmışdır.

2009-cu ili Bəxtiyar Kavanlı yaradıcılığının çiçəkləndiyi dövr hesab etmək olar.

Xalq yazarı Əlibala Hacızadə onun yaradıcılığına yüksək qiymət vermişdir. "Bəxtiyar Kavanlinin qələmə aldığı şeirlər dərin məzmunludur və düşündürücü poetik məqamlarla doludur. Müəllif uzun müddət arı şirə çəkən kimi təsvir etdiyi poetik anları elə bil rəssam firçasıyla rəngləyib.

Bəxtiyar Kavanlinin yaradıcılıq tendensiyası daha çox bizim min illik şeir, dastan yaradıcılığımızdan sözülbə gəlir. Onun şeirləri əsasən sənətkar qüdrətinin nəyə hesablandığını ifadə edir.

El obaya məhəbbət, Vətən həsrəti, yurd sevgisi Bəxtiyar Kavanlinin şeirləri-

nin əsas qayəsini təşkil edir. Onun qələmə aldığı şeirlər oxunaqlığı ilə diqqəti cəlb edir[.]

Bəxtiyar Kavanlinin Vətən həsrəti, yurd sevgili, qələbə ruhlu şeirlərini oxuyan hər bir kəs məftun olur. Şeirlərində daha çox klassikliyə üstünlük verən şairin dil üslubu sadə və çox rəvanıdır. Şair Bəxtiyar Kavanlı şeirlərinin mövzuları sadəcə ömür-gün sürdüyü həyatdan deyil, eləcə də ürəyinin yanğıından, qəlbinin göynərtisindən qaynaqlanmışdır.

Bəxtiyar Kavanlı 1974-cü ilin avqust ayında Həsənova Məlahət Yusif qızı ilə ailə qurmuşdur. Bu evlilik zamanı 2 oğul, 2 qız övladı dünyaya gəlmişdir. Onun 5 oğlan, 2 qız nəvəsi var.

Bəxtiyar Kavanlı ömrünün müdrik çağında da yazıl-yaradır və gəncliyində olduğu kimi əsərlərini dövrü mətbuatda və ədəbi dərgilərdə çap etdirərək sevimli oxucularına çatdırır.

Əli bəy AZƏRİ
Azərbaycan Yazarılarının Birliyinin üzvü,
Prezident təqaüdçüsü

BƏXTİYAR KAVANLI

"Sevdirə bilmədim özümü sənə"

Çox gəzdim, dolandım dörd tərəfində,
Söyləyə bilmədim eşqimi sənə.
Qərq etdim özümü min bir əzaba,
Göstərə bilmədim əzmimi sənə.

Gəzdim fəsil-fəsil eldə, oymaqda,
Hər yerdə xəyalım qaldı yanında.
Dolandım başına pərvanə kimi,
İstədə bilmədim qəlbimi sənə.

Köksümə bağladım məhəbbətimi,
Gəzdim xəyalımda səntək mələyi.
Bülbütən car çəkdir, könül nəğməmi,
Yetirə bilmədim sevgimi sənə.

Məcnunun, Kərəmin dərdinə düşdüm,
Hicranın, fəraigin odundan keçdim,
Ömrümün hamısın sənə xərclədim
Sevdirə bilədim özümü sənə.

16.06.2021

Dünya

Birinə sərin yaylaqdı,
Birinə qar-qışdı dünya.
Biri üçün toy- büsatdı,
Birinə qəm, yasdı dünya.

Birinə "gəl-gəl" söyləyir.
Birinə də "get-get" deyir,
Mərd gözünə kül üfürür,
Naməndlə qardaşdı dünya.

Çox fərqlidi, təzadlıdı,
Fitnəlidi, fəsadlıdı,
Birinə düz, rahat yoldu,
Birinə yoxuşdu dünya.

Tək, bir üzü olsa nə var,
Dilə tutub yaşayarsan.
Min bir üzü, əməli var,
Şeytanla sirdaşdı dünya.

Düzənsizdi çox işləri,
Quyruğa bağlayır nəri,
Ta Adəmdən üzübəri,
Bax, belə çəşbaşdı dünya!

15. 06. 2021

Pesman oldum

Çalıb-çapdı həyat məni,
Gündən-günə viran oldum.
Zaman-zaman soydu məni,
Açıq-aşkar talan oldum.

Söküb-tökdü şux qəddimi,
Əydi polad dizlərinmi.
Sevincimə qatdı qəmi,
İçin-için bülyan oldum.

Qəlbimi yaxdı, dağladı,
Kefimə soğan doğradı.
Məni elə ovqatladı,
Payız kimi xəzan oldum.

Həsrət verdi həyat mənə,
Heç baxmadı minnətimə.
Bu dünyaya gəldiyimə,
Ürəyimdə peşman oldum.

20.07.2021

Azərbaycan - Türkiyə

Yaranışdan qardaşdırılar,
Qanbir, canbir, sirdaşdırılar,
Əzəmətli bir dağdırılar,
Azərbaycan - Türkiyə.

Nəcib, ulu soydandırılar,
Təmiz qanlı Oğuzdular.
Bir inanca ortaqdırılar,
Azərbaycan - Türkiyə.

Aya, günə sevdalıdı,
Bir-birinə vəfalıdı.
Nuhun əkiz övladıdı,
Azərbaycan - Türkiyə.

Sönməz qoşa mayakdırılar,
Bir-birinə dayaqdırılar.
Sanki polad qanaddırılar,
Azərbaycan - Türkiyə.

Bir yerdədi xeyir-şəri,
Bir birinə var məhəbbəti,
Dillərdədi nəğmə kimi,
Azərbaycan - Türkiyə.

Bir-birinə edir hörmət,
Sarsılmazdı bu şan -şöhrət.
"Bir millətdi, iki dövlət",
Azərbaycan - Türkiyə.

28.08.2020

Bu dünyada

Dərdin çəkisi ağırdı,
Hər adam dərd çəkə bilməz.
Dərdin həcmi çox böyükdü,
Hər ürəyə o sıqlısmaz.

Dərd var onu bir həb ilə,
Candan qovub çıxardırlar
Dərd var, yaman üzlü olur,
Top- tüfənglə candan çıxmır.

Dərd var, tək bir canda olur,
Özgə canda olmur, o dərd.
Dərd var, onu bir el çəkir,
Aman vermir o heç kimə.
Bir qəribə fikir məni,
Düşündürür çoxdan bəri
Görəsən heç bu dünyada,
Dərdsiz bir xalq, insan varmı!

25.09.2020

Görün

Ey dünyanın fatehləri,
Gəlin, bu heyrəti görün.
Hər orduya örnək olan,
Ordumda qeyrəti görün.

Gəlin bizim Ordumuzun,
Həmləsinə diqqət edin.
Heç bir orduda olmayan,
Ondakı qüdrəti görün.

"Ya Qarabağ, ya da ölüm",
Vuruşdular bu amalla.
Şəhid olan eloğlunda,
Gəlin bu xilqəti görün.

Hələ belə qələbəni,
Özgə bir xalq qazanmayıb.
44 günə qalib olan,
Ordumda cürəti görün.

Ey dünyanın fatehləri,
Cəngavəri, sərkərdəsi,
Gəlin bizim Ordumuzun,
Çaldığı zəfəri görün!

20.11.2020

Hamı oxuyur

Dünyada olan bəşərin,
Hamısı nəğmə oxuyur.
Hər kəsin öz nəğməsi var,
Hər gün, hər vaxt oxuyurlar.
Biri dağda,
biri bağda.
Biri göydə,
biri yerdə.
Körpə bələkdə,
Qoca eşikdə.

Biri evdə,
biri yolda.
Qar-yağışda,
sis-dumanda.
Dayanmadan aram ilə,
Biri pəsdən,
Biri zildən,
Ürəyində, dillərində,
Nəğmələrin oxuyurlar.
Bilmirəm nə oxuyurlar
Ancaq onu bılırəm ki,
Hər kəs bir nəğmə oxuyur
Biri dərddən,
Biri kefdən...
03.09.2021

Sən olmasan

Sən olmasan mən bilməzdim,
sevgi nədi,
Sən olmasan nə bilərdim,
sevmək nədi.
Sən öyrətdin ürəyimi,
bu sevgiyə.
Sən caladın ürəyini
ürəyimə,
Sən bağladın ülviliyi
bu könlümə.

Sən olmasan mən bilməzdim,
Məhəbbətin qüdrətini.
Sən olmasan mən duymazdım,
Bu sevginin heyrətini.
Sən olmasan mən tapmazdım,
Bu həyatda xoşbəxtliyi,
Sən olmasan nə bilərdim,
Bu sevginin şirinliyin.
Sən olmasan bu həyatın,
Mən duymazdım gözəlliyyin.

Nə yaxşı ki, sevdim səni,
bu dünyada.
Nə yaxşıki sevdin məni,
bu həiyatda.
Həyat şirin olmur, heç vaxt,
Sevgisiz, tək yaşayanda!

08.07.2021

Sevindi

Şükür Haqqın bu gününə,
Ağlar gözümüz sevindi.
Həsrət, hicran, çıxdı candan,
Güldü, könlümüz sevindi.

Hasil oldu istəyimiz,
Muraza yetdi əhdimiz,
Coşdu, çağladı qanımız,
Qəmli qəlbimiz sevindi.

Alındı xalqın qisası,
Açıldı bağlı yolları.
Qurtardı yurd intizarı,
Köckün elimiz sevindi.

Qalib çıxdıq bu savaşdan,
Düşmən qaçıdı Qarabağdan.
Bu zəfərdən, bu uğurdan,
Bütün xalqımız sevindi!

18.09.2020

Yanardağ

Səni görən çəşqin qalır,
Heyrət edir, heyran olur.
Dilim - dilim, buta - buta,
Alovlanıb yanmağına.

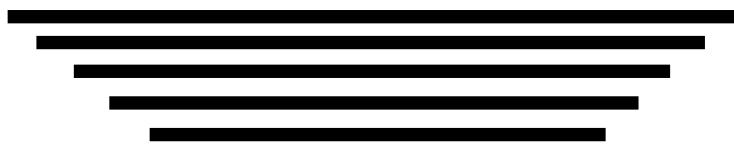
Yanardağ!
Abşeronun mayakısan!
Kimsə bilmir nə zamandan,
Gecə-gündüz nur saçırsan.

Sirrlə dolu bilməcəsən,
Əfsanəvi gözəlliksən,
Sən günəşdən qopub düşən,
İşiq saçan bir aovsan.

Bu alovlu görkənlə sən,
Bənzərsizsən, müqəddəssən,
Görən sənə heyran olur,
Hikmətlisən, sevimlisən.

Yanardağ!
Sən şahidsən, sən sübutsan,
Yurdumuzun keçmişinə.
Bu torpağın, bu ölkənin,
"Odlar yurdu" olmasına!

28.05.2021

SEVDA RÜSTƏMLİ

Dövlət Turizm Agentliyi "Yanardağ" Dövlət Tarix-Mədəniyyət və Təbiət Qoruğunun könüllü qrupunun koordinatoru

"YANARDAĞ" DÖVLƏT TARİX-MƏDƏNİYYƏT VƏ TƏBİƏT QORUĞUNUN İNKİŞAF MƏRHƏLƏSİ

Açar sözlər: Yanardağ, inkişaf, tərəqqi, mədəniyyət, turizm

Zəngin neft və qaz yataqlarının mövcud olduğu Azərbaycan tarix boyu Odlar yurdu kimi tanınmışdır. Ölkəmizin ərazisində yanın təbii odlar insanların inanc və etiqadlarına güclü təsir göstərmiş, Azərbaycan xalqının ədəbiyyat və incəsənət əsərlərində öz bədii təcəssümünü tapmışdır. Tarixən Azərbaycan torpaqlarında bir çox yanın yerlər mövcud olmuşdur. Onlardan dövrümüzə gəlib çatanlardan biri və ən böyük təbii yanın ocaq Abşeron rayonunun Məmmədli (Məhəmmədi) kəndində yerləşən təbiətimizin qiymətli incisi Yanar dağdır.

Dağın ətəyində yanın alov torpağın dərinliklərində gedən tektonik proseslər nəticəsində yaranmışdır. Bu bərk suxurlarda əmələ gələn çatlardan sızan təbii qazın alışması bir təbiət hadisəsi olaraq Yanar dağın yaranmasına səbəb olmuşdur. Yanar dağın nə vaxtdan bəri alovlandığı heç kəsə bəlli olmasa da onun haqqında bir çox əfsənlər mövcuddur. Bakı və ətraf kəndlərində olan yanar torpaqlar haqqında ilkin yazılı məlumatları isə eramızın V əsrində yaşamış Bizans alimi Paniyili Prisk "Qafqaz Albaniyasına səyahət" kitabında vermişdir. Söyügedən ərazilərdən bəhs edərkən

Kaspi (Xəzər) dənizi sahillərində sualtı qayalardan qalxaraq gecə-gündüz yanan alovlardan söhbət açır. Bundan başqa dənizdən Bakı sahillərinə yaxınlaşan səyyahlar hələ uzaqdan gecə-gündüz alovlanan dağlar, qayalar, hətta sular gördükərini nəql edirdilər. Bu gün də bol neft və qaz yataqları ilə zəngin olan Abşeron yarımadasında vaxtilə bu tip yanın dağlara tez-tez rast gəlmək olur. Bu barədə bir çox orta əsr alimlərinin əsərlərində məlumatlar vardır. Azərbaycan torpağının minilliklərdən bəri Odlar Yurdu adlandırılmasının səbəbi də bu kimi yanar ocaqların mövcudluğudur.

Yanar dağın gündüz görüntüsü (foto 1.)

Məhz bunu nəzərə alaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2 may 2007-ci il tarixində müvafiq Sərəncam imzalamışdır. Sərəncama əsasən "Yanar dağ" Dövlət Tarix-Mədəniyyət və Təbiət Qoruğu yaradılmış və fəaliyyətə başlamışdır. Qoruq kimi tanındığı gündən etibarən Yanar dağ qoruğu yerli və xarici turistlərin daim diqqət mərkəzində olmuşdur. Prezident İlham Əliyevin Yanar dağ qoruğuna ilk rəsmi səfəri 2017-ci ilin dekabr ayında olmuş, qoruqla tanışlığından sonra buranın təcili turizm potensialı məkana çevriləsi üçün tədbirlərin görülməsi haqqında tapşırıqlar vermişdir. Qoruğun fəaliyyətini daha da yüksəltmək üçün 2018-ci il 17 iyul tarixində Prezident İlham Əliyev "Yanardağ" Dövlət Tarix-Mədəniyyət və Təbiət Qoruğunun yenidən qurulması, abidənin ərazisində müasir turizm infrastrukturunun yaradılması ilə bağlı tədbirlər haqqında sərəncam imzalamışdır.(5)

Qeyd edək ki, 2019-cu ilin iyunun 12-də əsaslı şəkildə təmir və bərpa olunan "Yanar dağ" Dövlət Tarix-Mədəniyyət və Təbiət Qoruğunun açılışı olub. Bu açılış mərasimində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva da iştirak ediblər.

*Yanar dağ qoruğuna ziyarət
2019-ci il 12 iyun (foto 2.)*

Aparılan yenidənqurma işləri çərçivəsində qorуğun ərazisində modern interaktiv muzey yaradılmışdır. Bu muzeydə sərgilənən ekspozitrlar əsasən arxeoloji qazıntılar nəticəsində tapılmışdır. Bunlarla yanaşı Azərbaycan xalq rəssamı Hüseyn Haqverdiyevin "Unudulmuş əcdadların kölgəsi" adlı müasir incəsənət kompozisiyası ilə tanış olmaq və müasir tipli installasiyada ziyarətçilərin öz kölgələrinin alov şəklində canlanması görmək mümkündür. Habelə Məmmədli (Məhəmmədi) kənd ərazisində vaxtıükən yerli əhali tərəfindən istifadə edilmiş qədim daşlardan hazırlanmış mədəniyyət nümunələrini o cümlədən qaval daşının nümayiş etdirildiyi "Daş sərgi"si muzeyini də görmək mümkündür.

Əsrlər boyu Azərbaycan torpaqları bir çox dinlərin və inancların yaşandığı yerlərdən biridir. Eramızdan əvvəl birinci minillikdən başlayaraq alov-zərdüştlüyə inanan insanlar ilə fövqəltəbii varlıqlar arasında bir əlaqə rolunu oynayırdı. Buna görə də bu ərazi hələ də bir sıra dini inacların müqəddəs yerlərdən biridir. Baxmayaraq ki, Azərbaycan xalqının çoxunu müsəlmanlar təşkil edir, dövrümüzdə hələ də oda, aova sitayı edən, buranı inanc yeri kimi ziyarət edənlər də az deyil. Dağın yanın hissəsinə nəzər yetirsək burada yanmış-qaralmış xırda pullar görmək olar. Adət-ənənəyə maraqla yanaşan xarici turistlər də bura rəmzi olaraq qəpiklər atırlar. Təsadüfi deyil ki, od bir çox ölkələrdə müqəddəs sayılır.

Yarandığı tarixdən başlayaraq qoruq aktiv olaraq müxtəlif tədbir və festivallara ev sahibliyi etmişdir. Bunlardan 2019-cu ilin iyul ayının 7-də yoqa və poeziya axşamı olan "SÖZ" adlı ədəbi layihəsi olmuşdur. Bu layihənin fəxri qonağı Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva idi. Layihənin mövzusu söz, vücut və insan ruhu arasında xüsusi bir əlaqənin olduğunu nümayişinə həsr edilmişdir. "Tədbirin yeddinci ayın yeddinci günündə təşkil olunması təsadüfi deyildi. Bu, "7" rəqəminin mistik məna daşıdığını ehtiva edir. (1)

"SÖZ" adlı ədəbi layihə (foto 3.)

Yanardağ qoruğunda hər il ənənəsinə sadıq qalaraq Bahar bayramı və "Od çərşənbəsi"nə həsr olunmuş şənliklər böyük təmtəraqla qeyd olunur. Bu tədbirlərin hər biri özünəməxsus individuallığı ilə seçilərək gələn qonaqların böyük diqqətini çekmişdir.

Novruz bayramı (foto 4.)

2021-ci ilə aid ən yaddaşalan tədbirlər siyahısında isə Qaliblər düşərgəsini qeyd etməliyik. Rəşadətli Azərbaycan ordusunun Ermənistən silahlı qüvvələri tərəfindən işğal edilmiş torpaqları azad etməsi tarixə İkinci Qarabağ müharibəsi adı ilə həkk olunmuşdur və Azərbaycan Respublikasının qələbəsi ilə başa çatmışdır. Bu 44 günlük müharibə təkcə bölgənin hərbi-siyasi həyatı üçün deyil, həm də beynəlxalq təhlükəsizliyin təminini üçün müsbət nəticələnmışdır. Bu qızığın döyüşlərdə öz canından keçən igid əsgərlərimizin bizlərə əmanət olan övladlarının qayğısına qalınmasında və onlara lazımi şəkildə diqqət ayrılmاسını hədəfləyən mü-

qəddəs bir yolda Yanardağ qoruğu da üzərinə düşən vəzifəni layiqincə yerinə yetirmişdir.

2021-ci ilin iyulun 14-də Dövlət Turizm Agentliyinin sədri Fuad Nağıyev Dövlət Miqrasiya Xidməti və "ForAzerbaijan" Beynəlxalq Təşkilatı tərəfindən şəhid övladları üçün təşkil olunmuş "Qaliblər düşərgəsi"nin iştirakçılarını "Yanardağ" qoruğunda qonaq qəbul edib." (4)

*Qaliblər düşərgəsi" layihəsi çərçivəsində
Dövlət Turizm Agentliyinin sədri
Fuad Nağıyevin iştirakı (foto 4.)*

Bütün bu tədbirlərin hər biri Yanardağ qoruğunun aktiv bir inkişaf xətti izlədiyinin göstəricisidir. Əlavə olaraq qeyd edək ki, qoruğun daxilində könüllük programın təşkil olunması gənc nəsilə tarihimizə aid biliklərin aşilanmasında və eyni zamanda onların gələcək fəaliyyətlərində bir addım öndə olaraq böyük təcrübəyə malik olmasını hədəfləyir.

"YANARDAĞ" DÖVLƏT TARİX-MƏDƏNİYYƏT VƏ TƏBİƏT QORUĞUNUN İNKİŞAF MƏRHƏLƏSİ

Xülasə

Yanardağ qoruğu unikal təbiət hadisəsi olaraq turistlərin həmişə marağına səbəb olmuşdur. Bu səbəbdən onun aktiv fəaliyyət istiqamətlərinə malik olması milli mədəniyyətimizin tanıtılmasında olduqca böyük rola malikdir. Məhz bu səbəbləri göz önünə gətirərək qoruq yenidən əsaslı sürətdə bərpa olunaraq ictimaiyyətin istifadəsinə verilmişdir. Onun 2019-cu ildən indiki dövrə kimi gördüyü işlər isə daima böyük rəğbətlə qarşılanmışdır.

SOY - KÖKƏ SÖYKƏNƏN POEZİYA

(Gülnarə İsrafil yaradıcılığına bir baxış)

Rus ədəbi tənqidçisi V.Q.Belinski yazırkı ki, poeziya təkcə kitablarda deyil, o, həyatın öz nəfəsindədir. Düzdür, həyatın nəfəsi bəzən ilq, bəzən də buz kimi soyuq olur. Poeziya həyatın nəfəsiylə nəfəsnəfəsə dayananların fərqli və fərdi düşüncələridir, ömrün hər anını ifadə etmək bacarığıdır, özünəməxsus baxışdır, eşitdiklərinə, gördüklərinə, duyduqlarına yanaşma tərzidir. Ona görə də hissləri, emosiyaları, eyni təbiət mənzərəsini təsvir edən şairlərin sözünün, fikirlərinin eyniliyi mümkün deyil. Çünkü "poeziya hər bir istedadın daxili alovudur" (F.M.Dostoyevski). Bu alov hamının qəlbində eyni hərarətdə ola bilmir, hamının daxilini eyni işıqlandırmır, isitmır. Ancaq soyuq nəfəsi müləyimləşdirmək, həyat vermək qüdrətindədir.

Poeziya onu yarananın sözü bacardığı qədər cilalaması, oxşaması, əzizləməsidir, sözün könlünü alıb özünüküləşdirməsidir. Kimin sözə yanaşması uğurludursa, o, sözü, söz də onu yaşıdacaq.

Gülnarə İsrafil də sözü oxşayır, cilalamağa çalışır. Söz də onu doğması kimi ağuşuna alır. Çünkü o, həmimiz kimi həyatın isti və soyuq nəfəsi ilə üz-üzə, göz-gözədir, həyatın acısını, şirinliyini dadib.

Bütün digər mənəvi dəyərlər kimi poeziya da millilikdən uzaq olmamalıdır. Müəllifin uğurunun mayasında milli ruh, milli düşüncə, soy-kökə bağlılıq dayanır. Bunu Gülnarə xanımın şeirlərində də aydın görürük. O, Gədəbəydə doğulub. Dağın, dərənin, gülün, çıçəyin, yamacın, çəmənin ətri misralarında hiss olunur. Onun söz "akvarel"i Gədəbəyin təbiəti kimi al-əlvandır.

Şair xanımın (mən şairə sözündən istifadə etmirəm, dəfələrlə yazmışam ki, söz adamının cinsi olmur) təbiətə, kənd mənzərələrini, adət və ənənələrimizi özündə əks etdirən şeirləri yaddaqalan etnoqrafik etüdlərdir. Bu etüdlər milli ruhun müxtəlif çalarlarındadır. Milli ruh yaşayırsa, yaşıdır.

"Kəndimiz" şeirlərdə qədim-qayım Türk ellərinin adət-ənənələrindən tutmuş, uşaqlıq çağımızın oyunları, yaylağa köç zamanı çadır həyatı, "comə, çardaq yeri, işıqlı hisli-paslı çıra, elçi daşı üstə təsbeh çəkənlər" bizi azı 30-40 il əvvələ aparır. Kövrək duyguların axınına düşürük:

*Yastanada top oynamır cavanlar,
Diğirlənib məhləmizə, qol ola...*

*...İşıqlıydı hisli-paslı çıramız,
Beşdaşında ov itimiz variydi...*

*Hardadı uşaqlığım, yeddiüşə oynayaq,
Üst-başımız tozlana, yixılanda əzilək.
Yenə atılıb düşək kəndirbazda tək ayaq,
Məktəbin həyətində "bənövşə"yə düzülək.*

Təbiət bizdən onun başına aćdığımız oyunlara görə intiqam alanda artıq gec olacaq xəbərdarlığını 200-300 ildir ki, müdriklər bizə xatırladır. Hələlik nəticə çıxarmaq istəmirik, başımız sərvət toplamağa qarışıb, tamahımıza qalib gələ bilmirik. Bunu Gülnarə xanım da bir daha xatırladır:

*Karxanaya döndəriblər Xalxaltı,
Yasti daşı Kamaz-Kamaz daşınır.
Sinəsini ovuq-dəlik edəndən,
Göyçəmənin ağruları qaşınır.*

Görəsən, niyə beləyik, niyə mərhəmətimiz korşalıb? Bəlkə 40-50 il qabaq daha insaniyidik? Bəlkə xisələtimiz dəyişib, tamah, maddi qazanc bizi azıñlaşdırıb? Bəlkə o vaxt nankor sivilizasiya insanları bu qədər korlamamışdı?

Gülnarə İsrafilin şeirlərində vaxta, məkana sığ-

mamazlıq "sindrom"u da nəzərəçarpandır. O, "saat tilsimi" qarşısında aciz qalmır. Özü özünə verdiyi "niyə ölüm gizlənir bir şəbehin içində?" dilemmasını açmaq istədikdə daha dörlü məqamlara toxunur: "bir əcəm qızının yuxuda göyün yeddi qatını belinə düyünləyib ulduzları cehizlik, ayı başlıq gətirməsi" də poetik ovqat kimi uğurludur.

Gülnarə xanımın digər həmkarlarından fərqli bir "lirik obrazı" var - "göy ümidlər". Bu ümidlər ulu Göytürkün həyat yolunda bir ilahi işqdır, qələbə, uğur mənbəyidir:

*Sevgim qaynar bulağı məcrasından çıxarır,
Göyərdir göy üzündə rəngi göy ümidləri...*

*Başına bir daş düşür,
Başım daşla qarışır.
Ovcumda göy ümidlər,
Yaşa dolur, qırışır.*

Gülnarə xanım "bir az kirik, bir az lirik səs tonuya yad tozanaqlara" meydan oxuyur. Çünkü yad tozanaqların qoynundakı "ömrə yamaqdı". O, elə bir ömrə yaşamaq amacındadır ki, hər anı dan yeri, işqılı sabah olsun. Bir şeirində dediyi kimi, o, "Günəş ömrü yaşayır".

Gülnarə İsrafilin özünütəqdimi əsrlərin o tayından xəbər verir. Ulu Türkün qeyrəti, namusu, hünəri və torpaq sevgisi ilə Vətənə çəvrilən ucsuz-bucaqsız ərazilərin ayrı-ayrı hissələrinin birliyindən yoğrulub mayası şair xanımın. Vətən "Dərbənddə analarımızın bayatılarıdır, Qarabağda ağrıyan vücadumuzdur", Kərkükdə baldan şirin xoysatlarımızdır:

*Məni soruşsan, yaralı canam,
İrəvanam,
Paramparça Azərbaycanam!
Bir tərəfdən Təbriz,
bir tərəfdən Borçalı
hərəsindən bir tikəyəm,
yekəyəm,
Əfəndim!*

Sevginin ilahiliyini tərənnüm etməyən şair tanımiram. Ancaq bu şeirlər həmişə uğurlu alınır. Çeynənmiş sözlərlə izhar olunan sevginin ömrü heç bir il yaşayan saralmış yarpaq ömrü qədər də deyil. Sevgi kimi ali hissəleri ucuzlaşdırmaq, ən azı insanın duyusunun qıtlığıdır. Gülnarə xanımın sevgi şeirlərinin lirik qəhrəmanının özü də, sözü də bütövdür. O, sevgiyə bələnib, sevgisini "var-dövlətə dəyişib, ülviliyi kirləndirənlərə" üsyan edir. "Günəş ömrü yaşayır", çiçək kimi zərif, dağlar kimi vüqarlı qızın "saçları kəklikotu ətirlidir":

*Mənə elə gəlir ki,
həyatda hər şey bir-birinə oxşayır,
hətta eynidir.*

*Mən isə fərdiliyi və azadlığı
təpədən dırnağa sevirəm.*

*Sənə qədər
ulduzların tək-tək parlaqlığı
elə də çox gözlərimə düşməyib.*

*Sənin üçün darixıram...
Darixmaq içdən sixılmaqdır?*

Əksinə, içə sixılmaqdır.

*Sənə qədər pəncərəm yox idi
külek ara-sıra taybatay açıb
ruhumu qolları arasına sixsin!*

*Sənə görə tam deyildim,
səninlə tamlasmışam...*

Şair qəlbi qayğısız körpə uşaq qəlbi kimi kövrək və həssas olur. Gülnarə xanımın da öz dünyası var. O, bəzən sıltaqlıqla onun yanağına toxunan küləkdən də küsür, "gözümüzün yaşını sərt öpüb külək" deyə nazlana-nazlana, ərkyana inciyir.

Gülnarə xanım təbiətin "dil"ini bir baxışdan anlayır. Ona görə də misraları tutumludu, poetik lövhələri cəlbedicidi. Sübh çağrı dünyanın ağarmasını, gecənin sinəsini yarıb gələn sabahın bəşəriyyəti qucasını qəlbimizi riqqətə gətirən misralara köçürür:

*Günəş göy üzündə sarı yarpağı
Bürünüb, payızın ətrini verir.*

*Payızə elə bil sapand atmışam,
Qorxudan, hürkündən bənizi solmuş.*

*Gecənin canına ulduzlar ləkə,
Dünyanın disində gündüz gövşənir...*

Şeirlərində dil açdığı elin dialektörünü işlətməklə ana dilimizə yeni naxış vurur: "bəzən bizi yağış büküm edərdi".

Dağlar qızı olasan, qoşma, gəraylı yazmayan. Gülnarə xanımın klassik üslubda yazdığı şeirlərində bu günün ab-havası duyular:

*Baxt-yığvalın kəm ömrüyəm,
Ölümlükdə heç ölməyən,
Yeddi qatda gömülməyən,
Nə sirsizəm, nə sirçiyəm.*

"Həyat təkrardı, təkrarlarsa həyatdı, dostum" söyləyən şair xanımın şeirlərində nə yaxşı ki, təkrar, yerinə düşməyən, təravətini itirən fikir və ifadələr yoxdur. Əsl poeziya təkrar yox, təkrarsızdır.

Bəşəriyyə, müqəddəs hiss və duyğulara xidmət edən bütün sənətlər kimi söz sənətinin də ən ümdə vəzifəsi həqiqətə səykənib insanların zövqünü oxşamaqdır. Gülnarə xanım da söz sənətinə xəyanət etmir, həqiqəti yazar, olduğu kimi...

VAQİF OSMANOV
Ədəbi tənqidçi, "Ədəbi ovqat" jurnalının baş redaktoru
08.11.2021

ABUTALIB TURABOV

Quba şəhərində "Soyqırımı Memorial Kompleksi"nin əməkdaşı

MÜASİR AZƏRBAYCAN TƏHSİLİNİN TARİXİ AZƏRBAYCAN XALQ CÜMHURIYYƏTİ TƏHSİLİ TARİXİNİN DAVAMIDIR

Açar sözlər: AXC-də təhsil, Heydər Əliyev

1917-ci ildə Çar Rusiyasında baş vermiş inqilabdən sonra formallaşmış yeni situasiyanın fonunda Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması üçün ictimai-siyasi əssərlər yarandı. Çar Rusiyasında baş verən hadisələr nəticəsində Cənubi Qafqazdan Rusiyanın Müəssisələr Məclisinə seçilmiş deputatlar Petroqrada və Moskvaya gedə bilmədilər. Onlar 1918-ci il fevralın 14-də Tiflisdə Zaqafqaziyanın ali hakimiyyət orqanı olan Zaqafqaziya Seymini, başqa sözlə, Zaqafqaziya Parlamentini yaratdılar. Zaqafqaziya Seymində Müsəlman Fraksiyasını Müəssisələr Məclisinə seçkilər zamanı Azərbaycanın, habelə bütün Cənubi Qafqazın bir milyondan çox türk-müsəlman seçicisinin səsini qazanmış 44 deputat təmsil edirdi. Zaqafqaziya Seyminin Müsəlman Fraksiyası faktiki olaraq Zaqafqaziya Müsəlman Şurası, daha doğrusu, Zaqafqaziya Müsəlman Parlamenti funksiyasını yerinə yetirirdi. Zaqafqaziya Seyminin ən aktiv üzvləri olan Azərbaycan nümayəndələri 1918-ci il aprelin 9-da Zaqafqaziya Seyminin - Zaqafqaziyanın müstəqilliyini elan etdi və Birləşmiş Zaqafqaziya Cümhuriyyəti yaradıldı. Bununla belə, istər daxili, istərsə də xarici siyaset sahəsində kəskin

ziddiyyətlərin ortaya çıxması Zaqafqaziya Seymini dağıtdı və mayın 25-də gürcü nümayəndələr, mayın 27-də Seymin Müsəlman Fraksiyası Seymdən ayrıldıqlarını bəyan etdilər. Zaqafqaziya Müsəlman Şurasının ayrıca iclasında isə Azərbaycanın müstəqilliyinin elan edilməsinə qərar verildi. 1918-ci il mayın 27-də keçirilən həmin iclasda Azərbaycan Milli Şurasının Rəyasət Heyəti və sədri seçildi. [6. Səh 7-9]

Məhəmməd Əmin Rəsulzadə Milli Şuranın sədri oldu. Mayın 28-də Həsən bəy Ağayevin sədrliyi ilə Azərbaycan Milli Şurasının tarixi iclası keçirildi. İclasda Azərbaycanın İstiqlal Bəyannaməsi qəbul edildi və 1918-ci ildə Azərbaycan xalqının ictimai, siyasi, mədəni düşüncəsinin məhsulu olaraq Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti (AXC) yarandı. Qeyd etmək lazımdır ki, AXC Azərbaycanın beş minillik dövlətçilik tarixində xüsusi bir dövrdür.

AXC yarandığı gündən xalqın maariflənməsinə də əhəmiyyət verirdi. Cümhuriyyətin qurucuları yaxşı bilirdilər ki, təhsil xalqın və dövlətin taleyində ciddi əhəmiyyət daşıyır. Hələ vaxtı ilə Məmməd Əmin Rəsulzadə elmsizliyi "böyük və dəvası tapılmayan dərd" hesab edir, "millətin millət olmasının üçün onun elmi, təhsili və mədəniyyəti

olmalıdır", - deyirdi.

Xalq təhsili və maarifləndirmə üzrə ilk nazirlilik Azərbaycanda Xalq Maarifi Nazirliyi 1918-ci ildə may ayının 28-də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin hökuməti tərəfindən təsis edilmişdir. Nazirlər Şurasının qərarı ilə 30 iyun 1918-ci ildə üç şöbədən ibarət strukturu təsdiq edilib. Xalq təhsili sahəsində ilk önəmli tədbir məktəblərin milliləşdirilməsi oldu, bu, təhsilin doğma Azərbaycan türk dilinə keçirilməsi idi. Bununla da ilk dəfə olaraq azərbaycanlı uşaqların doğma dildə təhsil alma hüququ qanuniləşdirildi. Xalq Maarifi Nazirliyi 1919-20-ci il tədris ilinin əvvəlindən Ali ibtidai məktəblərin bütün siniflərinin və orta tədris məktəblərinin üç sinifinin milliləşdirilməsini qərara aldı. [3. səh.11-12] 1918-ci il 7 sentyabr fərmanı ilə bütün Ali ibtidai məktəblərdə qeyri-müsəlman tələbələr üçün dini və onların ana dili tədrisi tətbiq edilib. Bu təlimlərin tədrisi üzrə xərcələri dövlət öz üzərinə götürülmüşdür.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Hökuməti Tiflisdən Gəncəyə köçdükdən sonra 30 iyun tarixində Hökumətin qərarı ilə XMN-nə nazirliyin ştat cədvəlini müəyyənləşdirmək və Əsasnaməsini hazırlanıb Hökumətə təqdim etmək tapşırılmışdır. 1918-ci il avqustun 2-də xalq maarifi naziri tərəfindən hazırlanmış Əsasnamə baxılmaq və təsdiq edilməsi üçün Hökumətə təqdim olundu. Əsasnaməyə görə, XMN-nin şatı nazirdən, nazir müavinindən, naziryanı şuradan, məktəbləri idarə etmək üçün ali və orta təhsil, ixtisas təhsili sahələri üzrə üç şöbədən ibarət təsdiq olundu.

Xalq maarif naziri yəhudi məktəblərinin rəhbəri Y.Baysband və F.Şapiroyanın təşkil etdikləri, yəhudi xalqının tarixi və yəhudi ədəbiyyatının tarixi kurslarına dinləyiciləri yazdırmağa icazə verdi. Dörlər 20 oktyabr 1918-ci ildə başlayırdı. 1918-ci ilin oktyabr ayında Yəhudi Milli Şuranın nəzdində fəaliyyət göstərən məktəblərdə 700 nəfər təhsil alır, 24 müəllim çalışırdı. Azərbaycan dövləti tərəfindən alman koloniyalarında fəaliyyət göstərən məktəblər də dəstəklənirdi.

Bakıda məktəb binaları dəhşətli vəziyyətdə idi. Onların çoxu ya tamamən dağıdılmış, ya da əsaslı təmir tələb olunacaq qədər bərbad idi. Hökumət Bakı şəhər ibtidai məktəblərində məktəb-sanitar nəzarətinin təşkil edilməsi üçün müəyyən vəsait ayrılmışdır və bu işdə məktəblilərə Xalq maarifi naziri N.Yusibbəyli 1918-ci il dekabrın 31-də Azərbaycan qubernatorlarına göndərdiyi məktubda göstərirdi ki, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətində maarif sahəsində qarşıda çox böyük və çətin vəzifələr durur. Nazirlik yeni məktəblər, müəllim kursları açmaqla, təhsil sahəsində ölkəni mümkün qədər qısa müddətdə lazımı səviyyəyə qaldırmaq üçün bütün qüvvələri səfərbərliyə aldı. Məktubda qeyd edilirdi ki, indiki zamanda yalnız yüksək məarifə malik olan xalq tərəqqi edə bilər.

Cümhuriyyət Hökumətinin həyata keçirdiyi tədbirlər nəticəsində artıq 1919-cu ilin əvvəllərində Azərbaycanda dövlət hesabına 23 orta ixtisas təhsili məktəbi və 637 ibtidai məktəb fəaliyyət göstərirdi.

Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökumətinin və Xalq Maarifi Nazirliyinin təhsil sahəsində qarşısında duran ən ümdə vəzifələrdən biri də ölkədə ali təhsilin təşkili və ali təhsilli kadrların hazırlanması idi. Cümhuriyyət Hökumətinin fəaliyyət göstərədiyi qısa müddətdə Azərbaycanda üç ali təhsil ocağının - Bakı Dövlət Universitetinin, Əkinçilik İnstitutunun və Dövlət Konservatoriyasının təsis edilməsi barədə məssələ qaldırılmışdı. Onlardan yalnız birini - Bakı Dövlət Universitetinin açılma-

sını reallaşdırmaq mümkün oldu. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Parlamenti 1919-cu il sentyabrın 1-də "Bakı Dövlət Universitetinin təsisini haqqında" qanun qəbul etdi. [4. səh. 256] 1919-cu il noyabrın 15-də Bakı Dövlət Universitetinin auditoriyalarında ilk mühazirələr oxundu. Parlamentin 1919-cu il 1 sentyabr tarixli qərarı əsasında XMN-nin xətti ilə 100 nəfər azərbaycanlı gənc dövlət hesabına xarici ölkələrin ali məktəblərində təhsil almağa göndərilmişdir.

Cümhuriyyət Hökumətinin həyata keçirdiyi mühüm tədbirlərdən biri də məhz yaşlıların sadələndirilməsi idi. Bu məqsədlə 1919-cu ilin noyabrından Bakıda azərbaycanlı fəhlələr üçün texniki axşam kursları açıldı. Bu kurslarda 200 nəfərə yaxın azərbaycanlı fəhlə peşə təhsilini alırdı. Xalq Maarifi Nazirliyi bu kursların işinə yaxından kömək göstərirdi. Azərbaycan Cümhuriyyəti Xalq Maarifi Nazirliyi ölkədə maarifin inkişafı üçün geniş tədbirlər planı hazırlanmış, həmin plan Azərbaycan Hökuməti tərəfindən bəyənilmiş və onun həyata keçirilməsinə razılıq verilmişdi. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Hökumətinin cəmi 23 aylıq fəaliyyəti dövründə təhsil sahəsində həyata keçirdiyi tədbirlər sonralar Azərbaycanda xalq maarifinin təşkili və inkişafına mühüm kömək göstərdi.

Azərbaycanın Qəzalarında yaşayan sakinlərin təhsil alması da gündəlikdə duran problemlərdən biri idi. Bu məqsədlə 1919-cu il sentyabrın 15-dən Gəncə, Şuşa, Şəki, Zaqatala və Qazaxda yaşılılar üçün Azərbaycan dilini öyrədən xüsusi kurslar açıldı. [5.səh 141]

Həmin dövrdə Azərbaycanda 666 məktəb mövcud idi ki, bunlardan 54-ü Quba qəzasının payına düşürdü. [1.səh 162] Xalq təhsilini milli zəmin üzərində yenidən qurmaq üçün ixtisaslı müəllim kadrlarına və dərs vəsaitlərinə böyük ehtiyac var idi. Maarif Nazirliyinin göstərişi ilə qəza müfəttişləri məktəblərin təmiri və tikilməsi, dağdırılmış məktəblərin bərpası, həmçinin onların dərs ləvazimatı ilə təmin edilməsi məqsədilə tələb olunan vəsait haqqında məlumatlar təqdim edildilər.

Xalq Cumhuriyyətinin varisi olan müasir Azərbaycanımızda da təhsilə göstərilən diqqət və qayğı ən yüksək səviyyədədir. Həqiqətən, ölkəmizdə təhsilin inkişafına böyük diqqət mövcuddur. "Cəmiyyət təhsilsiz inkişaf edə bilməz" - bu sözlər Ulu öndər Heydər Əliyevə məxsusdur. Ümummilli liderimiz daim təhsilə qayğı ilə yanaşır, onun əhəmiyyətini vurğulayırdı. Məhz Ulu öndərin rəhbərliyi ilə təhsil sistemində islahatların əsasını təş-

kil edən mühüm sərəncamlar, fərmanlar imzalanmışdır. Azərbaycan təhsilinin milli tariximizdə coşgun yüksəlişi, əsl intibah illəri kimi daxil olan ilk mərhələsi Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyinin I dövrünə təsadüf edir.

Azərbaycan xalqının Ümummilli lideri Heydər Əliyev qeyd edib ki, müsəlman Şərqində ilk demokratik cumhuriyyətin məhz Azərbaycanda yaranması xalqımızın o dövrdə - XIX əsrin sonunda və XX əsrin əvvəllərində milli müstəqillik, azadlıq duyğuları ilə yaşaması ilə bağlıdır: "O illərdə xalqımızın qabaqcıl şəxsiyyətləri, mütəfəkkir adamları, ziyanları xalqımızda milli azadlıq, milli müstəqillik duyğularını gücləndirmiş, milli dirçəliş, milli oyanış əhval-ruhiyyəsi yaymış və bunların hamısı məntiqi olaraq Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasına gətirib çıxarmışdır".

İkinci mərhələ cənab Heydər Əliyevin keçmiş SSRİ-nin ali rəhbərliyində çalışdığı 1982-1987-ci illəri əhatə edir. Bu o illər idi ki, digər sahələrlə yanaşı, Heydər Əliyev dövlətin bütünlükdə təhsil sisteminə rəhbərlik edirdi. Hətta o illərdə Azərbaycan gənclərinin nəinki Azərbaycanda, həmçinin Azərbaycan hədudlarından kənarda da təhsil almalarına şərait yaradırdı. Hətta, tez-tez Azərbaycanlı tələbələrlə də görüşür, onların qayğı və problemləri ilə şəxsən maraqlanır, onların həlli üçün bütün imkanlardan istifadə edirdi.

Üçüncü mərhələ çağdaş təhsil tariximizin ən mürəkkəb, böhranlı illərini (1988-1993) tənəzzül və depressiya illərini əhatə edir. Bu mərhələdə Azərbaycan təhsilinə rəhbərlik edənlər onun cəmiyyətdəki rolunu düzgün qiymətləndirə bilmədilər. Təhsilin "inqilabi yolla" yenidən qurulmasına cəhd edərək, 1992-ci ildə "Təhsilin qanunu" qəbul edildi.

Dördüncü mərhələ Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycanın dünya standartlarına uyğun təhsil islahatları əsasında yeni milli təhsil quruculuğuna rəhbərliyi ilə başlanan indiki dövrü əhatə edir. [7.səh. 3]

Bu gün ölkə başçısı İlham Əliyev tərəfindən Azərbaycan təhsilində sistemli islahatlar aparılaraq Ulu öndərin təhsil siyasəti uğurla davam etdirilir. Cənab Prezidentin apardığı məqsədyönlü siyasət nəticəsində hər bir sahədə olduğu kimi təhsil sahəsinin də inkişafı üçün təməl olmuşdur. Hazırda təhsilimizin ayrı-ayrı sahələri deyil, o bütövlükdə kompleks şəkildə inkişaf edir. Təhsil sahəsi daim möhtərəm Prezident İlham Əliyevin diqqət mərkəzindədir. Cənab Prezident qeyd edir ki,

"Biz inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsini yaxşı bilirik. Və görürük ki, o ölkələr sözün əsl mənasında inkişaf edir ki, orada təhsilin səviyyəsi yüksəkdir. Biz çalışırıq ki, Azərbaycanda bu sahəyə daim diqqət göstərilsin, praktiki tədbirlər görülsün, həm təhsil sisteminin maddi-texniki bazası güclənsin, eyni zamanda və ən önəmlisi təhsilin keyfiyyətiartsın.

Cənab Prezidentin ölkəyə rəhbərlik etdiyi illər ərzində təhsilin inkişafı ilə bağlı qarşıya qoyulmuş hədəflərdən biri də yeni ümumtəhsil məktəblərinin tikintisi, mövcud məktəblər üçün əlavə korpusların inşası, onların əsaslı təmiri, müasir avadanlıqlarla təminatı, istilik sisteminin bərpası, ümumilikdə infrastrukturun yenilənməsi oldu. Qəbul olunmuş Dövlət Proqramlarında təhsil müəssisələrinin maddi-texniki və tədris bazasının möhkəmləndirilməsini də əsas istiqamətlərdən biri kimi qeyd etmək lazımdır. Məktəblərdə əsaslı təmir-tikinti işlərinin aparılması, müasir tipli yeni təhsil ocaqlarının tikilib istifadəyə verilməsi Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramlarında özəksini tapdı. Eyni zamanda "Azərbaycan Respublikasında ümumtəhsil məktəblərinin avadanlıqlarla təmin olunmasına dair İnkişaf Programı" bu sahədə təxirəsalınmaz tədbirlərin həyata keçirilməsini təmin etmiş oldu. Bölgələrin sosial-iqtisadi inkişafı sahəsində tədbirlərin davam etdirilməsini nəzərdə tutan "Azərbaycan Respublikası regionlarının 2009-2013-cü illərdə inkişafı Dövlət Proqramı"nda da bir sıra sahələrlə yanaşı, təhsil infrastrukturunun müasirləşdirilməsi məsələsinə xüsusi yer ayırdı.

[2.vikipedia.az]

Cənab Prezidentin ölkəyə rəhbərlik etdiyi illərdə rəqabət qabiliyyətli iqtisadi sistemin formalasdırılması və davamlı inkişafın təmin edilməsi baxımından ölkənin müasir tələblərə cavab verən kadrlara ehtiyacını ödəmək üçün gənclərin xaricdə təhsil alması dövlət siyasetinin əsas prioritətlərindən olmuşdur. Gənclərin ölkə üçün zəruri ixtisaslar üzrə xaricdə təhsil almalarını və ölkənin inkişafının mühüm amilinə çevrilmələrini təmin etmək məqsədilə "2007-2015-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə Dövlət Proqramı"nın təsdiq edilməsi barədə Sərəncam da imzalanmışdır. Uğurla həyata keçirilən Dövlət Proqramı və eləcə də digər təhsil formaları üzrə demək olar ki, Avropa ölkələrinin əksəriyyətində, ABŞ, Kanada, Rusiya, Türkiyə, Çin, Yaponiya, Cənubi Koreya və digər ölkələrdə minlərlə Azə-

baycan vətəndaşı təhsil alır. Xarici ölkələrdəki gənclərimiz təhsil almaqla yanaşı, həm də Azərbaycan xalqının təmsilçisi, onun qədim mədəniyyətinin, adət və ənənələrinin təbliğatçılarıdır.

Azərbaycanın birinci vitse-prezidenti, Mehriban xanım Əliyevanın təhsilə qayğısı danılmazdır. Heydər Əliyev Fondu Azərbaycanın təhsil sistemini təkmilləşdirmək və onun dünya təhsil sistemində integrasiyasını təmin etmək üçün yüzlərlə məktəb, onlarla uşaq bağçası və ixtisaslaşdırılmış uşaq məktəbləri tikdirib, təmir etdirib, bu müəssisələr yüksək standartlar səviyyəsində təchiz olunub. Fondu təşəbbüsü ilə təkcə Azərbaycanda deyil, dünyanın bir neçə ölkəsində məktəblər yaradılıb. "Yeniləşən Azərbaycana - yeni məktəb" programı çərçivəsində istər daimi yaşayış yerlərinə malik uşaqlar, istərsə də qacqın və məcburi köçkün ailələri, müxtəlif aztəminatlı sosial qruplar, habelə diaspor nümayəndələrinin övladları üçün inşa edilən və müasir avadanlıqla təchiz olunan məktəblər Fondu gördüyü əzəmətli işin yalnız bir hissəsidir. Bütün bunlar bir daha onu göstərir ki, təhsil sahəsinin inkişafı Azərbaycan dövləti üçün prioritet istiqamətlərdən biridir.

Bələ qənaətə gəlmək olar ki, Cümhuriyyət dövründən bu günə kimi Ölkəmizdə təhsil sisteminin inkişafı, ümumiyyətlə bu yöndə görülən işlər və atılan addimlar bu sahənin bugünkündən daha çox gələcək inkişaf perspektivləri üzərində qurulub. Bu gələcək Azərbaycan təhsilinin nurlu sabahıdır. Onun adı isə elmlı gələcəkdir.

Ədəbiyyat siyahısı:

Rəxşəndə Bayramova. Azərbaycanın Quba bölgəsi tarixinin dönüş mərhələsində (1917-1920-ci illər) Bakı, 2018, s.162-163-164

www.Wikipedia.az

"Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası" II cild səh 11-12

Azərbaycan tarixi. V cilddə, V c., Bakı: Elm, 2001, s.256

Solmaz Rüstəmova-Tohidi. Quba. Aprel-May 1918-ci il. Müsəlman qırğınları sənədlərdə, Bakı, 2013, s.141-144

Əzizə Nəzərlinin "Azərbaycan Respublikasında xalq təhsili (1918-1920)" monoqrafiyasının materiallarından.

Xalq qəzeti, 25.05.2016-ci il. Səh 2-3

HƏYATA ÜRƏYİ İLƏ BAXAN İNSAN

Müxtəlif məkan və zamanlarda dünyaya gələn adamlar həyatın sonrakı dönüş və döngələrində rastlaşış ünsiyyət bağlayır, doğmalaşır, dostlaşırlar. Etiraf edək ki, çoxumuzun təzə tanışlıqda bəxti getirmir: qarşı tərəfin çörək dostu olduğu aşkar çıxır, münasibət saxta və ötəri olur; salam-əleyk bağda ərik qurtarana qədər çəkir... Həyat faktları təsdiq edir ki, ömrü zəhmət dünyasından keçənlər, uğurları canı, qanı, bilik və səmimiyyəti ilə qazanırlar, nəfəsitox və mərdtəbiətlilər münasibətlərdə saf, dəqiq və sabitqədəm olurlar. Belə insanlarla ayaqüstü beş dəqiqəlik səhbət belə sonralar xoş xatirələrə çevrilir.

Ulularımız "yaxşılıq toxumu əkən yaxşılıq dərər", - demişlər. Təəssüf ki, hamı yaxşılıq toxumu əkmir. Ona görə də yaltaqlar, xəbislər, xəsislər və şöhrətpərəstlər daha çoxdur. Lakin dünyani yaxşı adamlar yaşıdır. Daha doğrusu, dünya xeyirxah adamların ciyinlərindədir. Belə adamlar varmı? Bəli, olub, var və olacaq.

Bu kiçik yazımızda el-oba arasında yaxşı ad qazanmış, bu yaxınlarda dünyasını dəyişmiş, çalışdığı sahələrdə həmişə öndə olmuş, bütün işlərdə heç vaxt öz mənafeyini düşünməyən mərd və xeyirxah bir eloğlumuzdan səhbət açacağıq...

Şərin xeyri, pisin yaxşını, oğrunun doğrunu üstlədiyi və təzadalarla zəngin olan XXI əsrə bu ləyaqətli, kişi ömrü yaşayışan insan kimdir? Tərəddüd etmədən onu tanıyanların hamısı bir ağızdan deyərlər ki, o insan həyata ürəyi ilə baxan, doğulduğu gündən zəhmətlə yaşayan, ömrü boyu arzu və istəyinə sadıq qalan, məsul və şərəfli həyat yolu keçən böyük hörmət qazanmış **Zahid Əkbərov oğlu Əkbərov**.

Gözəl insan, müdrik el ağsaqqalı, dövrünün və tənpərvər ziyalısı, cəfakes valideyni və sədaqətli dostu idi hamının Zahid Əkbərov. Doğuluğu vaxt dan çoxsaylı çətinliklərlə üzləşmişdi. Sovet-Fin müharibəsi başlayanda - 1939-cu ildə Zahidin 3 yaşı olardı. Atası Əkbər müharibəyə getmişdi. O anası Sürəyya xanımın himayəsində idi. Hamı bu illərdə çətinliklərlə yaşayırıdı. Ailədə də çətinliklər günbəgün artırdı. Əkbər kişinin qoyub getdiyi ərzaqlar qurtarmışdı. Əsgər ailələrinə təqaüd verilməsinə baxmayaraq, bu, üç nəfərlik ailəyə çatmındı. İşləmək lazımdı. Sürəyya xanım da iki azyaşlı övladını bir-birinin, Yaradanın ümidiñə buraxıb fer-

mada - kolxozda sağıcı işləməyə başladı. Çətinliklərə baxmayaraq, ailə ümidi də belə qırıldı. Artıq Zahid məktəbli idi, yaxşı oxumaqla bərabər, anası Sürəyya xanım istəməsə də, boş vaxtlarında ona köməklik edirdi. Dörslərini əla oxumaqla bərabər kolxozun buzovlarını otarırdı...

Nəhayət, 1943-cü ildə son məktubu - "qara kağızı" Ruminiyadan gəldi. Ailənin son ümidi də belə qırıldı. Artıq Zahid məktəbli idi, yaxşı oxumaqla bərabər, anası Sürəyya xanım istəməsə də, boş vaxtlarında ona köməklik edirdi. Dörslərini əla oxumaqla bərabər kolxozun buzovlarını otarırdı...

Yeddiillik məktəbi əlaçılıqla bitirdiyi üçün Zahid 1953-cü ildə Bakı Maliyyə Kredit Texnikumuna imtahansız qəbul olunur. 1956-cı ildə texnikumu "əla" qiymətlərlə bitirir və K.Marks adına Xalq Təsərrüfatı İnstitutuna imtahansız qəbul olunma şansı əldə edir. Amma hələ də kolxozda sağıcı işləyən ana, özündən balaca məktəbli qardaş çətinliklə dolanırdılar, köməyə ehtiyacları var idi. Odur ki, Zahid rayona qayıdır və İsmayıllı rayon Maliyyə Şöbəsində əmək fəaliyyətinə başlayır, 18 avqust 1956-cı ildə əmək kitabına ilk iş əmri yazılır. Gənc olmasına baxmayaraq, Zahid Əkbərov çox məsuliyyətli, intizamlı, işini bilən idi. Bilmədiyini öyrənməyə böyük maraq göstərirdi. Zahidin fədakarlıq və işgüzarlığı hamının diqqətində olduğundan iki il sonra maliyyə şöbəsində Həmkarlar İttifaqı yerli Komitəsinin sədri seçilir və 1973-cü ilə kimi bu vəzifəni layiqincə icra edir.

Zahid Əkbərov ləyaqətlə işinin öhdəsindən gəlir, vəzifəyə, var-dövlətə, şan-şöhrətə uymur. Odur ki, 1964-cü ildə Respublika Həmkarlar İttifaqı Mərkəzi Şurasının qərarı ilə Moskva Ali Həmkarlar Hərəkatı Məktəbinə, qiyabi oxumağa göndərilir. Burada da tələbə kimi üzərinə düşən vəzifələri layiqincə yerləşdirir.

nə yetirir. Oxuduğu müddətdə öz istedadı, yüksək zəkası, müləyim davranışları ilə müəllimlərin və tələbə yoldaşlarının sevimlisinə çervilir.

Zahid Əkbər oğlu Əkbərovun on bir il Dövlət Əmək Komitəsinin İsmayıllı rayonu üzrə müvəkkili, bir il Rayon İcraiyyə Komitəsində təşkilat şöbəsinin müdürü, yeddi il İsmayıllı Rayon İctimai Təminat Şöbəsinin müdürü vəzifələrində şərəflə, vicdanla çalışıb. Harada işləməsindən asılı olmayaraq, həmkarlar təşkilatındakı işini davam etdirib. Qeyd olunan bütün uğurlar və nailiyyətlərlə yanaşı ailcə-nab, əməksevər, ləyaqətli, dürüst və eyni zamanda tələbkarlığı ilə seçilən, yüksək rəhbərlik qabiliyyətine malik olması da hər kəsə məlum idi. Ölkəmizin inkişafı uğrunda xidmətlərindən hamı böyük qürur hissi ilə danışır, yaxşı insan olduğunu qeyd edirlər.

Z. Əkbərovun rayonun ictimai-siyasi həyatında böyük rolu olub, el-obasının, torpağının təəssübünü çəkib həmişə. Dövlətin də, sırasından çıxdığı xalqının da etimadını doğruldub. Təhsilinin də daim qayğısına qalıb. Daim oxuyub, öyrənib, qiyabi olaraq arzusunda olduğu Azərbaycan Xalq Təsərrüfatı İnstitutunu bitirərək iqtisadçı ixtisasına yiyələnib.

O, mənali həyatını xalqına, millətinə, peşəsinə xidmət etməyə sərf edib, alicənablığı, xeyirxahlığı ilə seçilib həmişə. Çalışıldığı bütün dövrlərdə dövlət işi ilə yanaşı ictimai işlərdə fəallıq göstərib. Rayon Partiya Komitəsində plenum üzvü, Rayon Xalq Nəzarəti Komitəsində təşkilat şöbəsinin müdürü, Məhkəmədə xalq iclasçısı, İsmayıllı Dairə Seçki Komisiyاسında katib kimi ən məsuliyyətli sahələrdə əməyini əsirgəməyib.

Zəhmətdən, işləməkdən yorulmayan, mədəniyyəti və işgüzarlığı ilə seçilən, fərqlənən Zahid Əkbərov 36 il Dövlət İdarəetmə orqanlarında, 24 il isə Dövlət İdarələri və İctimai Xidmət İşləri Həmkarlar İttifaqı İsmayıllı Rayon Komitəsinin sədri vəzifəsində çalışıb. Amma heç vaxt nə vəzifəsindən, nə ətrafında olan dostlarından umacaqlı olmayıb, öz xeyrinə onlardan istifadə etməyib. Hamiya özü köməkçi olub. Hamiya əl tutub, yardım edib. Həmkarlar təşkilatının əsas məqsədlərini yerinə yetirib, iş yerlərində təhlükəsizliklə məşğul olan insanlardan işçilərin vaxtı-vaxtında təlimatlandırılmasını tələb edib, yol göstərib... Nəzarət edib...

Dəyərli insan, təcrübəli həmkar, gözəllik və təbiət vurğunu olan, kiçikdən tutmuş, böyüyədək hər zaman hamının "Sabahınız xeyir, Zahid əmi!", "Salam, Zahid dayı", "Hər vaxtnız xeyir, Zahid müəllim" sözlərilə yad etdikləri bu insanı xatırlayanda, onun ürəklərdə qazandığı "sağol"ları düşünəndə yadına xalq şairi Məmməd Rahimin bu misraları düşür.

Lətifə Əliyeva, Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü, "Tərəqqi" medallı, İsmayıllı Uşaq və Ailələrə Dəstək Mərkəzinin direktoru:

-Həyata ən gözəl qazanc ruhən xatirələrdə əbədi yaşamaqdır. Belə həmişə yaşar şəxslərdən idi Zahid Əkbər oğlu Əkbərov. 81 yaşında olanda onun haqqında "İsmayıllı xəbərləri" qəzetində "Nağıllaşan ömür" adlı məqalə ilə çıxış etmişəm. Onun ömür yoluna çiraq tutaraq, xüsusi keyfiyyətlərini göstərmişəm. Onun həyatını bir qəzet səhifəsində əks etməklə qurtaran deyil. O, çətin anların dostu idi. Zahid müəllimin işıqlı siması, ziyanlı görkəmi, şirinqanlılığı, məhrəban ünsiyyəti, prinsipiallığı, intellekti, mənali zarafatları birər-birər golub indi gözümün önünde durur. Bu gün onun yoxluğu özünü açıq-aydın biruzə verir. Onun rəhbərlik etdiyi Həmkarlar İttifaqının üzvləri, dostları, yaxınları heç vaxt unutmayacaqlar və böyük eh tiramla xatırlayacaqlar. Mənim Zahid müəllimlə bağlı təəssüratlarım zəngindir. Dünya fanidir. Onu şirinləşdirən və rəğbəti edən işıqlı insanların əməlləridir. Zahid müəllim belə insanlardan idi. Ona görə də o həmişə yadداşlarda yaşayacaq.

Allah Zahid müəllimə rəhmət etsin, qəbri nurla dolsun!

Məmmədxan Muradəliyev, ağsaqqal, təqaüdü:

- Zahid kişi bilikli və savadlı, zəngin təcrübəyə, məntiqli düşüncəyə malik, Allahın bəndələrini - onların tələbatlarını vaxtında duyan, böyük ürək sahibi idi. Belə insanlar yüz ildə bir dəfə yetişir və yaxud da heç yox... Onun sıfətindən nur töküldürdü. Yaxşı ata, səmimi baba, qohumcanlı, sədaqətli dost və müdrik ağsaqqal idi. Qəlbən təmiz, mənən zəngin, xasiyyətcə çox həlim adam idi. O, bu elə, bu təbiətə, bu varlığa, bu gözəlliyyə, bu yerə-göyə o qədər həvəslə, inamla, ümidi baxırdı ki, elə bil bütün həyatını onlarda görürdü. O, əxlaq cəhətdən, ədəb-ərkan cəhətdən, xeyirxahlıq sarıdan o qədər zəngin idi ki, deyirdin ki bu adam dünyadan köçəndə özü ilə nə qədər xeyir-dua, alqış, xoş söz-söhbət apardı?! Zahid eldən gedən insan oldu. Allah ona, rəhmət eləsin.

Murad Məhərrəmov, əmək veterani, İsmayıllı RİH-nin sahib əməkdaşı:

-Zahid Əkbərov mənim üçün yaddaşında mərd, xeyirxah, cəsarətli və təvazökar bir insan kimi qalır. Onun evi, iş yeri hər bir insan üçün inam ocağı idi. Çətinliyə düşən, köməyə ehtiyacı olan hər bir adam bu ocağa üz tuturdu. Rayonda çalışdığını vaxt onunla tez-tez salamlaşar, istirahət günlərində gəzməyə çıxardıq. Söhbətimiz elmi mərcaya yönəldi. O, həqiqətən, məntiqli nitqə, səbrli, təmkinli, tədbirli xarakterə dərin hörmətə və məhəbbətə malik bir insan idi. Zahid müəllimin mülayimliyi içərisində lazımlı gəldikdə qətilik, hiss olunmayan sərtlilik, "yox!" - demək bacarığı, məsələlərin müzakirəsində prinsipial mövqə seçmə, haqqı, ədaləti müdafiə etmə qabiliyyəti var idi. O, tapşırılan işlərə ciddi və məsuliyyətlə yanaşındı. Həm də qayğıkeş və mehriban, övladlarına böyük məhəbbət bəsləyən bir valideyn idi.

Onun nurlu çöhrəsi, əziz xatirəsi heç vaxt unudulan deyil. Çünkü, "Böyük təbiətlər yaranır az-az" (S.Vurğun).

Allah Zahid dostumuzun ruhunu şad etsin!

Ey könül, fürsəti bada vermə göl,

Gün keçir, ay ötür, il yaman gedir.

Çalış ki, dünyadan köç eyləyəndə...

Desinlər, nə gözəl bir insan gedir?!

Xeyirxah insan, qayğıkeş, müdrik el aqsaqqalı, xalqın sevimliyi Zahid Əkbərov artıq aramızda yoxdur. Amma onun yaratdığı, qurdüğü güllü-çiçəkli həyəti, hər səhər İsmayıllı Rayon Təhsil Şöbəsi binasının dördüncü mərtəbəsinə, iş yerinə qalxarkən onu görənlərin gözləri önündə parlaq, gülərüz surət canlanır. Elə düşünürsən ki, varlı-hallı, abır-həyalı, hamiya kömək əli uzadan bu insan indicə yanımızdan ölüb keçəcək, salamlaşacaqdır.

Bəli, o kəs xoşbəxtdir ki, onun haqqında dünən də yaxşı deyiblər, bu gün də deyirlər, sabah da deyəcəklər. Necə ki, Zahid Əkbər oğlu Əkbərov haqqında deyirlər!

Çalışıldığı illər ərzində işinin mükafatı olaraq çoxlu tərifnamələr, təşəkkürlər, medallar, hətta Beynəlxalq Həmkarlar İttifaqı Federasiyasının medalını alıb, ancaq ən böyük mükafatı xalqın ona bəslədiyi hörmət və ehtiramdır. Cavanlığından da həmkəndliləri, kollektiv üzvləri arasında aqsaqqal kimi qəbul edilib. Sözü eşidilib, məsləhətləri icra

Vidadi Məmmədov, İsmayıllı RİH-i yanındakı İctimai Şuranın sədri:

-Belə bir insan şəxsən gördüğüm və tanışığım üçün sevinirəm. Düşünürəm ki, zahirən Zahid kişi çox təvazökar, sadə qəlbli, şüx zərafatları ilə hamının ürəyində sevinc işığı yandıran, ovuclarından ömrünün zəhmət ciğirləri keçən şərəfli və keşmə-keşli özür sürən, halallığın zirvəsində yer tutmuş aqsaqqal idi. Örnək olan özür yaşayırıdı. Ömrünün hər ilməsini faydalı işlərə hördü. Zahid müəllim həyatı yaxşı bilirdi. Həyat onu uşaqlıqdan halal zəhmətə öyrətmədi. Həyatın hər üzünü görmüşdü. Məna və mahiyyətini dərk etmişdi. Ona görə həmişə səmərəli gün keçirməyə, alniaçıq olmağa, dostlarının sevimli olaraq qalmağa çalışıb. Zahid müəllim müxtəlif tədbirlərdə sanballı çıxışları ilə də fərqlənirdi. O, hər suala tutarlı arqumentlərlə əsaslandırılmış cavablar verərdi. Əsl ziyalı idi. Hamiya doğma, əziz idi.

Hazırda Zahid kişi aramızda yoxdur. Ruhu şad olsun, Allah rəhmət eləsin.

olunub.

Zahid Əkbərov böyük bir şəcərənin başçısı olub. O, beş övlada, səkkiz nəvəyə, üç nəticəyə də ailənin aqsaqqalı kimi şərəflə böyükülük edib. Balaları, nəvələri hamısı ali təhsilli dirirlər, dövlətə, dövlətçiliyə sadıq insanlardırlar...

Dünyanı yaxşı adamlar, ürəyi ilə duyub görənlər yaşıdır. Belə adamları Vətən, el-oba heç vaxt unutmur. Onlar dastanlara, nağıllara çevrilirlər. Mərhum Zahid Əkbərov da belə insanlardan olduğu üçün adına şeirlər, kitablar yazılıcaq, nəgmələr qoşulacaq...

İstər sağlığında, istərsə də vəfatından sonra səni duyub, sevib, borcundan çıxmak istəyənlər nə qədər olub, Zahid Əkbərov?!

Sən cismən bizdən ayrılsanız da, mənən həmişə bizimləsiniz. Qoy bizi yaradan uca Tanrı həmişə sizin sevənləri, balalarını, nəvələrini, nəticələrini qorunusun!

Məzarın nurlu, yerin behişt, axırət döyan cənnət olsun. Əlvida, Zahid Əkbərov!!! Orda görüşənədək!!!

**Haciməmməd MƏMMƏDOV,
Eldar ƏLİYEV**

*Muxtaroğlu, yaşa, yarat, gül indi.
Qəlbindəki müşgüllərim silindi*

ƏBÜLFƏZ MUXTAROĞLU
*Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü*

SƏS VERİRƏM Kİ...

Qışın çilləsində bahar eşqinə,
Tutub Orxanımın totuq əlindən.
Bir gözümüzdə sevinc, birində kədər,
Onun sabahına səs verirəm mən.

Bəli, səs verirəm, səs verirəm ki.
Şəhidlərin qanı yerdə qalmasın.
Qalxsın, pöhrələnsin fidan arzular.
Onları qar, çovğun, ayaz almasın.

Bəli, səs verirəm, səs verirəm ki,
Asılı qandallardan açılsın qollar.
Düzəlsin qaməti "Xudafərin"in,
Arazın üstündən çoxalsın yollar.

Bəli, səs verirəm, səs verirəm ki,
BMT-dən gəlsin xalqımın səsi.
Sönmüş ocaqlardan qalxsın tüstülər,
Didərgin görməyim daha heç kəsi!

Bəli, səs verirəm, səs verirəm ki,
Gülsün aranı da, gülsün dağım da.
"Yersiz gəldi deyə, yerli qaç" - deyən
Bir yağı qalmasın Qarabağında

Bəli, səs verirəm, elin sərvəti,
Yadların cibinə axıb dolmasın.
Milyonlar yetirən yurdun övladı
Qəpiyə, quruşa möhtac olmasın!

Bəli, səs verirəm, səs verirəm ki,
Ayrılıq sözünü lügətdən atım.
Dilimə, dinimə səd qoyulmasın.
Bəsdir, tapdanmasın mənəviyyatım!

Bəli, səs verirəm, səs verirəm ki,
Azadlıq yolunda halaldır qanım!
Bir də bölünməsin daşım, torpağım-
Gülsün "Gülüstan"sız Azərbaycanım!

dekabr, 1991

"CƏNGİ" VAXTİDIR

Kəndlər yandı, oğul öldü, ər itdi,
Ağı deyən dilimizdə tük bitdi.
Neyin səsi qara daşı əritdi.
Gəl dəyişək bu ahəngi, vaxtıdır,
"Cəngi" çalın, bu gün "Cəngi" vaxtıdır.

Türk övladı göz yaşını car etməz,
Ölər, Vətən torpağını xar etməz.
Daşnaqlara "Yetim segah" kar etməz,
Zilə qalxsın "Mahur rəngi", vaxtıdır
"Cəngi" çalın, bu gün "Cəngi" vaxtıdır.

Başımıza nə gəlmədi "sarı"dan,
Qovduq darvazadan, aşdı barıdan.
Yalvarmaqla donuz çıxmaz darıdan.
Götür, qardaş, gəl tūfəngi, vaxtıdır,
"Cəngi" çalın, bu gün "Cəngi" vaxtıdır.

Düşmənləri tanıyırıq haçandır,
Ermənilər qan gördümü qaçandır.
Ruslar bizə gizli silah açandır.
Gəlin kəsək bu xərçəngi, vaxtıdır,
"Cəngi" çalın, bu gün "Cəngi" vaxtıdır.

Vəhşilikdə çıxarsa da səs-səda,
El məsəlin bir xatırla, sal yada.
Quduranlar qırx gün yaşar dünyada,
Suda sinar su səhəngi, vaxtıdır.
Cəngi çalın, bu gün "Cəngi" vaxtıdır.

Xocalının intiqamın almasaq,
Bağışlamaz bizi bu daş, bu torpaq.
İynə batırana biz batırmasaq.
Avazımız yağı rəngi, vaxtıdır,
"Cəngi" çalın, bu gün "Cəngi" vaxtıdır.

Haray salın bütün kəndə, şəhərə,
Bircə yol var qələbəyə, zəfərə.
Mərd ərənlər süvar olsun yəhərə,
Qırılmasın qoy üzəngi, vaxtıdır!
"Cəngi" çalın, bu gün "Cəngi" vaxtıdır.

Bu işlərin günahkarı Ayazdı,
Prezidentdir, fəqət ağlı dayazdı.
Qarabağda "qar" yanında "a" yazdı,
Çəkiləsi onun əngi, vaxtıdır!
"Cəngi" çalın, bu gün "Cəngi" vaxtıdır.

Siyasətdə ulu türkün atası,
Düşmən çətin o dahiyə batası!
Tək Heydərdir dadımıza çatası.
Rəhbər seçək o nəhəngi, vaxtıdır!
"Cəngi" çalın, bu gün "Cəngi" vaxtıdır.

mart, 1992

HARAY

Haray, ey insanlar, eşidin, bilin,
Başından aşıbdır kədərim mənim!
Yatdım yaz nəfəslə dan həsrətilə.
Açılmak bilmədi səhərim mənim.

Gəmim firtınada, sönmüş mayağım,
Hər yerdən üzülüb əlim, ayağım.
Yalnız, ulu tanrıım, sənsən dayağım,
Sənə yetişirmi xəbərim mənim!

Zülm ilə ayrıldı elim elindən.
Müqəddəs dinindən, ana dilindən.
İstədim ağlayım dərdlər əlindən,
Boğuldum boğazda qəhərim mənim.

Sarılar tökdükçə nahaq qanları,
Təbəssüm bürüyür alçaq "yan"ları.
Haray, kainatın mərd insanları,
Toplara tutulub şəhərim mənim!

Dost kimi göstərdi özünü yağı,
Dikib torpağıma gözünü yağı,
İndi açıq deyir sözünü yağı:
Sənə bal olmalı zəhərim mənim".

De, bunlar faşizmi salmırı yada,
Körpələr, qocalar yaxılır oda.
Haray, Qaçaq Nəbim, yetiş fəryada,
Yəhərdə vurulur Həcərim mənim!

Törənir cinayət, silinir izlər,
Dəhşətdən saralıb solmuş bənizlər.
Haray, okeanlar, haray dənizlər,
Qanla ləpələnir Xəzərim mənim!

Dərələr birləşsə artmazmı sellər,
Tək əl od olsa da meydanda neylər?
Haray, ay obalar, haray, ay ellər.
Birlikdən doğacaq zəfərim mənim!

22 yanvar, 1990

BU DAĞLAR AĞLATDI MƏNİ

Pozulubdur təbiətin naxışı,
Kədərlidir qayaların baxışı,
Ağı dedi bulaqların axışı,
Yerimdən oynatdı məni, ay Allah!
Bu dağlar ağlatdı məni, ay Allah!

Pəri çıñqılına pəri gəlmədi,
Yağı kəsdi yolu, bəri gəlmidi,
Şəhid oldu oğlu, əri gəlmədi,
Qəm gölünə atdı məni, ay Allah!
Bu dağlar ağlatdı məni, ay Allah!

Qonaqgörməz əziz qonaq görmədi.
Qız-gəlinlər əvəliyin hörmədi.
Nəmi qurub, südü qaymaq sərmədi,
Kim belə alçaltdı məni, ay Allah!
Bu dağlar ağlatdı məni, ay Allah!

Alagöldə yaylamadı elləri,
Qan qoxuyur Çiçəklinin gülləri.
İşıqlıdan gəlmir işiq selləri,
Zülmətlərə qatdı məni, ay Allah!
Bu dağlar ağlatdı məni, ay Allah!

"Əyriqar"da qar üstə qar qalandı,
"Çalbayır"da neçə arxac talandı.
İndi bildim, o dostluqlar yalandı,
"Yad yaman aldatdı məni", ay Allah!
Bu dağlar aldatdı məni, ay Allah!

Salvartidan "Əlidəş" gorunur,
"Üçtəpələr" çən-dumana burunur.
Qəvi düşmən Yazı səmtə surünur,
Eylə bir Ağ atlı məm, ay Allah!
Bu dağlar aldatdı məm, ay Allah!

Tanrı, məni salma düşmən girinə,
Mehriban et xalqımı bir-birinə
Qurbanım var ulu Qırxlar pırınə,
Bu arzuma çatdır məni, ay Allah.
Bu dağlar ağlatdı məni, ay Allah!

iyun, 1996

NOVRUZUM

Gün günə calandı, il başa gəldi,
Arzum ürəyimdə qaldı, Novruzum.
Qışın qarı bu torpağın yorğanı,
Boran məni yayda aldı, Novruzum!

Bilinmədi nə gündüzü, gecəsi,
İşsizlərə iş düzəltdi neçəsi.
Dışsizlərə diş düzəltdi neçəsi..
Koramallar məni çaldı, Novruzum!

Gedə bilsəm, anam kimi qucaqlar,
Hörümçəklər tor qurduğu bucaqlar.
On bir ildə od görməyən ocaqlar
Ürəyimdə qara xaldı, Novruzum!

Torpaq dərdi ürəyimi yaralar,
Qorxuram ki, qaysaq tuta yaralar.
İstəyirəm doğrayalar, yaralar.
Təbib deyir, hələ kaldı. Novruzum!

Yağı heç vaxt yağılıqdan qalmayıb,
"Sal" deməklə qurd qoyunu salmayıb.
Söz qılincsiz hərbdə zəfər calmayıb,
Bu nə sirdir, nə xeyaldır, Novruzum!

Yurdsuzum var, evsizim var, acım var,
Özgə əldə Qarabağ tək tacım var.
Əsirlikdə neçə anam, bacım var,
Nə çal-çağır, bu nə haldı, Novruzum!

Yaxşı bilir yaxın dost da. yağı da-
Tufan gərək qara çəni dağıda!
Hər kəs öz ölüsün ağlar ağıda,
Bu ki, məşhur bir misaldi, Novruzum!

Dağlarımı ünüm yetməz, əl çatmaz,
Vətən oğlu Vətənini alçaltmaz!
Torpağı torbayla daşınan yatmaz,
Toplar susub, niyə laldı, Novruzum!

Göyçəmizdə "Göyçəgülü" dillənsin!
Gelişinlə Qarabağım güllənsin!
Laçınimda al bayraqım yellənsin!
Deyim: bayram xoş vüsaldi, Novruzum!

20.03.1999

SƏSLƏYİR BİZİ

Ey yurdumun silah tutan ərləri,
Vətən qalib darda, səsləyir bizi.
Soyuq çadırlarda xəstə körpələr,
Donur buzda, qarda, səsləyir bizi.

Yağı öz yurdundan qovan ananı,
Xan Araz körpəsin boğan ananı.
Səni, məni, onu doğan ananı
Axtar, tap, o harda səsləyir bizi.

Kürsü üçün çalışdıqca yarımız.
Talan oldu sərvətimiz, varımız.
Əsir düşdü gəlinimiz, qarımız-
Tapdalanmış ar da səsləyir bizi.

Şən Vaqifin qaş-qabağı tökülüb,
Ələsgərin qəbir evi sökülüb.
Xanqızının gözü yola dikilib,
Dərin intizarda səsləyir bizi.

Ləzgi, talış, udin, salsın havarı.
Ana yurdun kürdü, tati, avari.
Qayıqçının əldən düşər avari.
Dəli dalğalarda səsləyir bizi.

Yağı at oynatsa cıdır düzündə,
Haqqımız yox yaşayaq yer üzündə.
İstəsek ucalaq dünya gözündə,
Şəhidlikdə də orda səsləyir bizi.

Bunu aləm bilir olsa da acı,
Qaş-daş, sökülmüş Qarabağ tacı,
İsməti tapdanmış nə qədər bacı-
Ahu qalib torda, səsləyir bizi.

Zəfər eşqi yaman dolub beyninə,
Qorxu, hürkü əsla gəlməz eyninə.
Döyüş libasın, geyib əyninə,
Həcər də, Nigar da səsləyir bizi.

Səslənsin BTP, BMP, qrad,
Kəklik kimi qaqqıldasın avtomat.
Qəzəb qılincini yaxşı ovxarlat,
Xəncər, bıçaq, korda səsləyir bizi.

Peyğəmbər təmkinli, imam camallı.
Xətai qeyrətli, dərin kamallı.
Atatürk arzulu, gözəl amallı,
Mətin bayraqdar da səsləyir bizi.

AİDA QASIMOVA
AMEA Geologiya və Geofizika İnstitutunun elmi işçisi

ŞUŞAM MƏNİM

Qarabağın döyünen ürəyi, musiqi və incəsənət
beşiyi ata-baba yurdum Şuşam mənim.

Hələ kiçik yaşlarımdan sonsuz bir sevgiylə
bağlandığım ata yurdum.

Azərbaycan xalqının tarixi ənənələrinin simvolu olan Şuşa qədim Xocalı-Gədəbəy mədəniyyətinin (e.ə ikinci minilliyin II yarısı - birinci minilliyin əvvəlləri) əhatə dairəsinə daxil olan ən qədim yaşayış yerlərindən birində yaranıb və daimi insan məskəninə çevrilib. Şuşa ətrafindakı qədim yaşayış yerləri, o cümlədən məşhur Cıdır düzündəki Şuşa mağarası (Üçməx dağında) bu ərazinin Azərbaycanda ən qədim insan düşərgələrindən biri olduğunu sübut edir. Şuşa istər yaşayış məntəqəsi kimi strateji əhəmiyyət kəsb edən bir yer deyil. Şuşa həm də Azərbaycan mədəniyyətinin beşiyi, bir çox görkəmli sənətkarların, musiqiçi, memar, rəssam və ədiblərin, dünya mədəniyyət xəzinəsinə böyük töhfələr vermiş şəxsiyyətlərin yetişdiyi bir məkandır.

Azərbaycan ədəbiyatında satirik şeirin təməlini qoyanlardan biri olan Qasım bəy Zakir (1784-1857) Şuşada doğulub.

Şuşanın yetişdirdiyi istedadlardan biri də Xurşidbanu Natəvan (1830-1897) olub. İbrahimxəlil xanın nəvəsi, Qarabağın sonuncu xanı Mehdiqulu

xanın qızı Natəvan həm şairə, həm də rəssam idi.

XIX əsrin qabaqcıl şəxslərindən olan Mir Möhsün Nəvvab (1833-1918) Şuşada doğulub. O, şair, rəssam, musiqişunas, astronom, xəttat, nəqqas və riyaziyyatçı idi.

Şuşanın yetişdirdiyi məşhur sənətkarlardan biri də XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi Nəcəf bəy Vəzirov (1854-1926). Ədib milli dramaturgiyamızda tragediya janrının banisi, istedadlı publisist idi.

Şuşa şəhərində mədəniyyətin, xüsusilə incəsənətin inkişafında Əbdürəhim bəy Haqverdiyevin (1870-1933) də böyük xidmətləri olub. M.F.Axundovun, N.Vəzirovun ənənələrini davam etdirən Ə.Haqverdiyev mədəniyyət tariximizdə istedadlı dramaturq, nasir, rejissor və görkəmli alim kimi iz qoyub.

Şuşada doğulan və ədəbiyyatımıza böyük töhfələr verən ədiblərdən biri də görkəmli yazıçı, tarixi romanlar müəllifi Yusif Vəzir Çəmənzəminlidir (1887-1943).

Tanınmış ədəbiyyatşunas Firudin bəy Əhmədaga oğlu Köçərli (1863-1920) də Şuşada anadan olub. Uzun illər Azərbaycan ədəbiyyatının tarixi ilə məşğul olmuş, "Azərbaycan türklərinin ədəbiyatı" adlı irihəcmli əsərini yazmışdır.

Həmçinin, XX əsrin əvvəllərində görkəmli jurnalist və yazıçı kimi məşhur olan Həsim bəy Vəzirov (1868-1916) Şuşada doğulub. O, 30 il ədəbi jurnalistikə sahəsində fəaliyyət göstərib.

Bundan başqa, Şuşanın tarixində Gövhər Ağa,

Xurşidbanu Natəvan, Ağabəyim Ağa, Fatma xanım Kəminə və Leyla xanım kimi məşhur qadınlar olub. Onlarla bir sıradə Həmidə xanımın da adı hörmətlə çəkilir. Həmidə xanım Cavanşir (1873-1955) İbrahim xanın nəslindən olub, Qarabağ tarixçisi Əhməd bəy Cavanşirin qızı, böyük ədib Cəlil Məmmədquluzadənin həyat yoldaşıdır. "Mirzə Cəlil haqqında xatırələrim" adlı qiymətli əsərin müəllifidir.

Azərbaycanın maarif xadimlərindən biri Bədəl bəy Bəşir oğlu Bədəlbəyov (1875-1932) Şuşada anadan olub. Respublikanın xalq artistləri Əfrasiyab Bədəlbəyli, Şəmsi Bədəlbəyli onun oğlu, Fərhad Bədəlbəyli nəvəsidir. Şuşanın yetişdirdiyi şəxsiyyətlərdən biri Əhməd bəy Ağaoğlu (1869-1939) ömrünün 50 ilini publisistika və jurnalistika ilə məşğul olub.

İşgal tarixi

Şuşa 1992-ci ilin mayın 8-də erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işgal olunmuşdur. Erməni vəhşiliyi nəticəsində Şuşanın bir çox tarixi memarlıq abidəsi, Pənahəli xanın sarayı, Yuxarı Gövhər ağa və Aşağı Gövhər ağa məscidləri, Xurşidbanu Natəvanın evi, Molla Pənah Vaqifin məqbərəsi yerləyeksan edildi. 7 məktəbəqədər uşaq müəssisəsi, 22 ümumtəhsil məktəbi, mədəni-maarif, kənd təsərrüfatı texnikumları, orta ixtisas musiqi məktəbi, 8 mədəniyyət evi, 22 klub, 31 kitabxana, 2 kinoteatr, 8 muzey və Şuşa Tarix Muzeyi, Azərbaycan Xalça Muzeyinin filialı və xalq tətbiqi sənəti muzeyi, Qarabağ dövlət tarix muzeyi, turist bazası və

Qafqazda yeganə Şərqi musiqi alətləri fabrikini talayaraq məhv etdirilər. Şəhərin tarixi muzeyinin 5 minədək eksponatını, Azərbaycan Xalçası və Xalq Tətbiqi Sənəti Dövlət muzeyi Şuşa filialı, Dövlət Qarabağ Tarixi muzeyinin yüzlərlə əşyası, xatirə muzeylərinin fondları qarət olundu. Şuşanın işgalini nəticəsində şəhərdə 195 nəfər günahsız insan amanscasına qətlə yetirilib, 165 nəfər yaralanıb, onlardan 150 nəfəri əlil olub, 552 körpə valideynlərini itirib. Əsir və girov götürülmüş 58 azərbaycanının taleyi barədə hələ də məlumat yoxdur. 20 mindən artıq əhali isə doğma yurd-yuvasını tərk edərək məcburi köçkün olaraq doğma torpağından didərgin düşdülər.

Şuşanın işğaldan azad edildiyi tarix

Azərbaycan Respublikası Prezidenti, Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyev noyabrın 8-də Azərbaycan xalqına müraciətində Şuşa şəhərinin erməni işgalindən azad edildiğini bəyan edib. "Böyük fəxarət və qürur hissi ilə bəyan edirəm ki, Şuşa şəhəri işğaldan azad edildi! Şuşa bizimdir! Qarabağ bizimdir! Bu münasibətlə bütün Azərbaycan xalqını təbrik edirəm. Bütün Şuşalıları təbrik edirəm. İyirmi səkkiz il yarımla işgal altında olan Şuşa azad edildi. Şuşa indi azaddır! Biz Şuşaya qayıtmışıq. Biz bu tarixi qələbəni döyüş meydanında qazandıq. 2020-ci il noyabrın 8-i Azərbaycan tarixinin əbədi qalacaqdır. Bu bizim şanlı qələbəmizin, zəfəriizin gündündür. Şuşasız Qarabağ, Qarabağsız Azərbaycan yoxdur!"

ROYAL MƏMMƏDOV

Röyal Məmmədov 1995-ci ildə Gədəbəy rayonunun Novo-Saratovka kəndində anadan olub. Şəmkir rayonu N.Nəsirov adına Ələsgərli kənd tam orta məktəbini, sonradan Gəncə Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimi ixtisası üzrə bitirib. Hazırda Gədəbəy rayonu A.Qasimov adına Alnabat kənd tam orta məktəbində Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənni üzrə müəllim işləyir. Bədii yaradıcılığa həvəsi böyükdür. Şeirlər yazır və da-ha çox mütailə edir. R.Məmmədovun iki şeirini oxuculara təqdim edirik.

QAZANA BİLƏYDİM MƏHƏBBƏTİNİ

Sonu xoşluq ola kaş hər niyyətin,
Eşqin sınağına dözərdim mətin.
Öpüb əllərindən ani möhnətin,
Qazana biləydim məhəbbətini.

Yarın qapısını döyərdim yüz gün,
Dərdindən, sərindən olmazdım üzgün.
Gözlərin bircə an güləydi süzgün,
Qazana biləydim məhəbbətini.

Qəlblərə od sala sevgi yağışı.
Sanardım yazımızdır boranı, qışı.
Qəlbimə dağ olub subaylıq daşı,
Sına bu Royalın sədaqətini,
Amandır, çox görmə məhəbbətini!

GEDİR

Zülmət qaranlıqda bu nə qiyafət,
Göydə ay-ulduzdan qəmlı ziyafət.
Ayrılıq biletli alıb o afət
Bu gecə sevgimin qatarı gedir.

Zamanımı günahkar, ya fələk tərsmiş?
Sevdiyim o ahu mələk tərs imiş.
Bir ümidi çırığı yansa bəs imiş,
Bu gecə sevgimin qatarı gedir.

Sonu xoş firəvan sevgi hardadır?!
Bəlkə hər varlığın sırrı vardadır?!
Royal, sevgin artıq royalardadır
Bu gecə sevgimin qatarı gedir.

NATƏVAN QULİYEVA

ÖMRƏ YAZILAN 44 GÜN

2020-ci ilin bu günü, bu saat. Hələ də müharıbənin başlayacağına inana bilmirdim. Taa ki, cəbhəyanı kəndlərin birində yaşayan bir yaxınımin sosial şəbəkədə paylaştığı statusunu oxuyanadək.

Allah, sən özün kömək ol!

Yazını oxuyan kimi dərhal zəng vurdum. Dedi ki, bizi kənddən çıxartdılar. Kənddə yalnız bir neçə cavan qaldı. Sabah səhər mühəribə başlayır. Bu sözü eşitdikdə nə hislər keçirdiyimi heç özüm də bilmirəm. Qarışiq hislər keçirdim. Sevindimmi, kədərləndimmi, qorxdummu bilmirəm.

Mən bir mühəribə yaşamışdım, şəhid vermişdim, top, tüfəng səslərini eşitmışdım, həyətimizdə durub düşmənin atlığı mərminin hara düşdүünü izləmişdim və mən torpağımı itirmişdim.

Mən doğma yurdumuzdan didərgin düşmüşdüm, öz vətənimdə məcburi köçgün olmuşdum.

27 il üzü o tərəfə baxa-baxa torpağıma həsrət qalmışdım.

İndi torpağımın azadlığı üçün başlayan ikinci bir mühəribənin şahidi olacaqdım. Qismətdən indi mən özüm də cəbhəyanı ərazidə yaşayırdım. Doğma Zəngilanıma bütün zəngilanlılardan yaxın idim.

27 sentyabr səhərini top, artilleriya silahlarının səsi ilə açdıq. Həyəcanla saat altıda həyətə çıxıb üzü işğalda olan torpaqlara tərəf baxdıq. Başımız üzərindən uçan təyyarələri, vertolyotları gördükcə həyəcanım daha da artırdı. Əsgər və zabitlərimizə dualar edirdim. Hər biri evlərinə sağ salamat dönsün deyə.

O gündən sonra hər anim cəbhədən xəbər gözləməklə keçirdi. Atəş səslərini yaxından eşitsəm də bilirdim ki, ordumuz irəliləyir.

Hər gün işə bir ümudlə gedirdim. Yeni şad xəbərlər eşitmək ümidi ilə. Ordumuzun günü-gündən irəliləməsinə sevinsəm də gələn şəhid xəbərlərinə bir o qədər də kədərlənirdim..

Bir gün iş yoldaşlarımdan biri mənə dedi ki, Natəvan müəllimə axşam döyüsdəki bir yaxınımla danışdım. Dedi ki, Xudafərin körpüsünün yaxınlığında yemək yeyirik. Özumdən asılı olmayaraq sevinc və göz yaşı ilə dedim ki, əsgərlərimiz Zəngilana gedirlər. Lap az qalib.

Kollektivdə yeganə məcburi köçküñ mən idim və necə həyəcanla Zəngilanın azad olunacağı günü gözlədiyimi bütün iş yoldaşlarım və məni tanıyan hər kəs bilirdi.

Bu mühəribədə mən əsgər övladlarının, əsgər ailələrinin necə həyəcan keçirdiklərinin şahidi oldum. Yaxınlarım nə qədər israr etsə də şəhərə dönmədim. Onlarla bərabər 44 günü birlikdə yaşadım, birlikdə həyəcanlandım.

Mən 44 günü mənə ikinci yurd olan Beyləqanda beyləqanlılarla yaşadım, beyləqanlılarla həyəcanlandım. Yurdum azad oldu deyə ilk təbriki onlardan aldım. "Müəllimə gözün aydın, Zəngilan azad oldu" sözlərini eşitdikcə sevindim, qürurlandım. Allah bu hissi bizə yaşadan Şəhidlərimizə rəhmət eləsin, qazılərimizə can sağlığı versin. Biz onları unutmadıq, unutmariq! Bu sevinci, bu qürüru bir ömür boyu onlara borcluyuq.

27 sentyabr 2021

MÜNDƏRİCAT

1. Redaktor guşəsi

- "Quyruqlu hərif"	1
--------------------	---

2. Publisistika

- Şəlalə NƏSİRLİ - "Aşıq yaradıcılığında Aşıq Ələsgər zirvəsi"	10
- Hacımməmməd MƏMMƏDOV - "Sənətkar ömrü, vətəndaş taleyi, qibləsinə sevgisində tapan şair"	
(Şahməmməd Dağlarogluunun 65 yaşına)	16
- Hacımməmməd MƏMMƏDOV - "Öz izi, öz yolu olan şair" ("Döyüşen setirler" kitabın mübarək!)	18
- Vaqif OSMANOV - "Ədəbi mühitdə Mahir Qabiloglu dəsti-xətti" (Yazıcı Mahir Qabilogluun 55 yaşına)	23
- Rəna MİRZƏLİYEVA - "Möcüzəli Tanrı payı - Musa Yaqub"	35
- Nəcibə İLKİN - "Tarixi qələbəmizin ədəbi irsi" (Naibə Yusifin "Gülün yarpiza dönsün" əsəri haqqında qeydlərim")	51
- Orxan ƏHLİMANLI - "Atəşgah məbədi - keçmişdən bu günü"	65
- Dilbər RZAYEVA - ""Ari" jurnalının nəşri tarixi və ədəbi-ictimai mənzərə"	72
- Əsmər CƏFƏRLİ - "Nizami Gəncəvi məktəbi"	94
- Zaur USTAC - "Nuranə Rafailqızının sözünün nuru"	102
- Əli bəy AZƏRİ - "Keşməkeşli taleli şair - Bəxtiyar Kavanlı"	106
- Sevda RÜSTƏMLİ - "Yanardağ" dövlət tarix-mədəniyyət və təbiət qorуğunun inkişaf mərhələsi"	111
- Vaqif OSMANOV - "Soy-kökə söykənən poeziya" (Gülnarə İsrafil yaradıcılığına bir baxış)	114
- Abutalib TURABOV - "Müasir Azərbaycan təhsilinin tarixi Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti təhsili tarixinin davamıdır"	116
- Hacımməmməd MƏMMƏDOV, Eldar ƏLİYEV - "Həyata ürəyi ilə baxan adam"	120
- Aida QASIMOVA - "Şuşam mənim"	126
- Natəvan QULİYEVA - "Ömrə yazılan 44 gün"	129

3. Poeziya

- Süleyman ABDULLA - "Hə-yox", "Hava və adam", "Yaşamaq", "Ümidləri su", "Deyilmə", "Yoxsa nə mənəsi", "Hansı dənizdir", "Haqqın adından", "Olmuş", "Əl şəkli çəkən", "Yoxdur", "Söz", "Yola getməyən yol", "Yaşamaq haqqı", "Alsan bu şeiri", "Sarı şeir", "Ağ sarı", "Çixış", "Yerli yerindən", "Haqqı var" (şeirlər)	12
- Şahməmməd DAĞLAROĞLU - "Sənəsən", "Başına gələnlərə", "Daim bizimləsiz", "İnsan ol", "Şəhid anasının monoloqu", "Gecə yazılan şeir", "Şəhid şəkli ilə səhbət", "A dağlar", "Sevgi ölməyən ruhud", "Bu qız", "Gözəlliyyə", "Sən duya bilmədin mənim eşqimi", "Gözündən çəker", "Vətənin torpağı artı bir ovuc", "Bu qədər", "Aç qapını, gəlirəm" (şeirlər)	19
- Hafız ƏLİMƏRDANLI - "Tek uğrunda qan tökülen torpağa Vətən dedilər", "Gəl darixma, həyat söylər", "Qoy, sevənlər oxusunlar", "Xan çinar", "Xoşum gəlir", "Bənzətdim yarı sənə", "İstədi", "Tanrı bir sevda verərsə", "Ürəklər bir döyünsə, özgə bir insan istəməz" (şeirlər)	32
- Budaq TƏHMƏZ - "Budaq Təhməzə Ələddin İncelinin deyişmələri" (şeirlər)	40
- Xalıq AZADİ - "Sonsuz qara gecələr", "İnsaf eyle", "Qaytar mənə sevinci", "Sadəlik", "Gülüm", "Olarmı?", "Gözlərin", "Payız gelir", "Vaxtı var" (şeirlər)	48
- Ələsgər TALIBOĞLU - "Mənim taleyim üç alma düşdü", "Siradan bir insanam", "Vətən", "Dağlar gördüm", "Sevdalandım", "Hər günüm axtarışa", "Sözü tutub gedirəm", "Yaşamağa nə varsa", "Düzənsiz duyğular", "Torpaq məni çağırır", "Üçbirlər" (şeirlər)	57
- Vüsal AĞAYEV - "O körpəni çox axtardım", "Qadin", "Anamin ağ saçları", "Ağlama, ay ana", "Kimsidir günahkar?", "Qızların", "Qalanda çıçəkla gül arasında", "Məhəbbət", "Yox" demə", "Vaxtimiz azdır", "Qız oğlandan inciməz", "Şairlər", "Yaşa Azərbaycanım" (şeirlər)	62
- Şərqiyə BALACANLI - "Atasız günləri anıram", "Atamın şəkilləri", "Ana", "Poladım", "Ramilim", "Zehranın suçu nə?", "Ramilin düşüncələri", "Arizim", "Ailə həyatım", "Şüleyman", "İlk nəvəm, gözəl balam", "Muradım", "Bir şəhər var", "Ləmanım", "Qarabağda" (şeirlər)	69
- Almaz ALIQIZI - "Qarabağlıyam", "Çalın telli sazi", "Qurbanam, ana", Rübailər, "Düşməyəsən", "Evimizə gederəm" (şeirlər)	78
- Nadir AĞDAMLI - "Çağır", "Olsaran", "Durulan deyil", "Yazıram", "Şairəm" (şeirlər)	80
- Nizami KOLANILI - "Bəxtin qara gəldi, şair Şücaət", "Çəkirsən bəs niyə sınığa məni", "Söylə dərdimi", "Qayıt gəl", "Verdiyim əmanət, söylə, bəs hanı?", "Qardaş", "Sən ağlayanda", "Mənimki de qara gəldi, bəxtə bax", "Dövrana bax, dövrana" (şeirlər)	82
- Nazilə NİHAN - "Laməkanam", "Qəmin yuvasına barmaq uzatma", "Biz qovuşmadıq", "Yeraltı şəhər", "Dərd" (şeirlər)	85
- Mehri AĞDAMLI - "Ürəyimdə sevgi qalası tikdim", "Yenə payız, gəldi xəzanlı günlər", "Vətənə çatdırın məni", "Bu dünya yaman dünyadır", "Sevgi dolu bir dünyamsan, ay vətən", "Şəhidlər ölməz, Vətən bölünməz", "Mənim bayraqım", "Vur, əsgər, vur", "Yoxluğuna el-oba ağlar", "Laçın qartalı", "Şəhidlər ölmür" (şeirlər)	87
- Mahir CAVADLI - "Gəlirəm, qoynunu aç, Zəngilanım", "Şuşada qılınan bayram namazım", "Hər kəsin nəsibi", "Mələksimə qəhrəmanım", "Xuda yar oldu", "Yarandım", "Keçdi" (şeirlər)	92
- Ramiz İSMAYIL - "Əlli ildi", "Seçim dedim", "Qoç olmaz", "Həsrətimin", "Gileyli", "Məni", "Bu qızın", "Gedəcək" (şeirlər)	100
- Bəxtiyar KAVANLI - "Sevdire bilmədim özümü sənə", "Dünya", "Peşman oldum", "Azərbaycan-Türkiyə", "Bu dünyada", "Görün", "Həmi oxuyur", "Sən olmasan", "Sevindi", "Yanardağ" (şeirlər)	108
- Əbülfəz MUXTAROĞLU - "Səs verirəm ki", "Cəngi vaxtıdır", "Haray", "Bu dağlar ağlatdı məni", "Novruzum", "Səsləyir bizi" (şeirlər)	123
- Röyal MƏMMƏDOV - "Qazana biləydim məhəbbətini", "Gedir" (şeirlər)	128

4. Nəşr

- Dostəli NƏRİMANOĞLU - "Bir kişi ömrü" (elegiya)	3
- Mahir QABILOĞLU - "Ərmən - Şuşanikin sevgisi" (hekayə)	26
- Fərhad ƏSGƏROV (RAMİZOGLU) - "Demokratik iclas", "Viçdanlı "baba"" (hekayələr)	43
- Naibə YUSİF - "Üşüyürəm, ana" (hekayə)	54
- Sülhiyyə MUSA QIZI - "Yuva" (hekayə)	60
- Əli BƏY AZƏRİ - "Quş südü" (hekayə)	90